

OBSAH

ÚVODEM	3
---------------------	---

ROZHLAS VE SVĚTĚ

Miloš Turek: Návštěva archivů ORF a rakouská Mediatéka	5
Andrea Hanáčková: Radio Research Conference	6
Magdalena Sodomková a kolegové: Prix Italia a Prix Europa	8
Ivan Studený: Prix Europa – týdenní elektrošok	9

ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE

Antonín Přidal v paměti žáků, rodiny, kolegů a přátel	12
Rozhovor Jiřího Hubičky s Milanem Pokorným, ombudsmanem Českého rozhlasu	23
David Nítka: AudioREPORT 2017	25
Tomáš Bojda: Analýza role Edgara v Tanci smrti (Příspěvek k teorii rozhlasového herectví)	27
Josef Chuchma: Vyprávěj, jak to máš se sexem	31
Michal Ježek: Děti pro Evropu – připomeňte si legendární expedici	33
Josef Maršík: Okénko rozhlasových pojmů 9	34

ROZHLASOVÁ HISTORIE

Filip Rožánek: Internetové zprávy Českého rozhlasu: od okovů k roztaženým křídlům	37
Přemysl Hnilička: Stopy majora Zemana v rozhlase	40

OSOBNOSTI – VÝROČÍ

Michal Ježek: Markéta Vítková	43
Miloš Šenkýř: Jindřich Hovorka	44
Jiří Hubička: Věra (Veronika) Matějová-Štěrbová	45
Eva Ješutová: Karel Beba	46

ROZHLASOVÉ NEBE

Ladislav Kubík	48
Petr Zettner	48

ROZHLASOVÁ TECHNIKA

Rozhovor Michala Ježka s prof. Václavem Syrovým	50
--	----

ROZHLASOVÝ DOKUMENT

Kodex Českého rozhlasu	55
Manifest českých spisovatelů – Projev českých spisovatelů z května 1917	75

PŘÍLOHA

Lucie Nádeníková: Od dřevěných zkamenělin ke crowdfundingu: Interaktivní metody práce s posluchači moderního veřejnoprávního rozhlasu na příkladu vědecko-technického magazínu Meteor v letech 2008–2013 (bakalářská diplomová práce – autorsky kráceno)	78
--	----

DO ČÍSLA PŘÍSPĚLI	112
--------------------------------	-----

ÚVODEM

Před deseti lety, ještě před tím, než vypukla hospodářská krize, která se ukázala být vnějším projevem mnohem hlubší krize euroamerické civilizace, o níž se mluví jako o „velkém regresu“, a ještě před tím, než začala hybridní dezinformační válka, kterou někteří považují za „třetí světovou“, tázala se mě jedna tehdejší mladá a perspektivní rozhlasová redaktorka na to, co to byla a jak vůbec mohla v normalizačním rozhlase fungovat autocenzura.

V tehdejší společenském a mediálním klimatu byl takový dotaz docela případný. Na základě jaké „žité zkušenosti“ vysvětlit někomu, kdo v totalitě prožil jen dětství na pískovišti a s Hajajou, proč před publikováním jakéhokoli obsahu novináři, redaktoři, dramaturgové a autoři za tzv. normalizace pečlivě zvažovali, zda se jeho zveřejněním existenčně neohrozí a zda neohrozí redakci, pracoviště, instituci, kde působí? Mezi mými generačními souputníky byl patrně nejčtenější příručkou o tom, jak vzdorovat autocenzuře, text B. Brechta Pět potíží při psaní pravdy a nejpoužívanější strategií Brechtem, vlastně oportunně, doporučovaná „Istivost“. Tak v geniálním a opět aktuálním Zadržitelném vzestupu Artura Uie Brecht líčí, jak si Hitler a jeho NSDAP uzurpuje moc ve státě, prostřednictvím podobenství v mafiánském příběhu o růstu moci „podnikatelsky“ bezostyšné party chicagských zelinářů.

Autocenzura prosívá zveřejňované obsahy mnohem účinněji než cenzura. Divadelní ředitel a režisér (rovněž dabingový) Ludvík Žáček mi s hrdostí ukazoval divadelní text Sofoklovy Antigony, kterou za nejtvrdsích protektorátních poměrů nasadil roku 1942 k uvádění v Horáckém divadle v Jihlavě, navíc v režii levicově orientovaného režiséra A. Kurše. Hra, subverzní za všech totalit, byla opatřena razítkem cenzora příslušného oberlandátu a Antigona mohla z jeviště v roce atentátu na říšského protektora burcovat proti násilí. Německý cenzor si netroufal škrtat v kanonickém textu evropské kultury. To autocenzura nutila zvažovat vhodnost či nevhodnost nasazení takové textu s potenciálně nevhodným obsahem. „Uvážili jste, soudruzi, že uvedení této hry s vysoce společensky pozitivním obsahem by mohlo mít vzhledem k nedozrálosti naší společnosti hluboce negativní dopady?“ To jsem slyšel při „trestném“ ředitelském poslechu v rozhlase v druhé polovině 80. let od tehdejšího vysoce postaveného rozhlasového činovníka po poslechu realizace perestrojkové hry Gruzína N. Dumbadze Zákon věčnosti. Autocenzura ve hře bez jasných cenzorských pravidel nutila všechny odhadovat případnou reakci podrážděné moci. Ta také čas od času decimovala vzpouzející se kulturní a mediální prostředí zákazy a vyhazovy, aby bylo „proč a čeho se obávat“. Mezi hanebné stránky rozhlasové historie je provždy zapsán případ exemplárního zákazu hry J. Justa Klauni a vlastenci, resp. tragický osud dramaturga Ivana Škapy, který si dovolil zákazu racionálně oponovat. Protože rozum, usvědčující hru bez pravidel ze svévole, je třeba z této hry vyloučit všemi po ruce jsoucími prostředky.

Mé mladé perspektivní kolegyni v oné druhé polovině první dekády nového milénia vysvětlila v „soft verzi“ problém autocenzury sama praxe. V jedné z tehdejších realizací „coolness“ dramatu (či, abychom použili překladu původního Sierzova pojmu pro subverzní dramaturgiu konce 20. století – „přes držku drama“) se opakovaně ozývalo citoslovce „kurva“ – resp. toto slovo v použití vyjadřujícím emoci, nikoli osobu specifické profese. Může takové citoslovce do vysílání před 22. hodinou večerní? Šefredaktor se vzpouzel a obával stížností, redaktorka přepočítávala „kurvy“ v textu a zjistila, že režisérka a herci jich v realizaci použili více, než jich bylo rozeseo v textu schváleném k natáčení. Bizarní debata se vedla o tom, kolik „kurev“ je ještě únosných a zda se interpreti nedopustili svévole a neměla by jim věc být dána případně k náhradě. Nakonec se dílko odvysílalo před půlnocí, s přednáškou o tom, že už od antiky se umělecké obrazy vulgární společnosti bez vulgarismů neobejdou.

Dokonalým vynálezem modernity směřující k totalitě je známý model Benthamova Panoptika, podle něž byly postaveny některé věznice a který se jeví jako ideální prostředek „manažerského“ ovládnutí instituce z jednoho bodu. Prstencová budova obkružuje dvůr, na kterém stojí strážní věž. Průhledné, „transparentní“ cely v budově mají dvě nezastřené okna – jedno směrem k věži, jedno na opačnou stranu. Jediný dozorce ve věži – vlastně jen vědomí toho, že tam dozorce může být a dívat se právě průhledem do „mé“ cely – stačí k tomu, aby se všichni v celách začali „sebeukázněvat“. Autocenzura vždy funguje na principu této psychologické pasti.

Zdeněk Hedbávný, teatrolog a dramaturg, zle pochroumán normalizačními čistkami nakonec v 70. letech zakotvil v divadle v Šumperku. (Po roce 1989 několik let působil i v ČRo v Daňkově experimentální redakci.) Do programů k inscenacím vlastního divadla zásadně nepsal vlastní texty, studie buď zadával, nebo citoval. Když jsem se ho ptal, proč to dělá, když má s režisérem na interpretaci uváděného dramatu jasný názor, odpověděl: „Právě proto.“ Autocenzura se projevuje i tím, že člověk poučený o tom, jak ho lze chytit za slovo, to slovo prostě nenapíše.

Proč o tom píšu do úvodu k tomuto číslu Světa rozhlasu? Ze dvou důvodů.

Jednak kvůli změně paradigmatu ve veřejném diskursu v naší společnosti. Tato probíhající změna, která se snaží legimitizovat obsahy neslučitelné s hodnotami, na kterých se společnost po roce 1989 ustanovila, se už projevuje ataky na veřejnoprávní média a snahou změnit pojetí vyváženosti. Těmi vážkami vyváženosti přeci jsou právě ony společnost konstituující hodnoty obsažené v Ústavě a v případě Českého rozhlasu v jeho Kodexu. I proto, aby bylo patrné, že vyváženost neznamena stejný prostor pro pravdu a pro lež a že „pokusení Panoptika“ bývá veliké, zde tento kodex znovu publikujeme.

A pak: s velkým předstihem před přípravou tohoto čísla jsem se z pověření redakční rady obrátil dopisem na programovou ředitelku ČRo a šéfredaktory stanic Dvojka a Vltava s prosbou, aby napsali pro Svět rozhlasu, jaké cíle sledují při naplňování svého mandátu. Argumentoval jsem mimo jiné tím, že toto minoritní periodikum je jediným zdrojem, ze kterého vyrůstající generace nynějších studentů mediálních studií (a ustanovených „radio studies“) může čerpat při pozdější badatelské práci relevantní doklady o záměrech odpovědných činovníků a poměřit je s výsledky. Všichni tři oslovení se zdvořile omluvili, že z důvodů pracovního vytížení svůj názor nestihnou napsat. M. Groman, oslovený dvakrát, chtěl ještě svůj názor uvážít. Několik týdnů poté mi napsal, že na „funkci šéfredaktora rezignoval“. Nepochybuji o tom, že vážená kolegyně a kolega, které jsem oslovil, názor na odpovědnost, kterou na sebe spolu s funkcí vzali, mají, a budu rád, když nás s ním v příštím čísle seznámí, a já se jim budu moci v duchu omluvit za to, že mi jejich reakce připomenula Hedbávného památné „Právě proto“.

Jakkoli tedy ani toto číslo není obsahově tak naplněné, jak redakční rada původně zamýšlela, přináší mnoho zajímavého. Přeju vám inspirativní čtení.

Jan Vedral

ROZHLAS VE SVĚTĚ

Miloš Turek

Návštěva archivů ORF a rakouské Mediatéky

12.–14. 6. 2017, Vídeň, Rakousko

Návštěva televizní části ORF

Byla daleko přínosnější pro „televizní část“ naší mise. Přesto jsem si odnesl poznatek (či spíše opětovně potvrdil známý fakt), že technicky daleko jednodušší rozhlasová technologie neumožňuje žádnou jinou kontrolu zdigitalizovaného snímku (dokumentu), než je poslech v reálném čase. Velice mě ovšem překvapila tolerance kouření na digitalizačním pracovišti, dokonce za přítomnosti nadřízených.

Rozhlasová část ORF

a) zpravodajská část archivu

Zpravodajská část archivu ORF primárně vychází ze stejného základu, jako byla v ČRo někdejší „Dokumentace“, čili z našeho pohledu spojuje část současného rešeršního oddělení s archivem. Tato část archivu pracuje s informacemi jak na historických materiálech (výstřižky), tak s novými technologiemi. Velice úzce spolupracuje díky neexistující jazykové bariéře s německou veřejnoprávní organizací ARD (internetový server „Zeitlupe“). Dále zpracovává měsíční a roční kalendárium událostí, výročí atd. Spravuje zvukový fond hlavních zpravodajských bloků (obdobu našich někdejších Rozhlasových novin či současných Ozvěn dne), a to jak historickou část uloženou na fyzických nosičích, tak soudobou, kde jsou každodenní přírůstky vkládány již plně elektronickou formou. Historické zvukové materiály jsou uloženy v minidepozitáři přímo souvisejícím s kanceláři zprvu na kompaktních kazetách C120 a později R-DAT. Je velice zajímavé, že v kanceláři je jak i u nás běžný poslechový komplex (minivěž sestavená z „lepšího“ kazetového magnetofonu, přehrávače R-DAT, přehrávače CD a poslechového zesilovače) pro průběžné používání, tak malé, ale velmi promyšleně a precizně koncipované digitalizační pracoviště pro digitalizaci výše uvedených zvukových nosičů i profesionálních magnetofonových páسů: profesionální kazetový magnetofon, přehrávač R-DAT a špičkový studiový magnetofon STUDER A807. To vše propojené třívstupovým směšovací zařízením s prakticky nulovými korekčními a manipulačními prvky, což znemožňuje případnému méně zdatnému obslužnému personálu provést chybnou manipulaci. Veškeré popisy (v celém ORF důsledně zvané jako metadata) se provádějí přímo ve zpravodajské části archivu ORF doslova v jedné místnosti. Využívání již zdigitalizovaných

a metadaty vybavených dokumentů umožňuje pro kteréhokoliv zájemce plně samoobslužný on-line provoz „zadej – načti metadata – stáhni – použij“.

b) nezpravodajská část archivu

Tato část archivu má tři základní fondy: profesionální magnetofonové pásy posuvnou rychlostí 38 či 19 cm/s, CD a CD-R nosiče a LP gramofonové desky. Běžně tedy neobsahuje žádné historické pásy natočené rychlostí 76 cm/s ani standardní gramofonové desky. O zaniklých formátech, jako jsou zvukové fólie, duplikační či lisovací kovové matrice, mechanicko-optický záznam Philips-Miller, nemají zdejší relativně mladí archiváři ani potuchy. K mému obrovskému překvapení jsou zde uloženy nejstarší zvukové pásy až z roku 1970 – starší byly po zdigitalizování předány k uložení do Mediatéky, kde však (a zde ve zprávě předbílám o jeden den) existují pásy z ORF až od roku 1960 a o existenci starších nikdo neví. Navíc v Mediatéce je podle jejich vlastních slov část materiálů z ORF (1960–1969) nedohledatelná, což je na pováženou.

Delimitací starých zvukových nosičů si ovšem archiv ORF nesmírně usnadnil situaci, neboť pás na acetylcelulóze podložce je daleko náročnější na uložení a manipulaci než novější materiály na PVC a hlavně polyesterové podložce. V ORF je jen jeden archivně-programový fond, dělení archiv-fonotéka neexistuje.

V celé rozhlasové části ORF jsem nezachytil možnost výpůjček archivních páсů, vše se děje již pouze elektronicky. Pro digitalizaci se používají magnetofony STUDER A807, v některých případech se zařízením DOLBY zařazeným do modulační cesty. Z hlediska technického vybavení je Archiv ČRo plně technicky srovnatelný (studiové magnetofony STUDER A80, A807, A812), pro archivaci se používá stejný formát i rozlišení (wav 48 kHz/24 bit mono-stereo, u formátu CD nativní). U nás snad ve výčtu technického vybavení chybí pouze kompresně/expanzní jednotka DOLBY, tu však je v případě potřeby možno zapůjčit u útvaru Techniky. Používané nahrávací a editační programy jsou mi neznámé, možnostmi však nijak nevybočují z vlastností u nás používaného SOUND FORGE. Za vynikající nápad považuji „příbalíčkování“ naskenovaného bookletu CD ke zvuku v plném barevném provedení. Celkově na mě působil archiv ORF jako poklidný

a dělný útvar, kde má každý přidělený konkrétní úkol, který plní s úplnou znalostí problematiky a plným zaujetím pro věc. Naopak mě nepříjemně překvapil, až zklamal příklon archivu ORF pouze k nedávné rozhlasové minulosti a až rezignace na starší historická období. Tato zkušenost (ve spojení s informacemi z BBC od studentky z Velké Británie z nedávné stáže v ČR) osvětluje, proč je Archiv ČR ve srovnání s jinými rozhlasovými archivy v Evropě tak vysoko hodnocen pro kvalitativní i kvantitativní rozsah sbírek.

Návštěva Mediatéky

Budova Mediatéky je umístěna v domě běžné bytové zástavby. Má společný vchod s nájemníky a některé vnitřní prostory byly přestavěny jak horizontálně (příčky), tak vertikálně (roštové stropy a průlezy po kovových schodech). Soužití s obyvateli okolních domů nebývá vždy bezproblémové. Sbírký jsou uspořádány podle typů nosičů (z výčtu vynechávám televizní a filmové formáty): profesionální rozhlasové pásy převážně z ORF, kompaktní kazety, standardní gramofonové desky, LP desky a neobvyklé formáty, např. videodesky. Zvukové fólie, matrice, mechanicko-optické nosiče nejenže nedokážou zpracovat, ale podobně jako v ORF je vůbec neznají – prý snad v některém muzeu. K přepisům se používají špičkové stroje, vlastnostmi převyšující vybavení v ORF: gramofony EMT, magnetofony STUDER A820 – VU s držákem hlav vybaveným noniem pro

jenné dostavení (azimut), což svědčí o vysoké úrovni znalostí jak vedení instituce, tak technických pracovníků. Stroje procházejí (opět oproti ORF) pravidelnou preventivní údržbou 1× za 2–3 měsíce a obnovení této u nás kdysi shodné praxe je bezpodmínečně nutné i v ČR. Pracovníci provádějící přepisy jsou průběžně vybavováni prostředky na čištění páskových drah, což u nás též rozhodně není běžné. Digitalizáty jsou ukládány na dvou nezávislých diskových polích (okamžitý přístup) a navíc formou kazetopáskových pamětí s karuselem (zcela shodným s našim). Zarážející je dost nešťastné umístění výpočetní techniky ve sklepě, kde zřejmě klimatizace nezvládá vysokou vlhkost místnosti. Překvapením byly supermoderní depozitáře s výškou 5 metrů, motorovým pohonem regálů či dokonale řešenými hradítky v policích. Distribuce dokumentů je díky diskovým polím prakticky okamžitá. Jako zajímavost je nutno uvést fakt, že při žádosti o nezdigitalizovaný dokument je tento vyhledán a zájemci připraven „na zakázku“ mimo hlavní digitalizační pracoviště bez obvyklé péče. Přepis je ovšem považován za pracovní a následně není uložen. Tato návštěva byla vizuálně nejatraktivnější a pro nás byla spíše náhledem do budoucnosti. Dle sdělení pracovníků Mediatéky je však zájem o jejich služby minimální a využívají je v podstatě pouze studenti.

Poznámka ke všem třem návštěvám: z diskuzí s představiteli ORF i Mediatéky vyplývá zcela odlišné pojetí legislativy v Rakousku v oblasti archivnictví.

Andrea Hanáčková

Radio Research Conference

12.–14. 9. 2017, Lublin, Polsko

Konferenci Radio Research pořádá sdružení ECREA již pátým rokem v některé z evropských zemí, často ve městě, které je úzce spojeno s významným akademickým, ale i rozhlasovým pracovištěm. Letošní září přivítalo učitele a studenty vysokých škol i praktické rozhlasáky, kteří jsou ochotni svou tvorbu teoreticky reflektovat, v Lublinu, městě proslulém vynikající redakcí rozhlasového featuru. Lublin leží asi tři hodiny cesty od Varšavy a ta vzdálenost umožňuje vytvářet v bezpečné vzdálenosti od centra experimentálnější a kosmopolitnější podobu rozhlasové nonfikční tvorby, než prosazuje oficiální polská škola. Ve stále obtížnější situaci polských médií působí svoboda dokumentární redakce opravdu osvěžujícím dojmem. Potvrzením stavu je také skutečnost, že kolegové z Lublinu pravidelně zastupují Polsko na nejprestižnějších evropských rozhlasových soutěžích.

Radio Research Conference se týká především akademické reflexe auditivních médií. Organizace

ECREA je zdola řízenou organizací pro odborníky z oblasti komunikací, a to napříč Evropou. Všechny aktivity v rámci této iniciativy jsou vyvíjeny a organizovány tak, aby sloužily k prohloubení výzkumu komunikačních praxí a zvyšování kvality vzdělávání. Zároveň každoroční konference přirozeně poskytuje prostor ke sdílení zkušeností a spolupráci odborníků v oblasti médií a komunikace.

První ze tří letošních sekcí *Technologie, produkce a vysílání* představila především podcasty a rádio na internetu z mnoha úhlů pohledu. Nechyběla ani připomínka největšího, nejpobulárnějšího a nejvyhledávanějšího světového podcastu popularizujícího vědu a techniku – *Radiolabu*. Martin Spinelli mluvil o masivním vlivu dvou zakladatelů a moderátorů tohoto unikátního pořadu, Jadu Abumradovi a Robertu Krulwichovi na generaci lidí, kteří již běžně vyrůstají s internetem a nové vydání podcastu si nenechají nikdy ujít. Hodinový sofistikovaně vyskládaný mix

vědeckých poznatků na konkrétní téma s neformální moderací a nesmírně bohatým sound designem připravuje tým zhruba deseti lidí a činí tak už dvanáct let. Trochu stranou zůstala na konferenci ještě před několika lety opěvovaná *technologie DAB rádií*, jakkoli Lawrie Hallett ve svém příspěvku vyjádřil pevné přesvědčení, že právě v DAB technologiích leží budoucnost rádia. Mladší posluchači na něj koukali dost skepticky. Zatímco kolegové z polských univerzit, kterých byla na konferenci logicky převaha, se občas zabývali obtížně uchopitelnými tématy, jež známe z odborného diskursu i u nás (například úvahami o rozhlasovém publiku s východiskem v těžko měřitelném rozhlasovém specifickém vnímání v příspěvku Anety Wójciszyn-Wasil), ukázal nám guru anglosaské rozhlasové teorie, jak se dělá opravdu velkorysý výzkum. Guy Starkey připravil *případovou komparační studii dvou publicistických pořadů, britského a čínského*, které se v obou těchto zemích na dvou kontinentech vysílají ve velmi výhodném čase, mají obrovské produkční zázemí a vysokou poslechovost. Kdo sleduje pravidelně polední hodinový publicistický pořad *You and Yours* na BBC4, nezůstane mimo trendy a především jako spotřebitel zjistí, jak se dovolat svých práv. Dozvíte se tady leccos. Jak zůstat věrný módě a přitom moc neutratit, jak předčasně nezešedivět a jaké prostředky si k tomu nakoupit, co stojí za oblibou mobilních karavanů a kam se s nimi dá levně zajet, jak se proletět soukromým letadlem, případně jak si sestavit pohřební plán. Peter White a Winifred Robinson jako moderátoři této show jsou v kontextu britského rádia hvězdami první velikosti, přestože neuvádí ve svém pořadu žádné celebrity a mluví s lidmi o věcech, jež se dotýkají jejich každodenního života. Guy Starkey porovnal produkční zázemí britského *You and Yours* a obdobného čínského pořadu *Tian Tian 315*. Oba především hájí zájmy svých posluchačů jako konzumentů a uživatelů různorodého zboží a služeb. Vědomě se staví na jejich stranu a posluchači je za to milují. Starkey stanovil množství kritérií pro komparaci obou pořadů: náklady, posluchačský dosah, tematickou šíři, vliv pořadu na výskyt témat v jiných médiích, denní a týdenní poslechy, demografickou i genderovou skladbu posluchačů a mnoho dalších ukazatelů. Prokázal, že jak v Británii, tak v Číně rozhlasový pořad výrazně pozvedl sebevědomí konzumentů a rehabilitoval tak postavení rádia jako stále vlivného média na reálné chování občanů té které země. Není celkem důležité, na co přesně Guy Starkey přišel, osobně mne fascinovala velkorysost toho výzkumu, obrovské množství rešerší, spolupráce britských a čínských vědců. Ptala jsem se na to Starkeyho v jednom z množství hovorů, které se na konferencích vedou v rámci popíjení kávy a požívání obědů. Jen se usmál a říkal, že do Číny jezdí dlouho, má tam řadu

přátel a kolegů a že celý projekt vznikl kdesi u sklenky vína, jak už to bývá. Inu, Guy. V Čechách nemáme přeloženou žádnou z jeho důležitých publikací, pozornost zaslouží minimálně jeho knihy *Radio in Context* nebo *Local Radio Going Global*.

Sekce *Komunikace, komunity a společnost* do značné míry rozvíjela výše naznačená témata. Například Belgičanka Vinciane Votron zvažovala *specifika nového rozhlasového publika*, které vyrostlo již výhradně na interaktivně sdílených rozhlasových pořadech v podcastu a na internetu. Svůj prostor dostala i stále populární *metoda oral history* (příspěvek Magdaleny Szydłowské), která umožňuje prohlubovat vědomí historických souvislostí a především umožňuje výraznou participaci posluchačských komunit na vzniku a následném šíření rozhlasového pořadu s historickou tematikou. Logicky mne potěšil celý *blok věnovaný genderové problematice*, například kauza Irene Greenwoodové, která v pořadu *Žena ženě* v letech 1948–1954 výrazně posunula vnímání ženské rovnoprávnosti v Austrálii (vystoupení Jeannine Baker z univerzity v Sydney). Méně než v minulých letech se letos objevovalo téma komunitních rádií, v drobné prezentaci Urszuly Doliwy jsem si vzpomněla na kauzu *Radia 1* z raných devadesátek, neboť, jak se ukázalo, i v Polsku mají v tomto období svá pirátská rádia a nostalgicky tu dobu popisují v souvislosti s divoce probuzenou mediální svobodou.

Sekci *Etika, estetika a rozhlasové umění* ovládli studenti, členové organizace Young ECREA, pro které prezentace na této konferenci znamená často první možnost vystoupení na mezinárodním fóru. Akcent se tak přenesl například směrem k hudebním rádiím, zvukovým kvalitám proudového vysílání, novým naratologickým možnostem rozhlasového dokumentu a storytellingu. Osvěžující prezentaci přinesl tým Soundpositive Studio Group lodžské univerzity, tři studenti žurnalistiky, kteří každý měsíc produkují pro YouTube kanál novou rozhlasovou hru. Vedle stále narůstajícího množství mluvených podcastů tak nabízejí možnost vytvářet v digitálním prostředí bez zázemí produkčního studia nebo velkého vysílacího domu i složité komponovaná díla ve fikčním žánru. Úroveň takové práce je samozřejmě kolísavá, absentující supervize zkušeného dramaturga způsobí občas nedostatečnou práci s tématem i režijní a herecké lapsy, ale to se koneckonců stane i v zavedených redakcích veřejnoprávních studií. Nadějný je samotný fakt prezentace podobné skupiny lidí na mezinárodní konferenci. Podobný jev jsem zaznamenala loni v Berlíně, kdy v rámci Prix Europa dostalo šanci francouzské studentské rádio se svou reflexí uprchlické krize. Zvuková impresie mísící prvky autentických záběrů ze záchytného tábora na marockém pobřeží s fiktivními vnitřními monology lidí toužících

dostat se přes plot a přes moře do vysněné Francie nabídla tehdy (2016) nový pohled na spojení fikce a nonfikce v pozoruhodně vyzrálém rozhlasovém uchopení. Se stále dostupnější technologií, která umožňuje i studentům vytvářet své pořady v profesionální kvalitě, roste význam této svobodné tvorby nesvázané žánrovými ani jinými tvůrčími dogmaty.

V tomto ohledu bylo zajímavé sledovat i prezentace hlavních hostů. Sedmdesátiletý básník, rozhlasový tvůrce a teoretik Sean Street se zamýšlel nad interakcí a osobní identitou ve vztahu ke zvuku a především k tichu. Zvuk a ticho vnímá celoživotně především jako prostor k sebereflexi, vyhrazené místo pro setkání se sebou samým, intimní zónu vyhrazenou citlivým lidem nebo přímo básníkům. Polská dokumentaristka Katarzyna Michalak nabídla svůj pohled na téma vizuality rozhlasového dokumentu a demonstrovala ho na pozoruhodném příběhu Abrahama Tuszyńského, jehož příběh zrcadlí celé střeoevropské dějiny přelomu století a prvních čtyřiceti let 20. století až do holocaustu. Ve zvukově prokresleném příběhu se potkávají prvky dokudramatu, reportáže i osobních fejetonistických impresí, výsledkem je tedy staré dobré pásmo v nejlepší kondici. Jako zjevení pak na akademické půdě zapůsobila postgraduátka Katharina Smets, Dánka pohybující se zcela přirozeně po celé Evropě s logickou ambicí proniknout až do BBC. Stejně směle kloubí práci na svém doktorátu s multimediálními projekty a konceptuálním uměním. Na její stránce najdeme množství rozhlasových featurů, zvukových spoluprací na filmech, projekty přirozeně kombinující statickou fotku, film a zvuk, živé DJ' hraní, divadlo. Šíře takového záběru, jistěže blízka právě mileniálům, nabourává tradiční představu do sebe uzavřeného rozhlasového

světa a dává naději šířit kvalitu a jedinečnou hodnotu auditivního zážitku v další studentské generaci.

Mým stěžejním konferenčním tématem bohužel bylo cosi méně radostnějšího. Kromě vlastního konferenčního vystoupení (*Etické aspekty práce autora rozhlasového dokumentu v performativním modu*) jsem se nejčastěji bavila s kolegy a kolegyněmi o politické a mediální situaci v hostitelské zemi. Poté, co byla v lednu roku 2016 podepsána v Polsku novela mediálního zákona, která výrazně nahnala veřejnoprávní média do náruče vládních stran, objevuje se stále intenzivněji téma zestátňování médií veřejných služeb a jejich proměna ve služebná média státní. Polským vzdechům na toto téma nebylo možné se vyhnout a já jsem je aktivně vyhledávala – jak jinak tuto bezprostřední informaci získat? Naše veřejnoprávní média jsou už delší dobu politickou kořistí pro toho, kdo je zrovna u vlády, říkali mi Poláci. Veřejnoprávní, vládě nakloněná média referují o realitě diametrálně odlišně od protivládních soukromých televizí a rádií. Zatím je ještě nechává režim aspoň vysílat. Zatímco maďarská i bulharská kolegyně už jen smutně a rezignovaně přikyvovaly, Poláci byli ještě rozhořčeni a nesmířeni s realitou současné mediální situace. A protože bylo před českými volbami, vnímala jsem všude zvednuté ukazováky: U nás to začínalo přesně takto. Populistickými sliby, vítěznými volbami, nepřijatelností hnutí a jeho předsedy pro standardní i nové politické strany. Následovalo omezení svobody pro média, rozprodání tradičních institucí do soukromých rukou, proměna soudnictví, totální kontrola jedné strany nad veškerým děním v zemi. Jen smutně pokyvovali hlavou a já jsem moc neměla co říci. Shodli jsme se na tom, že všichni čteme svým studentům z esejí Václava Havla a považujeme to za důležité.

Magdalena Sodomková a kolegové

Prix Italia

29. 9. – 1. 10. 2017, Milán, Itálie

Podzim roku 2017 se nese ve znamení dvou velkých mezinárodních soutěží, kterými jsou Prix Italia, vyhlašovaná italským veřejnoprávním vysílatelem RAI, a Prix Europa německého vysílatele RBB. V letošním roce je Český rozhlas široce zastoupen napříč soutěžními kategoriemi.

Dokument *Yusra plave o život* Magdaleny Sodomkové a Brit Jensen vybojoval nominaci v kategorii dokument na soutěži **Prix Italia**. Dokument zachycuje příběh osmnáctileté plavkyně Yusry Mardini, která v roce 2015 uprchla ze Sýrie a o rok později se dostala na olympiádu v Riu de Janeiru. Vznik dokumentu nám popsala Magdalena Sodomková.

Magdaleno, jak jste narazila na příběh Yusry Mardini?

Yusru Mardini jsme potkali s fotografem Lâm Duc Hiênem v Srbsku, právě se chystala s 30člennou skupinou uprchlíků ilegálně překročit schengenskou hranici. Hledali jsme lidi, kteří by nás vzali s sebou (do kukuřice) – a nechali nás zdokumentovat i tu chvíli, ve které naprostá většina utečenců nechtěla být viděna. Tu noc jsme byli s Lâm Duc Hiênem zatčeni za údajné převaděčství.

Jaký byl nejsilnější moment natáčení?

Po čase jsme se dozvěděli, že Yusra Mardini začala v Berlíně znovu plavat. Když jsme ji přijeli navštívit, zrovna její trenér Sven Spanekrebs telefonoval

s někým z olympijského výboru. V tu chvíli jsme pochopili, že tohle bude story, která překročí hranice. A že máme oproti ostatním médiím velký náskok v tom, že jsme ji sledovali, ještě když nebyla slavná. **Spolupráci s Českým rozhlasem reflektuje Magdalena Sodomková takto:**

„Kontaktovala jsem Ondřeje Suchana z Radiožurnálu, který má výborný novinářský instinkt, a ten nás propojil s dánskou radio-dokumentaristkou Brit Jensen. Začali jsme spolupracovat v širším týmu. Pro

mě osobně, jako pro píšící novinářku, to byla úžasná spolupráce – Brit Jensen a Lâm Duc Hiên jsou nadaní a ve svých oborech uznávaní autoři, další okno se mi otevřelo prací s Janem Trojanem, skladatelem, který nám dělal zvukový design,“ říká Sodomková. „Český rozhlas nám poskytl zázemí, díky patří celému týmu, zejména Danu Moravcovi, Kreativnímu HUBu, data týmu, zvukařům,“ dodává.

Více informací najdete na novém pageflow <http://extra.rozhlas.cz/yusra-mardini#58704>

Prix Europa

14.–20. 10. 2017, Berlín, Německo

Na soutěži **Prix Europa** má Český rozhlas široké zastoupení. Nominace získala díla *Ilhem hledá „love for ever“* Ivana Studeného, *Matěj Terezy Rekové*, *Otčina* Roberta Harrise v dramatisaci Víta Vencla a *Shakespeareova lebka (v pěsti Faustově)* – dílo Wenera Fritsche pod dramaturgickou taktovkou Kateřiny Rathouské. V kategorii digitální audio nominaci vybojoval podcast *Zhasni!*. Historický úspěch zaznamenal Český rozhlas v kategorii publicistiky, kde má vůbec poprvé na berlínské soutěži svůj pořad. Je jím dílo *Důchodce na tripu* Lubomíra Smatany.

Lubomíre, jak jste narazil na příběh pana Vladimíra? Náhodou přes kamaráda. Nijak mě to nedojimalo, za

kokain ať sedí. Pak povídá, že je to chudý penzista z venkova, a mně začalo vrtat hlavou, jak se mohl takový chlápek dostat k drogám, k mafii. Tak jsem pátral a zjistil, že je to dost naivní a ne příliš chytrý jedinec, který se nechal v touze po nějakém stupidním kšeftu v Africe napálit. Drogy ale, podle toho, co vím, vědomě nepašoval. Teď mu hrozí 27 let.

Bylo složité přimět lidi, aby s vámi hovořili?

Bylo a je. Příbuzným se moc nechtělo. Klíčová svědkyně přede mnou zamkla, zapírala se, pokládá telefony. Hongkongský advokát Vladimíra nekomunikuje, neodpovídá na maily. Do vězení se nedá dostat s mikrofonem. Dopisy chodí do vězení tři týdny...

Ivan Studený

Prix Europa – týdenní elektrošok

Navštívit byť jednou jedinkrát přehlídku Prix Europa znamená pro dokumentaristu prožitek intenzitou srovnatelnou s elektrošokem v čase rozprostřeným do několika dnů. Mozek bičovaný nutností soustředění ke vnímání cizojazyčných dokumentů je přepnut do modu lačného nasávání. Mysl v časové tisni zrychleně a bez možnosti důkladného třídění ukládá hodiny a hodiny příběhů, zvukových obrazů, vypravěčských postupů, kreativních konceptů, zvukových detailů, střihů, zkratk, kontrastů. Do paměťové kádě jsou k odposlechnutému materiálu přimíseny dojmy z hodnotících diskuzí i zanícených neformálních disputací s přáteli. A opět jsou to plody sotva dozralé, plné spíš jáderek emocí než hutné dužiny důkladně formulovaných a promyšlených stanovisek.

Čerpání inspirace z oné kádě, tak překotně naplněné během jediného týdne, připomíná zprvu zdánlivě nahodilé jen jiskřením asociací řízené lovení. Opakuje-li se ale tato zkušenost, šokový impuls se stává snesitelným a přibývá zkušeností, které pomohou usměrnit bouři v kádi inspirace. Přestože se považuji za nadšeného novice rozhlasového dokumentu

a přehlídku Prix Europa jsem jako porotce v této kategorii navštívil teprve čtyřikrát, pokusím se poukázat na z mého pohledu zajímavé momenty, které by mohly přispět jako náměty k rozvahám o možnostech dalšího rozvoje české rozhlasové dokumentaristiky. Rovnou přiznávám, že krom vlastní autorské a velmi krátké dramaturgické zkušenosti nemám v oboru hlubšího vzdělání, čili své myšlenky formuluji jen jako rozhlasák praktik a vášnivý posluchač.

Sex, drogy a rokenrol

Sex, drogy a rokenrol, o ničem jiném nemá cenu natáčet, slýchám už po léta od svého kolegy Lubomíra Smatany. Uznávaný rozhlasový reportér se mimochodem letos poprvé stal v Berlíně také porotcem v kategorii current affairs a prezentoval tu svůj vlastní pořad „Důchodce na tripu“. Mé zkušenosti z Prix Europa s ohledem na nadsázku potvrzují podstatu oblíbeného rčení Lubomíra Smatany. Nejde tu pochopitelně o bulvární přístup, ale o potřebu dokumentaristů vyprávět příběhy vznikající v hraničních situacích nebo ohledávající okraje společenské

stability. A může to být stabilita filozofická, etická, morální, politická, ekonomická či jakákoliv jiná. Čím jsou kontury vyprávěného příběhu vzdálenější konformitě všední zkušenosti, tím atraktivnější je téma.

Je nasnadě, že v době migrační krize a reálné války s ideologicko-náboženským fanatismem zosobněným Islámským státem přitahují dokumentaristy příběhy vinoucí se přímo kolem frontové linie. Právě tím vyniká letošní vítěz Prix Europa v kategorii rozhlasový dokument. Formálně je pořad „Papa, wir sind in Syrien“ německého autora Christiana Lercha velmi prostým kompilátem vyprávění jediného respondenta, solidně situovaného německého podnikatele, a hlasových zpráv dokládajících jeho komunikaci se dvěma dospělými syny, kteří se přidali k bojovníkům Islámského státu. Velmi sugestivně je prostá forma podpořena neokázalým, ale naprosto svému cíli podřízeným zvukovým designem, který bez kontrastů a rušivých ataků působivými asociacemi zavádí představivost posluchačů do horka a prachu Sýrie, kde na hranici čeká zoufalý otec, zdali se mu podaří přesvědčit a převést zpět své milované syny.

Na Alzheimeru se nezapomíná

Jinou hranicí ohledávanou dokumentaristy napříč Evropou z různých úhlů je rozmezí vědomé existence a ztráty identity, ztráty uvědomění si sebe sama a v konečném důsledku i smrti, ztráty života. Mírou uměleckého zpracování letos vynikal dánský pořad „The falling“, ve kterém autoři zvukově i jazykově expresivní koláží vytvořili působivý obraz myslí duševně nemocné ženy. Tíseň ze ztráty uvědomění si vlastního já, kontroly nad citovým prožíváním i čirého rozumu je podstatou vztahu jedince i společnosti vůči samotné nemoci i lidem trpícím Alzheimerovou chorobou. Vzpomínám na rakouský pořad „Holiday for life“ Franzisky Dorau, který získal v roce 2012 na Prix Europa ocenění nejlepší evropský dokument roku, a také na českým posluchačům známý pořad Daniela Moravce „Než se setmí“ z roku 2013. I letošní ročník festivalu Prix Europa nabídl v kategorii rozhlasového dokumentu pořad věnovaný Alzheimerově chorobě, fičr „I'm Somewhere“ autorky Tuuly Rajavaary. Finská dokumentaristka zaznamenala komunikaci se svou vlastní matkou, která trpí zhoršujícími se poruchami zejména krátkodobé paměti. Dokument je směsí dialogů, ve kterých dcera matce nesčetněkrát trpělivě opakuje základní informace o aktuálním běhu všedního dne a rytmu života i zásadní skutečnosti o rodinné situaci, a nahrávek telefonátů, citací lístečků s poznámkami i vyprávění někdy humorných či tragikomických situací. Finále 46minutového fičru spočívá v důvěrném rozhovoru, kdy autorka opakuje matce dřívější rozmluvu, v níž vyjadřuje vděčnost za intenzitu mateřského citu, který i přes komunikační bariéru dokáže své dceři projevat.

Dokuterapie před mikrofonem

Dokument Tuuly Rajavaary je zástupcem jednoho stále častěji evropskými dramaturgy a tvůrci využívaného konceptu. Autor hledající. Děti pátrají po rodičích, imigranti po kořenech, příslušníci menšin po příčinách obtíží přijetí vlastní sexuality. Hledají se kořeny, stopy po předcích, utajené okolnosti rodinných tragédií, zapomenuté příčiny vlastních traumat. Dokumentaristé se často pouští přímo do psycho-terapie sebe sama, kterou zaznamenávají v přímém přenosu. Role autora je rozdělena na aktéra v situacích či dialogích a zobecňujícího či kontemplujícího vypravěče. Přínosem tohoto přístupu je možnost důvěrná a intimní identifikace posluchače s tématem, zejména ve chvíli, kdy v sobě objevuje shodné prožitky a zkušenosti podobné prožívání autora či postav příběhu. Příkladem dobrého zvládnutí této až autoterapeutické metody je letos v Berlíně prezentovaný nizozemský pořad „When I was five“ Sary Kloster, která se ve vzpomínkách a dialogích s vlastní matkou, svou pětiletou dcerou a dalšími dětmi vracela k vlastnímu traumatickému zážitku, ztrátě sourozence v raném dětském věku. Výjimečného výsledku dosáhne autor, který, byť staví příběh na svých vlastních prožitcích a zkušenostech, dokáže sám sebe zpochybnit, brát se s nadsázkou a humorem. Toho skvěle dosáhl Jonas Rothlaender ve svém dokumentu „Imported husbands“, zaměřeném na pocity mužů přistěhovalců do Finska, kteří se zde vyrovnávají se specifickou uzavřenou finskou mentalitou a úspornou komunikací. Stejně lze v souvislosti se zvládnutím nadsázky a humoru připomenout loni na Prix Europa prezentovaný český dokument „Velký plán“ autorky Brit Jensen.

Jak se ukrýt v digitalizovaném světě

Velmi efektivním, byť ne tak často využívaným způsobem, jak vystavět rozhlasový dokument, je kreativní koncept vycházející nikoliv z vyprávění příběhu, ale z realizace autorského nápadu. Na Prix Europa tento postup prezentovala ve svém fičru „Of the map“ belgická autorka Lise Bonduelle. Ta se pokusila zaznamenat formou připomínající reality show svůj vlastní pokus o únik z digitalizovaného světa. Autorka se dopředu dohodla se spolupracujícím reportérem, který se snažil zachytit a sledovat právě autorčinu digitální stopu. Navzdory úvodní banálnosti zápletky vznikl zábavný a napínavý příběh připomínající detektivní pátrání po unikajícím zločinci. Jak autorka pokoušející se skrýt svému pronásledovateli, tak pátrající reportér se nechali inspirovat knihou „How to Disappear: Erase Your Digital Footprint, Leave False Trails, and Vanish Without a Trace“ Franka Ahearna, z níž v pořadu také citovali. Ještě působivější byl dokument „Mirrored“ z produkce BBC, ve kterém byl ze série rozhovorů natáčených před zrcadlem s různě

starými respondenty sestaven obraz lidského života od dětství po stařecký věk.

Publicistický přístup

Rozhlasový dokument jako sonda do společenského fenoménu, upozornění na systémové chyby, provokace, vyrovnávání se s hříchy minulosti. To je princip, který je v mnohém blízký současnému českému dokumentárnímu stylu a měl své zastoupení i mezi osmadvaceti pořady prezentovanými v Berlíně. Příkladem může být rakouský, téměř hodinový dokument „Gay Cops“, který upozorňuje na organizaci sjednocující homosexuální příslušníky rakouské policie – Gay Cops Austria.

Autorka Elisabeth Semrad přímo ve službě natočila interview s policistou Josefem Hospem a jeho partnerem, šéfem organizace Gay Cops Austria. Josef Hops je vůbec první rakouský policista, který v roce 1991 otevřeně přiznal svou homosexualitu. V zaznamenaných výpovědích zaznívá silně téma strachu z reakcí okolí na odhalení sexuální orientace zejména v prostředí policejního sboru. „Každý se tváří tolerantně, ale mezi svými, na vlastní stanici, nikdo homosexuála nechce,“ říká Jakob, který v pořadu vystupuje pod změněným jménem. Ze tří set členů Gay Cops Austria je naprostá většina zapsána anonymně.

Dokument tohoto druhu je po formální stránce velmi náročný, protože často nutí autora spojit více dějových linií, nechat zaznít více hlasů, vypořádat se s realitou tak, jak byla zaznamenaná. Příběhy bývají často otevřené a autoři chtějí spíš vzbudit v posluchačích potřebu klást si vlastní otázky, než by nabízeli jednoznačné odpovědi.

Umění vyprávět příběh

K výborně vybroušeným klenotům evropského rozhlasového dokumentu patří precizní práce tvůrců tvůrčích týmů, které dokonale vyšlapanou cestou s důkladně sešranými profesionály dokážou do zvukové a ryze rozhlasové podoby převést vyprávění silných osobních příběhů. V centru těchto studiově produkováných čistounkých až sterilních, publicistické a reportážní dokumentaristické špíny zcela zbavených pořadů stojí literárně zpracovaný text interpretovaný dokonale režírovaným vypravěčem. Autentické responze čili vyprávění svědků či přímých aktérů příběhu, kdy může být nositelem děje jedna postava, jsou krom promyšleně strukturovaných vypravěčských vstupů podepřeny někdy i kontinuální ruchovou vrstvou a předělujícími či doplňujícími i komentujícími hudebními předěly. Příkladem takto zvládnutého rozhlasového vyprávění může být dánský dokument „Bluebelle: the last voyage“, který vypráví přes šedesát let starý a mnohokrát různými médii zpracovaný příběh jedenáctileté dívky Terry Jo Duperrault, která přežila vražedný útok na svou rodinu vprostřed oceánu a zachránila se na malinkém nafukovacím člunu. Efektivnost tohoto vypravěčského stylu stojí zejména na aplikování tvůrčích metod a spolupráce týmu autor, dramaturg, režisér, herci, zvukový mistr a sound designer, uplatňované při tvorbě rozhlasových her. Tento model, využívaný v českém prostředí například Broňou Janečkovou při dokumentárních historických rekonstrukcích, vybízí ke zpracování také aktuálních témat, ale umožňuje akustickému médiu znovu, nově a zajímavě vyprávět veřejnosti už známé příběhy.

ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE

Antonín Přidal v paměti žáků, rodiny, kolegů a přátel

13. 10. 1935 – 7. 2. 2017

Foto: Michal Bureš

„Vezu se v sáních tažených párem koní. Zabalili mě a naložili dva strýcové, kteří přijeli na vesnické nádražíčko, ne tak daleko od Olomouce, aby mě odvezli do jiné vesnice, kam vlak nejel. Jeli jsme přes večerní pole, ani sníh už nesvítil, bylo to jako cesta temným, ale příjemným tunelem, na jehož konci bude světlo a teplo. Tím jsem si byl jist; právě tak jist jako svými strýci, kteří se jako praví sedláci vyznali ve všem, v polích, koních, cestách i necestách. Tu jistotu mi potvrzovalo pravidelné cinkání kolem mých uší.

Napadlo vás někdy, proč koně táhnoucí sáně mívali na postrojích rolničky nebo zvonce? Že by proto, aby se jim po setmění každý vyhnul? Ale co ve dne? – Možná tu nějaký praktický důvod byl, ale já si myslím, že ujišťující sáně cinkaly proto, aby ticho zasněžené krajiny nebylo tak tísnivé. Na sáních totiž neskřípou a nerzají žádná kola. Pod nimi nic nedrkotá a nerachotí. Bez cinkotu a zvonění by byly až přízračné. S rolničkami a zvonci volají do ticha: „Nikdo se nás neboj, vezeme dobré zprávy!“

Nakolik jsem byl dobrá zpráva já, kluk zabalený do houní a mžourající do tmy, to se mělo teprve časem ukázat. Ale o mých strýcích a o mých rodičích, kteří jeli se mnou, nebylo pochyby. Věděli, že se s nimi v zavátém světě neztratím, nebo nesmím ztratit. Věřili v to a já jsem věřil jim. Možná že zrovna nebyly Vánoce, ale takový vánoční pocit je člověku dobrý kdykoliv, kdykoliv...

Druhá část mé vzpomínky na cinkající sáně je opravdu vánoční. Je mi teď něco přes devět let, za půl roku skončí válka... jenže zatím stále trvá. V kuchyni už se prostírá k štědrovečerní večeři, ale já a můj otec stojíme ve dveřích, kterými se vychází na dvorek. Jak jsme se tam octli, už nevím. Oba jen tak polehku, jen tak na chvíli, ale ta chvíle pro mne neskončila dodnes. Tatínek se beze slova dívá k černému nebi, jakoby kvůli počasí, a právě když mi začíná být zima, řekne znenadáni: „Vzpomeňme na strýce, kteří jsou někde daleko.“ Byli tři a všichni někde uvězněni. Jeden v Polsku, druhý v Německu, třetí neznámo kde. – To byla pro mne nová stránka Štědrého večera, nebýt jen pro sebe a vedle těch, od kterých čekám příjemný dárek. Být i s těmi, kteří v tu chvíli nemohou dát nic, a přece k nám patří a my k nim.

Až později mi docházelo, co mi tenkrát otec napověděl, že není jen jistota bezpečně jedoucích sání, jistota dítěte mezi dospělými, že jsou i jiné pevné věci v lidech a mezi lidmi, a to i ve chvílích, kdy nemohou být spolu a kdy se zdá mnohé ztraceno. Když se za půl roku moji strýcové vrátili, živí, i když ne zdraví, nepamatoval jsem si z těch posledních válečných Vánoc už nic, žádný dárek, žádnou příhodu... jenom tu chvíli na dvorku pod černým nebem, kdy bezmocný otec připomene synovi své bezmocné bratry, a vyše tak pod černé nebe dobrou a mocnou zprávu!“

(Antonín Přidal, z vánočního pořadu Michala Bureše Procházka krajinou duše, Rádio Praha, 25. 12. 2009)

Tomáš Sedláček, *dlouholetý šéf literárně-dramatické redakce brněnské stanice Českého rozhlasu, blízký spolupracovník a kolega Antonína Přídala*

Přerušená kontinuita

Poslední e-mailová zpráva od jednaosmdesátiletého Antonína Přídala dorazila na Štědrý den o půl deváté ráno. Předtím se ozval z nemocnice, kde se ocitl s nějakou zdánlivě nevinou nepříjemností a chyběly mu tam potřebné kontakty. Na konci stálo: „Na dva dny mě naštěstí pustili, na Štěpána po ránu se musím vrátit a pokračovat v předoperační přípravě. Něco nežádoucího ze mne chtějí odstranit, snad bude potom líp. AP“ Nebylo lépe. 7. února odešel navždy.

Antonín Přidal ve chvílích vzácné sdělnosti zdůrazňoval, že ho v roce 1960 do brněnského rozhlasu přijímal Jan Skácel. Ten se narodil právě 7. února v roce 1922. Čerstvému elévovi bylo pětadvacet a básníkovi se zalíbil svými překlady a glosami, které přinášel už jako student brněnské anglistiky a hispanistiky. Redakce, do níž nastoupil, byla tenkrát pojmem v rozhlase i v kultuře vůbec. Antonín Přidal se tak přiřadil k Janu Skácelovi, Miroslavu Skálovi, Vlastimilu Pantůčkovi a Karlu Tachovskému. Šéf byl nemilosrdný kvalitář, své pracovníky vedl k úctě ke slovu a jeho významu. Přidal v redakci strávil celých deset let, než z ní musel na začátku normalizace odejít. Vyrostl v autora rozhlasových cyklů Malá škola poezie a Shakespeare pro začátečníky i spoluautora zábavného týdeníku Nashledanou v sobotu. A také v nevšedního moderátora Potulek knihami a hudbou, schopného pečlivě modulovaným hlasem proměnit i suchá sdělení v napínavou záležitost. Byl to muž, v jehož tvorbě rozhlasové či literární a překladatelské (nemluvě o pedagogické) mělo slovo a jeho obsah vždy ústřední místo. Slovům a jejich obsahu Antonín Přidal rozuměl jako málokdo, a nesnášel-li co, byla to bezobsažná slovní prázdnota. A ovšem – v tom prvním desetiletí vyrostl také v nadějného a osobitého rozhlasového dramatika. K žánru ho přilákal dramaturg Karel Tachovský a nakonec Antonín Přidal vytvořil celkem dvanáct rozhlasových her, nepočítám-li ještě desetidílný dramatický seriál z vlastního překladu knihy Lea Rostena Pan Kaplan má stále třídu rád (natočený ve vlastní režii). Jako režisér ztvárnil také své dvě poslední hry – dramaturgi Peroutkova románu Pozdější život Panny (2005) a poslední „černou hru pro hlasy různých barev“ Prodám ucho, prodám hrob (2007). Nejvlastnějším tématem jeho her byly otázky osobní morálky a integrity v proměnlivém prostředí.

Myslívám si, že jediný přínos Antonína Přídala rozhlasové tvorbě má snad (kromě talentu) základ

v jeho překladatelském školení. Na studiích navštěvoval přednášky Jiřího Levého z teorie překladu a základní překladatelský princip „funkční ekvivalence“ přenesl i do „překládání“ textu z písemného do zvukového kódu. Dokonale vnímal slovo a jeho sdělení; jako režisér dovedl jeho význam přesně sdělit účinkujícím – i proto ho měli (bystří) herci rádi. Ujal-li se interpretace sám, byl to koncert pro hlas a dramatický polohlas, jímž sděloval nejzávažnější místa. Souviselo s tím i osobité, ale naprosto logické frázování textu, změny tempa a významové nádechy – obsah i náročných úvah v jeho podání vystupoval v takřka hmatatelné názornosti. Za pětadvacet let jsem u nikoho nezažil něco tak oslnivého. A ještě jeden postřeh: Býval vždy buď ponořen do vlastních myšlenek, případně až nepřístupně soustředěn, ať už při moderaci, rozhovorech, či při režii. Jediné okamžiky, kdy tu uzavřenost ztrácel, nastávaly, když režíroval vlastní rozhlasové hry. Při natáčení složitých a pečlivě nazkoušených scén připomínal sportovního trenéra, sledujícího, zda dá „jeho“ mužstvo soupeři gól. A neustoupil, dokud nepadl. Perfekcionista ve všech oborech, jichž se dotkl, byl ostatně stejně přísný i na sebe.

Pracovně jsme se setkali zkraje 90. let při natáčení pořadu buď o Josephu Hellerovi, či Johnu Updikeovi, jejichž knihy A. Přidal také skvěle překládal (sám se dokonce stal postavou jedné z Updikeových povídek). To jsem netušil, kolik nás čeká rozkošných projektů – natáčení dramatizovaného rozhlasového seriálu Pan Kaplan má stále třídu rád, cyklus Kytice anglických nonsensů či šestiletá spolupráce při natáčení obnoveného cyklu Potulky knihami a časem. A už zmíněné dvě původní rozhlasové hry – Pozdější život Panny, dramaturgie Peroutkova stejnojmenného románu, a „černá hra pro hlasy různých barev“ Prodám ucho, prodám hrob. Vyvrcholení – audiokniha Milana Kundery Směšné lásky.

Antonín Přidal představoval (snad nejen pro mne) jakési obsahové, estetické a kulturní rozhlasové kontinuum, spojnicí mezi časy Jana Skácela a přítomností. Byl to výjimečně nadaný člověk, s jehož odchodem osiřela česká poezie, dramatika i publicistika. Osiřelo i jedno pojetí slovesné rozhlasové tvorby, na jehož počátku stál první Přidalův šéf a na konci přirozená autorita pana profesora. Osiřel i Ateliér rozhlasové a televizní dramaturgie a scenáristky na JAMU. Nejen v Brně se tak uzavírá jedna nesmírně bohatá kulturní epocha. To všechno jsou špatné zvěsti dne, v němž by Jan Skácel oslavil 95 let. Pro mne tak odchod Antonína Přídala z tohoto světa nese v sobě cosi dramaticky osudového: přerušené kontinuum. Jako by osiřela i váha rozhlasového slova, jejímž mistrem pan profesor byl.

Dagmar Přidalová

Vzpomínka. O tvém mládí, namlouvání a jak to s námi bylo

*„O čem budete hovořit,
v ten večer tichý, večer setmělý,
vy všichni, s nimiž jsem kdy šel?“*
(Josef Hora)

Psal se rok 1961 a studentka 3. ročníku romanistiky FF UJEP Dagmar Pírková byla vyslána na praxi do Československého rozhlasu Brno. Uviděla na vlastní oči slavné pány Toma Pantůčka, Miroslava Skálu, s Vladimírem Fuxem známé autory her ve Večerním Brně, Karla Tachovského – křehkého a jemného básníka, Zdeňka Kriebela, též básníka. Dagmar měla pomáhat sekretářce této literární redakce Evě Karlíkové. Bývaly jsme tam denně od osmi hodin. V devět se rozletěly dveře a v rozevlátém plášti vstoupil benjamín redakce Antonín Přidal. Pozdravil, prošel třemi kancelářemi do poslední, té své, a zůstal tam celé dopoledne. Dozvěděla jsem se o něm jen to, že je poněkud nafoukaný, uzavřený, pilně pracuje a žije se slavnou brněnskou herečkou. Bylo mi to celkem jedno, měla jsem tehdy svou velkou lásku a pilně studovala. Střih. Píše se leden 1963, velká láska skončila, chodím na koncerty za hudbou utěšitelkou. V Besedním domě koncert Komorního orchestru B. Martinů, o přestávce se procházím ve foyer, když tu náhle mě osloví onen mládenec z rozhlasu řka: Nebyla vy jste u nás před časem na praxi? – Ano, byla. – Co teď děláte? – Píšu ročníkovou práci o Josefu Kainarovi. – No to by mě zajímalo, nechcete mi ji někdy přijít ukázat? Přišla jsem, donesla, pozval mě na večeři, kde mi prý sdělí své připomínky. Sešli jsme se ve vinárně U krokodýla pod Univerzitní knihovnou – ani jedno už neexistuje... Ročníkovku mi dost „přeoral“, vztekala jsem se, ale uznala, že má pravdu. A poté jsme se začali vídat častěji, ale zase ne moc, protože pan redaktor jezdil na různé služební cesty. Byl v Kyjevě, Poznani a už ani nevím, kde. Já zas působila jako dobrovolná průvodkyně v Cestovní kanceláři mládeže – nejdřív jsem vodila cizince ze spřátelených lidově demokratických zemí po Brně a potom – za odměnu – jsem cestovala se skupinami českých turistů tu do Maďarska, tam do SSSR – Kyjev, Moskva, Soči. Kromě toho jsem pracovala coby „programová vedúca“ – jak si mě pak dlouho AP dobíral – v Mezinárodním táboře mládeže v Oravském Podzámku a ve Smokovci. Takže jsme se namlouvali v podstatě korespondenčně. Psali jsme si krásné dopisy, mezitím jsme byli týden na Lipně, kde mi AP předčítal Pana Kaplana v překladu P. Eisnera. Smála jsem se nezřízeně a Antonín registroval už tenkrát, v jakých místech a čemu.

V září 1963 odletěl na reportáž na Kubu, kde zažil živelnou katastrofu. Velmi ho to poznamenalo,

vznikla sbírka Smrt na ostrově. Vzpomněl v ní tehdy i na mne: „dívka s větví v rameni“. To už mne – jak jinak než korespondenčně – požádal o ruku. Jeho maminka Mařenka a sestra Maříčka byly nadšené, protože už jej chtěly mít ženatého. Vzali jsme se 14. prosince 1963. Každý rok jsme to výročí vesele oslavovali, dohromady triapadesátkrát.

Bydleli jsme u mých rodičů v krásné prvorepublikové vile v Jiráskově čtvrti. Jenže nás tam bydlelo šest ve třech pokojích, a proto můj manžel požádal ředitele rozhlasu, zda by nám nepomohl k dosažení něčeho přijatelnějšího. Pomohl: nabídli nám bydlení ve čtvrtém patře ve dvou kancelářích. Skvělé to bylo. Zařídili jsme se provizorně, s výhledem na věž kostela a vyzváněním zvonů. Jezdili jsme kamsi do sklepa se sprchovat, měli blízko do práce. Na ten rok v rozhlase velmi ráda vzpomínám: každou chvíli někdo zaklepal a sedl si na cigaretu a sklenku vína, vykládali jsme, veselili se a byli šťastní. Ach, to byly bohatýrské časy. Skončily, když nás oprávnili zakoupit byt na Lesné, Loosova 12. Tři pokoje, nábytek sektor U 100 jsme tam vměstnali a zase se radovali a byli šťastní. V červnu 1968 se nám narodil syn Tomáš, v srpnu přišli Rusové. Pohroma, fronty v samoobsluze, procházky s kočárkem s trikolorou a tranzistorovým rádiem. Literární redakci vyhnali se samopaly kamsi na okraj města, z telefonní budky jsem se dovolala laskavému Karlu Tachovskému, který mě ujišťoval, že jsou v pořádku. Stále v rádiu opakovali: „Jsme s vámi, buďte s námi.“ Několik dní jsem o svém muži nevěděla, jen trnula strachem. V centru města střelení, hrůzy.

V roce 1969 skončila oblíbená půlhodinka Nashledanou v sobotu, začaly prověrky – vyhazovy („dohodou“) a nastalo bezčasí, hladý jsme nestrádali, ale ten smutek a stesk po n o r m á l n í práci, n o r m á l n í m životě, přestože tu nastala n o r m a l i z a c e, ten stesk byl nevýslovný. Přežili jsme, i když ponížení třeba tím, že manžel měl zákaz vstoupit na půdu rozhlasu, byť jenom do knihovny. Ale srdečně jsme se přátelili a úzké přátelské styky udržovali s těmi, co na tom byli podobně jako my. Cestování nemyslitelné, když jsem vystála pětihodinovou frontu na zájezd s Čedokem do Řecka, museli jsme mít potvrzeno od uliční organizace, že si to zasloužíme, a přišel uliční důvěrník zjišťovat, zda neprodáváme nábytek v úmyslu emigrovat. Nemám si na co stěžovat, jiní na tom byli mnohem hůř. Přesto však – vzato objektivně – byly to časy ošklivé, smutné, nedůstojné. Ale můj muž tvrdošjně pracoval s tím, co uměl, navrhovali mu, aby šel do továrny, jenže tam by se byl jistojistě zmrzačil.

Po roce 1989 si cestování vynahradil, jel do Stratfordu za „labutí avonskou“, po stopách Dona Quijota, za Robinsonem Jeffersem do Jestřábí věže, za otcem pana Kaplana do New Yorku. Uviděl místa, o nichž

dříve jen snil, a ověřil si různé jazykové zapeklitosti, po nichž se při svých překladech musel pracně pít; rodilých mluvčích se zeptat nemohl, internet nebyl.

Antonín odešel po nerovném boji s nemocí, zanechav po sobě vzácné děti, vnuky, studenty a úctyhodně obsáhlé dílo. A mne, vdovu s krásnými vzpomínkami na dobrého člověka.

Antonín Přidal

Úvodní slovo k semináři Sdružení pro rozhlasovou tvorbu v rámci festivalu Prix Bohemia Radio 2011

Dámy a pánové, v jedné své knížce přišel humorista Jaroslav Žák s touto historkou: Kdesi na poušti lidé instalovali panel s obrovskými písmeny složenými z velkých žárovek. Chtěli tak komunikovat s mimozemskými civilizacemi. Blikali, blikali a po delší době se na nebi začala rozsvěcovat jiná žárovková písmena, až z nich vznikla věta: CO CHCETE? Pozemšťany to tak konsternovalo, že pomocí svých žárovek odpověděli: NIC. Písmena na nebi zhasla a bylo po komunikaci.

Někdy jsem si u takových žárovek představoval začínající autory, kteří zkoušejí proniknout do rozhlasu. Jak blikají a blikají a jak se nad nimi v pravidelných intervalech rozsvěcuje odpověď: CO CHCETE? NEMÁME PENÍZE ANI VYSÍLACÍ ČASY. Ti dole to nějakou dobu pozorují a pak odbliknou: NO TAK NIC. A zhasnou.

Další varianta je taková, že nebešťané nemají čas vůbec. Nejen vysílací, ale žádný. Mají tolik práce se svou vlastní prací, že se nedostanou ani k zašroubování žárovek, natož k poblikávání směrem dolů.

Dnešní seminář, doufám, tyto historky vyvrátí, nebo aspoň uvede na pravou míru. Jinak by nestálo za to někoho k rozhlasové tvorbě vychovávat.

Ani na Divadelní fakultě JAMU jsme před dvaceti lety nezačali výchovou rozhlasových tvůrců, ale tím, že jsme chtěli rozšířit obzor tvůrců divadelních. Pokusili jsme se tehdy o semináře, ve kterých by se studenti divadelní dramaturgie a režie dovídali, jak rozmanitě se dá o divadle psát pro média. A jak užitečné je vyznat se v jejich potřebách, zvláštnostech a pastech. Teprve časem se z těchto pokusů vyvinul

ateliér s mediálním zaměřením, protože jsme si řekli, že na fakultě plné budoucích divadelníků mohou najít dost inspirace také zájemci, kteří by se rádi věnovali dramaturgické a autorské práci pro rozhlas a televizi. Chtěli jsme, aby do své výbavy dostali něco víc než lidé vyučení výhradně v mediální praxi. Aby získali větší nadhled a přehled. Aby si doplňovali znalosti o jazyce, literatuře, filmu a dalších uměních. O kultuře nejen současné a nejen mediální. Aby tak lépe pochopili, že sdělovací PROSTŘEDKY jsou tu proto, aby něco ZPROSTŘEDKOVALY – a to něco významnějšího a složitějšího, než jsou ony samy. Že nejsou skutečností nejvyšší.

Taková průprava měla vést k větší svědomitosti, k hloubavějšímu myšlení, k osobitější tvorbě a koneckonců i k jisté nezávislosti na mediální profesi. I kdyby studenti usoudili, že práce pro média je neuspokojuje nebo že pro ni nemají všechny vlohy, ani pak nemusejí absolvovat s prázdnými rukama či přesněji – s prázdnou hlavou. Poznali něco o povaze médií – a také o sobě – a s touto zkušeností se mohou dát do dalšího hledání.

Během dvaceti let přibýly k výuce další složky: seznamování s novými technologiemi, zkušenost s internetovým rozhlasovým projektem, účast na realizaci pořadů v některých veřejnoprávních studiích. Ale taky nám za tu dobu přibýlo poznatků, jak pomalu se zmírňuje stará nesnáze – nesnáze, kterou je: rezervovanost rozhlasu a televize vůči nováčkům; nedostatek možností, aby své pokusy opakovali a nedostávali se k nim jen jednou za dlouhý čas, nedostatek energie nové talenty nejen vyhledat, ale také je zaujmout a hlavně NEPUSTIT. Nepustit je k vodě s povzdechem, že není kde a není zač.

Z devíti absolventských ročníků a z padesátky našich absolventů zůstal u rozhlasové tvorby zlomek. Sedm osm statečných. Nebo posedlých? Tři pracují pro rozhlas pravidelně, ostatní s pauzami. Řeknete, že právě o takové vytrvalce je co stát, že právě ty potřebuje rozhlas nejvíc. Ale já řeknu – potřebuje jich víc. O hodně víc. Není to zatím generace, jen rozptýlená skupinka. A neměli bychom přehlédnout něco důležitého. Totiž to, že jejich talent a výdrž nebyly všechno. Kromě nich měli ještě cosi: zvláštní štěstí. Ne ve smyslu náhody.

Vzpomínky bývalých studentů Ateliéru rozhlasové a televizní dramaturgie a scenáristiky Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění Brno a spřátelených oborů

Tereza Semotamová, překladatelka, dramatička, scenáristka, publicistka

Za Antonínem Přidalem: Nikdy nepodceňovat literaturu!

Antonín Přidal byl dramatik, básník, překladatel a také

pedagog, publicista, rozhlasový redaktor a televizní moderátor. Pro své nápady tak nacházel rozličné formy realizace: překládal, sbíral cizí naivistické texty, připravoval rozhlasové pořady, moderoval talkshow, psal eseje o literatuře, divadelní hry, rozhlasové hry, básně. Kromě toho o činnostech, které vykonával,

dovedl mluvit a nadchnout pro ně jiné. Většina lidí ho znala jako možná až příliš rozvážného moderátora pořadů Z očí do očí nebo Klub Netopýr.

V roce 1991 založil obor rozhlasová dramaturgie a scenáristika na Divadelní fakultě brněnské JAMU a pak ho dlouhá léta vedl. Právě jako studentka jsem jej poznala. Spolu s dalšími pedagogy, především spisovatelem a filmovým kritikem Pavlem Švandou, tomuto oboru vdechli porevoluční nadšení z možností, které dlouze očekávaná svoboda skýtala, a velkoryse pojatý prostor pro tvůrčí psaní, filmové projekce, analýzy a reflexe děl.

Pro mě tak nebyl jen nápaditým spisovatelem a geniálním překladatelem Lorcy, Shakespeara, Leara, Singera, Weitta, Thomase, Rostena a dalších. Byl to vztyčený pedagogický ukazováček – a nebudu zastírat, že často i noční můra studentských let. Nebyla s ním věru snadná komunikace. Takřka metaforická nedoslýchavost mezi námi se promítala do většiny našich rozhovorů. A to i v předmětu Umění rozhovoru nebo při konzultacích k méj dizertaci. Něco jako „ztraceno v překladu“ či rozmotávání klubka vlny, kdy nemůžete najít konec. Nebo je to začátek?

Ale vždycky to stálo za to. Žádný text nespadol jen tak pod stůl, protože k němu nebylo co říct. Pamatuju si, jak jsem v rámci každoměsíčních reflexí četby, filmové a divadelní tvorby do textu jen tak halabala sepsala něco o Gribojedově dramatu Hoře z rozumu (povinná četba ke státnicím z dějin světového divadla), abych zaplácla kolonku „četba“. Pořádně jsem to schytala: „Četla jste to vůbec? Napište to znovu. Hodně jste to podcenila.“ Nikdy nepodceňovat literaturu!

Pokud mi něco předal, tak to bylo tohle. Jak literaturu přijímat, hlavně jak číst mezi řádky ve všech těch slavných klasických dílech, kterých se člověk tak trochu bojí: v literárním semináři mi přes Pirandellovu povídku Kůň na měsíci a Hemingwayovy Kopce jako bílí sloni ukázal mistrovství krátkého prozaického textu. A jak psát? Jak si hrát s nápadem a jak se naučit mazat, jak vážit každé slovo v té textové pavučině. Celou neděli se člověk hrbil u počítače, aby napsal úkol do americky pojatého semináře (Přidal miloval Ameriku!) tvůrčího psaní, který zněl „rozhovor dvou psů“. To nezní nijak spektakulárně, ale sepište – lépe řečeno promažte dostatečně dobře – něco, co další den budete nahlas předčítat před dalšími spolužáky a prof. Přidalem!

A proč to byl právě rozhlasový obor? Coby redaktor brněnské literárně-dramatické redakce měl Přidal na starosti několik pořadů, mimo jiné fiktivní rozhovory s panem Hlavou, naivním velikášem, který se ochotně hlásil k odpovědnosti za absurdity tehdejšího veřejného života. Rozhlas pro něj nebyl jen zašivárnou v nemilé době, toto médium si zamiloval. Texty psané pro rozhlas pro něj byly „hry hlasů“ – viz experimentálně

pojatá hra Všechny moje hlasy, v níž hrdina František vymýšlí osudy hlasů z nahrávek jazykových kurzů, které poslouchá pořád dokola. Nechci tuhle vzpomínku zahltit synopsemi, zmíním tedy už jen moji oblíbenou Prodám ucho, prodám hrob s podtitulem „černá hra pro hlasy různých barev“, v níž se efektně zužitkovaly jeho potíže s nedoslýchavostí ve stáří.

Vzdělaný spisovatel, překladatel a pedagog na své okolí mnohdy působil přísně, až upjatě. Pod touto krustou se ovšem skrýval člověk, který miloval naléhavost literatury, nekonečné hrátky s příběhy a jazykem, nespoutaný humor. „Mám dávný zvyk započatý už v chlapeckých letech, potulovat se kolem tehdy otcovy knihovny, vybírat si na přeskáčku různé knížky, číst si v nich zcela libovolně, od břehu k břehu, od stezky ke stezce.“

P. S. Nikdy nezapomenu na brněnský Měsíc autorského čtení v roce 2008. Přidalovo vystoupení se chýlilo ke konci, najednou se někdo z publika zeptal, jak bojovat proti tomu všemu zlému, na co denně narážíme. Ta otázka nezněla naivně, ale chytře a naléhavě. Ticho se dalo krájet, od rozvážného moderátora Klubu Netopýr (a mnohem víc) všichni čekali moudro na konec. Profesor Přidal se jen usmál: Žijte, jak nejlépe umíte.

Vzkaz

Od rána hledám v knihách po otci
popsaný starý žlutý lístek
Pode mnou na žloutnoucím koberci
leží dvě děti a kočkují se
Na zlomek chvíle zamrznou mi oči
ováté papírem a nevidím
Kdosi mě nadzvedne a zlehka pootočí
k těm hlasům téměř kočičím
a smějícím se jako by šlo o vše
(tak o vše jako nad skrýšemi knih)
Slepotou procitám a znovu vidím dobře
prsty i to co poponáším v nich
Nažloutlou hrstku průsvitného vzduchu
Odstín a nic Ten stručný vzkaz
o tom co byl jsem a co budu
až nevrátí mě mráz
Pak znovu hledám otcův lístek
s dvaceti slovy Možná přesnými
Mé děti umořeně zhroutily se
a hrají si na to že nežijí
(*Sbohem, ale čemu, 1992*)

Jan Motal, vědecký asistent, pedagog JAMU a Masarykovy univerzity Brno, etik, autor knih o experimentálním rádiu a dialogu uměním, publicista

Myslím, že se Antonín Přidal snažil, aby z něj šel strach. Alespoň na nás, jeho studenty. A alespoň na začátku studia. Chvilí mně trvalo, než jsem pochopil, k čemu ta přísnost měla být. Byla to snaha o to,

abychom porozuměli vztahu disciplíny a umění. Pro pana profesora byla disciplína především rozhodnost ve volbě prostředků čili slov a formy. Byla to ale i disciplína v myšlení. Nic není radno vyslovovat zadarmo. Přiznám se, že mne to částečně iritovalo, mnohem více ale fascinovalo. A to zvláště tehdy, když jsem (velice rychle) objevil pod touto disciplinací hluboké porozumění lidské existenci. A to ve všech jejích valérech, tedy včetně těch drsnějších.

Pravidelné psaní esejů do předmětů se mohlo rychle stát výzvou k tomu, abychom do příště prošli slovníky a encyklopedie a našli si, co slova, která používáme, znamenají. Pan profesor dokázal být neúprosný v požadavku, abychom vždy věděli, proč to slovo patří sem a proč ne jinde. A to stejné mělo platit i pro vulgarismy. Jako jeho studenti jsme obdrželi poučení, že se sprostými slovy se má šetřit. Rozuměl jsem tomu jako snaze zachránit jejich funkčnost. Jestliže se má vynadat, je třeba, aby nadávka či volání do nebe zaznělo jako rána z děla, ne jako obyčejné upšouknutí, na které jsme si v průběhu filmu nebo představení zvykli.

Uvědomil jsem si, že pan profesor se nás snažil vést k té disciplíně ne proto, abychom se sevřeli do svěrací kazajky nějaké formy, ale abychom našli svobodu ve volbě forem. Abychom dokázali pochopit, že do vesnické hospody, na měšťanský večírek a do Národního se chodí v docela jiném oblečení. Že lze říct leccos a leckomu, ale musíme vědět, proč to říkáme, a mít co říci. Zkrátka: Antonín Přidal se nás snažil naučit tomu, aby náš život umělecký, ale i osobní, měl styl. Tak jako ten jeho. Abychom tím, že se naučíme rozlišovat a pečlivě volit, objevili krásu, humor, ale dokázali přijmout i bolest a utrpení. Aby nám neunikla naděje, ale ani absurdita.

Žít tak, aby to mělo styl, znamená rovněž umět si za svým životem stát. A přijmout za něho plnou zodpovědnost. Až postupem času mi dochází, kolik do nás Antonín Přidal vložil semínek, z nichž až později v dospělosti pomalu klíčí poznání. Právě to je znamení opravdového profesora. Neučit, ale rozvíjet a prohlubovat lidské charaktery. Díky za to, že jsme mohli touto disciplinací projít. I za typický úsměv, který tuto profesionální přísnost strhával do lidského vtipu, účasti a pochopení.

Eva Schulzová, odborná asistentka JAMU, historička a teoretička rozhlasové hry

Pan profesor Přidal nás – studenty rozhlasové a televizní dramaturgie a scenáristiky – učil, že máme psát věcně, stručně a hutně. On sám byl, jak je všeobecně známo, mistr slova. V jeho dílech nenajdeme zbytečný výraz, rád zkoumal významy a etymologii slov, zejména staročeských. Připomněla jsem si nedávno jeho krátký rozhlasový esej o bolerázu, v němž má posluchač možnost sledovat napínavé, takřka

detektivní pátrání ve slovnících různých jazyků po původu tohoto zvukomalebného pojmenování rostliny.

Pan profesor v nás, svých studentech, zanechal mnoho osobních vzpomínek, jimiž se nyní můžeme probírat a nechat je v sobě klíčit. Jako rostlinu. Jaká rostlina roste ze vzpomínky? Určitě pomněnka. Vždyť to má i v názvu, a to nejen v českém, ale i ve svých cizojazyčných verzích: Vergissmeinnicht. Forget-me-not. Nezabudka. Ale nezní to příliš pateticky? (To byste mě, pane profesore, nepochválil, vidíte.) Český, německý, anglický i ruský název květiny jsou poměrně mladé, pocházejí z 19. století, z doby, kdy v českých zemích vrcholilo národní obrození. Latinské pojmenování zní „mysotis“, tedy myši uši, jež našim předkům patrně připomínaly modré okvětní lístky pomněnky. (Myši uši – to už je přece jen lepší, pane profesore?)

Pěstujme tedy na památku pana profesora myši ouška, nejen na záhonu, ale především v sobě. Ouška, která patří tichému zvířátku, jež neruší, které každý zvuk vnímá měkce, přesně a jemně, a může tedy bedlivě naslouchat, přemýšlet a učit se.

Často se mi stává, že bych se potřebovala s panem profesorem poradit. (Třeba jak zakončit tuto vzpomínku-pomněnku.) Ačkoli se za ním už nemůžu zastavit na fakultě ani mu napsat mail či zavolat, můžu se začíst do jeho textů, zaposlouchat do jeho her a rozhovorů, čerpat z nich inspiraci, a především si díky nim neustále připomínat, že se mám ještě hodně, hodně co učit.

Děkuji Vám, pane profesore!

Kateřina Szczepaniková, publicistka, scenáristka

Tak tedy, nebyl to pro mě profesor Přidal. Tím se stal až v polovině mého studia oboru rozhlasová a televizní dramaturgie a scenáristika. Poprvé jsem se s Přidalem setkala v červnu 1991 u přijímacích zkoušek. „Jakou byste si s sebou vzala gramofonovou desku na opuštěný ostrov?“ „Mimo jiné Garáž.“ „Co je to Garáž?“ „Sám píšeš texty pro rockové kapely a neznáš Garáž,“ řekl Přidalovi někdo jiný z přijímací komise. Aha, tak tady jsem se octla.

Přidalovy semináře mne bavily. Často jsme přímo na nich něco vytvářeli – krátký text, dialog, dětskou hádanku pro ostatní. Měli jsme za úkol poslouchat rozhlasové hry a pak jsme se o nich bavili. Některá Přidalova zadání mám v hlavě dodnes: *Potřebují skinheadi nenávidět? Schvalujete trest smrti? Co víte o umírání?* Často mne mezi čtyřma očima Přidal nabádal: „Sledujte soudobé časopisy, čtěte Svět a divadlo a Světovou literaturu!“ Důvěřovala jsem mu, ale číst doporučené časopisy jsem se nepřinutila. Bylo toho tolik, co poznávat ve světě samotném! Přiměl mě ale přečíst Bejblíkův Život a smrt renesančního kavalíra a všechna Shakespearova dramata. Na přednáškách jsem často pozorovala Přidalovy náramkové hodinky,

na nichž se čas sunul pomalu dopředu. Nenudila jsem se, ale devadesát minut se zdálo být dlouhých. Měla jsem ráda ty hodinky, jeho brýle a nejradyji Přidalův hlas, přesný v kladení důrazu a ve volbě slov. Některá jeho moudra mám zapsaná v sešitech mezi studijními poznámkami. Vnímala jsem Přidala přednášejícího otcovsky.

Vídali jsme se po odchodu ze školy málo, ale Přidal si pamatoval, odkud jsem (přes to malé město projížděl autem, když se vracel od maminky) a že se věnuji rodině. Já jsem si oblíbila verše Galwaye Kinnella, amerického básníka, jehož portrét Přidal připravil v devadesátých letech pro Českou televizi. Ale je toho víc, co jsem si z Přidalova díla zamilovala. Z překladů nejvíce romány Patricka Whitea. Geniální. A vřelý vztah mám také ke sbírce americké poezie Horoskop orloje, kterou Přidal doplnil předmlouvou a medailony autorů.

Nejkrásnější obraz o Antonínu Přidalovi mám ale díky našemu rozhovoru, který se uskutečnil řadu let po mém absolutoriu. V osmdesátých letech se Přidal díky své překladatelské činnosti dostal jako zázrakem na krátký pobyt do USA. Odjížděl s pár drobnými dolary v kapse. Jeho první kroky vedly na konzulát, aby si pobyt prodloužil. Pak si půjčil auto a projel Severní Ameriku od východního k západnímu pobřeží. Tenhle obraz mne baví: „To musela být paráda, pane Přidale,“ křičím mu do ucha. „Byla!“

Jitka Škápiková, *rozhlasová a televizní scenáristka, režisérka, spisovatelka*

Přísné oči za brýlemi, zastřený hlas, zvláštní uzavřenost. Chovali jsme k němu úctu, kterou jsme si ve studentské nezralosti možná tu a tam pletli se strachem. A pod touhle na první pohled nepřístupnou slupkou se skrývala nezměrně vzdělaná osobnost, nebývale hloubavý a přemýšlivý člověk, nesmírně lidský pedagog. Měli jsme k sobě blízko. Hned na druhé hodině si mě koupil. Zadal nám úkol napsat kurzívu. Pak jsme svoje výtvary četli přede všemi a vzájemně si je kritizovali. Do mého pokusu o sloupek na téma vlezlost komárů – dodnes si to pomatuju – začal vrtat kolega Vrtal, nějak mu to téma nesesadlo. Po hodině si mě pan profesor zavolal, dost se mi klepala kolena, upřel na mě onen pohled skrz brýle a řekl: „Paní kolegyně, vy jste dobrá stylistka. Na nikoho nehleďte a pište dál.“ Tahle pochvala mi obrátila život naruby, od té doby se ze mě stala šprtka a pana profesora jsem uctívala jako pánaboha. A pak přišla spousta dalších momentů, zásadních ve své zdánlivé maličkosti. A vždycky za nimi byla lidskost, vlídnost a porozumění ukryté za skořápkou odtažitosti. A proto asi tak uměl vést rozhovory – Klub Netopýr a Z očí do očí patřily ve své době ke špičce. Stálo by za to si je zase někdy pustit a porovnat, kam se za těch dvacet let posunul mediální svět. Co ale od dob našich studií, obávám

se, skoro vymřelo, je Přidalovo vnímání rozhlasu jako jedinečného a nezaměnitelného média, vnímání rozhlasové hry jako výlučného žánru. Ctění, cítění a vyhledávání rozhlasových specifik, vnímání toho, proč se dané téma hodí právě a jedině do rozhlasu a ne jinam, volba vhodných výrazových prostředků, schopnost přetavení danosti audia v jeho přednost... tím vším mě nakazil. O to hůř nesu, že tohle se dneska v praxi rádo stírá a zas tak moc nenosí. Asi nejvíc pro nás udělal už jenom tím, že byl. Přidalovo jméno otevíralo dveře. „To je ta studentka od Přidala,“ říkalo se a byla to latentní pochvala. RTDS bez něj už nebude, co bylo.

Martin Kolář, *autor, herec, režisér, dramatický pedagog*

Pan profesor vzbuzoval respekt a nikdo si nedovolil neodevzdat včas „čistý vyškrtaný text“. Byl to vážný a seriózní pán, promluvit před ním nutně znamenalo udělat ze sebe ubožáka. Dokázal s námi dva týdny rozebírat jednu větu z povídky Johna Updikea. Ve třetím ročníku nás nechal napsat test k přijímačkám a s úsměvem nám naznačil, že ne všichni bychom se letos dostali. A nezdravil nás. Nevím, jestli nás nepoznával, nebo měl prostě hlavu plnou překladů, básní a rozhlasových her, ale málokdy nám odpověděl na pozdrav. O to víc nás zrtilo, když jsme zjistili, že pravidelně zdraví studentky herectví a ještě jim klidně řekne, že jim to sluší. Jednou přišel na přednášku v džínách – kterýkoliv jiný profesor by musel přijít v plavkách, aby vyvolal takové pozdvižení – najednou nevypadal tak nepřístupně.

Na státních zkouškách pan profesor lehce panikařil – někdo před námi nebyl dobře připraven a nevypadalo to dobře. Na chodbě, kde jsem se potil s kolegou Lukášem Frantou, nám pan Přidal povídá: „Pánové, abychom to zjednodušili, tak vy, pane Franto, budete mít tragédii a vy,“ ukázal na mne, „si vezměte komedii.“ Výborně. Stihli jsme si ještě prolistovat přednášky, ale když jsme vstoupili do jámy lvové, tu tragédii jsem dostal já. Tak bych se chtěl někde tam nahoru zeptat, protože dole jsem se neodvážil: Pane profesore, byl to omyl, nebo jste to udělal schválně?

Každopádně, když jsem tam tu tragédii vykoktával, vždycky, když jsem začal říkat nějaký nesmysl, pan profesor začal úžasně obracet oči v sloup, aby mě vrátil na bezpečnější území. Takže si myslím, že tam někde v nepřístupném panu profesorovi byl schovaný usměvavý Antonín v džínách. Jen bych ho tenkrát rád zahlédl častěji.

Dora Kaprálová, *spisovatelka, dokumentaristka, scenáristka, publicistka*

Podstatné knihy by člověka měly potkat ve věku, kdy je ještě naivní a hladový po čemkoliv, co přesahuje všednost. Jenže takové knihy nepadají z nebe, někdo

je musí objevit a předat. Pro mě byl takovým předavačem pan profesor Přidal. Vzdáleně blízký statečný muž, ke kterému jsem v osmnácti letech cítila respekt hraničící s drzým strachem. Neznala jsem ho tehdy. Ale knižních tipů od něj, těch jsem se nebála nikdy. Na ty jsem se naopak těšila s čím dál větší důvěrou.

A jím doporučené knihy střežím jako poklady dodnes. Objevil pro mě třeba celého I. B. Singera. Předal mi Minutové romány Petera Altenberga, předal mi knihu-srdcovku: Dobrého člověka těžko najdeš od Flannery O'Connor, doporučil knihy a hry Dylana Thomase...

Bez všech těch knih a her (bylo jich ještě víc, třeba Eichův Havran) se nedokážu hnout na delší dobu z místa. Dokážu pobývat jinde, nevadí mi stěhování, ale tyhle knihy, fyzicky nebo aspoň v myšlenkách, cestuji se mnou. A tak se mnou vlastně cestuje i profesor Přidal. Cestuje s hlupákem Gymplem třeba (byl se mnou takto nedávno v Budapešti). A předloni, když vyšla v Argu hořká novela Debora od Singerovy starší sestry Ester Kreitmannové, ptala jsem se sama sebe, ale v duchu spíš prof. Přidala: „Tak, co na to říkáte? Dobré, ne?“

Teprve později za studií jsem se začala pítit po vlastních a skvělých Přidalových básních, hrách, po dalších překladech, po jiných, skrytějších stopách, třeba i těch občanských, vzácně nepřízřusobivých.

Je jich hodně a jsou hluboké.

Ale pro mě osobně byl jedním z nemnohých a vzácných předavačů malých knižních domovů...

A jak jinak se vstupuje do věčnosti než za dealerské zásluhy v šíření dobrých zlovyků?

Profesor Antonín Přidal posedává od 7. února v nebeském klubu Netopýr, z očí do očí se společně s hrdiny Singerovy povídky o duších podivuje nad absurditami, které smrtí nekončí a vzdáleně blízce se usmívá.

Usmívá se frajersky. Usmívá se dealersky. Za to všechno mu dnes v tichosti a smutku děkuju.

Andrea Hanáčková, *dokumentaristka, rozhlasová teoretička*

Jistěže máme každý a každá svého Přidala. Ten můj má tvář průvodce a hravého muže, který pravidla hry neprozradí jen tak někomu. Rozhlasovými kanceláři ve třetím patře brněnského rádia procházel s tváří kamennou, mizel za dveřmi Tomáše Sedláčka a já jsem si nikdy nebyla jistá, jestli mne v průchozím kamrlíku vůbec zaregistroval. Když jsem mu v rozhlasovém semináři hrdě předložila svou „hru zvuků“, neřekl mi, že podobné pokusy zná svět už dobrých sto let. Nechal mne užít si dvouminutový pocit originality, než jsem zjistila, že podobně pojali svůj text i ostatní seminaristé, co taky pořád v rádiu vymýšlet. Dodnes čerpám z jeho shakespearovských přednášek i ze souvislostí, do nichž verše v blankversu řadil.

Neváhal do přednáškového cyklu o Shakespearových tragédiích vřadit samostatnou hodinovou úvahu na téma komunistický prezident Gustáv Husák. Zkoušel si nahlas před studenty formulovat slova, která potom uplatnil jako moderátorské meziřeči v televizním diskusním klubu Netopýr. Vynikající způsob, jak studenty provést živým myšlením pedagoga, tím, čím se aktuálně skutečně zabývá, co je nové a nově nahlíží současné politické tragédie!

Neživější byl ale pro mne vždycky Přidal ve hře, Přidal překladatel. Tálské adaptaci Learových limericků v Přidalově překladu, tedy inscenaci Příběhy dlouhého nosu jsem v Divadle na provázku viděla jistě desetkrát. A jestli mne něco vyvádí ze smutku a marnosti, je to vždycky ten Přidalův kongeniální překlad pětiverší o bláznivých stařečcích z Dolního Němčí a slečnách z Nymburka i odjinud (Edward Lear: Velká kniha nesmyslů). Koupila jsem si tu knížku v Anglii v originále a ještě víc docenila, jak Přidal z Learových absurdních říkaček třeba z měst Hullu, Elmse a Ewellu učinil originální příběhy z Kouniček, od Jevan a z Čeladné. I proto mi na pohřbu Antonína Přidala byly blízké hlavně ty běhavé, lechtivé, poléťavé trylky ragtimů, které si zřejmě sám vybral na poslední rozloučení. Věřím všem metaforám o kamenech a skalách, které zazněly ve smutečních řečech. Pro mne se však po bílých zdech brněnského krematoria stejně proháněli dědečkové v čajníku, staré dámy z Piccadilly a též ta slečna, co na jejím čepci sedávali ptáci, nevelcí i velcí. A za nimi se pomalu šoural strýček Arly, který šlapal v horách těmi svými botami, až měly dost.

Přemysl Hnilička, *rozhlasový historik, divadelník, správce webu Panáček v říši mluveného slova*

Čas nesmaže všechno

Poprvé jsem se s Antonínem Přidalem setkal osobně asi na jeho přednáškách o rozhlasové hře a tvorbě. Studoval jsem totiž divadelní vědu v Brně za „panování“ profesora Bořivoje Srby, který s Janáčkovou akademií múzických umění (JAMU) dohodl oboustranné uznávání kreditů pro studenty obou vysokých škol. Mohl jsem tedy chodit na Přidalovy přednášky na JAMU. Pan profesor nám pouštěl hry ze zlatého fondu 60. let – a tehdy jsme poprvé spolupracovali: některé hry Antonínu Přidalovi v archivu chyběly a já je měl na magnetofonových kazetách zase ve svém archivu. Některé tituly tedy kolegové-studenti slyšeli z mých nahrávek (a já se zase díky panu profesorovi seznámil s inscenacemi, které jsem do té doby neznal, například s vynikajícím Rozsudkem smrti nad koněm Faraonem od Jerzyho Janického).

Vedle poslechových přednášek jsme u Přidala museli občas i sami něco napsat. Pamatuji si na zadání, v němž jsme s použitím některého z rozhlasových

žánrů měli zpracovat příběh z Kroniky města Kocourkova. Zvolil jsem reportáž, ale podle mého dnešního (a Přidalova tehdejšího) názoru to tak úplně žánrově čisté nebylo...

Znovu jsme se potkali v dubnu 2005. Jako herec brněnského Divadla Čára jsem zároveň fungoval jako šéfredaktor vlastního časopisu – Žurnálu Čára. Pro ten jsem požádal Antonína Přidala o rozhovor, který se věnoval především jeho rozhlasové tvorbě. Poslední otázka však patřila právě amatérským a studentským divadlům, která jsme tehdy reprezentovali. Profesor Přidal odpověděl: „Právě studentská divadla za mých brněnských počátků chyběla, anebo neměla dlouhé trvání. A přitom jsou kořením kulturního života, protože odmítají staré recepty a umějí se prosadit nečekaným a osobitým stylem. Kéž na ně má současné Brno štěstí, talenty a místo.“

V roce 2008 si mne pozval na JAMU jako hosta; tou dobou jsem asi tři roky pracoval na webových stránkách Panáček v říši mluveného slova a jeho už tehdy zaujaly. Rozhovor se studenty byl koneckonců přínosný i pro mne – měl jsem možnost vyslechnout si zpětnou vazbu.

Přestože jsme se v následujících pár letech osobně nesetkali, vzájemně jsme sledovali, co děláme a na čem pracujeme. Zásadnější setkání proběhlo až v roce 2011. Tehdy jsem se díky Aleně Blažejovské dostal k několika desítkám nezpracovaných páسů, které obsahovaly nahrávky slavného brněnského týdeníku Nashledanou v sobotu. Legendární cyklus byl vysílán na celostátním okruhu celých deset let (1960–1970) a na pásech, které byly nalezeny ve skříni jedné z vyklízených kanceláří, jsem objevil asi desítku kompletních pořadů z let 1961–1963 a mnoho tzv. pomocných páсů s povídkami, písničkami a dokumenty. Nahrávky jsem digitalizoval a pro pořad Zelný rynek Aleny Blažejovské připravil celkem dva pětidílné seriály ukázek. Antonínu Přidalovi jsem – jako jednomu z tehdejších redaktorů Sobot – poslal ještě před realizací cyklu kompletní nahrávky. Reagoval spontánně: „...Nenadál bych se, že si ještě někdy poslechnu tolik dochovaných ‚sobot‘ nebo jejich částí. A naslouchal jsem těm hlasům přes propast půlstoletí s dojetím, úžasem a radostí. Je obdivuhodné, že se Vám je podařilo převést ze starých páсů, a je krásné, že Vám to stálo za to. Rád bych, abychom se někdy sešli a pohovořili o tom všem.“

Pro první díl Vzpomínek na Soboty mi poskytl půlhodinový rozhovor. Sešli jsme se kvůli němu v jedné z brněnských kaváren, kam jsem si přinesl také jeho novou knihu Potulky knihami a časem – ano, kvůli autogramu. K mému překvapení nejdříve celou knihu pečlivě prošel a na čtyřech místech opravil tiskové chyby! Teprve pak mohl podepsat.

Po skončení prvního cyklu mi napsal ještě jednou: „...Pro mne bylo často až neuvěřitelné, že Váš

výlov proti proudu času zachránil tolik hlasů, námětů a nálad. Mám radost, že jste připomněl a oživil něco tak dávného. Máte na tom svůj velký podíl, protože takové návraty by nebyly možné bez Vašeho zaujetí, hledání a pozorného výběru. Díky za to vzácné pochopení. Víím, že by je ocenili i ti z mých kolegů, kteří slyšet Váš cyklus už nemohou.“

Výběr ze Vzpomínek na Soboty jsem pak díky Aleně Blažejovské a Jiřímu Frišaufovi mohl prezentovat také na tzv. Audiokabinetu, off-programu mezinárodního festivalu Měsíc autorského čtení, který se už téměř dvacet let koná v Brně pod záštitou nakladatelství Větrné mlýny. Antonín Přidal tehdy přijal naše pozvání a po odvysílání čtyřicetiminutového sestřihu pro návštěvníky zavzpomínal na to, jak Soboty natáčel on i jeho kolegové – Vlastimil Pantůček, Jan Skácel, Miroslav Skála, Karel Tachovský... Seděl jsem vedle něj a myslel na to, že právě on je živoucí pamětí té doby, asi posledním z celé tehdejší redakce. Snad proto vypadám na fotografiích z debaty tak, jak vypadám; ne, nejsem našťvaný, jsem zamyšlený.

Když jsem v roce 2015 v brněnské redakci (spolu s Alenou Blažejovskou a Radimem Nejedlým) připravil o pořadu Nashledanou v sobotu celý Páteční večer, zareagoval pan profesor takto: „Milý pane Hniličko, včerejší Páteční večer mě potěšil, něčím (už zapomenutým) překvapil a taky povzbudil: čas nesmaže všechno, protože lidé jako Vy mu v tom umějí zabránit.“ Těžko se mi dostane větší pochvaly.

Václav Cejpek, dramaturg, překladatel, pedagog, profesor JAMU Brno, v uplynulých letech též děkan Divadelní fakulty JAMU a rektor JAMU

Co říkat, když je ticho? Proč mluvit, když se mlčí? Ticho a mlčení jsou výrazem tohoto okamžiku, protože díky nim a v nich se můžeme sejit s tím, na něhož právě myslíme. A slova by možná rušila okamžik soustředění?

Antonín Přidal byl však muž, který se celý život zabýval slovem a slovy. Hledal jejich významy, objevoval významy nové a skryté, posílal svoje slova naproti jiným, posílal je nám naproti, aby se s námi setkala a stala se impulzem pro zrození jiných myšlenek a jiných slov, našich myšlenek a našich slov. Jeho mluvení a psaní bylo impulzem pro ty, kdo mu naslouchali, kdo ho četli, kdo s ním polemizovali, kdo s ním rozmlouvali. To, co řekl a napsal, je impulzem pro nás.

A proto dovedeme v tomto okamžiku být zticha, a přesto mluvit a rozumět. Proto v tuto chvíli mluvíme s naším vzácným kolegou, přítelem, kamarádem, učitelem, autorem a překladatelem, s tím noblesním, laskavým, moudrým, přísným, vtipným a chápavým Antonínem Přidalem i beze slov. V takovém mluvení v tichu, v takovém mluvení v mlčení je hluboká radost a klid. Jistota.

Stejně jako je čas mluvení a čas mlčení, je čas kameny rozhazovat a je čas kameny sbírat. Tak se praví ve starozákonní knize Kazatel. Kameny sbíráme, abychom planou a neúrodnou půdu proměnili v kus země, která pod naší péčí bude rodit a přinášet plody. Avšak i kameny mají svůj užitek a smysl: sesbírané je klademe pečlivě kolem vyčištěné půdy, abychom vytvořili zídku, plůtek, který bude naši půdu chránit v čase nebezpečí a nepohody. Přijde však možná chvíle, kdy kameny budou znovu rozmetány, nebo kdy možná i my sami je rozházíme, jsouce k tomu puze impulzem božským či ďábelským. Stane-li se nám to, není jiné pomoci: musíme kameny znovu sesbírat a znovu se namáhat, aby půda byla opět k užítku.

Kameny jsou sesbírány. Kameny zůstanou sesbírány. Pečlivě chrání živou plodící půdu, kterou svým úsilím po celý svůj život kultivoval Antonín Přidal. Tiše, samozřejmě, důstojně. Skláníme se před tím, co vykonal, s úctou, ale také a hlavně proto, abychom okoušeli znovu a znovu plody jeho úsilí.

Je to chvíle radosti a díků.

Jiří Plocek, *muzikant, hudební dramaturg Českého rozhlasu, přítel*

Moudrost je nesežratelná

Velké osobnosti a jejich dílo vnímáme jako skaliska uprostřed rozbouraných vod života. Jsou pevnými útvary, na nichž lze vystavět maják, který svým světlem pomáhá udržet kurs našich rozkolísaných bárek. Někdy se dokonce v bouři toho skaliska zachytíme – a tím se můžeme zachránit. Skalisko má také z každé strany jiný tvar, záleží na místě, odkud je pozorujeme. Z jedné strany se jeví jako ostré, z jiné naopak působí jako solidní a pohodlné místo k usazení.

I velké osobnosti se jeví z různých stran různě, ale nikdy nepostrádají jednu vlastnost: pevnost – a tedy i charakter. Jejich gesta nejsou hlučná, jsou ale vždy pevná. A stejně jako ta skaliska vyrůstají z obrovské báze, která nad hladinou není viditelná, je nanejvýš tušená. Je to báze duchovní, která se během jejich života strukturuje z beztvareho magmatu do tvaru, jemuž je vlastní pevný vnitřní řád.

Antonín Přidal byl pro mne takovým skaliskem, takovou osobností. Nejen tím, jak navenek působil – tedy noblesně a s jistým odstupem –, ale především tím, jaký byl uvnitř. Jeho niterné ustrojení se zobrazovalo v jeho práci, ať už publicistické, rozhlasové, či televizní. Nechci popisně připomínat jeho dílo. Pan Kaplan je v této souvislosti jen pověstnou třešničkou na dortu. Stejně tak i televizní Klub Netopýr. Nemůžu být ale ve vzpomínce na zesnulého neosobní, protože právě skrze osobní setkání se člověku vyjevují principy, jež jsou úhelné pro život každého z nás.

Zvídavost jako rozkoš a vášeň

Když mne Antonín Přidal pozval do svého televizního pořadu Z očí do očí, byl jsem na rozpacích, jak to zvládnou. Já jsem začínal své první větší dílo a on byl pro mne respektovanou osobností, všestranně vzdělanou, generačně a zkušenostně o míle napřed. Pamatuju si to jako dnes: Sešli jsme se na jeho přání pár dní před natáčením na kávě v hotelu Slavia. A já jsem užasl. Naproti mně seděl s poznámkovým blokem a tužkou na stole nikoli slovnitý pan profesor a autorita, ale neobyčejně zvídavý a pozorně naslouchající – troufnu si říct – precizní a pokorný novinář. Tehdy jsem si uvědomil, že za maskou noblesního moderátora se skrývá člověk s ohromným zájmem o věci, pro něhož poznávání bylo jednou z životních rozkoší a vášní. Přidalovy Potulky knihami a časem, původně rozhlasové pořady převedené do knižní podoby, jsou mistrovským dílem zvídavého ducha a vášnivého popularizátora hodnot, které nepatří mezi nejviditelnější, ale o to jsou hlubší a cennější.

Zvídavost spojená s myšlenkovou důsledností, to byly klíčové vlastnosti překladatele i publicisty Antonína Přidala. Víím, jak do posledních chvil přemýšlel nad překlady, nad obsahem slov, nad jejich kontextem. Vzpomínám, jak ještě nedávno v dlouhých diskusích se svým přítelem – mým otcem a odborným psychologem – nad psychologickými aspekty děl Patricia Whitea se pídil po okolnostech, které šly zcela jistě nad rámec pouhé obsahové správnosti překladu. On v těch překladech hledal i něco hlubšího, něco pro sebe – a tím i pro nás.

Ano, dnešní generace bystrých a sebevědomých intelektuálů může v dobových překladech tam či onde nacházet mouchy, ale zapomínají na jedno: V době vrcholících sil překladatele Přidala neexistoval internet, nebyla volně dostupná potřebná referenční literatura, nebyla možná svobodná komunikace s intelektuálními partnery ve světě a kvůli ideologickému tlaku nebyla mnohdy ani možná svobodná volba jazykových prostředků, pokud mělo dílo vyjít. A přesto Přidalův jazykový vklad je kongeniálním příspěvkem k dalšímu životu původních literárních děl. Příspěvkem, který nesměl dlouho podepisovat svým jménem. Díky statečné redaktorce Evě Kondrysové a přátelům, kteří propůjčovali Přidalovým překladům své jméno – především Mirkovi Čejkovi a v jednom případě Janu Zábranovi, tak mohl vzniknout rozsáhlý soubor překladů ze světové literatury, pro naše vzdělávání a kulturu nesmírně hodnotný.

Rozhlas jako domov

Antonína Přidala dnes vnímáme především jako spisovatele, pedagoga, jako osobu spatou do posledních chvil s Janáčkovou akademií múzických umění. Neměl by však zapadnout jeho zásadní a řekl bych

životně určující vztah k brněnskému rozhlasu. V něm působil od roku 1960 do roku 1970. Skrze něj se stal pevnou součástí brněnské literární scény a současně jedním z pilířů vysoce prestižní instituce, již rozhlas tehdy byl. V něm se poznal se svou paní Dagmarou. Když se v roce 1963 mladý pár vzal, byl novomanželům rozhlas dokonce i prvním bydlištěm, než se jim podařilo získat byt. Z několika pořadů, které měl Antonín Přidal jako redaktor na starosti, zmíním Potulky knihami a hudbou z let 1966 až 1969, které připravoval s naším společným přítelem, hudebním redaktorem Jaromírem Nečasem. Na tento cyklus pak navázal po roce 1990 sérií s názvem Potulky knihami a časem, jíž se dostalo i knižní podoby. Přidal byl mistrem i v oblasti rozhlasových dramatisací, měl smysl pro zvukovou rovinu slovního sdělení, která, jak víme, není vždy zcela převoditelná do odpovídající podoby písemné. Rozhlas mu byl zkrátka místem tvořivého naplňování par excellence. O to více jej zasáhl nucený odchod v roce 1970. Jeho paní mi řekla, jak i poté ještě docházel do rozhlasové knihovny, kterou pomáhal vytvářet, a jak jednou přišel zdrcen: Vrátný dostal příkaz jej nepouštět ani do knihovny. Jsou různé druhy důslednosti: U lidí velkého ducha a velkého srdce je důslednost zásadním příspěvkem k duchovnímu pokroku lidstva, u lidí omezeného ducha i srdce má jejich důslednost následky devastační.

A básník především

Když se tak ohlížím za životními rolemi Antonína Přidala, jako společný jmenovatel se mi vyjevuje jeho nejniternější tvůrčí poloha. Přes všechnu zvědavost, erudici a intelektuální výši byl pro mne bytostným básníkem. Poznával a zrcadlil svět nikoli primárně jako akademik či redaktor, ale jako básník. Radostně i bolestně. Ostatně jeho tvůrčí život rámuji básně – od prvních pokusů publikovaných v Hostu do domu po poslední bilanční sbírku *Zpovědi a odposlechy*. Myslím, že v povaze Přidala-básníka pramení jeho citlivost, jeho vnímavost a jeho úžas, s nimiž poznával svět vnější i vnitřní. To vše lze rozeznat v každém jeho textu. A v básnickém založení pramení i jeho důslednost, s níž vážil při svém psaní každé slovo. Váha básnická je jiná než poměření rozumové: V ní je celý život, obrazný i citový.

Rád bych na závěr tohoto ohlédnutí uvedl malý příklad Přidalovy schopnosti uchopit téma, jež pro něj bylo celoživotně důležité a jež i mně je velmi blízké – téma lidové písně. Zamýšlel se nad ním v textu věnovaném sbírce moravských písní uspořádané knězem Františkem Sušilem, který vyšel v knížce *Sušilovské zrcadlo* (Folklorum, 2005):

„Když jsem překládal anglické nonsensy, lidové i ty od Edwarda Leara, Sušilova současníka, vzpomněl jsem si občas na písničky, kterým Sušil říká

‚nedověcnosti‘, to jest nepřesnosti, nelogičnosti, nensmysly. Také v nich a v písních jim podobných třaskají nonsensové kombinace, střihy a jinotvary. Kancařík má čepičko z pavočiny, za nů myší pírkó, hacařík si obul makové podešvy a pančošky z husí kůže, kostel tam stojí papírový, podmáslem oblitý, ve smetanových zvonech bije srdce z kyselého mlíka, kapr šije bačkory, ryby nosí poštu, lipka se čečeří a mrkva na to mrkua.

Budu-li ti sukňu šít
z květa makového,
budeš ty mně niti přást
z dešča májového.

Niti z dešča májového! Z pomíjivosti trvanlivost. Z hrstky slov maximum, z malé plošky širý svět. I jako celek je tato sbírka postavena z miniatur. Ale jak pevných, jak hutných. Jak by ne, když za svrchovanou jistotou každé z nich byla od počátku hudba a ze všeho nejvíce hudba, její tah a tlak, její pevná linka. To ona učí lidskou řeč sevřenosti a vede ji od plýtvání a plytkosti k podstatě. I nezpěvák jako já v tom cítí zákon.“

To, o čem badatelé píšou dlouhá pojednání, shrne básník do několika vět, jež mají povahu definiční a současně neuzavřenou. I vědění potřebuje své umění.

Odchod jedné epochy

V osobnosti Antonína Přidala odešel z našeho světa jeden z posledních pilířů české kultury, která se vzemula mohutnou obrozující se vlnou v 60. letech minulého století a nabíla akumulátory společnosti natolik, že jsme z ní mohli čerpat ještě i po roce 1990. Byla to kultura, jejímž výrazným znakem byl společenský étos a odpovědnost. Vědomí životních hodnot. S odcházejícími velikány odchází i toto pojetí kultury a my v měnícím se světě hledáme nový étos a nová skaliska, jichž se zachytit. Nezdolnost a důslednost Antonína Přidala budiž nám při tomto hledání inspirací.

Úryvek z básně *Čtyři pomníky* z knihy *Zpovědi a odposlechy* (Druhé město, Brno 2015):

Můj pomník je africký oříšek.
Do něho jednou vyryl jsem
veškerou moudrost pro nemoudré
nejmenším písmem, jaké je možné,
a stvořil tak nejmenší knihu Země.
Čte se posvátným mikroskopem.
Chodí k ní průvody nekonečné délky,
ženy v nich rodí, starci hynou,
mužům se při čtení chce plodit.
Není pravdou, že za svitu měsíce
přilezla do chrámu chytrá opice
a knihu knih snědla.
Pravdou je toto:
Moudrost je nesežratelná.

Rozhovor Jiřího Hubičky s Milanem Pokorným, ombudsmanem Českého rozhlasu

V květnu roku 2016 jste se ujal nově zřízené role ombudsmana Českého rozhlasu poté, co jste byl po mnoho let šéfredaktorem Týdeníku Rozhlas. Jak radikální změnu to pro vás představovalo? Co bylo pro vás v nové úloze nejobtížnější?

Upřímně řečeno, jediné, co jsem si dovedl představit, bylo, že navážu na práci, která patřila k povinností šéfredaktora Týdeníku Rozhlas. Mám na mysli komunikaci s posluchači i s rozhlasovými pracovníky. Máte ale pravdu, že přejít na pozici ombudsmana pro mě nakonec byla poměrně radikální změna. Největší problémy pramenily ze skutečnosti, že jsem celý koncept práce ombudsmana Českého rozhlasu musel s kolegy připravit a spustit takřikajíc na zelené louce. V Česku jiný mediální ombudsman neexistoval, tudíž na domácí scéně nebylo kde se inspirovat. Samozřejmě jsme se ale porozhlíželi, jak fungují mediální ombudsmani v zahraničí, kde má tento institut dlouhou a bohatou tradici. První měsíce jsem tedy hledal tu nejlepší cestu, jak kancelář ombudsmana v Českém rozhlasu etablovat tak, aby byla k užítku posluchačům i rozhlasovým pracovníkům. Bylo zapotřebí vytvořit rámec, který určuje rozsah mých práv a povinností – Statut ombudsmana ČRo, dobře promyslet vztah k jednotlivým úsekům rozhlasové práce, ovšem také k Radě Českého rozhlasu, a stále přicházely nové nečekané otázky. Myslím, že dnes už mám v některých věcech jasněji než na začátku, ale na mé práci je zajímavé kromě jiného i to, že mě neustále něčím překvapuje.

Jaké množství dotazů a podnětů se k vašim rukám dostává? V jakém poměru přicházejí klasickou poštou, elektronicky či telefonicky?

Mohl bych průměrovat, ale nevydalo by to ten správný obrázek. Dá se říci, že posluchačské podněty přicházejí ve vlnách. Jsou týdny, kdy skutečně nestíhám odpovídat a připravovat si podklady, a pak jsou dny, kdy si říkám, že snad budu mít čas i na prohlédnutí našeho archivu, na návštěvu lidí, které zdravím na chodbách a nestihnu si s nimi ani na pár minut popovídat... Nerad uvádím statistiky došlých podnětů také z toho důvodu, že jeden dopis velmi často obsahuje několik témat, na která se musím podívat, ověřit stav věci, konzultovat s příslušnými pracovníky rozhlasu. Rozhodně neplatí, že jeden posluchač rovná se jeden dotaz. Nicméně faktem je, že od začátku roku do poloviny listopadu se na mne písemně obrátilo asi 1100 posluchačů, k tomu přidám stovky telefonátů a sem tam i nějakou osobní návštěvu. Drtivá většina podání přichází elektronickou cestou skrze formulář, který máme na webu ombudsmana.

K čemu se dotazy a podněty nejčastěji vztahují?

Moje agenda je široká jako samotná činnost Českého rozhlasu. Často řeším stížnosti posluchačů, kteří mají dojem, že zpravodajství a publicistika jsou názorově nevyvážené. Jádro problému tu spatřuji kromě jiného v nedostatečném povědomí o rozdílech mezi objektivitou zpravodajství a subjektivitou publicistických žánrů. Pravidelně ke mně přicházejí stížnosti na nedostatky v kultuře mluveného projevu, protože posluchači mají oprávněný pocit, že Český rozhlas by měl splňovat v této oblasti nejpřísnější nároky. Evergreenem je hudební dramaturgie, obracejí se na mne například lidé, kteří by v Českém rozhlasu chtěli vidět protiváhu hudebního mainstreamu, jaký poskytují komerční rozhlasové stanice. Stablní součást mé agendy tvoří problémy spojené s rozhlasovými poplatky, autorskými právy, fungováním vysílačů, digitalizací vysílání, aplikacemi. Některé podněty řeším ve spolupráci s právníky a dalšími specialisty. Nekonečná pestrost posluchačských dotazů je věc, která mě udržuje neustále ve střehu a díky ní se i po mnoha letech rádio neustále „učím“.

Bývá pravidlem, že se ozývají spíše ti, kteří jsou nespokojeni? Objevují se naopak i pozitivní ohlasy?

Převážně ke mně míří dopisy a telefonáty plné afektu, pocitu křivdy a rozhořčení. Ověřil jsem si, že účinným lékem je moje empatická reakce. Snažím se reagovat s pochopením pro pohled konkrétního posluchače, a pokud to je jen trochu možné, pokouším se mu vysvětlit to, co třeba nemůže vědět, podat mu co nejvíce informací, zasadit je do souvislostí. I když někdy problém nelze vyřešit ke spokojenosti posluchačů, už jen způsob, jakým s nimi komunikuji, vede k tomu, aby uznali, že jejich pohled nemusí být jediný možný. Mnohdy se loučíme v přátelském duchu. Samozřejmě přicházejí pozitivní ohlasy, i když je jich podstatně méně. Těší mě důvěra posluchačů, kteří mě žádají o stanovisko k tomu, co slyšeli nebo četli v jiných médiích, svěřují se mi se svými osobními problémy nebo mi prostě napíší o tom, co se jim na vysílání Českého rozhlasu líbí nejvíc. To jsou milé chvíle.

Jak reagují posluchači na změny v programových schématech?

Samozřejmě záleží na tom, o jak zásadní změny jde a jakou skupinu posluchačů zasáhnou. Uvedu konkrétní příklad. Zatím nemohu říci, že by se objevila nečekaně velká vlna negativních reakcí na nové programové schéma Vltavy nebo na některý jeho segment. Naopak taková „kauza“, která nesla až rysy kampaně, se vyvrbila po zrušení pořadu Kupředu do

minulosti. Důvody, které k tomuto kroku vedení Českého rozhlasu vedly, jsem posluchačům vysvětloval několik měsíců.

U kterých stanic registrujete nejčastěji připomínky, kritiky, návrhy? Spíše u stanic zpravodajského typu (Radiožurnál, Plus), nebo u stanic typu Dvojky, Vltavy?

Nejvíce podnětů je dlouhodobě spojeno s Dvojkou. Týkají se převážně hudební dramaturgie, programové skladby nebo výkonů jednotlivých moderátorů. Trvalou nespokojenost registruji třeba v případech, kdy posluchači očekávají titulkový pořad, a místo toho se jim dostane proudového vysílání. To jsou případy některých poradenských a diskusních pořadů, v nichž poměrně velký prostor zaujímají hudební čísla. Poslední dobou přibývá podnětů na konto zpravodajství a publicistiky na Plusu a Radiožurnálu. Stále se objevují nové stížnosti, v nichž posluchači obviňují Český rozhlas z cenzury. Každý takový případ se musí posuzovat samostatně, protože posluchači ode mne právem neočekávají obecné poukázání na Kodex Českého rozhlasu, předvolební pravidla a podobně. Musím zjistit a doložit například to, že domnělou cenzurou je ve skutečnosti případ, kdy editoři nepustí do vysílání zprávu, kterou v danou chvíli nelze ověřit ze dvou na sobě nezávislých zdrojů. Často posluchači kritizují, že Český rozhlas je příliš jednostranně názorově orientovaný a nedodrží princip plurality. Takové stížnosti přicházejí ze všech stran našeho politického spektra, což je vlastně ve shodě s analýzami, které si vypracovává jak sám Český rozhlas, tak Rada Českého rozhlasu. Tyto analýzy víceméně potvrzují dlouhodobou snahu dávat spravedlivý prostor všem relevantním politickým a společenským proudům.

Jak posluchači v ohlasech hodnotí objektivitu rozhlasového zpravodajství?

Musím konstatovat, že objektivita je častým předmětem kritiky. Někteří posluchači mají pocit, že Český rozhlas straní jedné straně politického spektra nebo jednomu ideovému proudu. Tyto výtky chápu jako varianty rétorické figury, v níž se zamění část za celek. Když jsem si například nedávno nechal zpracovat rešerši o zastoupení eurofederalistických a euroskeptických pohledů ve vysílání Českého rozhlasu, vyplynulo z ní, že posluchači si mohou učinit vlastní názor na základě velmi širokého spektra názorů na tuto věc. Často své stanovisko konzultuji s vedoucími pracovníky jednotlivých stanic a dávám jim doporučení, která vyplývají z mé praxe.

Vyslovují posluchači hodnocení jednotlivých osobností, které na mikrofon vystupují? Zaznamenáváte

posluchačské preference, či naopak negativní ohlasy na vystupování jednotlivých osobností?

Jak jsem říkal, někdy dostávám pochvalné reakce, které s potěšením předávám dál. Ale mnohem častěji se na mne obracejí posluchači citliví na sebemenší prohršky proti normě, ať už skutečné, anebo domnělé. Tady musím ocenit spolupráci s Oddělením vzdělávání, jemuž předávám výběr z připomínek týkajících se kultury mluveného projevu. Víím, že pracovníci tohoto oddělení dělají maximum pro to, aby úroveň rozhlasáků, kteří „chodí na mikrofon“, byla co nejvyšší.

Lze z ohlasů zobecnit, čeho se posluchačům ve vysílání dostává nejméně? Jakého typu programu by si přáli více, či jaký zcela postrádají?

Obecně řečeno, jakýmsi leitmotivem řady stížností a připomínek je požadavek, aby Český rozhlas byl skutečně český. Zejména starší posluchači si stěžují na přemíru anglicky zpívaných písní a naopak postrádají větší prostor české historii, českým tradicím. Vidím v tom zajímavou zpětnou vazbu související s rysy globalizace. Jak jsem řekl, i z negativních dopisů se snažím čerpat něco pozitivního. Myslím, že záměrem většiny posluchačů, kteří si najdou čas na to, aby mi svůj názor sdělili, je, aby Český rozhlas byl ještě lepší. To mě těší.

Jaké jsou vaše zkušenosti s dosavadním působením Etické komise Českého rozhlasu?

Rozhodně je dobře, že Etická komise vznikla, a řeknu vám proč. Existuje jistá – početně možná nevelká, ale významem zásadní – skupina problémů, které nelze při nejlepší vůli řešit striktně podle právních norem nebo interních pravidel. Jak pohlížet na ostrou kritiku Českého rozhlasu z pera jeho zaměstnance, který by měl být vůči svému zaměstnavateli loajální? Jak se postavit k uveřejnění tajně pořízených nahrávek? Život zkrátka přináší různorodé a překvapující otázky. Na některé z nich existuje více odpovědí a je dobře, že ten, kdo má za Český rozhlas zodpovědnost, tedy generální ředitel, se může poradit s lidmi, kteří jsou nezpochybnitelnými a respektovanými osobnostmi, a navíc mají k rozhlasu vztah. Klíčové je personální složení Etické komise a já jako její tajemník mám radost z toho, jak vysoké renomé tento pětičlenný soubor mezi lidmi má. Záměrně jsme neoslovili mediální profesionály, ale lidi z jiných branží, aby práci veřejnoprávního média hodnotili ze svého úhlu pohledu. Protože víím, jak mimořádně vytižení lidé to jsou, překvapilo mě, jak přicházejí na jednání připraveni a jak pečlivě, zodpovědně formulují své názory. Je to pro mě nesmírně obohacující. Ale především je to přínos pro celý Český rozhlas.

David Nitka

AudioREPORT 2017

24.–26. 10. 2017, Jihlava

Poněkud atypicky si dovolím začít poznámkou na okraj: když nad tím tak přemýšlím, může to být i výhoda, to, že jsem byl do Jihlavy rozhlasovým dokumentem a featurem de facto nepolíben, že se neorientuji (respektive se teprve začínám orientovat), kdo je kdo, co a jak je správně, co je momentálně in a co už je dávno passé. Proč to může být výhoda? Ve světě, kde si zpětnou vazbu vystavují převážně profesionálové (dokumentaristé, rozhlasoví analytici a jiní), může znít hlas posluchače-laika (nutně že posluchače vědomého si svých limitů, posluchače, na něhož rozhlasové stanice míří, jehož chtějí ulovit) svěže, a ještě lépe: může nést nějaké podstatné sdělení, sdělení, jež „vycvičené ucho“ už není s to zachytit.

Předkládaný text má následující podobu: je rozdělen do dvou částí. V první z nich se věnuji samotné soutěžní přehlídce, pořadům a dojmům, které jsem o nich nabyl na základě poslechů a debat, či jinak: **snazím se přetavit svůj s odborníky sdílený auditivní zážitek, jež mně byl nabídnut, do doufám smysluplných slov a vět.** Druhá, doplňková část je věnována zázemí, organizaci, něčemu, bez čeho by byl poslech nemyslitelný.

Soutěžní přehlídka:

Návštěvník 26. ročníku soutěžní přehlídky rozhlasového zpravodajství, rozhlasové publicistiky a rozhlasové dokumentaristiky AudioREPORT si ve třech dnech mohl vyposlechnout celkem třiatřicet pořadů (devět prvního dne, jedenáct den druhý, tři pak ve čtvrtek, v den závěrečný). Já osobně – dávno před příjezdem do Jihlavy pevně rozhodnut pendlovat mezi dokumenty rozhlasovými a dokumenty filmovými (televizními) – vyslechl pořadů sedmáct, tedy nadpoloviční většinu. A nutno hned na začátek říci, že to rozhodně nebyl ztracený čas. Co konkrétně si z tohoto poslechu odnáším, se budu snažit zodpovědět v následujících větách.

II. kategorie:

Prvním soutěžním pořadem, pořadem soutěžícím v kategorii II., totiž kategorii věnované publicistickým pořadům, byl *Baťův mrakodrap* autorky Markéty Ševčíkové. Tato reportáž si klade za cíl přiblížit posluchači (citováno z ohlášky) „budovu mrakodrapu, kterou pro Jana Antonína Baťu navrhl architekt Vladimír Karfík“. Bezpochyby záslužná činnost. Zlínský mrakodrap (přestože se nejedná o mrakodrap v pravém slova smyslu, do toho mu ještě pár metrů chybí) a osoby, jež se podílely na jeho výstavbě, si pozornost určitě

zaslouží (která jiná budova se mimo jiné taky může pochlubit pojízdnou ředitelnu?), to nepochybně; otázka, kterou jsem si v souvislosti s tímto pořadem kladl, zněla nějak takto: Není bezmála 50 minut stopáže moc velká zátěž? Má odpověď: Bohužel ano, je. Problém, který s tímto pořadem mám – a kupodivu(?) ho mám i s druhým ze soutěžních pořadů, pod kterým je podepsáno Leonardo Plus, totiž s interview, které s Václavem Cílkem na téma Tetín vedla Tereza Hrstková –, je ten, že mu nestačím, těch informací, s kterými přichází, je zkrátka tolik... Napadá mě tento přírůstek: Leonardo Plus se staví do pozice, kdy své posluchače (konzumenty) jakoby staví před kilometrový švédský stůl; to je myslím naprosto zbytečné. Méně je prostě někdy více.

Co se týče *Baťova mrakodrapu*, mrzela mne – a z debaty jsem to pochopil tak, že nejsem jediný, koho to mrzelo – ještě jedna věc: mlčící mrakodrap. Jeden příklad za všechny: zmínil jsem se výše o pojízdné ředitelně, Markéta Ševčíková jí se svými respondenty projíždí jednotlivými patry, ale posluchač to neslyší, je v tomto odkázán na – a nad tím panovala shoda – vysoce profesionální komentář průvodkyně. Těžko toto někomu vyčítat, za (ne)ozvučení mapované stavby tvůrci rozhodně zodpovědnost nenesou, přesto však se nemohu ubránit dojmu a myslím si, že je škoda neslyšet reálné zvuky (ruchy). Až se člověk poněkud kacířsky sám sebe ptá, změnilo by se něco, kdyby Markéta Ševčíková do Zlína nejela a vedla své rozhovory odněkud ze studia?

Poté, kdy jsme se v myslích přenesli do Zlína a vrátili se zpět, přesunuli jsme se do Liberce a následně do Jablonce v pořadu *Výlety s Vltavou – Jizerské hory* s autorským tandemem David Hamr a Michal Bureš. Pokud autorský tým zamýšlel své dílko jako pozvánku, tak mají splněno. Během poslechu jsem se přichytil, jak si říkám: tohle bych rád viděl na vlastní oči, tam se musím jednou vydat, tahleta osobnost mě vážně zajímá, chtěl bych o ní vědět víc. V diskuzích byla tomuto pořadu vyčítána určitá „schizofrenie“, rozkolísanost, nevyjasněnost. Je to tím, že tento pořad v sobě kombinuje spoustu prvků: serióznost i hravost, přichází s hrdostí na svůj kraj, s úctou vzpomíná na lidi, kteří se v něm pohybovali, zároveň vyjadřuje smutek nad těmi, jež semlely dějiny, také otevírá jedno bolavé místo naší historie. Je zajímavé, jak to na každého z nás může působit odlišně. To, co ostatním spíš vadilo, mně přišlo promyšlené, pozoruhodné a navnuzující. Proto tento pořad počítám k tomu nejlepšímu, co jsem v Jihlavě slyšel.

Na druhé místo v kategorii II. dosáhl pořad s názvem *Když se řekne „zuška“* Romany Pszcolkové-Kubicové. Šestnáctiminutový „náhled“ do toho, jak to funguje v ZUŠ ve Frýdku-Místku. Za mě největší překvapení, nikdy jsem si nemyslel, že mě může bavit reportáž o ZUŠ. Tohle téma je mi vážně vzdálené, přesto (nebo možná právě proto) jsem nemohl nehodnotit vysokými známkami. Když se zpětně zamyslím proč, asi za to může ten rámeček, do kterého Romana Pszcolková-Kubicová svůj kus ukotvila, příběhu předehrávky svých dítek.

Tereza Šťastná svým soutěžním příspěvkem zaostřila na izraelský vodní management. Citace ohlášky: „Cílem pořadu bylo seznámit posluchače s izraelským vodním managementem, který patří k nejlepším na světě a může sloužit také jako příklad, jak se s nedostatkem vody vypořádat nejen v chudých zemích, ale jak s vodou efektně hospodařit také v těch státech, kde je jí (prozatím) dostatek.“ Z tohoto pořadu jsem nabyl velmi zvláštního dojmu. Po dobu cca patnácti z dvaceti minut nám izraelští „hlavouni“ a „mocipáni“ vykládají, jak jsou pokrokoví, jak naučili Izrael vážit si vody, aby nám nakonec jedna z Češek žijící v Izraeli sdělila, že to tak ve skutečnosti není. Mám-li být upřímný, taková struktura je pro mě poněkud matoucí. Co tam ta Češka dělala? Mám to brát jako ironii, útok na izraelskou vodní politiku (vy nám tu něco vykládáte, přitom to tak vůbec není) nebo demytologizaci? Nebo?

Po pauze na oběd jsme se s Janou Frankovou a členy Dismanova rozhlasového dětského souboru vydali do Ostravy v pořadu *Diář DRDS – únor 2017 – Dolní Vítkovice*. Tady jen jednou větou: jsem v Ostravě, naposledy letos o prázdninách jsem se byl v Dolní oblasti podívat, vím, jak to tam vypadá, takže jsem se měl při poslechu o co opřít, myslím, že se tomuto pořadu podařilo zachytit Vítkovice celkem věrně.

Vítězem II. kategorie se stala *Hra Márie Pfeiferové*, za což jsem nesmírně rád, *Hra* byla i mým favoritem. Takhle nějak si představuji vysokou publicistiku. Angažovaná, konfrontační, formálně precizní. Kdybych si měl vybrat jeden pořad, který bych doporučil těm, kteří na soutěži nebyli, doporučil bych Hru. Přestože v ní nezazněla píseň *Srdce* jako kníže Rohan R. Müllera.

Předposledním pořadem prvního dne bylo *Jazz Forum s klarinetistkou Anat Cohen* Zdeňka Přidala. Myslím, že po těžké (co do tématu) *Hře* nic lepšího přijít nemohlo než rozhovor jmenovaného s jmenovanou klarinetistkou, doprovázený ukázkami z tvorby. Napadají mě asi tyto přívlastky: uvolněné, příjemné, lehké. Takový je asi jazz, nevím, nemám s ním moc zkušenosti. Každopádně většinu z nás si pořad získal překladem a dabingem.

První den, II. kategorii, uzavřel pořad s názvem *Labryntem brutalismu* Ondřeje Nováka, pořad, který ve

své kategorii skončil na krásném třetím místě. V něm se autor snaží porozumět architektonickému stylu, ve kterém je vystavěna například budova Transgasu na pražských Vinohradech. Je to právě ono hledání, v kterém spočívá kouzlo tohoto pořadu. Já si tohoto pořadu cením pro ten moment, kdy si autor řekne: ono to není tak ošklivé, už chápu tu krásu.

III. kategorie:

Třetí kategorie byla věnována dokumentu, zahájily ji dva dokumenty, jež se umístily na prvním a druhém místě. *Paskováci* Ivana Studeného a *Dobrá vůle – Matěj* Terezy Rekové. Paskováci skončili druzí, Matěj zvítězil. Čím tyto dva dokumenty zaujaly nejvíc, proč právě ony, o čem vyprávějí a jak? Budu mluvit za sebe, kdybych mohl hlasovat, posadil bych na trůn spíš Paskováky než Matěje. Nejspíš proto, jak už jsem naznačil, jsem z kraje a cítím, že situace okolo dolu Paskov se mě dotýká tak nějak bezprostředněji. Navíc se mně líbilo, s kým a jak se Ivan Studený baví, na co se ptá, kolik času svému projektu věnoval. Plus hudba (ústřední píseň), kterou tento časosběrný dokument má, ta je úžasná.

Nerad bych, aby to vypadalo, že Matějovi a Tereze Rekové vítězství nepřeju, to ne, ba naopak. Matěj, vyprávějící příběh autistického chlapce, se mně taky výborně poslouchal. Když už nic jiného, tak má titulní hrdina magickou barvu hlasu. V debatě k tomuto dokumentu se objevila námitka, že mu vlastně chybí konflikt, že neukazuje, jak těžký může být život, když má vaše dítě poruchu autistického spektra. Já jsem naopak rád, že se tam explicitně nic takového neřeší.

Blízko k sobě mají dokumenty č. 3 a č. 4 druhého dne, *Záznam, dokument a mix aneb První stopy a Dřina v cukrárně*, kdy první vypráví o tom, kterak vznikal ten druhý. Oba dva tyto počiny jsou velice sympatické. Líbí se mi ten nápad, pravděpodobně autorky Violy Ježkové, snímat rozhlasem rozhlas. Ale ještě víc se mi líbí sebereflexe sedmiminutové *Dřiny v cukrárně*, o schopnosti udělat si sám ze sebe legraci nemluvě. Bylo by mi nesmírným potěšením, kdyby můj první rozhlasový počín vypadal podobně.

Coming in, dokument Dana Moravce, poslední rozhlasový dokument, který jsem kvůli odchodu za dokumenty filmovými ve středu vyposlechl, skončil na pěkném třetím místě. Mé pocity z jeho poslechu jsou dosti smíšené. Mám pocit, že autor chtěl, aby byl posluchač překvapen, otřesen novým zjištěním. Proto se v ohlášce píše, cituji: „Možná je naše sexualita složitější a překvapivější, než bychom čekali.“ Hm, vlastně se cítím poněkud provinile, že jsem nebyl z šoku z toho, že holka, které se dle jejích vlastních slov líbí holky, žije nakonec s klukem. Pro mě už sexualita dávno není věci esence, já už to, pod četbou bůhví koho, stihl přehodnotit. V mém světě

neexistují heterosexuálové a homosexuálové (cho-
vající se výlučně tak a tak), existuje heterosexuální
a homosexuální chování. Nějak podle hesla naše
činy určují, kdo jsme, ne naopak. Jednoduše řečeno,
tenhle dokument nejsem schopný ocenit asi proto,
že přichází s novinkou, která pro mě není novinkou.

Mrzí mě, že jsem z odpoledního středečního pro-
gramu přišel o pořad *Jiří Horčíčka – spor o legendu*
Jana Hergeta. To mohlo být zajímavé, kdybych si měl
z šesti pořadů, které jsem zameškal, vybrat jeden, kte-
rý musím dohnat, byl by jím pro svou hravost a origina-
litu (ve třetí kategorii získal za originalitu nejvíc bodů).

Třetí den, poslední tři dokumenty – *Nepanikař!* Evy
Lammelové, *Máš lásku?* Lumíra Košaře a *Abychom*
se jako andělé nevznesli někam, kam ještě nepatří-
me Aleny Blažejovské.

První z jmenovaných mi připomněl včerejší pro-
jekci televizního dokumentu *Pravdivé selfie*, ve kte-
rém mladí Norové ve formě videodeníku referovali
o svých psychických potížích – depresi, sociální fobii
a podobně. Eva Lammelová si v *Nepanikař!* bere za
téma své psychické obtíže, panickou poruchu. Musím
říct, že to chce odvalu točit o něčem tak soukromém,
o něčem, o čem se donedávna ani nemluvalo. Za tohle
palec nahoru (deníkové záznamy). Škoda, že rozho-
vory, které vede, vlastně žádné relevantní informace
o tom, jak se s touhle chorobou žije, nepřináší, pokud
jsem poslouchal správně, nikdo z blízkých

E. Lammelové nevyjevil ten problém, neobjasnil, s čím
museli bojovat, proti čemu z jejich úhlu pohledu stojí.

Od *Máš lásku?* jsem čekal – jelikož jeho hlavní hr-
dina Adam je Vietnamec, a k tomu ještě gay – příběh
dvojí diskriminace. V nějaké podobě se tam tento
motiv objevuje, ale rozhodně to není hlavní téma. Co
je hlavní téma? Musím říct, že nevím. Bylo mi líno po
tom pátrat, odradil mě od toho iritující Adamův hlas.

Poslední dokument byl jednoduše vynikající. A to
díky osobě, kterou snímá – básníku, hudebníku, ese-
jistovi a nakladateli Jaroslavu Eriku Fričovi. Obdivu-
hodný je jeho elán, jeho vitalita, kterou si zachovává
i tváří v tvář smrti. Už se těším, až si od této Osobnosti
něco přečtu.

Organizace (zázemí):

Už jen velmi krátce k organizaci, i já musím jen po-
děkovat. Za přesun do Jihlavy, za bezplatnou akre-
ditaci na filmový festival. Za hotel, který byl vybrán
(přestože by bylo užitečnější, kdyby byl blíž, to ne-
zastírám, ale vzhledem k tomu, co vše pro nás bylo
vykonáno, to je detail). Jsem vděčný za cenu obědu,
za kávu a čaj, které byly zdarma k dispozici. Úžasná
byla i doprava zdarma. Radost mi udělala i dárková
taška. Možnost odnést si dva výtisky Světa rozhlasu.
Zkrátka a jednoduše, pokud někdo dělá čest rčení
„Host do domu, Bůh do domu“, tak to jsou lidé okolo
Sdružení pro rozhlasovou tvorbu a Českého rozhlasu.

Tomáš Bojda

Analyza role Edgara v *Tanci smrti*

Příspěvek k teorii rozhlasového herectví

Při pohledu na původní odbornou rozhlasovou li-
teraturu a teorii zjišťujeme zásadní nedostatky, ze-
jména v oblasti teorie rozhlasového herectví a jeho
možných interpretací. Teoretické průzkumy v oblasti
rozhlasové hry se příležitostně věnují vrcholným mo-
mentům tuzemské rozhlasové tvorby, obvykle takto
akcentují šedesátá a sedmdesátá léta, klíčové tvůr-
ce, autory. Analytické myšlení o režijní práci dosud
nenabízí ucelenější studii, kritický náhled na proble-
matiku režijní metody chybí stejně jako výzkum roz-
hlasového herectví.

Tématům rozhlasové režie a herecké interpretace
se v dílčích analýzách věnuje Jan Czech ve své studii
O rozhlasové hře: hledání specifiky české rozhlasové
inscenace od roku 1945 (Praha: Panorama, 1987).
Režijními metodami a hereckou interpretací se za-
bývá také Alena Štěrbová v publikaci *Rozhlasová*
inscenace: teoreticky komentované dějiny české
rozhlasové produkce (Olomouc: Univerzita Palac-
kého, 1995). Její výzkum však má historiografický

přehledový, nikoliv analyticko-interpretací charakter.
Zvláštní kategorií tematické literatury jsou memoáry
tvůrců, především herců. Z nich odborně nejvzácnější
teoretické úvahy obsahují zápisky Karla Högera *Z her-
cova zápisníku* (Praha: Melantrich, 1979) a Radovana
Lukavského *Kultura mluveného slova* (Praha: AMU,
2000), *Sláva slova* (Praha: Akropolis, 2012). Oba
herci reflektují nejen vlastní tvorbu, její technické
aspekty, ale také širší souvislosti specifiky rozhlaso-
vého umění, spolupráci s režijními osobnostmi, dopad
režijního vedení na hercovu interpretaci.

Zvláště inspirativním způsobem můžeme meto-
dicky vnímat nedávnou antologii hereckých analýz
Michala Čunderleho *Dialogy řeči: tucet studií o hercích*
a o řeči (Praha: Brkola, 2013). Autor zde na odlišných
příkladech herců napříč médii (rozhlas, divadlo) pozo-
ruje charakteristické rysy hereckých stylů jednotlivých
interpretů. Pro svá vyjádření často volí metaforická
přirovnání, zdánlivě dojemovou percepci, která se vět-
šinou odkazuje k samému naturelu vybraného herce.

V rámci stávající studie využiji sémantického přístupu, tedy metody, která traktuje konkrétní výrazové prostředky herecké kreace a ty následně analyzuje z hlediska významů, zahrnuje je do zvukové hierarchie auditivního díla. Příkladovou studii nabídne způsob provedení role Edgara ve Strindbergově *Tanci smrti* v podání Viktora Preisse. *Tanec smrti* přitom můžeme chápat jako modelovou ukázkou rozhlasového nakládání s dramatickou látkou určenou původně pro divadlo. Bude tedy zajímavé sledovat, jak režie i herci nakládají s předlohou svébytnými rozhlasovými prostředky, zejména pak hereckými výkony.

Právě herecké nastudování do zásadní míry ovlivňuje celkovou zvukovou estetiku inscenace. Herec se v tomto případě stává dominantní složkou rozhlasové inscenace. Jistěže je herec veden režijní koncepcí. Nabízené téma vlivu režijního vedení na herecký výkon však není předmětem této studie. Ta si primárně všímá právě hereckých výkonů, konkrétně zmiňovaného Preissova Edgara. Není náhodou, že pro analýzu byla zvolena právě tato inscenace s akcentovaným protagonistou. Viktor Preiss dokáže svým pojetím identifikovat žánr i estetickou akceleraci hry. Svým výkonem nachází její rytmus i dynamiku.

Jelikož je hlas určujícím nástrojem rozhlasového herce, pak všechny jeho dílčí výrazové prostředky, *intonace, dikce, artikulace, intenzita, exprese, dechové varianty, rytmizace*, jsou znakovými možnostmi, jak vytvořit požadovaný životný obraz. Znakem v rozhlase rozumíme veškerý výrazový prostředek, který herec záměrně použije. Pokud interpret vytváří emoci vysokého rozčilení, má několik možností, jak tento stav vyjádřit. Hovoříme v tomto případě o *sémantizaci* (vytváření významu) napětí, a toho může herec dosáhnout například zvýšenou mírou *intenzity témbu*. Může jej však dosáhnout také *zdůrazněným ztišením*, jež rovněž sugeruje prudkou naléhavost sdělované situace. Variabilita prostředků odkazuje k samotné metodě, kterou herec zvolí pro vytvoření postavy.

Ujasněme si ještě v úvodu nezbytnou kategorii techničnosti/technické kvality v rozhlase: rozumíme jí hercovu schopnost nakládat se specifickým prostorem a výrazovým materiálem, který je protagonistovi k dispozici v rozhlasovém studiu. Herec je odkázán na nutnost koncentrace svého projevu, soustředění emoce mluveného slova, jež dramaticky fungují pouze ve své auditivní perspektivě. Aby sdělovaný výraz získal co nejhutnější obsah, informaci o tom, co postava říká, v jakém je duševním stavu, náladě, vztahu k jiným postavám apod., musí interpret promyšleně kumulovat své vnitřní napětí do hlasové kvality. Absenci mimické, gestické, pohybové a kostýmní perspektivy nahrazuje dechovou a rytmickou prací, které o stavu postavy vypovídají podobně jako samo mluvené slovo.

Uvážíme-li tyto specifické požadavky na hereckou práci, zůstává nám *hlas* jako nositel dramatické akce, prostředek, jímž herec zpřítomňuje jednání postavy, a *slovo* jako nejelementárnější jednotka jeho výrazu. Sama technická zdatnost, tedy umění nakládat se specifičností média, by však byla prázdnou formou, kdyby blízce nesouvisela s hercovou emoci, intuicí i intelektem, jimiž se dobírá cizelování postavy v celém jejím psychologickém obsahu. Pokud má herec vytvářet postavu skutečně životnou, vnitřně hlubokou, musí technické kategorie jednotlivých prostředků naplňovat obsahem – svým uměleckým i lidským vkladem. Tento vklad se může lišit dle konkrétních postav. Tam, kde jedna postava vyžaduje expresivní stylizaci plnou vášnivě exponovaných obrátů, druhé stačí účelně úsporný výraz. Ten sice nemusí být tak oslnivý, přesto často vypovídá ještě více než explicitní zdůraznění emočního stavu.

Dvoudílné drama Augusta Strindberga *Tanec smrti* patří v rámci autorovy tvorby k nejhranějším titulům. První díl vyšel roku 1900, druhý o rok později. Rozhlasové zpracování v dramaturgii Martina Velíška a režii Michala Pavlíka vzniklo roku 2008, auditivní nastudování přitom obsáhlo pouze první díl Strindbergova dramatu, a to v novém překladu Zbyňka Černíka.

Sevřený komorní příběh vztahu muže a ženy, Edgara a Alice, vyniká nadčasovou tematizací nemožnosti odloučení a zároveň partnerství opačných pohlaví. Podivné pouto stárnoucích manželů je psychologicky niternou výpovědí jejich osobního i společného vnitřního rozpolcení.

Pavlíkova inscenace začíná komentářem vyprávěče/autora Jiřího Ornesta, který popíše pomyslnou jevištní scénu. Od počátku tak akcentuje sevřený uzavřený prostor, který v případě *Tance smrti* zobrazuje vysokou pevnostní věž na opuštěném ostrově. Odcizená izolace hlavních postav je jedním z klíčových prvků dramatu. Alice s Edgarem jsou vyřazení z normálního života, odkázáni sami na sebe a telegrafní zařízení, které každou chvíli nefunguje. Tato skutečnost nabývá na zřetelnosti postupně, podobně jako v úvodu zdánlivě pouze dekorativní hudební valčíkový motiv. Jeho nenásilná melodická repetitivnost odkazuje k až apokalyptické osudovosti ztroskotání vztahu Edgara s Alicí. Jejich vztah není jen obrazem neschopnosti dorozumění, absorbuje náboženská témata viny a odpuštění, smíření, lásky a nenávisti. Tematizace vyhraněné neslučitelnosti mužského a ženského světa tvoří „malé peklo“, jak jej akcentuje Strindberg. Peklem je omezená izolace pevnostní věže, místa, kde pár čtvrt století žije v naprostém odtržení od reality, ve vnější komunikaci odkázán na telegraf.

Takřka pudový naturalismus zasahuje posluchače doslovným obnažením partnerského rozpadu ústřední

dvojice. Herecké obsazení poskytlo v rozhlasové interpretaci nebývalou výzvu protagonistům, tedy Nele Boudové jako Alici a zejména Viktoru Preissovi jako Edgarovi. Edgarova složitá povaha, některé typizované prvky chování a vztahová konfliktnost pobízely v interpretační rovině k plastickému uchopení, výrazově bohatému. Preiss si právě na této roli jako na málokteré jiné mohl vyzkoušet snad všechny hlasové polohy, možnosti zobrazení dramatické postavy auditivními prostředky. Jeho Edgar je agresivním manipulátorem, velitelem své ženy, ale také její obětí – ostatně tento vztah platí i opačně, což je jeden z klíčových prvků vlastní dramatickosti hry, potažmo rozhlasové inscenace. Zároveň však Edgara vidíme jako rouhačského pozéra, slabošsky podbízivého egoistu, který nezapře svou mocichtivou pudovost. Tyto složité rozpornosti rezonují v izolaci pevnostní věže, kde se bývalý kapitán pevnostního dělostřelectva může jen opájet vzpomínkami na zašlou slávu.

Edgar je zahořklým zneuznaným vojákem. Jeho žena Alice, která se pro manžela vzdala kariéry herečky, pětadvacet let tráví život s člověkem, jehož nenávidí. Vnitřní frustrace nenaplněnosti, vsugerované pocity křivdy a životního zmaru Alici nutí manipulovat alespoň Edgarem. Jakási soutěživá touha ovládat toho druhého funguje jako ubohá náhražka skutečného života a obě postavy to uvnitř snad chápou. Jejich izolace působí ultimátně ve zvláště promyšleném kontrapunktu se zcela prázdnými dialogy především úvodní scény, která sice není dramaticky nejuhuťnější, zato nabízí ukázkový způsob vybudování atmosféry, tématu, vztahových dispozic, povah postav, jejich životního údělu, tempa, nároků na druhého partnera. Režisér Pavlík vede herce ke zdánlivé střídmosti, jejíž vnitřní napětí tu a tam prosákne expresivním zdůrazněním maličkosti, zahořklou ironií, výsměchem.

Sám Preiss na *Tanec smrti* žánrově nahlíží jako na „tragikomedií“.¹ Přijmeme-li tento fakt, zjišťujeme, že tomuto rámci odpovídá i samotná postava Edgara. Mrazivě sarkastický humor není klasickou výrazovou komikou, spíše bolestnou artikulací bezvýhodného zmaru. Tragikomická rovina je Preissovi nejvlastnější hereckou polohou, kde může propojovat svůj žánrový cit, schopnost jemných přechodů mezi truchlivým a ublíženým Edgarem ke zrůdnému manipulátorovi, který se nezastaví před ničím. Edgar je nesnášenlivým soudcem, který se ironicky vysmívá nízkosti společenských hodnot. Se zvláštní patologickou rozkoší kritizuje malost lidského jednání, všeobecnou maloměřáckou požívačnost, využívání výhod postavení, kontaktů na užitečná místa. Sám však není v ničem lepší. Preiss komentujícímu Edgarovi dodává stále znovu artikulovanou vnitřní grotesknost, odpornou i úsměvnou zároveň. Jeho zkratkovitá charakterizace Edgara se děje ve dvou rovinách:

zaprvé v celkovém hlasovém uchopení a dialogích s Alicí, zadruhé ve zdánlivě zbytečných libůstkovitých detailech nejrůznějších komentářů, nostalgických vzpomínek, sentimentálních glos.

V dialogu s manželkou od počátku zaznívá hořkost jejich každodenní nudy. Zatímco Boudové Alice je nevšimavá k čemukoli, Preissův Edgar se z jakési cynické potěchy utápí alespoň v malicherných detailech. Když vyznává, jak by si pochutnal na „makrele na rožni s plátkem citronu a sklenkou bílého burgundského“, je intimita jeho vzpomínky tak patologická, až posluchač cítí rybí vůni blízko sebe. Koketní zamlaskání, protahování slabik, dechové záchvěvy a jemný lyrizující hlas zaujatého vypravěče popíše Edgarovu chuť na makrelu, aby se vzápětí vrátily obsesivně k vlastní nicotě. Opakované Edgarovy vzpomínky zpřítomňuje Preiss rozzněhlou teatralitou projevu, která odhaluje dětinskou jednoduchost jeho požitkářské povahy. Zároveň však odkazuje k tomu, na jak nízký okruh uvažování se Edgarův obzor smrsknul. Podobně momenty nespokojeného rozčilování nad lidskou ubohostí – „*všichni lidé jsou sebranka*“ nebo nad vlastním zdravotním stavem – „*žádnou nemoc nemám a ani nikdy mít nebudu*“ jsou dětinskou hříčkou, která sice ukazuje Edgarovo odhodlání, spíše však podvědomý zapřísáhle nepřiznávaný strach z vlastní nicoty, ba dokonce smrti.

Preissova identifikace stárnoucího kapitána si nezádá s opačnými polohami, kdy se Edgar nonšalantně holedbá vlastní silou, povýšeně soudí, byť právě on soud nesnese. V okamžiku, kdy do pevnostní věže přijede Alicin bratranec Kurt (Lukáš Hlavica), Edgar se proměňuje. Jeho řeč je najednou plna sebevědomí. Přesně v duchu svého egoismu mentoruje Kurtův život, přirozeně se staví do role Kurtova posuzovatele. Preiss si zde pohrává se stylizací témburu. Ve chvílích suverénního poučování je furiantsky rozšafný, letmé úsměšky a bohorovná bodrost ukazují Edgarovy manipulativní tendence. Ví, že vlastní ženu už svou spikleneckou řečí těžko ovlivní, mladší Kurt je pro něj nová možnost sebestylizace.

Když Edgar zkolabuje a jeho zdravotní stav je v ohrožení, narůstá dynamika hry do expresivnějšího rozměru. Přítomnost smrti Edgarovi vlévá agresivní zapřísáhlost, jakousi umanutost. Nechce zemřít Alici na truc. Preiss ve chvílích Edgarových slabostí ještě více zapojuje dechovou znakovost výrazu. Dýchavičná přerývanost prozrazuje obtíže, s nimiž Edgar hovoří, Preiss je však spojuje také se vzdorem vůči podlehnutí smrti. Edgar překonává bolest třeba jen proto, aby Alice viděla, že se jej tak snadno nezbaví. Existenciální rozměr ukazuje celou zrůdnost vztahové situace, v níž manželé po léta žijí. Jejich neporušitelný svazek se v ničem nepodobá lásce, přitom někde musí být pouto, pro které spolu dožili až do tohoto

otřesného konce. Herecky artikulovaná Edgarova citová i fyzická vypětí jsou v Preissově podání silně sugestivní, plasticky přítomná. Expresionisticky zveličená gesta nejsou vnější formou mezních emočních poloh, naopak plně oduševnělým projevem pochopení takového stavu hercem, jehož výrazové prostředky vychází z psychologického odhalení podstaty. Preiss je v Edgarově expresivní rovině natolik autentický právě proto, že vychází ze senzitivního principu postavy, je mu blízká citovou rozervaností. Dvojakost Edgarovy proměnlivosti odpovídá herecké interpretaci. Preiss díky flexibilitě svého výrazu přechází z duševních stavů k fyzickému jednání ve vzájemné souvislosti: proměny slabostí v agresivní sílu nejsou ani tak protikladné, jako spíše kauzální. Právě překonáním slabostí, kdy je Edgar už tak tak přemožen zdravotním stavem (vítězství Alice), může později nabýt o to exponovanější převahy. Užívá si situaci, kdy opět při síle sděluje Alici, že podal žádost o rozvod a že se bude znovu ženit. Jeho patologicky odpudivá rétorika není samoúčelná, nýbrž promyšlená msta. Edgar ve vlastní mysli vyhrává soukromý souboj s Alicí. Preissův triumfální rozmach intonací akcentuje škodolibé uspokojení. Jeho suverénní dikce prozrazuje Edgarovu pevnou nezlomnost, sebejistotu vítěze. Ten tam je chraptivý šepot, přítomná bolest, zlost z pokoření.

Proměny výrazového rejstříku vycházejí ze změny kapitánovy situace. Je interpretačním privilegiem herce, že dokáže variovat obě polohy v tak přirozené příbuznosti. Herecky rozsáhlý výrazový rámec souvisí s rytmickým pojetím. Vrstevnatá rozměrnost brání přímočaré jednoznačnosti, postava je naopak autentická právě pro hluboce lidskou složitost, rozpornost a často nízké pohnutky jednání. Edgarovo jednání má daleko k ušlechtilosti, mravnosti. Všudepřítomná manipulace, využívání, pokořování, boj obnažují v hrozivé explicitnosti zkaženost člověka. Příběh Alice s Edgarem je obžalobou celé společnosti, nemožnosti dorozumění, nesnášenlivosti, pudovosti i promyšlenosti páchaného zla. Postavy projeví, kam až je možné zajít ve vzájemném boji, když do jejich rozepří vstupují, sice ne fyzicky, ale jako nástroj vyjednávání, děti.

Dramatický oblouk dvouhodinové inscenace se naplňuje závěrečnou emočně mimořádně exponovanou scénou. Na dřevě obnažené emoce svádí drásavý střet, z něj raději utíká Kurt, který konečně pochopí, jak chorobná je nákaza světem Edgara a Alice. Přicházel neposkvrněn, odchází navždy poznamenán. Lukáš Hlavica Kurtovi vtiskl kultivovanou mírnost, citlivou důvěru slušného člověka, tak nepodobného dalším dvěma postavám. Jeho vášnivá, přítom upřímně zmítaná introspekce, do níž jej přivede Alicin nátlak, je politováníhodným důsledkem Kurtovy nezištné ochoty pomoci na místě, kde to dávno není možné. Kurtova

civilní úspornost neobstojí v konfrontaci s manipulativní Alicí. Nela Boudová nenápadně, ovšem precizně buduje obraz trpitelky tyranského manžela, která se však od něj ve své zkaženosti o mnoho neliší. Boudové artikulovaná životní letargie Alice stojí na pevné dikci, výrazově úsporném, přesto přesvědčivém emočním rozkladu. Alice je v zoufalství smířená s bídným osudem, manžela sice provokuje, ale skutečně znovu zabouje až s příchodem Kurta – vycítí šanci nalézt cestu k lepšímu životu.

Preissův Edgar představuje jednoznačně nejpracovanější postavu inscenace. Na rozdíl od zbylých dvou nabízí výrazově rozmanitější, hutnější polohy, čemuž bezpochyby přispívá Edgarovo postavení i věk – je z postav nejstarší. Dramatický oblouk není přímočarý, spíše na konkrétních obrazech ukazuje všechny stránky Edgarovy povahy. Tragikomická podstata jeho typu umožňuje rozmanité spektrum prostředků, hlasových pomůcek: přechody v různých intenzitách hlasu, od pološepotů k expiracím, od chraptivě námáhavé dikce k suverénně agresivnímu poroučení, od rozmrzelého glosování k exaltovanému vzpomínání poněkud dětinského vojáka. Podobná je i rozpornost obav, vnitřních slabostí k vnější, formálně zdůrazněné síle, nepokořitelné důstojnosti, s jakou Edgar vystupuje, aby zachoval vybudovanou autoritu.

Preiss ve svých jedenašedesáti letech prokázal naprostou hereckou zralost, profesionální suverenitu, s níž ovládá technické principy rozhlasové herecké práce, ale také zvláštní, nenaučenou lidskou intuici emočního zobrazení, s níž Edgarovi vtiskl neopakovatelnou opravdovost. Přes skrz naskrz zkažený charakter je Edgar posluchači z postav nejbližší právě svou živočišností, obnaženou lidskostí v nejkrajnější poloze expresivního naturalismu. Ten sice odpuzuje, zároveň však zasahuje. Autenticita si vynucuje pozornost a právě atakující způsob Preissovy herecké sugesce Edgarova světa oslovuje posluchačovu mysl.

Rozhlasové jeviště se zásluhou Pavlíkovy inscenace osvědčilo jako zvláště vhodný umělecký prostor Strindbergovy dramatické poetiky. Auditivní perspektiva soustředila dramatickosti textu na řečené slovo, dynamiku konfliktu a motivaci postav, které v přesném sugestivním nastudování nahradily scénickou variantu divadelní hry. Psychologicky vrstevnaté drama v lecčems připomnělo příbuznou tematiku her Henrika Ibsena a jejich oceňovaná nastudování Hanou Kofránkovou – *Nepřítel lidu* (1996), *Heda Gablerová* (2000) a *Přízraky* (2012). Ukázalo přitom, že právě rozhlasový důraz na kompaktní dramatickou výstavbu nabízí svébytnou výrazovou plochu plně dramatické imaginaci, která těží zejména z hereckých výkonů. Viktor Preiss představil způsob, jak pomocí hlasového nasazení obsáhnout postavu náročnou a výrazově vrstevnatou jako Edgar.

(Kapitola z magisterské diplomové práce *Rozhlasové herectví. Příkladová studie – Viktor Preiss*, obhájené v roce 2017 na Katedře divadelních a filmových studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci)

Poznámka:

- 1) Osobní rozhovor s Viktorem Preissem. Praha, 16. prosince 2016. Zvukový záznam v osobním archivu autora.

Seznam literatury:

CZECH, Jan. *O rozhlasové hře: hledání specifiky české rozhlasové inscenace od roku 1945*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1987.

ČUNDERLE, Michal. *Dialogy řeči: tucet studií o hercích a o řeči*.

1. vyd. Praha: Brkola, 2013. ISBN 978-80-905152-8-4.

HÖGER, Karel – HÖGEROVÁ, Eva – JUSTL, Vladimír. *Z hercovy zápisníku*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1979.

LUKAVSKÝ, Radovan. *Kultura mluveného slova*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2000. ISBN 80-85883-61-9.

LUKAVSKÝ, Radovan, HRACHOVCOVÁ, Marta, ed. a JUST, Vladimír, ed. *Sláva slova: texty Radovana Lukavského o umění přednesu*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2012. ISBN 978-80-87481-89-9.

ŠTĚRBOVÁ, Alena. *Rozhlasová inscenace: teoreticky komentované dějiny české rozhlasové produkce*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-531-4.

Josef Chuchma

Vyprávěj, jak to máš se sexem

Český rozhlas vyprodukoval svůj první speciální podcast *Zhasni!*. Ve Světě rozhlasu č. 37 jsme přinesli podrobně zpracovaný záměr tohoto podcastu. Nyní nabízíme jeho rozsáhlejší recenzi.

Jak funguje podcast

Lze předpokládat, že většina čtenářů a posluchačů neví, co to vlastně znamená a jak to funguje. Ve skutečnosti to není žádná velká věda. Tedy v principu. Jinak vyrobit originální podcast je pěkný oříšek. Toho je audioprojekt ČRo zvaný *Zhasni!* dokladem.

Takže nejprve něco technologické osvěty. Podcasting znamená šíření zvukových informací (ale i textů a videí) na internetu s tím, že uživatel si soubory může stáhnout za pomoci náležitě aplikace, podcastové čtečky, k sobě do počítače, tabletu, mobilu, případně přenosného přehrávače, a poslouchat je offline dle libosti. Není tudíž vázán na nepřetržitý vysílací proud jako při rozhlasovém vysílání. Aplikace sama kontroluje, zda k dané relaci přibyl nový obsah, a ten se stahuje do zařízení. Tato technologie existuje od první poloviny minulého desetiletí. Tomu, co se onou technologií nabízí a stahuje, se říká podcast. Může jím být kupříkladu pravidelný rozhlasový pořad, který byl předtím odvysílán, mohou to stejně dobře být série, které rozhlasovým vysíláním vůbec neprošly a vznikly právě jen za účelem distribuce prostřednictvím podcastingu. Podcast je tudíž nejen soubor v technickém slova smyslu, nýbrž se logicky vyvíjí i coby žánr.

Devítidílný cyklus *Zhasni!* – pojednávající „o sexu a intimitě mladých lidí“, jak byl Českým rozhlasem vymezen, je podcastem, jenž vznikl mimo programová schémata ČRo. Obsahově byl vcelku logicky asociován s kulturně orientovaným Radiem Wave, které je cíleno na alternativnější posluchače vesměs z větších

měst a šířeno je digitálně na internetu, v sítích DAB a DVB-T, satelitem a kabelovými televizemi. Ostatně členové redakce Wavu zahraniční podcasty poslouchají a v únoru, coby jedno z avíz *Zhasni!*, připravili anketu, v níž se svěřili, které podcasty jsou jejich osobními favority. Zkrátka: Radio Wave se na *Zhasni!* výrobně podílelo, avšak distribuce audioprojektu byla výhradně internetová – na rozdíl od podcastů některých běžných pořadů, které ČRo již roky poskytuje (viz www.rozhlas.cz/iradio/podcast).

Projekt *Zhasni!* má své vlastní internetové stránky, na nichž kromě jednotlivých dílů, které si lze stáhnout či je poslouchat online (jejich stopáže se pohybují okolo dvaceti minut), zájemce nalezne škálu doplňkových materiálů k jednotlivým dílům: videa, audiorozhovory, fotky, texty.

Tak si to parádně užij

Jedním z pořadů na Radiu Wave je *Kvér*, diskusní magazín, „hodinová rozhlasová výprava do oblasti intimity, sexuality, vztahů a jejich proměn“ – tak stanice *Kvér* charakterizuje. Podcast *Zhasni!* s ním tematicky souzní: podle tvůrců měl být „intimním prostorem, kde se otevřeně mluví i o tom, co si obvykle necháváme pro sebe, a ve kterém platí, že co není zakázáno, je dovoleno“; prostor, v němž se „otvírá celé spektrum prožívání sexuality“.

Sexuální devítka z produkce Českého rozhlasu začala technikou bondage, tedy praktikami svazování, které mohou být spojeny se sexem. Následovaly proměny partnerského sexu během těhotenství a mateřství. Pak tematika asexualit. Potom online seznamky. Nato se dostavil alkohol, sex a horečka páteční či sobotní noci. Poté sex a duchovní cesta, jistěže tantra... Pak provalování sexuální jinakosti – coming out - coming in. Následovala výprava do světa

skupinového sexu. A končilo se posedlostí sexem, jeho konzumací, tancováním u tyče, vyhledáváním zážitků animálně/estetických...

Jak vidno, běžná heterosexuální soulož byla pro *Zhasni!* málo – když se takový akt dostaví v těhotenství nebo po mateřství, protože prostor pro experimentování, pro libé a odvázané dráždění smyslů se v ty chvíle vesměs citelně ztenčí, je z toho divení se, objevování Amerik, které musí být zdokumentováno samostatným dílem. Lehká ironie je zde namísto, protože tematická akcentace, až adorace výchylek a menších či větších nestandardností je u *Zhasni!* nepopíratelná. Jistě, je to takzvané atraktivnější a interesantnější, to se dá pochopit. Ale měla by tomu odpovídat i forma, s níž je to podáno – k tomu se ještě dostaneme.

Pokud však přistoupíme na „nehodnocení“ takzvané normality a suše bereme *Zhasni!* coby dílčí zprávu o světě dnešní tuzemské velkoměstské sexuality a intimity – neboť (velko)městský charakter oněch sond je patrný –, pak si nelze nevšimnout vratké a křehké pružnosti sexuálních identit, prostupností hetero- a homosexuálních orientací, dlouhého a nezřídka i (sebe)zálibného hledání se, kým tedy vlastně jsem; třeba ještě v osmdesátých, ba ani v devadesátých letech minulého století ohledávání identit v takovémhle množství neexistovalo.

Určitě tento nárůst souvisí se všeobecnou dostupností informací, včetně těch nejbizarnějších, což různě „postižené“ jedince osvobozuje od trýznivého mlčení a izolace v samotě; dneska lze daleko snáze nalézt a oslovit lidi stejné ražby. Jiným nápadným rysem je intenzivní průsak hédonismu do života sociálně a ekonomicky v podstatě řadových lidí – všeobecné rozšíření slovesa užít (si) je toho výrazem. Konečně poslední společenský rys, který mě nad *Zhasni!* napadá, je nenaplněnost, smutek i bezradnost, které vzlínají z toho na pohled tak svobodomyšlného hledání (se). A ještě poznámka k podtitulu. Ten sice zní „o sexu a intimitě mladých lidí“, avšak *Zhasni!* nijak nedefinuje přívlastek „mladých“. Kdo je za mladého považován? Nadto zejména v doprovodných materiálech k podcastům se vyjadřují i lidé, kteří už nějakou zprávu o dnešních „mladých“ sotva vyšlou, neboť věkově se již nacházejí prostě někde jinde.

Hovoří hlavně ženy

Pro tvorbu prvního speciálního podcastu v rozhlasu sestavili tým s jediným zaměstnancem ČRo mezi hlavními tvůrci – tím byl vedoucí Tvůrčí skupiny Dokument Českého rozhlasu Daniel Moravec. Jinak základními autory byly filmové režisérky a herečky Tereza Nvotová a Johana Švarcová, multimediální umělec a laureát Ceny Jindřicha Chalupického Roman Štětina a filmový dokumentarista i příležitostný

herec Bohdan Bláhovec. Ti natáčeli rozhovory s lidmi, ti odpovídali za konečnou podobu podcastů v těsné spolupráci se sound designery, budujícími zvukové krajiny, do nichž se zasazovaly zpovědi lidí, kteří se svěřovali se svou sexualitou a intimitou. Těmi designéry byli Stanislav Abrahám, studio Needles, Martin Ožvold a Dominik Gajarský, muži aktivní na multimediálních polích (mají na to i školy), zejména hudebně. „Výsledný tvar tak balancuje na pomezí dokumentární tvorby a zvukového experimentu,“ odvodili v ČRo marketingoví pracovníci z tohoto tvůrčího mixu, když podcast anotovali.

Za zmínku stojí, že dvě třetiny zpovědi ve *Zhasni!* natočili mužští tvůrci, avšak všechny díly stojí na ženských zpovědích, jen v některých se (minoritně) ožívají muži. Chce se tím potvrdit poznatek, že muži o intimitě neradi veřejně hovoří?

V rozhovorech v rámci doprovodných materiálů (kdy tvůrci uvažovali nad tím, jak vůbec vnímají podcast coby platformu a způsob vyjádření) i v samotných podcastech *Zhasni!* je patrná různost přístupů. Různost, jež ovšem ve výsledku hraničí s dramaturgickou libovůlí. Ta vyvěrá nejspíš z toho, že podcastová partička najatá ČRo vstoupila na žánrové pole, jež nemá v tuzemském prostředí referenční body, není speciálně obdělávané.

Riziko bezbřehosti ostatně leží už v samotném charakteru podcastů: možnost zavěšovat na síť podcast má totiž jak svého druhu amatér (výsledkem může být naprostá bizarnost, anebo ten anonymní, neznámý člověk může mít hodně nažito a vyvalí se z něho zatraceně zajímavá vyprávění), tak podcasty mohou být sofistikované kolektivní produkce, k čemuž má *Zhasni!* určitě blíž.

Poslouchej, ale raději se moc neptej

Internetová prezentace *Zhasni!* je profesionální, o tom žádná. Doplnující materiály plní svoji funkci. Technicky se zdá být vše v pořádku: zvukový design, včetně prostorově norné a odkapávající znělky cyklu z dílny Dominika Gajarského, je exkluzivně ušit na míru, žádné tupé univerzální podkresy ze zvukových bank (byť se tu několikrát setkáme s očekávatelným a silně povědomě znějícím atmosférickem). Úskalí spočívá v citované bilanci: na zvukový experiment je *Zhasni!* v zásadě příliš konvenční, zatímco na dokumentární tvorbu příliš nálado tvorné, nahozené, neinvestigativní, neinformující, spokojující se s tím, že se zaplaťpámbu podařilo na dané téma ulovit někoho, kdo o tom cosi řekne na mikrofon. Mluvní složka *Zhasni!* často působí jako nedotažená reportáž či reportážní zpověď, kterák jsem se dostal(a) k tomu, co provozuji, a co o tom soudím; a tyto hlasy jsou podkresleny – velmi zhruba řečeno – středněproudým ambientem a jinou převážně elektronikou.

Například Bohdan Bláhovec usiloval o to přiblížit svět swingers party. Jenže narazil na to, že s ním nikdo z přímých aktérů nechtěl natáčet, takže nabírané poznatky převyprávěl sám za asistence hlasového modulátoru a „dvou holek“, které šly poprvé na takový večer společenské erotiky, jak se swingers party decentně říká. Ale Bláhovec se z nouze dostal vlastně ještě se ctí, protože „holky“ byly zdravě insitní. To Tereza Nvotová jen velmi zhruba a očekávatelně přiblížila bolestnost a vzrušivost bondáží, svazování; její vypravěčka hovoří o svém dětství, rodině, první souloži, o prvním orgasmu – ale málo rozvíjí svazovací techniky a jejich „metafyziku“, která nejspíš existuje. Opět Nvotová angažovala moderátorku Radia Wave a průvodkyni tímto cyklem Báru Šichanovou, aby vyzkoušela seznamovací mobilní aplikaci Tinder; výsledek má blízko k akcičce a pokecu kámošek a kámošů, kteří si po odpoledních a večerech z plezíru vztahově zaexperimentovali. Daniel Moravec, letitý rozhlasák ostentativně vyklidněně dikce, narcistně prodléval v příběhu kamarádky, která citově létá mezi holkami i kluky.

Obecně řečeno: na *Zhasni!* mi vadí nedostatek dokumentaristického a dramaturgického vkladu, čímž netvrdím, že tam taková snaha nebyla, ovšem ve výsledném tvaru cyklu to není příliš zřejmé. Žádalo si

to razantněji krotit do různých stran se rozběhnouší tvůrce.

Jistě: *Zhasni!* je v tuzemském veřejnoprávním audioprovozu průkopníkem. Včetně toho, že naznačuje i slepé cesty. To lze pochopit. Méně už to, že – pokud jsem správně hledal – ve zdejších médiích na tento projekt nevyšla žádná recenze, vyjma rychlokvašeného spláchnutí prvního dílu na serveru Mediahub.

Zhasni!

Podcast připravili Tereza Nvotová, Roman Štětina, Bohdan Bláhovec, Johana Švarcová a Daniel Moravec.

Sound design dodali Stanislav Abrahám, Dominik Gajarský, studio Needles a Martin Ožvold.

Dramaturgie Brit Jensen, narace Bára Šichanová, vizuál Mariana Dvořáková, video Kateřina Turečková, znělka Dominik Gajarský, online obsah Hana Kuncová, Tomáš Princ, webdesign Pavel Fuchs.

Vyrobil Kreativní HUB Českého rozhlasu (šéfproducentka Edita Kudláčková, producenti Damian Machaj, Robert Candra, Markéta Kaňková) ve spolupráci s Radiem Wave (Iva Jonášová, Jakub Zeman, Zuzana Rejchová, Jaroslav Pokorný, Bára Linková).

Postupně publikováno v březnu až červenci 2017.

(Text byl otištěn 22. 7. 2017 v příloze Orientace Lidových novin. Otiskujeme s laskavým svolením autora.)

Michal Ježek

Děti pro Evropu, připomínka legendární expedice

Píše se 12. srpen 1990 a autobus dětí vyráží na cestu, kterou o několik století dříve projel král Jiří z Poděbrad. Po jeho vzoru putují české a slovenské děti s mírovým poselstvím a pro většinu z nich to jsou vůbec první krůčky do svobodného světa. Na rozdíl od legendárního krále ale svoje dobrodružství každodenně natáčejí. Jejich reportáže vysílá Československý rozhlas, který ojedinělý projekt organizuje.

Logo expedice Děti pro Evropu (Archiv ČRo)

„Některé momenty vidím, jako by to bylo včera. Jak jsme slavnostně odjížděli ze Staroměstského náměstí, jak nás čekala asi šest tisíc kilometrů dlouhá trasa a že jsme vyjížděli s perfektními dětmi,“ vzpomíná autor myšlenky a koordinátor cesty Miroslav Karas. Tehdy osmadvacetiletý moderátor Rozhlasového klubu dětí – Domino vyhlásil spolu s kolegy konkurz pro ty, kteří vynikají nějakou aktivitou či schopností a chtěli by se pochlubit v zahraničí. Do rozhlasu tehdy přišlo několik tisíc přihlášek a samotného konkurzu se účastnilo na tři sta zájemců.

„Chtěli jsme ukázat, že naše mladá generace, naše děti, se mají čím pochlubit. Bylo krátce po pádu komunismu a my jsme se chtěli co nejlépe prezentovat ve světě, který se právě otevřel,“ líčí Karas, dnes zahraniční zpravodaj České televize. A tak se stalo, že expediční autobus zaplnilo v srpnu roku 1990 dvaadvacet talentů, dětí, které si to namířily do Helsinek přes Německo, Francii, Belgie, Holandsko a Švédsko. Malý dudák, vedle něho tanečník a za nimi třeba kouzelník.

V rozhlasovém archivu se k výpravě zachovalo množství fotografií i řada zvuků, které zachycují celou

dětskou expedici. V průběhu tří týdnů absolvovala setkání se starosty, osobnostmi kultury a jinými představiteli evropských měst. Na fotografiích je ale můžeme zastihnout i neformálně, třeba při plavbě lodí v hamburském přístavu a nechybí ani pohled z hlavní věže stadionu, kde vyhrál olympiádu československý maratonec Emil Zátopek. Ve zvukových záznamech je pak třeba slyšet klepat na dveře Evropského parlamentu ve Štrasburku. Cesta končila v Helsinkách, kam výprava dovezla obrázky dětí ze všech zemí, kterými projížděla. Helsinky byly zvoleny i proto, že právě zde byla v roce 1975 podepsána závěrečná deklarace Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

„Děti jsou vynikající, máme radost,“ čteme na jednom ze vzkazů, který po setkání s expedicí v Paříži zaslali manželé Tigridovi, vydavatelé exilového časopisu Svědectví. „Nezapomeňte, že do roku 1989 nemohly děti vycestovat. Nyní se před nimi otevíraly dveře, o nichž pouze slyšely doma v kuchyni od rodičů,“ připomíná Miroslav Karas důvody, proč byla expedice plná nadšení a zvědavosti. Jenže i řada dospělých, kteří ji připravovali, zažívala svoji evropskou zahraniční premiéru.

Možná právě chuť poznávat svět, který byl sice za humny, ale zároveň za železnou oponou, stála za úspěšnou realizací projektu. Realizací bez e-mailů, bez mobilů, kromě dopisů a klasického telefonu

maximálně tak s faxem, a to běžně až po večerech, když skončila práce na rozhlasových pořadech nebo o víkendech. „Neměli jsme žádnou agenturu, rozdělovali jsme si úkoly, včetně nákupu lístků na trajekty nebo zamlouvání hotelů... To byla obrovská vlna nadšení, cítili jsme podporu mnoha lidí, kteří nám pomáhali,“ vzpomíná Miroslav Karas s odhadem, že o pár let později by to už asi takto nešlo. Anebo šlo, ale ve zcela jiné atmosféře, protože svět dětí i dospělých se radikálně změnil.

Ostatně on sám v roce 1991 přestoupil z dětského vysílání do služeb zahraniční redakce, stále ještě Československého rozhlasu, a stal se zpravodajem v Polsku. „I tato expedice byla jistou formou začátku mé zahraniční profese,“ podotýká známý televizní zpravodaj, nyní opět ve Varšavě. Myšlenku, kterou jeho Děti pro Evropu ztvárnily po vzoru krále Jiřího z Poděbrad – tedy, že se lidé vzájemně potřebují a musí žít v míru –, by obdobně realizoval i dnes. „Jednak je to krásné rozhlasové téma, které se dá všelikými způsoby zpracovat. Dalším důvodem je, že Česká republika má v Evropě stále co ukázat. Dnes jsme součástí Evropy, ta se ale velmi výrazně změnila, a já myslím, že jakékoliv vzájemné poznávání, sblížování, nová forma komunikace vždy slouží. Lépe než si myslet, že žijí v místě, které je pupkem světa,“ uzavírá Miroslav Karas své vzpomínky.

Josef Maršík

Okénko rozhlasových pojmů 9

Interpretace rozhlasového zpravodajského a publicistického textu

V dalším pokračování našeho průvodce po základních rozhlasových pojmech, který je určen především novým kolegům začínajícím svou rozhlasovou kariéru, se tentokrát věnujeme jedné z nejdůležitějších složek rozhlasové tvůrčí práce – interpretaci textu žurnalistického charakteru na mikrofon.

Na rozhlasového mluvčího, interpreta takového textu – moderátora (dříve hlasatele), redaktora, reportéra –, jsou kladeny vysoké nároky. Měl by mít nejen příjemně znějící hlas, ale také umět správně dýchat při hlasitém čtení textu, správně intonovat, umět ovládat rychlost svého projevu a samozřejmě znát pravidla české fonetiky (nauky o zvukové stránce jazyka) a důsledně je při interpretaci textu uplatňovat. A to vše vedle širokého vzdělanostního rozhledu. Jen tak bude jeho projev kultivovaný a pro posluchače příjemný a přitažlivý. Věnujme se alespoň stručně některým z těchto požadavků.

1. Hlas – je základem mluveného slova a schopnosti řečové komunikace mezi lidmi. Jeho zásadní důležitost

pro naši rozhlasovou práci si často ani neuvědomujeme a o svůj hlas se nijak zvlášť nestaráme. Zpravidla ale jen do okamžiku, než začneme mít u rozhlasového mikrofonu větší či menší potíže. Proto je dobré vědět, jaké jsou zpravidla jejich hlavní příčiny a čeho se vyvarovat, aby nás hlas, náš hlavní „pracovní nástroj“, nezklamal, což se bohužel někdy stane v té nejméně vhodné chvíli – při živém vysílání. Čeho se tedy především vyvarovat, abychom se mohli na náš hlas spolehnout? Musíme zejména dbát na to, aby nedocházelo k:

- **přepínání hlasu** – tj. k vysoké hlasové zátěži způsobené nejčastěji silným křikem (např. při povzbuzování svého mužstva na fotbalovém stadionu), nadměrnou intenzitou hlasu v hlučném prostředí (např. při komunikaci na diskotéce) apod. Dlouhodobější přepínání hlasu může vést k vytvoření uzlíků na hlasívkách, což může vyústit až k nezbytnosti chirurgického zákroku na otorinolaryngologickém pracovišti. Nejsou ojedinělé případy, kdy paní učitelky při neustálém překřikování dětí musely svou pedagogickou dráhu z tohoto důvodu ukončit;

- **přesušení hlasivek** – může k němu dojít nejen při reportáži na saharské poušti, ale také v běžném prašném a suchém prostředí v horkém létě u nás – na poli při sklizni obilí, v továrně, kde se odlévají ingoty, nebo i v rozhlasové hlasatelně, kde máme najednou z nervozity „sucho v ústech“. Proto je dobré mít vždy po ruce vhodný nápoj, kterým hlasivky svlažíme. Vhodným nápojem přitom rozumíme nejlépe minerální neperlivou nebo i obyčejnou vodu. Zdůrazňujeme neperlivou, u které nehrozí, že vznikající plyny, mající tendenci uniknout z těla všemi možnými cestami, nám nezkomplikují práci u mikrofonu. Jak upozorňuje asi nejzkušenější rozhlasový hlasatel a hlasový pedagog Vlastimil Strahl, z jehož přednášky zde zejména čerpáme, není vhodná ani zrnková káva. Zrníčko na hlasivkách se opravdu obtížně odstraňuje a nutí nás k neustálému kašli, a to obvykle v nejméně vhodnou dobu;

- **prudkým změnám teplot** – v zimě při mrazových teplotách bychom se neměli těsně před mluvním výkonem na mikrofon zahřát horkým nápojem a v létě v parném vedru bychom se neměli osvěžit drinkem s plovoucími kousky ledu. V obou případech intenzivní změny teplot se velmi nepříznivě projevují na činnosti tak citlivého ústrojí, jakým jsou hlasivky. Měli bychom se také dostavit k mikrofonu včas, abychom k němu nepřistupovali přímo z venkovního prostředí se „zmrzlými“ tvářemi v zimě nebo s rozpálenými tvářemi v příjemně vychlazené hlasatelně v horkém létě.

Na kvalitu hlasu mají vliv i některé **léky**, zvláště pokud se užívají inhalací například k léčbě zánětů dýchacích cest, a také **kouření**, jež postupně pokrývá hlasivky vrstvou zplodin a omezuje tak jejich správnou funkci. Nedoporučuje se také dráždit sliznici příliš ostře kořeněnými jídly. Zkušení mluvčí (a také například operní zpěváci) vědí, že je velmi vhodné dostatečně se před náročným mluvním výkonem **vyspat**.

Je vhodné také znát, že hlas je důležitým indikátorem zdravotního stavu. Chrapot, který trvá déle než tři týdny, je varovným signálem onemocnění hlasivek. V takovém případě se doporučuje navštívit odborného lékaře – foniatra nebo laryngologa, který s použitím nejmodernějších lékařských přístrojů diagnostikuje příčinu tohoto stavu a doporučí potřebnou léčbu. Včasně zjištěná příčina déletrvajícího chrapotu může zabránit závažnému onemocnění hlasivek s fatálními důsledky.

Častou příčinou poruchy hlasu (disfonie) bývá zánět hrtanu a hlasivek, nezřídka ale také různé úrazy hlasového nebo nervového ústrojí, psychogenní důvody – zejména reakce na intenzivní psychické podněty (například prodělaný těžký duševní otřes, ale třeba také obtížně překonatelný strach ze selhání u mikrofonu), vrozené vývojové vady, alergie, některé druhy léků nebo nesprávná hlasová technika.

I sebemenší poruchy hlasu by neměly být podceňovány. Profesionální rozhlasový mluvčí by proto měl pravidelně absolvovat preventivní vyšetření u foniatra.

2. Posazení hlasu – hlas vzniká rozkmitáním hlasivek v hrtanu proudem vzduchu z plic. Tím vzniká primární tón, který by nám ovšem nezněl nijak příjemně. Aby byl hlas znělý, dostatečně silný a příjemný k poslechu, musí se dostatečně rozeznít v tělních rezonančních dutinách (podobně jako zvuk houslí nebo violy). Tyto rezonanční dutiny se nacházejí v horní části hrudního koše, a zejména v hlavě (dutina ústní, nosní, čelní a lebeční). Nejlépe se hlas rozezní v tzv. masce. To je ta část obličeje, která je kryta pomyslnou italskou karnevalovou maskou. K tomu, abychom „dostali hlas do masky“, jak říkají herci, slouží různá hlasová cvičení. Nepřekvapí nás proto, když náš zkušenější kolega před interpretací textu na mikrofon rozezní příslušné rezonanční dutiny opakujícím se vyslovováním hlásek „míni“, „méně“, „máňa“ a dalšími cvičeními, která uvolní mluvní ústrojí nebo která mu pomohou k perfektní artikulaci vybraných hlásek.

3. Barva hlasu – je člověku z větší části vrozena, je pro něj charakteristická a nedá se změnit podle našeho přání. Tak jak se lidé liší různými otisky prstů, tak se liší svou barvou hlasu. Často poznáme herce podle barvy hlasu i v hereckých rolích, které byly znamenány na zvukový nosič před desítkami let. Je jasné, že některý rozhlasový mluvčí získá příjemnější a libozvučnější barvu hlasu než jiný interpret. Jde však o to, abychom si udržovali náš hlas zdravý, znělý, čistý, bez patologických poruch (například zhrubnutí hlasu způsobené kouřením). Pak i třeba méně libozvučná barva hlasu nebude pro naše posluchače působit nepříjemně.

4. Výška hlasu – je dána počtem kmitů hlasivek za vteřinu (jeden kmit za vteřinu odpovídá jednomu Hz). Čím je frekvence rychlejší, tím je hlas vyšší. Ženy mají obvykle o oktávu vyšší hlas než muži. Běžná výška našeho hlasu je podmíněna individuální zvláštností našeho mluvního ústrojí a také naším věkem (u starších mužů se postupně výška hlasu zvyšuje, u žen snižuje). V operním světě se u pěvců setkáváme se značným rozsahem výšky hlasu – od basu (cca 85 Hz) k sopránů (cca 1400 Hz). Z výzkumů vyplývá, že při interpretaci žurnalistických textů působí hlubší hlas důvěryhodněji a přesvědčivěji. Proto před rokem 1989 působili ve funkcích tzv. hlasatelů-zprávařů právě interpreti s hlubšími polohami hlasu.

5. Intonace (melodie řeči) – znamená proměny výšky hlasu v průběhu promluvy. V současné době existují již velmi dokonalé syntetizátory lidské řeči,

které umí dobře vyslovovat jednotlivé hlásky, spojovat je do slabik a vět a správně vyslovovat jednotlivá slova. Některé americké rozhlasové stanice je používají v proudovém vysílání k běžnému ohlašování hudebních skladeb. I kdyby byly sebedokonalejší, poznáme, že jde o umělou řeč. Neumí totiž vyjádřit melodii řeči, neumí intonovat. Intonace má několik funkcí – 1. pomáhá posluchači pochopit obsah sdělení. Umožňuje například rozpoznat, o jaký typ věty jde – zda jde o prosté oznamovací sdělení (intonace klesavá) nebo o otázku (intonace vzestupná), příkaz nebo přání. 2. intonace také pomáhá posluchači rozpoznat osobní citové zaujetí interpreta ke sdělovanému obsahu. Z intonace poznáme i nejjemnější odstíny jeho citů či myšlení, což není vůbec tak jednoduché vyjádřit v psaném projevu. Dobrý interpret dokáže svým širokým modulačním rozpětím posluchače zaujmout, navázat s ním citový kontakt, navodit pocit upřímnosti a přátelství. Intonace tak zásadním způsobem přispívá ke splnění základního požadavku kladeného na rozhlasový mluvený projev, tj. požadavku mluvnosti.

U nezkušených interpretů se často setkáváme s monotónním projevem, při kterém mluvčí s minimálním intonačním rozsahem setrvává téměř ve stejné řečové rovině. Sdělení pak působí jednotvárně a posluchač brzy ztrácí pozornost. Opakem je afektovaný projev, při kterém mluvčí bezdůvodně ve své řeči stoupá do výšek a vzápětí klesá do hloubek. Jeho řeč má až zpěvavý charakter. Dobře modulovat svou řeč při interpretaci zpravodajského nebo publicistického textu vyžaduje určitou zkušenost na základě pravidelného cvičení.

6. Rychlost projevu – je významným činitelem dobré a správné interpretace žurnalistického textu a jeho přijetí posluchačem. Profesionální rozhlasový mluvčí by měl umět dobře ovládat rychlost svého projevu. Je obvyklou začátečnickou chybou, že interpret nasadí určité tempo a v této rychlosti přečte na mikrofon celý text, aniž by se zamyslel nad jeho obsahem i nad tím, kdo ho právě zřejmě poslouchá. Kritérii pro volbu určité rychlosti projevu je tedy jednak náročnost sdělovaného obsahu, jednak posluchač, k němuž promlouváme (akusticko-auditivní princip rozhlasové komunikace). Zatímco na Radiožurnálu si budeme moci dovolit svižnější tempo interpretace (převažují posluchači mladšího a středního věku s vyšším vzděláním), tak na Dvojce budeme volit klidnější tempo (formát rodinného rádia) a na Vltavě budeme dbát, aby náš projev byl nejen artikulace dokonalý a maximálně obsahově srozumitelný, ale také s nižší rychlostí interpretace (převažují posluchači vyšších věkových kategorií). Je zřejmé, že budeme jinak mluvit s dětskými posluchači Rádía Junior a jinak s mladými posluchači Radia Wave. Náročnější téma určené obvyklým posluchačům ve specializovaném magazínu snese rychlejší interpretaci než stejné téma vysílané pro nejširší veřejnost, kdy musíme mít na paměti, že by nám měla rozumět i pověstná babička z Jevíčka.

V dnešním Okénku jsme se zabývali alespoň v základní pojmové charakteristice jen několika aspekty interpretace žurnalistických textů na mikrofon. Této tematice se budeme v našem seriálu i nadále věnovat.

ROZHLASOVÁ HISTORIE

Filip Rožánek

Internetové zprávy Českého rozhlasu: od okovů k roztaženým křídům

U příležitosti spuštění nové podoby internetového zpravodajství Českého rozhlasu nabízíme ohlédnutí za dlouholetými snahami veřejnoprávního média nabídnout moderní zpravodajský web.

Začátkem srpna roku 1999 si Český rozhlas zaregistroval internetovou adresu pro chystaný zpravodajský projekt. Měl přinášet zprávy z Radiožurnálu zpracované do textové podoby a průběžně aktualizované podle vývoje událostí. Odtud se vzal i jeho název iŽurnál, a ostatně také podtitul zdůrazňoval, že jde o projekt svázaný s nejposlouchanější stanicí Českého rozhlasu. Registrace adresy byl ale jen první krok, od kterého do reálného spuštění zpravodajského serveru uplynul ještě rok a půl.

Z dnešního pohledu se to může zdát úsměvné, ale tehdy byla pro rozhlas už jen samotná úvaha o průběžném internetovém zpravodajství průkopnickým krokem vpřed. Jeho vlastní webové stránky, tehdy na adrese www.cro.cz, fungovaly teprve od začátku roku 1998. Návštěvníkům nabízely vizitky jednotlivých stanic nebo jejich živé vysílání, výběr odvysílaných komentářů a zajímavostí nebo populárně naučný projekt Africká odyssea, který sledoval osudy čápů černých. Zpravodajství však úplně chybělo a záhlaví stránek hrdě oznamovalo, že jsou aktualizované jednou denně v půl třetí ráno, a to pouze ve všední dny.

Až do začátku roku 2000 byla správa internetových stránek roztroušena napříč organizační strukturou Českého rozhlasu i mimo ni, přičemž rozhodující podíl na aktualizacích i technické správě měla společnost Internet servis. Tato nekonceptnost se pochopitelně projevovala na podobě i obsahu stránek a na různých fórech byla opakovaně kritizována. Nejpodstatnější však bylo to, že „neexistovala jasná představa, jak internetu – nového média s velmi širokými možnostmi – využít ke službě veřejnosti“, popsala situaci výroční zpráva Rady Českého rozhlasu za rok 1999.

Aby web dostal nějaký směr pro další roky, požádal na podzim roku 1999 generální ředitel Václav Kasík tehdejšího šéfredaktora stanice Praha Miroslava Bobka, ať připraví koncepci rozvoje internetových stránek. Jejím východiskem už bylo, že „musí veřejnosti nabídnout zpravodajsko-publicistický server, který bude dále zhodnocovat materiály připravované pro vysílání“. Pozice webových stránek jako regulérního média se v rozhlasu následně upevnila zřízením divize Internet od 1. ledna 2000, v jejímž čele stanul

právě Miroslav Bobek. Měla se tak napravit dosavadní situace, kdy Český rozhlas prostřednictvím internetu spíše uspokojoval potřeby zahraničních posluchačů než těch domácích. Zpravodajství v několika jazycích na stránkách Radio.cz v roce 1999 evidovalo průměrně sto tisíc přístupů měsíčně (pro srovnání – nejnavštěvovanějšímu českému zpravodajskému webu Novinky.cz na stejné množství přístupů letos stačí necelá hodina).

V době, kdy Český rozhlas začal zpravodajský web připravovat, ještě ani neměl redakční systém, ve kterém by redaktori mohli obsah stránek plnit. „Základním zadáním bylo, že všechny weby provozované Českým rozhlasem přejdou do jednotné struktury a grafiky a budou navzájem úzce provázány tak, aby tvořily kompaktní celek; jako vzory sloužily především internetové stránky BBC, Radio France a Bayerischer Rundfunk,“ čteme v dobových materiálech Rady Českého rozhlasu. Za samostatné weby se tehdy de facto považovaly i dílčí rubriky a příležitostné projekty, protože měly samostatné přístupné adresy, zvláštní grafickou úpravu a odlišenou navigaci v základním menu. Víceméně to znamenalo, že jim při větších obsahových úpravách museli věnovat pozornost kromě redaktorů samotných také vývojáři. Redakční systém byl nasazen na jaře 2000 a internetová divize si vyzkoušela, že v něm zvládne pohotově připravovat i speciální weby k aktuálním událostem. Předstupněm plnoformátového internetového zpravodajství byl například web věnovaný Letním olympijským hrám v Sydney, které se uskutečnily v září 2000. Na jeho přípravě spolupracovali sportovní redaktori Radiožurnálu s webeditory divize Internet. Ve stejnou dobu stihl web Českého rozhlasu pokrývat i protesty při zasedání Mezinárodního měnového fondu v Praze.

Mezitím pod vedením Jana Rosenauera začala vznikat na Radiožurnálu budoucí redakce iŽurnálu s cílem spustit web k 1. lednu 2001. Marketingově byla podporována jeho samostatná značka a internetová adresa www.izurnal.cz, fyzicky byl ovšem součástí „velkého“ webu Českého rozhlasu. „Stránky iŽurnálu mají předpoklady konkurovat tak navštěvovaným stránkám, jako jsou stránky iDnes,“ konstatovala

pochvalně výroční zpráva Rady ČRo. Ve zkušebním provozu začal dynamický zpravodajský web fungovat od 3. prosince 2000. První čtyřčlenná redakce iŽurnálu (kromě zmíněného Jana Rosenauera ji tvořili ještě Markéta Kaclová, Milan Kopp a Marek Král) chystala pro web kolem pěti článků za hodinu. Na rozdíl od předchozí praxe nejen ve všední dny, ale i o víkend. Jejich základem bylo zpravodajství Radiožurnálu, stránky se tedy od internetové konkurence lišily tím, že nepoužívaly agenturní servis ČTK (s výjimkou fotografií). Jistým kontrastem k obecnému internetovému zpravodajství v podobě, jak ho známe dnes, byl úmyslně telegrafický rozsah nepodstatných zpráv, aby se redakce mohla soustředit na rozvíjení hlavních událostí. Dnes je na webech běžný spíše opak: pod vlivem sociálních sítí a snahy získat pozornost čtenářů v záplavě informačních zdrojů se zakládají i nepodstatné zprávy jako plnohodnotné články, jejichž nicneříkající titulek získá pointu až po kliknutí na odkaz a načtení celého článku. Kuriozitám je věnována stejná pozornost jako světovým událostem.

Podobně jako u jiných médií byly zátěžovým testem provozu iŽurnálu zprávy o teroristických útocích v USA 11. září 2001. Rozhlasový web nejprve pod náporom uživatelů zpomalil a pak na krátkou dobu vypadl zcela. Později se ukázalo, že nárazová poplávka byla asi o 157 procent vyšší než v předchozím měsíci, na to nebyla serverová kapacita připravena. Redakce iŽurnálu a webeditoři divize Internet však společnými silami dokázali zprovoznit mimořádné stránky věnované událostem ve Spojených státech, mezinárodním souvislostem i následným odvetným útokům.

Vedle iŽurnálu už byly v té době na českém internetu v podstatě jen dva weby, které se obecnému zpravodajství věnovaly – iDNES.cz a České noviny ČTK. Ekonomičtěji zaměřeni čtenáři měli k dispozici iHNed.cz. Postupem času se zpravodajský web mírně rozšiřoval obsahově i personálně (pod pojmem zpravodajství zde skutečně myslím domácí a zahraniční události, paralelně totiž na rozhlasovém webu vznikaly i další stránky navázané na produkci Radiožurnálu, například Motožurnál, servis Zelené vlny a podobně). Jeho internetová konkurence se ale rozvíjela podstatně dynamičtěji a rozhlas se dostával na okraj zájmu.

Ještě v roce 2004 byl iŽurnál nejnavštěvovanějším webem Českého rozhlasu. V roce 2005 ho ovšem odsunula na druhé místo hlavní stránka portálu www.rozhlas.cz, v roce 2006 už byly v souhrnu navštěvovanější i tematické weby a v roce 2007 zůstal za webem multimediálního projektu o gorilách v pražské zoo „Odhalení“. V měsíčních číslech sice server na první pohled zaznamenával růst, ale ve skutečnosti vnitřně vyhníval, protože návštěvnost negenerovalo

zpravodajství jako takové, ale vedlejší stránky jako informace o počasí nebo diskuse fanoušků sportovních klubů. V dubnu 2007 na něj chodily v průměru necelé dva tisíce uživatelů za den.

Rozvoj multimédií a digitalizace v Českém rozhlasu mezitím přispěly k silné pozici internetové divize, která se mohla pochlubit několika úspěšnými a oceňovanými projekty. Navíc vznikla čistě zpravodajská stanice Rádio Česko, rozvinuly se regionální zprávy a pozice Radiožurnálu jako hlavního zdroje zpráv se rozměnila. Na jaře 2007 proto přišla divize Český rozhlas Online pod vedením Miroslava Bobka s prvním návrhem na předělání iŽurnálu a jeho převedení z kapacit Radiožurnálu do divize Online. Cílem bylo, aby se zpravodajský web stal „nadstaničním“, integroval zpravodajskou produkci z různých zdrojů a čtenáře seznamoval se servisem Českého rozhlasu v celé jeho šíři od regionů přes celoplošné zprávy po zpravodajství do zahraničí. Zároveň měl dostat modernizovaný design, marketingovou podporu a jméno, které už by nemělo společný kořen s Radiožurnálem.

Autoři projektu – Hana Hikelová, Miroslav Bobek, Jiří Malina a autor tohoto článku – navrhovali převést iŽurnál pod ČRo Online už od září 2007 s postupným nástupem plnohodnotné nové podoby od ledna 2008. Reálně se ale schvalovací procesy v rozhlasu protáhly natolik, že se další verze projektu chystala v únoru 2008 a po všech peripetiích byla reforma zpravodajského webu posvěcena Radou Českého rozhlasu teprve 26. listopadu 2008. Radní si ovšem vymínili, že web nebude aktuální dění pokrývat samostatně, ale bude prepisovat odvysílané materiály. „Rada doporučuje generálnímu řediteli, aby se rozhlasové poplatky vynakládaly na takovou podobu zpravodajského webu, která by se nesnažila konkurovat komerčním internetovým zpravodajským serverům a televiznímu vysílání. Půjde o doplňkovou službu pro posluchače, kde prioritou bude rychlý a přehledný převod rozhlasových příspěvků pro zpravodajský web,“ stálo v jejich jednomyslném usnesení.

Důraz na strohou a nekonkurenční podobu byl důsledkem průběžné obměny členů Rady Českého rozhlasu v letech 2006 a 2007. V kontrolním orgánu se postupně prosadil konzervativní a místy až rigidní pohled na úkoly veřejnoprávního rádia. Zároveň se vyhrocovala atmosféra mezi radními a generálním ředitelem Václavem Kasíkem (tři čtvrtě roku po schválení nové podoby internetového zpravodajství byl odvolán z funkce, projekt s tím však nesouvisel). Radní požadovali, aby rozhlas omezil multimediální projekty a držel se spíše klasického vysílání. Původně ambicióznější projekt reformy internetového zpravodajství byl kvůli tomu redukován, přesto však někteří radní při jeho neveřejném projednávání neskrývali nelibost, že v jeho rozpočtu je i položka na

nákup fotografií od agentur. Vyžádali si dokonce ujištění, že redakce nenajme žádného samostatného fotografa ani kameramana.

Reformovaná podoba internetového zpravodajství dostala značku Zprávy Českého rozhlasu na adrese zpravy.rozhlas.cz. Omezení stanovené Radou ČRo mu podráždělo nohy už v samotné podstatě – nejvýraznějším benefitem zpráv na internetu je jejich rychlost a názornost tam, kde čistě zvuková stopa nestačí. I ze statistik uživatelského chování bylo vidět, že návštěvníkům stačí obeznámit se s textem a fotografiemi, případně videem, ale zvuk si skoro nikdo nepouštěl. Jednak zvukové záznamy obsahovaly de facto totéž, co bylo v textu, a jednak ze své podstaty vyžadovaly soustředěné vnímání, které není internetu vlastní. Nový zpravodajský portál tak od počátku zápasil s tím, že nemá čím přesvědčit uživatele, aby změnili své dosavadní návyky a dali mu šanci. Jeho jedinou skutečnou výhodou byla absence reklam, ani tu však nemohl propagovat, protože ji některé subjekty na trhu vnímaly jako neférovou soutěž média, které si na sebe nemusí vydělat.

Od schválení v listopadu 2008 k oficiálnímu spuštění Zpráv uběhl skoro rok – server se čtenářům představil 1. září 2009. Přípravy protahovaly technické a organizační záležitosti i celková atmosféra v rozhlasu. Start přišel v nejisté době: tehdejší prozatímní ředitel Českého rozhlasu Richard Medek veřejně pochyboval, jestli si má veřejnoprávní médium vůbec ponechat internetovou divizi jako takovou. Český rozhlas Online se v časovém rozmezí od prvních plánů na nové zpravodajství do jeho reálného spuštění dostal do úplně jiné situace a jeho pozice v rádiu oslabovala. Dlouholetý ředitel divize Miroslav Bobek se rozhodl z rozhlasu úplně odejít a přihlásil se do konkurzu na nového šéfa pražské zoologické zahrady, který na sklonku roku vyhrál. V lednu 2010 se ředitelem Nových médií Českého rozhlasu, jak zněl nový název, stal Alexandr Pícha, který měl jiné představy o prioritách než Miroslav Bobek. Vzápětí se znovu změnilo nejvyšší vedení, odstoupivšího Richarda Medka nahradil na konci února 2010 Peter Duhan a začaly přípravy na volbu řádného generálního ředitele Českého rozhlasu.

To vše vedlo k celkovému ekonomickému, procesnímu a provoznímu provizoriu v divizi Nových médií. Všechna zásadní rozhodnutí musela zkrátka počkat. Přestože redakce zpravodajského webu pod vedením Kateřiny Křenové odváděla maximum práce, nemohla se zároveň příliš propagovat. Během Duhanova prozatímního řízení rozhlasu však nastalo jisté uvolnění vzájemných vztahů mezi managementem a Radou, která mu byla nakloněna, takže některá striktní omezení pro zpravodajský web postupně odpadla. Zpravodajský web začal využívat příspěvky ve chvíli, kdy

byly připraveny k odvysílání, a redakce nečekala až na jejich použití v éteru. Více se pracovalo s grafickými prvky a infografikami a pro rok 2011 se připravily také mobilní aplikace pro pohodlné čtení aktuálních událostí na telefonech. V roce 2012 se design webu osvěžil a upravila se jeho struktura, přibyla aplikace pro tablet iPad.

Zpravodajský web pak fungoval víceméně na stejných základech až do jara 2017. Mezitím ovšem „byl rezignován“ generální ředitel Peter Duhan (3. listopadu 2015) a zvolen jeho nástupce René Zavoral (21. ledna 2016). Nejkonzervativnějším radním také v průběhu let vypršely jejich mandáty a Rada začala reflektovat prudký technologický a mediální rozvoj v posledních letech, zvláště pod tlakem chytrých telefonů, sociálních sítí, vysokorychlostního internetu a dalších fenoménů. Zavoral byl zvolen do své funkce s projektem, v němž doslova napsal: „Zásadní proměna čeká internetové zpravodajství ČRo, které musí existovat jako ‚stanice‘ pracující nezávisle na vysílání a díky své kvalitě držet krok se zpravodajskými servery v ČR.“

Tak se i stalo – v nové organizační struktuře vznikl úsek Zpravodajství, pod nějž byla převedena redakce zpravodajského webu s vlastním šéfredaktorem. V době uzávěrky tohoto vydání Světa rozhlasu ji tvoří 18 lidí. Redakci vede Radek Kedroň, který do rozhlasu přišel v červnu 2016 z portálu Lidovky.cz. Jeho jméno neprošlo Radou Českého rozhlasu úplně hladce: jmenování odsouhlasilo sedm radních z devíti, radní Ivan Tesař a Tomáš Kňourek proti jeho nástupu protestovali. Kedroň s sebou přivedl i projektového manažera a obměnil tým redaktorů. Začaly intenzivní přípravy nového webu s úplně novou grafikou a redakčním systémem. Technický vývoj dostala na starosti externí firma Superkodéři, mezi jejíž hlavní úkoly patřil důraz na svižné načítání stránek.

Potřetí se změnilo také jméno a doména. Od 18. dubna 2017 se internetové zpravodajství jmenuje iRozhlas a na rozdíl od předchozí praxe funguje zcela odděleně od „hlavního“ webu Českého rozhlasu na adrese www.irozhlas.cz. „Těší mě, že ten malý dluh, který jsme měli směrem k veřejnosti, jsme již splatili. Vytvořit svébytné webové zpravodajství, které bude podporovat naše vysílání, ale zároveň zpracovávat vlastní témata, patřilo k jedné z priorit Českého rozhlasu,“ řekl při spuštění generální ředitel René Zavoral. Oproti komplikacím v roce 2009 se tentokrát může iRozhlas opírat o původní materiály nebo datovou žurnalistiku zavedenou už v roce 2014. Čtenáře například lákal na seriál, v němž s pomocí 360stupňové kamery zdokumentoval pracovní ministrů. V době uzávěrky tohoto textu se mu podařilo získat nominaci na internetovou cenu Křišťálová Lupa a na sociálních sítích fanoušci vyzdvihují jeho obsahovou kvalitu.

Podle oficiálního internetového měření NetMonitor přilákal iRozhlas v září 2017 skoro půl milionu uživatelů, kteří si na něm prohlédli 2,5 milionu stránek. Je to stále méně, než mají jiné servery (například na web Hospodářských novin zavítalo ve stejném měsíci asi o 900 tisíc uživatelů víc), ale je to dramaticky lepší situace než v minulosti. Po letech se tak

zdá, že rozhlas našel díky týmu Radka Kedroně klíč k funkčnímu a populárnímu internetovému zpravodajství. Souběžně však bude muset vyřešit otázku, jaký obsah umístí na svůj hlavní web, který už není poháněn zájmem o zprávy a zůstaly na něm v podstatě jen staniční stránky s archivem odvysílaných pořadů iRadio. To bude úkol pro nové vedení Nových médií.

Přemysl Hnilička

Stopy majora Zemana v rozhlasu

Prvního září 2017 zemřel herec Vladimír Brabec. Byl vynikajícím představitelem jevištních postav, a to už od nejmladších let, jeho fotogenická tvář se objevovala pravidelně ve filmu a televizi. Výrazně se prosadil i v dabingu a především v rozhlasu. Za připomenutí stojí role psychiatra v černé komedii Careyho Harrisona *To by se psychiatrovi stát nemělo* (1998), doktora ve *Vlčí jámě* (1976) Jarmily Glazarové, titulní role v Čapkově *Loupežníkovi* (1957), Josefa Hrdiny ve hře Jana Vedrala *Delfy aneb Rozhlasový spotřební Oidipús* (1989), bezcharakterního novináře v Karvašových *Sedmi svědčích* (1967) – a konečně také Jarýnka Pokšťafla v legendární Horčíčkově inscenaci Aškenazyho hry *Bylo to na váš účet* (1964).

Většina si jej však bude pamatovat jako nezdravého Honzu Zemana z odpudivého propagandistického opusu, za nímž stála „dramaturgie“ ministerstva vnitra a který umělecky zaštil režisér Jiří Sequens. Cyklus k 30. výročí vzniku komunistických bezpečnostních složek v celkem třiceti dílech „oslavoval“, tj. hrubě překrucoval, historii Československa v letech 1945–1975.

Byť se může zdát nepatřičným psát o tomto televizním projektu na stránkách rozhlasového sborníku, zdání klame. „Zemanovské“ stopy totiž nacházíme i v archivu Československého a Českého rozhlasu.

Stopa první: Věc důvěry

Na vlakové nádraží přijíždí revizor Velíšek udělat kontrolu, současně s ním jde do práce i pokladní Spáčilová. Velíšek v její pokladně schází jízdenky v hodnotě 17 400 Kč. Sám tomu nechce věřit, Spáčilovou zná jako poctivou pracovníci, ani ona pro to nemá rozumné vysvětlení. Klíče od pokladny měla pořád u sebe... Manko je manko, a tak je Spáčilová přeřazena na jiný post, její manžel za ni uhradí chybějící částku penězi, které si spořili... Ačkoliv by za ni dříve dali ruku do ohně, začínají se od Spáčilové ostatní odtahovat a ti, kteří jí věří, ji nechtějí urážejí lítostí. Manželství navíc dostává značné trhliny. A uprostřed toho všeho vyšetřuje nadporučík Pavelec se svým kolektivem příslušníků SNB.

Tak začíná detektivka *Věc důvěry* (1961), rozhlasová prvotina hned dvou autorů-začátečnicků, Ondřeje Vogeltanze a Leoše Jirsáka. První z nich se stal později televizním scenáristou, druhý byl již tehdy nadporučíkem Veřejné bezpečnosti. Příběh je napsán velmi realisticky (vycházel ostatně ze skutečného případu z roku 1956) a dokáže svého posluchače zaujmout, zároveň ale vykazuje značné nedostatky v literární kvalitě textu, ba dokonce i v jeho logice. Samotné inscenaci jistě pomohla režie Jiřího Rolla a velmi solidní obsazení (pokladní Spáčilovou hrála Ludmila Burešová, jejího muže Ladislav Boháč, Pavelce František Hanus, starého Mráčka Josef Beyvl, Velíška Antonín Zíb, poručíka Stárka Soběslav Sejk). V dobové recenzi je v časopise Kulturní tvorba vyzdvihl zkušený rozhlasový pracovník František Gel: „Dominantní úloha připadla Ludmile Burešové (...). Kdo snad v této době biografu a televizi pochybuje o tom, zda hlas kultivované, opravdové umělkyně dovede nahradit kulisy a reflektory či projekční plochu, nechť si poslechne příští reprízu *Věci důvěry*. Vždyť například happy end celé hry vysvitne z modulace, kterou Ludmila Burešová dovedla dát několika všedním slovům...“

Co má tato rozhlasová hra společného se zemanovským tématem, které jsme otevřeli? Možná to některé z vás napadlo již při čtení fabule: celý příběh byl totiž kompletně převzat (včetně některých jmen) do scénáře seriálu Třicet případů majora Zemana, konkrétně v dílu z roku 1956 „Romance o nenápadné paní“. Z paní Spáčilové byla ovšem paní Vondrová, z jejího manžela vynikající fotbalový hráč, z nadporučíka Pavelce ovšem nadporučík Jan Zeman. Stejně v obou dílech zůstalo příjmení Kubeš. V rozhlasové hře i televizním seriálu dokonce hrál Eduard Dubský.

K několika výraznějším úpravám však došlo: zatímco v rozhlasové hře byla dcera pokladní Spáčilové již dospívající dívka (hrála ji Jitka Frantová, podle recenzenta Gela „měla roli nejkratší, nejméně rozsáhlou, a přece její Hanka vyzněla jako velká role“), ve 30 případech majora Zemana je to ještě malá holčička. Spáčil je v rozhlasové verzi významný

funkcionář, zatímco v televizním seriálu fotbalový hráč... Nadporučík Pavelec jde za případem jen sám se svým týmem, nadporučík Zeman je k vyšetřování přesvědčen svou ženou Lídou.

Šlo tedy o zcizení námětu? Nikoliv, neotevírá se před námi žádný nový případ. „Pachatelé“ jsou totiž v podstatě titíž. V obou případech – u rozhlasového i televizního – čteme v kolonce scénář jméno Leoše Jirsáka, spoluautorem televizního scénáře pak byl František Dittrich, což je pseudonym Věry Kalábové, manželky Ondřeje Vogeltanze. Dá se tedy říci – případ uzavřen.

Stopa druhá: Vrah je náš starý známý

Plánovické děti najdou při hře s míčem u břehu tělo neznámého, evidentně zavražděného muže. Je nalezen jen v kalhotách a košili, bez dokladů, bez peněz. Jeho totožnost se nikomu nedaří prokázat, a tak jsou k vraždě přivoláni dva odborníci z Prahy. Ti pomalu začínají rozrušovat původní verzi loupežné vraždy a při pátrání se zaměřují na jediný předmět, který neznámý u sebe měl: tramvajovou jízdenku linky osm. Při prověřování všech podniků sídlících na trase linky nakonec narazí na jméno Čermák. Inženýr firmy Projekta zmizel před pár dny – s deseti tisíci podnikových peněz. Před příslušníky Veřejné bezpečnosti se tak vedle lupiče Vokouna, prchajícího právě před spravedlností za jiný trestný čin, objevuje i další jméno – bývalý kulak Dvořák...

To je základní situace rozhlasové detektivky *Vrah je náš starý známý*, kterou v roce 1964 natočil v československém studiu schopný rutinér Otakar Bilek. Na textu je vliv šedesátých let trochu znát: detektivní příběh má spád, situace a místa děje se střídají rychlým tempem a hudebními či zvukovými předěly – a vrahem tentokrát automaticky není zlý kulak (který navíc není zlý, vždyť svá pole věnoval JZD!), ale bývalý člen mauthausenského sonderkomanda, který se potřeboval zbavit nežádoucího svědka svých válečných zločinů – bývalého mauthausenského vězně Čermáka.

Na první pohled ničím nevybočující detektivka, snad jen na těch několika detailech lze sledovat návrat k rozhlasovému řemeslu. Režisér zvolil na svou dobu velmi progresivní způsob realizace. Hra byla totiž částečně natáčena v exteriéru, což podstatně (a v dobrém) ovlivnilo i herecké výkony. Co však zaujme posluchače – „zemanologa“? Rozhodně jména obou hlavních vyšetřovatelů. Vraždou inženýra Čermáka totiž řeší kapitán Zeman a poručík Kalina.

Nejde přece jen o pouhou shodu jmen? Rozhlasová hra přece vznikla už v roce 1964 a televizní seriál Ústřední redakce armády, bezpečnosti a brannosti ČST se začal točit až o deset let později! Jenže ona je tu ještě jedna indicie, která naši „detektivku“

posouvá směrem k řešení: autorem rozhlasové hry i některých původních televizních povídek pro televizní cyklus je Oldřich Železný (1926–2006). Ten většinu svého aktivního života učil na FAMU scénaristiku, napsal čtyři rozhlasové hry, mnoho scénářů televizních (mezi nimi i pozoruhodná inscenace Dráky z roku 1971 s Václavem Voskou v hlavní roli) a pro Jiřího Sequense a Jiřího Procházku také několik povídek a námětů pro Třicet případů majora Zemana. Pokud navíc srovnáme název vesnice, v níž se stane vražda – Plánovice – s vesnicí, která v televizním seriálu představuje vesnici Babice (tj. Plánice), podezření ještě zesílí. Nabízí se tedy otázka: poskytl Železný pro tento seriál také jména hrdinů své nedávne rozhlasové hry?

S normalizací však hra *Vrah je náš starý známý* souvisí ještě jinak: postavu kapitána Zemana v československé inscenaci totiž hrál Miroslav Mráz, známý rozhlasovým pamětníkům spíše pod přezdívkou Xaver. Ano, ten Xaver – rozhlasový a divadelní tvůrce, agent Státní bezpečnosti, primitivně agresivní hlásná trouba nastupující normalizace a neuvěřitelně zrudná postava české kultury, o níž ještě dnes nechtějí někteří mluvit. Mrázův/Xaverův život je zahalen téměř neprostupnou mlhou jeho vlastních lží a polopravd, již se před lety prokousal Jan Vedral; výsledkem byl postmoderní mysteriózní rozhlasový thriller/seriál *Xaver*, rozhlasová událost roku 2009. Sám Vedral charakterizoval Xavera jako „nebezpečného psychopata, který naučil rozhlasáky bát se, nechovat se vzájemně solidárně, kýčařit, polovzdělaně mudrovat a zejména ustupovat moci. Pozůstatky tohoto dědictví jsou také jediným ‚dilem‘, které se dnes v rozhlase – s výjimkou několika hereckých rolí a jednoho autorského dílu seriálu *Jak se máte, Vondrovi?* – po Mrázovi zachovalo“.

Vskutku pozoruhodné spojení, že? Ostatně, není se co divit: Xaver a major Zeman patří k sobě.

(Ještě doušku: v roli poručíka Kaliny účinkoval Antonín Hardt, v dalších rolích Jan Trnka, Jaroslav Reithmeyer, František Kokejl, Zdenko Vlach, Áda Šmíd, Karel Roden starší, Zdeněk Kryzánek a další.)

Stopa třetí: Silvestrovští Vondrovi

Vskutku netradičním příspěvkem do rozhlasové „zemanologie“ byl silvestrovský díl „nekonečného“ rozhlasového seriálu *Jak se máte, Vondrovi?*. Redakce zábavy v roce 1978 připravila pokračování s názvem *Jak nepsat silvestrovský seriál*. Příběh předložený posluchači je velmi jednoduchý: rozhlasové redakci se nedaří najít před vysláním dalšího pokračování Vondrových hlavní hrdinku – Milenu. Do pátrání po Vondrové se zapojují všechny složky programu: hledají ji sportovní redaktori, pátrá se v pořadu *Pozor, zákruť!*, v *Dominu* či v pořadu *Objevujeme krásy naší*

vlasti. Především je však k vyšetřování přizván televizní major Zeman. Vedle Václava Lohniského (šéf), Jiřího Hála (dramaturg) či Ivy Janžurové (režisérka) se tu tedy objevuje i Vladimír Brabec. Zde je nutno poznamenat, že se herec nespokojil jenom s touto postavou; v dalších rolích napodobuje Felixe Holzmana, Jaroslava Vojtu, Karla Högera nebo Jana Pivce.

Literárně nejde o žádný skvost; vábně znějící zápletky využívající rozhlasové reálie k parodiím, případně i k satíře, je využita čistě mechanicky, bez většího nasazení tvůrců. A tak zbývá jen několik hereckých výkonů, včetně toho Brabcova.

Stopa čtvrtá a poslední: Polistopadové dozvuky a slovenský bonus

Po sametové revoluci to vypadalo, že seriál *Třicet případů majora Zemana* i samotná postava neohroženého vyšetřovatele skončí v archivu Československé televize na hodně zaprášeném regálu. Zdání však mělo klamat: když pomíneme těsně porevoluční Brabcovo „reinkarnování“ v zábavném pořadu Karla Šípa a Jaroslava Uhlíře a promítání jednotlivých dílů coby podařené recese v pražských i brněnských univerzitních klubech, bylo ve hře hned několik filmových zpracování zemanovských příběhů: ať už šlo o možnost zfilmování posledního případu *Zločin na zámku* z pera Jiřího Procházky, či bondovskou parodii. Třicátý první případ majora Zemana plánoval i režisér Jiří Strach.

Český rozhlas se k postavě majora Zemana v dramatických dílech neobracel, jeho jméno zaznívalo spíše v rozhlasové publicistice. V roce 1999 vznikl v rámci diskusního cyklu *Babylon* pořad s názvem *Dobrou noc, majore Zemane*. Publicisté Jiří Peňás a Otakar Černý se ptali, proč uvádět v programu veřejnoprávní televize *Třicet případů majora Zemana* – a zda může ovlivňovat mínění diváků i dnes. (Pro uvedení do kontextu – právě v roce 1999 uvedla Česká televize první českou porevoluční reprízu celého seriálu, který však doplnila dokumentárním cyklem *Třicet návratů*.)

K tématu se obrátila i Kateřina Rathouská ve své vltavské *Čajovně* – pod názvem *Po stopách filmové a televizní propagandy* (2011) hovořila o „sociologicky a kulturně zajímavém fenoménu záliby českého diváka v budovatelských a normalizačních filmech a seriálech“ s Pavlem Kopalem a Danielem Růžičkou, autorem podnětné knihy *Major Zeman – propaganda nebo krimi?* O této knize hovořil již v roce 2005 publicista Jan Sedmidubský v cyklu *Politická literatura na*

českých pultech. S kolegou Pavlem Hlavatým se pak k tématu vrátil v pořadu *Téma – Major Zeman, propagandistický seriál jako metoda cukru a biče* (2009).

Na vlně všeodpouštějící nostalgie se nesl poslední rozhovor s Vladimírem Brabcem v rámci cyklu *Host do domu*, který měl premiéru ve vysílání Českého rozhlasu Dvojka 9. února 2017. Redaktorka a Brabcova kamarádka Martina Kociánová natáčela přímo v bytě již těžce nemocného herce, a tak jej nevystavovala „nepříjemným“ otázkám. I díky tomuto přístupu pak mohl Vladimír Brabec na svou roli majora Zemana vzpomínat takto: „*Byla to dobrá role a hrál jsem ji dobře. (...) Já si vždycky chtěl zahrát detektiva. A dostal jsem tu možnost. Kam se to potom dostalo, je jiná věc. Ale já hrál tuhle roli a byl jsem šťastný.*“ Smutně komicky pak vyznívá to, že Brabec považoval za výhodu účinkování v propagandistickém seriálu ministerstva vnitra to, že „*nikdo za mnou nepřišel a nezeptal se: Nechceš vstoupit do naší krásné komunistické strany? V tomhle mě major Zeman ochránil.*“

Formou komediálního detektivního pastiše se k postavě majora Zemana vrátila slovenská spisovatelka Daniela Kapitáňová v šestnáctidílném rozhlasovém cyklu *Vražda v Slopnej* (2007). Dobová anotace uvedla detektivní perzifláž takto: „*V obci Slopná sa stala vražda. Spisovateľ Pavol Pravda bol prebodnutý vlastným nožom, no z posledných síl stihol na dlážku, kam klesol, pripísať tajomný znak: nedokončený prečiarknutý polkruh. Na samote pri Slopnej žijú ešte dve rodiny. Poslanec Notburg s nešťastnou manželkou a dcérou a hluchá pani Chválová s večne ospalým manželom a synom. (...) Kto spáchal krvavý zločin? Kam sa podel rukopis Pravdovho nevydaného románu? Kam peniaze, ktoré pred smrťou vybral? Koho videl starý tulák v čase vraždy? Každý z jedenástich geniálnych detektívov, ktorí do Slopnej prišli, prípad vyrieši po svojom. Sherlock Holmes, poručík Colombo, Phil Marlowe, slečna Marplová, komisár Maigret, Dempsey a Makepeacová, Steve Carella, komisár Derrick, Noro Wolfe, Mulder a Scullyová, Hercule Poirot a dokonca aj major Zeman.*“ Příběh četli Boris Farkaš a Helena Geregová, režii měl Martin Hvišč.

Autor těchto řádků si nedělá nárok na to, že by článek zcela vyčerpал „zemanovské“ stopy v rozhlasovém archivu. Pokud víte o dalších pořadech, které se majoru Honzovi Zemanovi věnovaly, napište do redakce *Světa rozhlasu*.

OSOBNOSTI – VÝROČÍ

Michal Ježek

Markéta Vítková

12. 5. 1942 Praha

redaktorka, moderátorka a učitelka

Markéta Vítková (roz. Černá) vystudovala jedenáctiletou střední školu a ve studiu pokračovala češtinou a ruštinou na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1959–1964). Po promociích dva roky vyučovala na učilišti v Kolíně, což pro budoucí rozhlasovou redaktorku a moderátorku byla užitečná praxe: „*Vynikala mimořádnou empatií vůči posluchačům i spolupracovníkům,*“ vzpomíná Jana Špačková na pozdější spolupráci v rozhlasu. Její kolegyně podle ní dovedla laskavě poslouchat druhé, ale svoje názory měla pevně odůvodněné.

Vítková nastoupila do Československého rozhlasu 15. srpna 1966 jako redaktorka v Hlavní redakci pro děti a mládež. Šla ve šlépějích svého otce Karla, který v HRDM pracoval v rámci druhého zaměstnání. Svoji pedagogickou praxi uplatnila v novém pořadu Mikroforum, který má dodnes dobrý zvuk. Spjoval totiž zábavu s vážnými otázkami dne a dokázal reagovat na palčivé otázky mladých lidí, a to v živém vysílání, na velké ploše.¹

Markéta Černá se rychle zorientovala v redakční praxi a projevila se jako kreativní tvůrce pořadů i pohotový spíkr, vyzdvihl její schopnosti šéf vysílání pro děti a mládež Ferdinand Smrčka. „*Přispěla ke kvalitě litnění Mikrofóra zvláště osobitým projevem a pojetím dialogu s mladými posluchači. Zásahu má na rozvoji tvořivosti mladých posluchačů, soustředěných kolem pořadu Fronta na písničku,*“ čteme v osobním spise v roce 1968.

Spolu s režisérem Janem Fuchsem pořad vymyslela a posluchači nápad ocenili. Do rádia posílali své básně, povídky a jiné drobné literární útvary, ze kterých vzniklo pásmo. Stále více v něm rezonovala protestní nálada pražského jara. Redaktorka Vítková jím přirozeně vyjadřovala své literární, kulturní a společenské citění.

V redakci HRDM, kde vedle Fuchse režíroval také Karel Weinlich nebo třeba Věra Frühaufová-

-Kovaříčková, se ale zapsala i měsíčníkem *Večery po neděli*. V časech politického tání se totiž rozvíjela turistika na Západ, formou zájezdů Cestovní kanceláře mládeže. Stále častější zážitky motivovaly pořad, který s podtitulem *Cestujeme, kam můžeme* vnášel do éteru postřehy mladých ze světa za železnou oponou. Markéta Vítková, spolu s Josefem Podaným, vedla pořady k umělecké tvorbě a pod jejíma rukama se stávaly zrcadlem potřeb a přání mladé generace.

V Mikrofóru pracovala do roku 1970, poté strávila dva roky na mateřské a po návratu byla přeřazena na pozici samostatného redaktora do Hlavní redakce vysílacího okruhu Hvězda. Z roku 1972 uchovává rozhlasový archiv její dramaturgie pohádek (např. pětidílné *Pohádkové příběhy kominika Valenty*). Od podzimu byla na další mateřské, která trvala v podstatě až do jejího odchodu z rádia.

Na začátku tzv. normalizace se stala součástí čistek v Československém rozhlasu. Vedení rozhlasu a výbor závodní organizace KSČ odmítly převzít za Markétu Vítkovou záruku, protože nesouhlasila s politikou KSČ a v roce 1969 vrátila stranickou legitimaci. Ideologové ale argumentovali i tím, že její pořady Mikroforum z let 1968/69 dezorientovaly mládež. Výsledkem čistek byl, po nepříjemném průběhu jednání, vynucený odchod z rádia v roce 1976.

Když Vítková v ČsRo oficiálně skončila, kádrový a personální odbor ji kupodivu ocenil: „*Po profesíonální novinářské stránce je považována za velmi dobrou redaktorku.*“ Nové zaměstnání ale hledala obtížně – nakonec se jí podařilo získat místo ekonomky na učilišti v Praze-Radotíně. V téže škole později učila češtinu až do penze. Do rozhlasu se vrátila několika autorskými pořady v polovině devadesátých let.

Poznámka:

- 1) Ješutová, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 315. ISBN 80-86762-00-9.

Miloš Šenkýř

Jindřich Hovorka

13. 8. 1937 České Budějovice – 14. 7. 2006 Brno

hudebník, folklorista, primáš BROLNu

Ač pocházel z jižních Čech, stal se pravověrným Moravanem. A co víc, moravským hudebníkem. „Jeho housle zpívaly“ zní podtitul knihy, kterou o Jindřichu Hovorkovi napsala jeho dlouholetá spolupracovnice a jedna z jemu blízkých lidí Růžena Kučerová.¹ Knihu lze všem, kteří chtějí Jindřicha Hovorku poznat, více než doporučit – a to i díky neobyčejnému soupisu osobních vzpomínek jeho přátel, rodiny a kolegů. Protože shrnout jeho široký život, nadání a schopnosti do pár řádků je nemožné.

Jeden ze základů lásky k hudbě a folkloru dalo mladému Jindřichu Hovorkovi studium hry na housle a trubku na pedagogickém oddělení Střední hudební školy Jaroslava Jeremiáše v Českých Budějovicích. K hudbě ho vedli už doma – první nástroje mu tatínek vyráběl v domácích podmínkách, ke hře na housle ho přihlásil již v šesti letech. V sedmnácti letech už působil v souboru Úsvit, hrál v budějovickém divadle, ale založil i dixieland, a to pod vlivem Gustava Broma. Niterní propojení s moravským folklorem Jindřich Hovorka podle vlastních slov poprvé naplno pocítil na dudáckém festivalu ve Strakoniciích.

Z Českých Budějovic Jindřich Hovorka zamířil do Brna a na Moravu. Na místa, která se mu stala osudnými. Ještě při studiu JAMU² nastoupil v roce 1960 do Brněnského estrádního rozhlasového orchestru (BERO) a od roku 1969 už hrál v Brněnském rozhlasovém orchestru lidových nástrojů. Tedy ve známém BROLNu³, značce, se kterou se jeho jméno nerozlučně spojilo. Jeho životem se ovšem prolнула i další uskupení – Vlajka mládí (dnes Javorník), Medika, Brněnská cimbálová muzika, Moravská cimbálová muzika (původně Cimbálová muzika Hynka Bíma pojmenovaná podle sběratele moravských písní).

Post primáše BROLNu zastával Jindřich Hovorka 19 let, do roku 1993. Ale neodmítal ani pomoc jinde – hrál s Javorníkem, Gajdoši a dalšími. Vystupoval na festivalech v tuzemsku i zahraničí, nahrával nejen rozhlasové nahrávky, ale i desky⁴. Počty nahrávek spojených s jeho jménem se jen v rozhlasovém archivu pohybují ve stovkách.

S doprovodem Jindřicha Hovorky zpívaly výjimečné osobnosti. Božena Šebetovská, Jožka Severin, Jarmila Šuláková, ale třeba i Karel Gott, Iva Bittová nebo Eva Pilarová (s níž se setkal už za dob studií na JAMU). A desítky dalších. Propojení s hudbou měl i doma, s manželkou Zdenkou se ostatně poprvé setkal, když šla jako členka Valašského krúžku zpívat na valašský

bál, kde Jindřich vystupoval s Javorníkem. A vztah k hudbě mají i obě jejich děti, Jindřich⁵ a Martina.

Autor těchto řádků jeho nezměrnou energii poznal v květnu 2003 při cestě do Leedsu ve Velké Británii, kde společně s kolegy úspěšně reprezentoval moravskou kulturu.

Byl to Jindřich Hovorka, který zachraňoval BROLN před zánikem, když v roce 1993 tehdejší vedení rozhlasu ukončilo jeho činnost jakožto profesionálního souboru. Společně se synem Jindřichem založil Nadaci BROLN Jindřicha Hovorky – a vydržel až do roku 2006, kdy vedení Českého rozhlasu s orchestrem opět navázalo spolupráci, i když v menším rozsahu. Jindřich Hovorka absolvoval v roce 2006 se svou kapelou ještě několik koncertů, ale v červenci bohužel podlehl těžké chorobě. Jeho hrob na brněnském Ústředním hřbitově je čestným hrobem města Brna. K práci hudebnické se úzce pojí i linie sběratelská a tvůrčí. Pomáhal zaznamenávat lidovou hudbu, stál u zrodu a fungování kulturně-vzdělávacích pořadů (Dvanáctero vín moravských, Nářečí Čech a Moravy, Kroniky měst a další).

Výročí nedožitých 80 let Jindřicha Hovorky připomněl 14. října 2017 koncert „Odkaz Jindřicha Hovorky aneb Rodem Jihočech, duší Moravan“ v brněnském Besedním domě. Na jeho organizaci se podílel folklorní soubor Javorník, AVM Music i Český rozhlas Brno.

Poznámky:

- 1) Růžena Kučerová: Jindřich Hovorka 1937–2006 ... jeho housle zpívaly – vydala Hudební agentura Rezonance ve spolupráci s Českým rozhlasem Brno.
- 2) Studium zahájil v r. 1957, obor viola absolvoval roku 1961.
- 3) BROLN vznikl v roce 1952 jako součást ČsRo, jeho zakladatelem, prvním uměleckým vedoucím a dramaturgem byl Jaroslav Jurášek. Kromě J. Hovorky se na jeho činnosti podíleli jako umělci vedoucí zejména Bohdan Warchal a Bohumil Smejkal.
- 4) Soubor BROLN uvádí následující namátkový výčet: Musical Czech-mate, Philips Nizozemsko 1966; Hraje a zpívá BROLN, Discant 1969; Songs and Dances from Moravia, Monitor Records USA 1971; Na pěknou notečku 20 let, 25 let, Supraphon 1971, 1977; BROLN 30 let, Panton 1983; Vánoční Gloria, Supraphon 1993; Z růže kvítek vykvet nám, Musica 1993; Zazpívaj slavičku, AVM 1997; Primáši BROLN a jejich hity, Český rozhlas Brno 1997.
- 5) Rozhovor s J. Hovorkou ml. vysílal ČRo Brno 12. 10. 2017, je přístupný v internetovém archivu pořadu Apetýt.

Jiří Hubička

Věra (Veronika) Matějová-Štěrbová, roz. Pěkná

7. 10. 1917 Banská Bystrica – 1995

hlasatelka, režisérka publicistických pořadů

Dlouholetá a obětavá režisérka publicistických pořadů se narodila v Banské Bystrici jako Věra Pěkná. Její otec byl cukrářský mistr. Věra absolvovala základní školu i měšťanku v Bystrici, posléze chodila na obchodní školu, jejíž studium dokončila v Bratislavě. Kromě toho navštěvovala (jak uvádí) v letech 1931–1933 gymnázium a současně se soukromě učila opernímu zpěvu.

Ještě před začátkem války se přestěhovala do Prahy, kde se v letech 1938–1941 živila jako účetní u firmy „Antonín Prokopec, tovární sklad látek“. (Firma působila na Vinohradech, v Balbínově ulici!) Poté v průběhu několika měsíců roku 1942 byla zaměstnána v N-klubu, což bylo družstvo pro kolektivní reklamu a propagaci. V tomto období se vdala (v červnu 1942) za JUDr. Karla Matěje, který pracoval jako úředník ve strojárnách Českomoravská-Kolben-Daněk. Od roku 1943 do poloviny roku 1945 byla pracovnící Městské správy v Praze XII, v jejím cenovém a zásobovacím oddělení. Na podzim 1945 působila krátce na Magistrátu hlavního města Prahy, kde pomáhala (bezúplatně!) při distribuci potravinových lístků.

Další její profesní údaj pochází už z Československého rozhlasu, kde nastoupila 1. prosince 1945 jako hlasatelka. U mikrofonu se představovala jako Věra Matějová, teprve od roku 1953 začala používat jméno Veronika. V červenci 1955 byla přeložena z literárně-dramatické redakce do Hlavní redakce politického vysílání a začala zastávat práci režisérky. Přesně řečeno – její funkce byla pojmenována jako „samostatná technická redaktorka - režisérka“. V této roli působila až do konce roku 1987, kdy odešla do důchodu; na základě smlouvy pak pracovala ještě do srpna roku 1989. Kromě toho působila ještě v letech 1984–1988 na poloviční úvazek v oddělení technických redaktorů Zahraničního vysílání.

V jazyce personálního odboru byla činnost Veroniky Matějové (od poloviny 80. let Štěrbové, protože se provdala za rozhlasového režiséra Zdeňka Štěrbu) vymezena takto: realizuje publicistické a dokumentární pořady Hlavní redakce politického vysílání – od nejjednodušších až po náročná pásma experimentálního typu, včetně organizace přípravných prací...

Rostislav Běhal ve své knize Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu uvádí, že „...vedle mnoha set pásem, problémových pořadů, fejetonů apod. vyniká její práce zejména na featurech Míly Semrádové...“. Zde je míněn zejména pořad *Hamburg těchto dnů* (1966) s podtitulem Zpráva o služební cestě Míly Semrádové.

Zvukový archiv Českého rozhlasu uchovává celkem 490 pořadů, pod kterými je Veronika Matějová podepsána jako režisérka. Kromě několika soliterních dokumentárních pořadů se jedná především o cyklické pořady – z 60. let jde především o cykly Lidé, život, doba, Lidé v těchto dnech, Kulturní magazín, Písničky s telefonem, Rozhovory o kultuře, Koho chcete slyšet... Pak ovšem přicházejí léta 70. a 80. a s nimi cykly typu: O čem se hovoří, Na pomoc roku stranické výchovy, Lidem páté pětiletky, Horizont, Doba a lidé, Umění řídit a velký počet pořadů z cyklu A léta běží... V roce 1968 byla přizvána Ditou Skálovou do jednoho vydání Sedmilhářů, šlo o setkání rozhlasových pracovníků, mezi nimiž byl Jiří Melíšek, Jaroslava Strejčková a Rostislav Běhal; Veronika Matějová zde svým poměrně tichým a klidným hlasem vyprávěla úsměvné příběhy ze svého rozhlasového života.

Máme-li shrnout a posoudit práci Veroniky Matějové, kterou odvedla za více než 40 let působení v Československém rozhlase, pak můžeme použít dvou úhlů pohledu. Jeden velmi oficiální, který hovoří tónem kádrového posudku, jenž byl sepsán před odchodem jmenované do důchodu. V něm se praví: „*Standard její práce byl vždy vysoký, ve studiu i v redakcích vystupovala z pozice přirozené autority pramenící z vysokých odborných znalostí a zkušeností... Cenná je její neobyčejná ochota kdykoliv pomoci při tvorbě pořadů a při organizaci práce... Aktivně se podílela na výchově mladých divadelních ochotníků pro Středočeský KNV, působila jako lektorka a porotce různých amatérských divadelních přehlídek. V kolektivu je oblíbená pro svou upřímnost, ale i kritičnost...*“

Druhý pohled, méně oficiální, který však představí Veroniku Matějovou (v účinné zkratce malého příběhu) jako živoucí a temperamentní bytost, pochází od jejího mladšího kolegy, ryziho rozhlasáka Karla Tejkala: „*Mezi ty, kteří rádi rozhlasem promlouvali a sami sebe potom se zalíbením poslouchali, patřil Antonín Zápotocký. Už jako předseda vlády měl pravidelné relace. Mluvil jadrně, táborový řečník to on byl, ale ucho rozhlasových labužníků registrovalo vady. Například s důrazem na předložku si nevěděl rady. Vždycky to znělo Na (pauza) dnešním zasedání vlády... Vynikající a svérázná režisérka Veronika Matějová už si zoufala, až se odhodlala: ‚Pane předsedo, pošlete mě do prdele.‘ Vyhověl a od té doby věděl, jak se v mluvené češtině klade důraz na předložku.“ (Revue 50 plus, 1. 4. 2017)*

Eva Ješutová

Karel Beba

7. 10. 1922 Litomyšl

novinář

Karel Beba je jedním z žurnalistů, kteří stáli v roce 1945 u počátku vlastního rozhlasového zpravodajství a podíleli se na jeho formování.

Narodil se v Litomyšli, v letech 1933–1941 vystudoval reformní reálné gymnázium v Ostravě. Po studiu pracoval dva roky jako úředník ve firmě Eternitas, a. s., Ostrava, od března do října 1943 byl v rámci totálního nasazení zaměstnán jako mechanik na dole Ida v Hrušově. V srpnu 1943 zahájil svou novinářskou kariéru jako redaktor v časopise Naše pravda ve Zlíně. Jeho rozhlasové angažmá začalo v říjnu 1943 v ostravské stanici, kde působil jako hlasatel, inspektor a reportér do srpna 1945. Od listopadu 1945 začal navštěvovat I. novinářskou školu KSČ v Praze, která sídlila v Junáku na Gorkého náměstí. Jejím vedoucím byl Evžen Spitz. Mezi přednášejícími byla celá tehdejší partajní špička: Rudolf Slánský, Arnošt Kolman, Gustav Bareš. Spolužáky K. Beby např. Zdena Zajoncová, Vojtěch Cach, Anna Tučková...

V prosinci 1945 nastoupil Karel Beba jako redaktor do nově se formujícího zpravodajství Československého rozhlasu v Praze. Zakladatelem samostatného rozhlasového zpravodajství byl Jiří Hronek, zkušený novinář s dvacetiletou praxí v různých médiích, který posledních pět let působil jako redaktor v rozhlasovém vysílání exilové vlády v Londýně. A právě po vzoru BBC začal vytvářet moderní rozhlasové zpravodajství v Československu. Ze zkušenějších novinářů se v rozhlasovém zpravodajství K. Beba setkal s Milošem Midlochem, Vladimírem Veselým, Jaroslavem Ondráčkem, Františkem Gelem, Jaroslavem Borem či Bohuslavem Švecem. Šéf zpravodajství J. Hronek řídil zpravodajství pevnou rukou a trval na tom, aby každý z redaktorů měl určitou specializaci. K. Beba dostal za úkol připravovat ranní přehledy tisku. Ve zpravodajství jako redaktor setrval až do roku 1949, přečkal „vítězný únor“ i odchod Jiřího Hronka, jehož vystřídala Marie Kořátková. V roce 1948 působil jako člen Ústřední propagační komise ÚRO. V dubnu 1949 byl vyslán na studium roční politické školy a po návratu do rozhlasu povýšil na zástupce šéfredaktora Václava Kořínka. Ten od září 1949 nahradil neschopnou M. Kořátkovou, za niž zpravodajství prakticky celou dobu řídil. V září 1950 po odchodu V. Kořínka na funkci ředitele ČTK zaujal K. Beba jeho místo šéfredaktora zpravodajství. V této funkci se podobně jako jeho předchůdce musel potýkat

zejména v oblasti zahraničního zpravodajství s dopadem jednoho z neblahých počinů M. Kořátkové, která zrušila celou Hronkem vybudovanou síť zahraničních korespondentů. Rozhlas tak byl znovu odkázán na ČTK. Hlavním zdrojem bylo její agenturní zpravodajství. V rozhlasu platila zásada „Dočkej času jako Četka TASSu“. Dalším zdrojem informací byl vedle agenturního zpravodajství tzv. monitor ČTK, vydávaný v barevném odlišení podle toho, komu byly zprávy určeny. K tomuto zdroji se ovšem řadová redaktoři nedostali. Byl určen pouze pro vyvolené, v případě rozhlasu šéfredaktory. Až do poloviny 50. let nebyly možné dokonce ani výjezdy do zemí východního bloku. Na to, jaké to přinášelo problémy, vzpomíná Věra Šťovíčková Heroldová, když během korejské války do večerních zpráv ve 22 hodin přidala nulu a vydala v Inčonu dva tisíce lodí místo dvou stovek. „Bylo z toho velké vyšetřování, při němž jsem se hájila tím, že přece nemám představu, jak velký může být nějaký záliv, jelikož jsem až dosud nevíci vody pohromadě viděla v Doksech. Šéfredaktor Karel Beba mě seřval, ale o možnostech poznávání, které má jeho redakční dorost, věděl svoje, a tak vyšetřování mé sabotáže vedl do ztracena.“¹

K. Bebovi patří i jedno rozhlasové prvenství, a to v přijímání redaktorů do zpravodajství formou konkurzu. Byl to on, kdo v roce 1951 vypsál konkurz na volná místa redaktorů. Díky tomu se do rozhlasu dostal pozdější vynikající redaktor a komentátor Jan Petránek, který jako čerstvý absolvent obchodní akademie přišel, aby se ucházel o jedno z dvanácti míst. Protože počet uchazečů několikanásobně převyšoval počet míst, rozhodl se odejít. A právě v té chvíli se odehrál moment, který rozhodl o jeho dalším osudu a na dvacet let spojil jeho profesní dráhu s Čs. rozhlasem. Zvedl vyzváněcí telefon, kterému nikdo nevěnoval pozornost, těsnopisem zaznamenal zprávu plzeňského dopisovatele Milošlavy Holmana a doručil ji šéfovi zpravodajské směny Iiju Vašátkovi. Tam ji ještě přepsal na stroji a dle příkazu zkrátil na požadovanou délku. Když tak učinil, putovala zpráva rovnou k hlasateli a šla do vysílání. Poté J. Petránek zastoupil chybějící písáčku. Druhý den už nastoupil jako pomocník na noční službu do zpravodajské směny, která pro vysílání zpracovávala zprávy z ČTK.²

K. Beba působil v šéfredaktorské funkci do konce ledna 1953, kdy stejně jeho předchůdce V. Kořínka

odešel do ČTK. Kořínek ovšem v té době už v ČTK nepracoval, protože byl odvolán po kritice od ministra informací V. Kopeckého za to, že formou prověrek neprovedl dostatečně důsledně politickou očistu ČTK. V ČTK pracoval Karel Beba v zahraniční redakci, pobýval střídavě v Praze nebo jako dopisovatel v zahraničních destinacích.

V padesátých letech působil na Středním východě a v Číně, v 70. letech v USA. V roce 1955 byl vybrán čínskou vládou jako jeden z členů skupiny zahraničních novinářů, která měla možnost navštívit Tibet. Z této cesty vytěžil cestopisnou knihu *Tajemný Tibet* (1958), ve které vnímá tibetskou společnost v duchu tehdejší oficiální ideologie, jako návrat do středověku a jako přežitek, který je nutné překonat. Text ilustrují fotografie, které sám pořídil. Kromě této knihy vydal dvě další, roku 1966 *Kuvajt a o dva roky později Tajemný orient*.

K. Beba, podobně jako mnozí další rozhlasáci, i po odchodu ze služeb rozhlasu s ním nadále spolupracoval. Náměty získával především při svých zahraničních pobytech. V letech 1956–1959 připravoval příspěvky pro *Rozhlas pro školy*, *Pionýrskou jitřenku*, *cykly Obrázky ze světa* a *Věda a technika dětem*. Přibližoval v nich posluchačům hlavně Tibet a Čínu.

Po odchodu z ČTK působil jako vedoucí v redakci časopisů pro kapitalistické země v nakladatelství Orbis. Jeho nástupcem v Orbisu ve druhé polovině 70. let byl další, byť nedobrovolný, přeběhlík z Čs. rozhlasu – Josef Skála.

Poznámky:

- 1) Bílá místa rozhlasové historie. Sborník ze semináře SRT a Katedry žurnalistiky IKSŽ UK, SRT, Praha 1999, s. 37.
- 2) Petránek, J.: Na co jsem si ještě vzpomněl, *Radioservis* 2014, s. 42n.

ROZHLASOVÉ NEBE

Ladislav Kubík

26. 8. 1946 Praha – 27. 10. 2017 Tallahassee, Florida, USA

Ladislav Kubík patřil k mezinárodně nejúspěšnějším představitelům české kompoziční školy.

V roce 1970 vystudoval kompozici na Akademii múzických umění v Praze u Emila Hlobila a Jiřího Pauera. V letech 1970–1972 absolvoval postgraduální studium hudební teorie u Karla Janečka a aspiranturu skladby u J. Pauera. Závěrečnou prací byl roku 1980 jeho koncert pro housle a orchestr.

Od roku 1971 pracoval jako redaktor v hudebním vysílání Čs. rozhlasu v Praze, v letech 1979–1983 byl šéfredaktorem Hlavní redakce hudebního vysílání.

Vyučoval na Pražské konzervatoři a na katedře hudební vědy Univerzity Karlovy v Praze. Působil ve Svazu českých skladatelů a koncertních umělců, kde v letech 1971–1980 vedl Aktiv mladých, od II. sjezdu byl členem předsednictva a od r. 1983 do r. 1989 jej vedl.

Počínaje rokem 1991 až do své smrti působil jako profesor kompozice na Vysoké škole hudby na Floridské státní univerzitě v Tallahassee. Vedl skladatelské studio, jehož frekventanti i absolventi jsou oceňováni v různých národních i mezinárodních soutěžích.

Ondřej Nováček

Petr Zettner

13. 7. 1977 – 19. 11. 2017 Praha

Radiomaker. Neznám české synonymum, které by mého dlouholetého kolegu Petra Zettnera vystihlo lépe. Rádio odjakživa miloval, poslouchal, dělal, tvořil a později také vedl. Pocházel z Třeště na Vysočině a od malička ho bavila práce se zvukem a technikou. Postavil si třeba FM vysílačku a v autobuse z Jihlavy do Třeště se naladil na frekvenci řidičova autorádia a nabádal ho k opatrnosti na železničním přejezdu u kostelecké masny. V 19 letech nastoupil do jihlavského komerčního Rádia Vysočina jako zvukový designér a postupně se vypracoval až na programového ředitele. Po dvou letech v České televizi, kde působil jako media planner upoutávek, se vrátil zpátky na Vysočinu a stal se jedním z klíčových lidí nově vzniklé regionální stanice Český rozhlas Region. Dělal redaktora, moderoval, editoval a vymýšlel projekty a pořady.

V Regionu jsme se potkali poprvé a já jsem jako šéfredaktor postupně poznával Petrovu neobyčejnou osobnost. První den v nové práci prohlásil, že si nejdříve prostuduje požárně bezpečnostní předpisy, tedy poměrně obsáhlý materiál, který programoví pracovníci zásadně nikdy nečtou. Tato extrémní preciznost spojená s originálním myšlením posléze přinášela skvělé výsledky. Za svou práci dvakrát obdržel prestižní Národní cenu Prix Bohemia Radio, v roce 2006 v kategorii Autoanonce, v roce 2008 v kategorii Reportáž. To vypovídá o jeho všestrannosti. Se zvukem dokázal pracovat na úrovni mistra zvuku, jako novinář měl buldočí vytrvalost, se kterou se do tématu zakousl a nepustil, dokud výsledek

nebyl dokonalý. K tomu je třeba připočítat nádherný hluboký hlas jako stvořený pro mikrofon. Ostatně vedle redakčních příspěvků namluvil pro rádio stovky a možná tisíce anoncí a reklam. Petr zkrátka dostal do vínku úplně vše, co výjimečný radiomaker potřebuje.

V roce 2009 přijal další výzvu a doslova postavil nové komerční Rádio Jihlava, jehož byl programovým ředitelem, moderátorem, hudebním dramaturgem i hlasem. O rok později přesídlil do Prahy a vrátil se do Českého rozhlasu, nejprve jako vedoucí regionální redakce Radiožurnálu. Když jsem v roce 2012 nastupoval jako ředitel nově zřízeného Centra vysílání, ani chvíli jsem neváhal, kdo bude mou pravou rukou. Společnými silami jsme připravili řadu projektů, mimo jiné Česko 2023, Znovu 89, Rádio Retro, vznik ČRo Plus a Rádia Junior. Později jsme společně přešli do Českého rozhlasu Plus a Petr odvedl obrovský kus práce na celorozhlasovém tematickém Týdnu vody a Vyzyvatelích, znalostní soutěži, ve které poměřovali síly studenti se svými vysokoškolskými pedagogy. Kdo zažil Petra v roli tichého asistenta v černé škrabošce, nezapomene. Pro Petra nebylo malých rolí.

Petr ovšem toužil po vlastní stanici, které by mohl vtisknout tvář a učinit ji úspěšnou. Jako otec tří malých dětí detailně znal dětské kanály, včetně Rádia Junior. Přihlásil se do konkurzu na šéfredaktora této stanice a zvítězil s jasnou vizí, jak více využít potenciál Junioru a získat posluchače ve věku 8–12 let. U rozhlasáků z Junioru jsem od jeho nástupu do funkce v září 2017 viděl nadšení a obdiv k Petrově pracovitosti, originalitě a vizionářství. To, že nemohl

naplnit svoje rozhlasové sny, je pro Junior a jeho malé posluchače obrovská škoda.

Nebylo jednoduché s Petrem spolupracovat. Byl perfekcionista až puntičkář, neuměl nic odfláknout a neuznával kompromisy. Byl nekompromisní k sobě i k ostatním, včetně svých nadřízených. Výhrady

kolegům sděloval s až šokující upřímností a bez špetky ohledů. Pracovat s ním vyžadovalo maximální nasazení. Ti, kdo to dokázali unést, si ho vážili a jeho hlubokému hlasu přikládali v diskuzích velkou váhu. Čas strávený s ním dával smysl. Céťo, přeju ti tam nahoru dobrý signál a nerušený příjem.

ROZHLASOVÁ TECHNIKA

Michal Ježek

Rozhovor s profesorem Václavem Syrovým

„Ten pohled je tajemný,“ líčí hudební akustik Václav Syrový. S profesorem HAMU o vlastní cestě k oboru, hledání zvukových kvalit a o rozhlase.

prof. Ing. Václav Syrový, CSc.

- narozen 13. 7. 1946 v Chocni
- 1964–1969 studoval na Fakultě elektrotechnické ČVUT a současně na Lidové konzervatoři (dnes Konzervatoř Jaroslava Ježka) skladbu a hru na varhany
- v rámci stáže u bavorské firmy G. F. Steinmeyer Orgelbau se vyučil varhanářem
- v roce 1969 založil a do roku 2013 vedl Zvukové studio Hudební fakulty Akademie múzických umění (HAMU)
- v roce 1977 získal hodnost kandidáta věd v oboru elektroakustika
- roku 1998 byl jmenován profesorem pro obor Zvuková tvorba na HAMU
- spolupracoval jako autor výzkumných zpráv s výrobcí hudebních nástrojů
- působil jako soudní znalec v oboru zvukové techniky, hudební akustiky, hudební elektroniky a pišťalových varhan
- napsal monografie Kapitoly o varhanách (2004), Hudební akustika (2013) a Hudební zvuk (2014)
- jako zvukový režisér realizoval hudební nahrávky s předními českými i zahraničními interprety

Pane profesore, celý život se zabýváte zvukem. Co vás k němu přivedlo?

Moje cesta ke zvuku nebyla přímočará. Hrál jsem sice ve studentském big bandu, jenže studoval jsem obor, který měl ke zvuku poměrně daleko. *Přesná mechanika a optika*. Zřetelně si ale vybavuji moment z roku 1964, to jsem končil strojní průmyslovku v Karlíně, kdy jsem šel pasáží Živnobanky, kde sídlil známý hudební antikvariát. A za výkladem mě zaujala fialová knížka... Jmenovala se *Úvod do akustiky pro hudebníky*, napsal ji profesor Antonín Špelda. Přiznám se, že jsem si ji nechal ukázat jen tak ze zajímavosti. Listoval jsem v ní a při tom jsem si říkal... no tohle bych chtěl jednou umět.

Co jste chtěl umět?

V té knize se v podstatě snoubila moje racionální technická povaha s mým koníčkem – hudbou. Zvuk má totiž dvě podoby: tu fyzikální, tj. akustickou, a tu čistě emocionální, tj. uměleckou. Tyto podoby jako

most pak propojuje právě hudební akustika a její poznání se mi zdálo být velmi lákavé.

Po strojní průmyslovce jste šel na techniku a současně se učil hrát na varhany. Vedlo vás to přímo k hudební akustice?

Fyzikální podstatu zvuku hudebních nástrojů jsem objevoval postupně, z počátku skrze různé zájmy. Třeba i přes záznamovou techniku. Chodil jsem do Klubu elektroakustiky na Filozofické fakultě, kde se daly sehnat unikátní desky. Půjčil jsem si gramofon a intenzivně jsem poslouchal jazz i klasiku. A zároveň jsem měl na stole kotoučový magnetofon, něco zkoušel natočit či přetočit a tak jsem si připadal skoro jako v rozhlasovém studiu. Ale jinak máte pravdu, souběžné studium na ČVUT a na konzervatoři bylo inspirující, stejně tak jako třeba moje diplomová práce o elektronických varhanách nebo nahrávání mých skladeb v rozhlase. Pro hudební akustiku byla pak rozhodující moje vědecká aspirantura u prof. Josefa Merhauta a kandidátská práce o akustice klarinetu.

Zmínil jste se o elektronických varhanách, jak jste k nim vůbec přišel?

Svoje první, tehdy elektronkové varhany jsem začal stavět ještě na průmyslovce. Dneska jsou v depozitáři Českého muzea hudby. Pak následovaly velké dvoumanuálové s pedálem, snem každého varhaníka je přece mít doma svoje vlastní varhany... Ty už byly s tranzistory a po nich následovaly další s integrovanými obvody, které začátkem 90. let velmi často využíval pro natáčení i Československý rozhlas. Dnes mám doma svůj plně digitální pátý opus, hrající jako klasické pišťalové i jako elektrofonické Hammondovy varhany. Ostatně byl to právě zvuk hammondek v podání Oty Čermáka, který mne koncem 50. let už jako malého kluka plně očaroval.

V rámci svých studií jste v roce 1968 stihl vyjet na zahraniční stáž.

Měl jsem vyjednanou praxi v Hamburku u firmy *Hammond*, jenže ta nedopadla. Netakticky jsem se prořekl, že je mi přesně známo, jak jejich varhany fungují. „Aby nám náhodou něco neokoukal,“ zalekli se. Takže jsem místo u fonických koleček skončil u pišťal bavorské firmy *Steinmeyer*, která byla tehdy velmi známá. Mimo jiné postavila v Pasově největší evropské

varhany. Já jsem se dostal ke generální opravě velkých koncertních píšťalových varhan v Mnichově, kde jsem se v podstatě vyučil varhanářem. Tedy tím, kdo varhany staví, ladí a kdo se o ně vůbec stará.

Jak jste své zahraniční know-how zužitkoval v Československu?

Vrátil jsem se zpátky na Hudební fakultu AMU, kde jsem v té době nahrával studentské koncerty jako tzv. pomocná umělecká síla. Když jsem se o svých varhanářských aktivitách prořekl věhlasnému varhaníku profesoru Jiřímu Reinbergerovi, bylo jasné, že právě já budu udržovat nové varhany ve Dvořákově síni Rudolfiny. Takže jsem dělal deset let jejich záruční servis. Byl jsem u každého koncertu, každého natáčení. Natáčel tam hlavně Československý rozhlas, což mne také vedlo k navázání velmi užitečných kontaktů.

Později se vám hodily, když jste dostal z Hudební fakulty (HAMU) nabídku, abyste tam postavil profesionální zvukové studio.

Ano, to jsem byl doslova hrozen do řeky. Můj doposud spíše amatérský způsob nahrávání byl najednou konfrontován s vysokými profesionálními nároky. Nesmíme zapomenout, že se tehdy u nás nikde žádná „zvukařina“ nevyučovala a také nikde jste se nedozvěděl, jak se staví zvukové studio. Byl jsem prostě zvukařem samoukem. K pomoci mi pak byly právě kontakty s rozhlasem. Ale pomáhal mi také i zájem mnohých pedagogů naší fakulty, která pro mě byla českým hudebním Olympem. Na chodbách jsem potkával skutečné osobnosti, jejichž jména jsem do té doby mohl vidět akorát na plakátech. A s řadou z nich jsem pak nahrával a mnohému se také od nich přiučil.

Hudební fakulta sídlila v Rudolfinu společně s Českou filharmonií. Jak vypadalo vaše technické zázemí?

Z počátku jsem měl k ruce tři magnetofony, kterými jsem dokumentoval přijímací zkoušky, výuku a absolventské koncerty. Archiv nahrávek měl pár desítek magnetofonových pásek a pár set gramofonových desek, a protože ho vedení chtělo rozšířit a zkvalitnit, musel jsem vybudovat regulérní zvukovou režii, napojenou na všechny sály Rudolfiny. Byla to velká škola, prošel jsem všemi profesemi, včetně té, s prominutím, zednické.

Kromě vaší režie měla v Rudolfinu studio i gramofonové vydavatelství Supraphon a vydavatelství Panton, která nahrávala řadu děl i pro Československý rozhlas. Tam jste se tedy s rozhlasem (ČsRo) setkal?

Ne, můj první kontakt s rozhlasem se udál v Obecním domě. Vzpomínám na konkrétní situaci, kdy jsem

šel stavět mikrofony na večerní koncert absolventů naší fakulty a na pódiu Smetanovy síně právě „boudal“ odpolední natáčení rozhlasový zvukový mistr Tomáš Zikmund. Nabízel mi, že tam všechno klidně ponechá... No, přiznám se, že jsem se poněkud zachvěl strachy, asi bych si tehdy s jeho vybavením nevěděl rady. Mimochodem, od tohoto momentu roku 1967 se také datuje naše přátelství, osobní i profesní.

Učil jste se tedy díky zvukařům ČsRo?

Ano, učil jsem se tím, že jsem koukal pod ruce skutečným zvukovým mistrům. V Rudolfinu jsem získal exkluzivní přístup do režie jak Čs. rozhlasu, resp. Pantonu, tak Supraphonu, takže jsem mohl být u řady vzácných natáčení. Nádherná byla např. Johanka z Arku, scénické oratorium Arthura Honeggera, které natáčel ze Supraphonu Ing. Michal Kulhan. Taková praxe byla velké štěstí, protože „zvukařina“ je především o praxi. Koncem 70. let se na HAMU začala sice vyučovat elektroakustická hudba, ale obor zvuková tvorba vznikl až v osmdesátých letech, a to nejprve na FAMU.

Ještě zůstaňme v těch šedesátých. V rozhlase se jim přezdívalo zlatá. Rozkvetl rozhlasových her i natáčení složitých kompozic. Měl jste v té době kontakty s rozhlasovými tvůrci?

Jezdával jsem do Experimentálního studia ČsRo v Plzni, které mi dalo vzor, jak vybavit naši režii i pro realizaci elektroakustické hudby. Řadu věcí jsem konzultoval s tamním zvukovým mistrem Ing. Čestmírem Kadlecem. S rozhlasem jsem byl v kontaktu i přes pracovníky Výzkumného ústavu rozhlasu a televize ve Vokovicích, kteří se zabývali elektronickou, resp. elektroakustickou hudbou. Vyvíjeli tam první české zvukové syntezátory, které byly určeny právě pro Československý rozhlas a mnohé z nich získala i naše fakulta.

Když jste na Hudební fakultě AMU dobudovali zvukovou režii, stala se základem Zvukového studia, které jste vedl celý svůj profesní život. Co jste od něho očekával?

Studio dostalo do vínku tři hlavní aktivity. Jednak pořizování profesionálních nahrávek „živých“ i studiových, převážně ale pak koncertů v Rudolfinu. Za druhé tvorbu elektroakustické hudby, která zajímala hlavně skladatele. A nakonec výzkum na poli hudební akustiky, soustředěný na problematiku zvuku hudebních nástrojů.

Uvědomil jsem si, že právě tento výzkum by mohl mít na hudební fakultě se zázemím špičkových hudebníků-pedagogů a jejich nástrojů přímo ideální podmínky. Na začátku své vědecké aspirantury jsem se vyptával na jednotlivých katedrách, jestli její

pedagogové nemají se svými nástroji problémy. Nejvíce připomínek tehdy měla katedra dechových nástrojů. A tak byl v polovině 70. let zahájen ve Zvukovém studiu oficiální výzkum a započata letitá spolupráce s Československými nástroji v Hradci Králové, zejména pak s podnikem Amati v Kraslicích.

Jak jste spolupracoval coby vedoucí Zvukového studia s Československým rozhlasem?

Byli jsme trvale v kontaktu. Často jsem se dotazoval, jakou techniku přesně pořídit, protože jeho pracoviště byla po technické stránce tuzemská špička. Rozhlas zaváděl řadu technických novinek a my jsme vždycky čekali, jestli po čase nebude třeba něco vyřadovat. Na druhou stranu je pravda, že ani on neměl jednoduchou ekonomickou situaci, takže se v jeho vybavení mísily výrobky z východního bloku s doplňujícími výrobky ze Západu. Vedle toho byl to hlavně rozhlas, který zase přebíral mnohé naše snímky absolventských koncertů.

Práce se zvukem znamená dualitu myšlení

Říkal jste, že se zvuková tvorba jako specializovaný obor otevřela až v 80. letech. Konkrétně v roce 1986 na filmové fakultě. Spolupracovala s rozhlasem?

Ano. Delší dobu jsem na FAMU působil jako pedagog a tam také přednášel ve specializovaném kurzu právě „rozhlasákům“. A naše fakulta zase občas doškolovala rozhlasu jeho hudební režiséry.

U vás vznikl obor až po sametové revoluci. Jak ona k tomu přispěla?

V tom porevolučním kvasu se uvažovalo o řadě nových oborů. Řekl bych, že tu po nich už dlouho byla poptávka, ale nebyly prostředky, prostory a někdy i vůle vybočit ze zajetých kolejí. Vše uvolnila revoluce, ale speciálně náš obor určitě podnítil i nástup digitální techniky. V devadesátém roce jsme už na fakultu pořizovali první datové mašiny i první softwarový systém. Mimochodem ČsRo začal digitální zvukový záznam používat jako vůbec jeden z prvních u nás. A samozřejmě, obsluha digitální techniky vyžadovala do jisté míry doplnění kvalifikace mnoha profesí, úplně se třeba změnila technika stříhu. Místo nůžek, které stříhaly magnetofonovou pásku, se přešlo na počítačový editor, stříh pomocí tzv. datové adresace nebo přímo kurzorem na obrazovce, kde najednou byla hudba „vidět“. Tyto nové technologie natáčení a zpracovávání zvuku pak v mnohém ovlivnily i koncepci výuky zvukové tvorby.

Měl mít obor svoji rozhlasovou specializaci?

Dlouho jsem žil nadějí, že zvukovou tvorbu vyprofilujeme jako obecný obor, který bude zahrnovat

rozhlasovou tvorbu jako jednu ze tří specializací. Druhou že bude hudební tvorba (na HAMU) a třetí pak tvorba audiovizuální (na FAMU).

Jak to s vaší ideou dopadlo?

Na přelomu tisíciletí se projednávala možnost zavedení oboru rozhlasová zvuková tvorba na DAMU, bohužel ale tato snaha postupně usnula. Rozhlasová tvorba se tedy samostatně nevyučuje. S divadelní fakultou spolupracujeme pouze v oblasti hlasové výchovy, protože herci potřebují odbornou přípravu a u nás se vedle hudebních nástrojů zabýváme i akustikou lidského hlasu.

V roce 2005 jste v rámci Zvukového studia HAMU založil Výzkumné centrum hudební akustiky, které spolupracuje zejména s výrobcí hudebních nástrojů. Na čem?

Já jsem už několik let v penzi, takže se na jeho výzkumu podílím jen sporadicky. Centrum ale např. ověřuje to, jaký vliv mají restaurační zásahy na zvuk historických nástrojů. Co si může restaurátor dovořit, když třeba odstraňuje červotoče z dřevěných varhanních píšťal, pokud nechce, aby se změnil jejich zvuk. Abyste to zjistil, potřebujete ale perfektní vybavení. Z toho hlediska patříme mezi špičkové pracoviště v republice, jsme mimo jiné vybaveni též laserovými technologiemi.

Tradiční je také spolupráce s houslaři. Pořídili jsme, jako první pracoviště na východ od Labe – jak se říkávalo –, velký pulzní spektrometr. Přístroj, který vám zviditelní pohyb desek houslí, takže můžete zjistit místa, která kmitají a která nikoliv. Můžete zviditelnit i kmitání ozvučnicku dechových nástrojů, membrány tympánu a najít např. souvislost mezi materiálem nástroje a kvalitou zvuku, který nástroj produkuje.

Zmínil jste se, že se Centrum věnuje i akustice lidského hlasu.

Ano. V této oblasti je poptávka velmi intenzivní. Když vám přestanou hrát housle nebo vám je někdo rozšlápne, tak si holt koupíte za nějakých pár set tisíc nové. Ale hlasivky jednoduše nevyměníte ani nekoupíte. Když začne zpěvák, herec, rozhlasový spíkr, učitel nebo jakýkoli jiný hlasový profesionál chroptět, zafunguje u něj pud sebezáchovy. Dotyčný okamžitě zbystří pozornost a běží za lékařem – foniatrem. Ve Výzkumném centru HAMU pracuje malý tým, který spolupracuje s foniatry a hlasovými pedagogy na vývoji různých diagnostických a terapeutických prostředků a postupů. Zajímavé také je, že se dá nalézt řada fyzikálně-fyziologických podobností mezi hrou na dechové nástroje a zpěvem. Díky laserovým technologiím můžeme sledovat třeba kmitání obličejové hře na flétnu nebo při zpěvu.

Zkoumáte strukturu tónů, abyste vypátrali, co ovlivňuje jejich kvalitu. Co vás na tom baví?

Víte, už pohled na hudební nástroj, který je ověšený měřicími přístroji, je tajemný. Jak kdysi pravil Galileo, vše se dá změřit. Tady bych byl ale trochu opatrný. U zvuku sice můžete změřit všechno možné, když ale zvuk vstoupí do vaší hlavy, tak se jeho měřitelnost omezí pouze na psychické reakce, kterými se pak zabývá psychoakustika. Avšak na otázku, proč se vám právě tento zvuk nebo hudba líbí, vám žádný měřicí přístroj neodpoví. Hledání hranic mezi fyzikou, psychoakustikou a estetikou, resp. uměním, je snad tím největším dobrodružstvím hudební akustiky. A toto dobrodružství se pak ještě „okoření“, když se vám do ruky dostanou housle z roku 1620 a vy moderními prostředky potvrdíte, že opravdu pocházejí ze slavné houslařské rodiny Amati. To vás najednou ovane něco doslova zázračného...

Ověřujete nástroje detailním způsobem. Zkonstruovali jste sférickou kouli, která snímá zvuk vevnitř zavěšeného nástroje mikrofony ve všech směrech.

To je jen prostředek. Vytvořili jsme celý postup, kdy zaznamenáváme tzv. frekvenční charakteristiku nástrojů. To znamená přenos všech slyšitelných frekvencí. Když totiž přenášíme zvuk v rámci reprodukčního řetězce, chceme, aby byly frekvence vyrovnané. U hudebních nástrojů je tomu ale naopak. Každý nástroj má tuto charakteristiku jedinečnou. S její pomocí lze zvukově dokumentovat a také identifikovat jak nové, tak historické nástroje. Jinou charakteristiku mají Stradivárky, jinou zase Guarnerky, jinou Bachovy trumpety a jinou trumpety z Amati. Fyzikální vlastnosti nástrojů jsou do určité míry jednou provždy dány, vlastně je to něco jako otisky prstů...

Je akustika jen věda nebo i trochu umění?

Akustika je samozřejmě ryzí věda, ale na umělcích, tj. hudebnících i zvukových tvůrcích, záleží, jak ji ve svůj prospěch využijí, či nevyužijí. Práce se zvukem ovšem předpokládá vždy určitou dualitu myšlení. To znamená, že nejdřív musím zvládnout fyzikální, pak technickou stránku, např. práci se záznamovou technikou a tak dále, a teprve pak mohou být individuálně kreativní.

Ale je pravda, že práce se zvukem hodně staví na momentu, který je pro umění charakteristický. Na náhodě. Když třeba zvukový mistr pětkrát točí Mou vlast, pokaždé udělá zvuk trochu jinak. Samozřejmě, že podléhá svým pocitům, náladám, prostě emocionálním tlakům. Ale i kdyby neměl žádné emoce, nemohl by udělat stejnou nahrávku, protože nikdy nemá stejné akustické podmínky. To je charakteristické pro celé dějiny průniku techniky do hudby, který se datuje zejména nástupem elektřiny.

Ucho se prostě nedá vypnout

Živil jste se celý život zvukem. Máte ještě náladu poslouchat v soukromí rádio?

Mám, ale jen minimálně poslouchám jiné stanice než ty rozhlasové. Co se týče Českého rozhlasu (ČRo), poslouchám občas hudební pořady stanice D-dur a trošku mě zaráží, co se někdy s jejich zvukem děje. Znáám řadu vysílaných nahrávek, dokonce v originále, ale z rádia je najednou slyším jinak. Nevím, čím to může přesně být, jestli zpracováním, zvukovou kompresí nebo samotným přenosem, telekomunikacemi... Víím, že si na to někteří posluchači stěžují.

Myslíte, že se to zlepší vývojem technologií?

To ne. Obecně si myslím, že už dnes nás technologie tlačí do představy dokonalosti a dávají nám iluzi, že jimi všechno zmůžeme. Zdá se mi, že víra ve všemohoucnost digitální techniky a digitálního zpracování zvuku se opírá o vybájený mýtus. Už prostě proto, že když se vám nepodaří postavit správně mikrofon vůči hudebnímu nástroji, kvalitní snímek stejně nikdy nevyrobíte. I kdybyste cedili krev všemi možnými digitálními způsoby. Zvukový mistr musí stále experimentovat a k tomu potřebuje čas. Dnes se ale hudba tzv. nabírá, s bídou se udělá jeden zkušební snímek či natočí generálka a už se jede naostro. Čas je prostě drahý.

Vždycky jsem říkal svým studentům, „prosím vás, využijte možnosti, které tu na škole máte, když ještě nejste pod tlakem, jakmile přijдете do zaměstnání, budete placeni za výkon, nikdo vám už prostor pro vaše experimenty a ověřování nedá“. Proto je tak důležitá výuka, ať už na vysoké škole, nebo třeba přímo v Českém rozhlase.

Jak by podle vás výuka rozhlasáků na vysoké škole měla vypadat?

Vždycky jsem chtěl, aby měl obor rozhlasové tvorby nejvyšší metu v tom, že připraví zvukové mistry, kteří budou schopni realizovat především rozhlasové hry. Podle mě je totiž hra tím nejkomplexnějším projevem zvukové tvorby, ale současně také unikátní spoluprací s posluchačem. Vysílání jde z technického hlediska sice jen „jedním směrem“, ale ve skutečnosti je to oboustranná komunikace, protože rozhlas otevírá posluchači velký prostor pro jeho fantazii a imaginaci.

Rozhlasovou hru považujete za nejkomplexnější zvukové dílo vůbec. Proč?

Máte v ní všechno. Vytváří v posluchači jakousi vnitřní zvukovou scénu. Musí dokonale „vizualizovat“ to, co se ve zvuku děje. Posluchač musí mít jistotu, že postava přichází zleva a odchází vpravo, že se nachází

vpředu či vzadu, v katedrále či na širém poli. Posluhač se musí bezpečně orientovat v různých zvukových atmosférách, rozeznávat ruchy, které mají zase funkci divadelní rekvizity. A když vám na jevišti na jednu chybí ta správná rekvizita, posluchač může být dezorientován a vy přece nemůžete spustit oponu a omluvit se.

Hraje v tom ČRo stále ještě prim? V konkurenci soukromých nahrávacích společností?

Konkurence provokuje kvalitu. Já bych samozřejmě chtěl, aby měl rozhlas perfektní technické i personální vybavení jako špičková „zvuková“ instituce. Má za sebou období, kdy se myslelo, že je nedotknutelný a neohrožitelný. Pokud tu budou konkurenční společnosti, tak ať si na rozhlas klidně tlačí. Ale spoň neustrne. Nebojím se ale, že by ztratil pozici jedničky zvukové tvorby u nás. Má přece např. svůj vlastní vynikající symfonický orchestr, věnuje se také výchově...

Elévů.

Myslím, že je namístě, aby Tvůrčí skupina elévů spolupracovala s Akademií múzických umění, a znovu bych se přimlouval, aby se jako specializovaná větev zvukové tvorby otevřela tvorba rozhlasová. Pamatuji si na řadu velice dobrých rozhlasových inscenací, kterým ale chyběly určité funkční zvuky, na které herec v textu odkazoval. Taky jste při důkladnějším poslechu zjistil, že se herec ve zvukovém obraze třeba nelogicky přesunul. Jasně, posluchač si toho nemusí všimnout na první poslech, ale platí, že čím zvukově lépe je inscenace udělaná, tím intenzivněji a pravdivěji vtáhne posluchače do děje. Jako zvukový mistr mám zkrátka spoustu práce, musím zvládnout natočit hlas, hudbu, smíchat je, musím se naučit

perfektně pracovat s prostorem, vytvářet atmosféru, ruchy... A to všechno dohromady pak musí vytvořit logický celek, samozřejmě podle pokynů režiséra.

Jakou roli by měl ve vzniku oboru rozhlasové tvorby sehrát rozhlas?

Měl by být garantem oboru, protože má přesnou představu o znalostech a schopnostech zvukového mistra, a zároveň také prvním odběratelem, který by si měl vybírat ty nejlepší z nejlepších. Já jsem vždycky rád, když naše absolventy vidím v titulcích filmů, televizních pořadů, v bookletech CD, a říkám si... toho jsem učil, toho jsem také učil, a těší mne, když odvádějí kvalitní práci. A totéž by mohlo přece existovat i v ohlášení rozhlasových nahrávek.

Pane profesore, nemáte někdy pocit, že ta mravenčí práce zvukových odborníků je vlastně sisyfovská, protože ji ocení jen málokdo?

Vůbec ne. Vtip je v tom, že třeba rozhlasový dokument, hru či hudební pořad, ale i nahrávku na CD můžete poslouchat s prominutím při práci a zvuk na vás přesto působí a navozuje určité asociace. Lidé považují tzv. kulisový poslech za sprosté slovo, ale zvuk funguje podprahově, stále nás vychovává, formuje naše zvukové zkušenosti a představy i estetické postoje. Ucho se prostě nedá vypnout.

Někteří sice poslouchají v neskutečně špatných podmínkách, ale pak jsou tací, kteří si nechají vybudovat luxusní poslechovou místnost třeba ve skále. Opravdu, mají tam nejenom super akustiku, super vybavení, ale i všechny kabely pozlacené. To už je opravdu extrém, ale právě tady platí, že i naprotě zvukové detaily hrají při poslechu svoji roli. A rozhlas by přece měl mít zájem třeba i na tom, aby jeho zvuk ocenili i takoví blázni. (*smích*)

ROZHLASOVÝ DOKUMENT

Kodex Českého rozhlasu

Schváleno Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR dne 5. listopadu 2004.

Obsah

Preambule

Výklad pojmů

Hlava I. Aktéři služby veřejnosti v oblasti rozhlasového vysílání

- Čl. 1 Český rozhlas jako instituce
- Čl. 2 Posluchač na prvním místě
- Čl. 3 Zvláštní pozornost dětskému posluchači
- Čl. 4 Poplatník rozhlasového poplatku – otevřený vztah
- Čl. 5 Tvůrce – základní předpoklad úspěchu

Hlava II. Specifické typy pořadů a některé další činnosti Českého rozhlasu

- Čl. 6 Zpravodajské a publicistické pořady a péče o informace v těchto pořadech
- Čl. 7 Diskusní pořady a pluralita
- Čl. 8 Umělecké pořady
- Čl. 9 Vzdělávací a osvětové pořady
- Čl. 10 Zábavní pořady
- Čl. 11 Sportovní vysílání
- Čl. 12 Vysílání do zahraničí
- Čl. 13 Péče o archivní fond
- Čl. 14 Komerční části programu
- Čl. 15 Charitativní a dobročinná činnost

Hlava III. Profesionální a etické otázky a některé postupy při jejich řešení

- Čl. 16 Jazykový projev
- Čl. 17 Otázky náboženství
- Čl. 18 Zákaz diskriminace
- Čl. 19 Respekt k soukromí
- Čl. 20 Presumpce nevinny
- Čl. 21 Pravidla při nahrávání
 - Obecná pravidla
 - Respondenti
 - Ochrana zdroje a původu informací
 - Skrytý mikrofon
 - Reportážní legenda
 - Účinkující
 - Nahrávání s dětmi a nezletilými
 - Nahrávání v zahraničí
 - Nestandardní podmínky
- Čl. 22 Živé vysílání
- Čl. 23 Kritické situace
- Čl. 24 Zobrazování násilí, obětí, sexuálně explicitního chování a užití archivních nahrávek
 - Násilí
 - Sexuálně explicitní chování
 - Užití archivních nahrávek
- Čl. 25 Střet zájmů
- Čl. 26 Základní pravidla hospodaření
- Čl. 27 Žaloby a správní řízení

Závěrečná ustanovení

Preambule

V souladu s posláním a vymezením rozhlasového vysílání jako služby veřejnosti, jak ji definovaly státy Rady Evropy a Evropské unie, Český rozhlas především:

- a) Poskytuje službu veřejnosti tvorbou a šířením rozhlasových programů.
- b) Své programy vysílá svobodně a nezávisle.
- c) Podporuje soudržnost společnosti a integraci všech jednotlivců, skupin a společenství; zvláště se vyvaruje kulturní, sexuální, náboženské, rasové či politické diskriminace a společenské segregace.
- d) Představuje fórum pro veřejnou diskusi, v níž je možno vyjadřovat široké spektrum názorů a hledisek.
- e) Poskytuje nestranné a nezávislé zpravodajství, informace, komentáře a analýzy.
- f) Vytváří pluralitní, nápaditou a rozmanitou programovou nabídku, která splňuje vysoká etická a kvalitativní měřítká, a nepodřizuje snahu o kvalitní výstup tlakům trhu.
- g) Vytváří a strukturuje programová schémata a programy, které mohou zaujmout širokou veřejnost, a přitom zůstávají vnímavými vůči potřebám menšinových skupin.
- h) Odráží rozmanitost filozofických koncepcí a náboženských vyznání ve společnosti, aby napomohl vzájemnému porozumění a toleranci a podporoval soudržnost mnohonárodnostní a multikulturní společnosti.
- i) Aktivně přispívá k lepšímu poznání, pochopení a šíření národního, evropského a světového kulturního dění a dědictví.
- j) Provozuje rozhlasové vysílání do zahraničí a přispívá tak k propagaci dobrého jména České republiky.
- k) Pěstuje původní rozhlasovou tvorbu a dbá na to, aby programová schémata původní rozhlasovou tvorbu (rozhlasové hry a dramatizace, rozhlasové dokumenty, komponované literární a hudební pořady apod.) obsahovala. Český rozhlas pořizuje vlastní hudební nahrávky, zachycuje a archivuje nejlepší projevy českého interpretačního umění hudebního i slovesného.
- l) Rozšiřuje posluchačský výběr tím, že poskytuje nabídku programových služeb, jež provozovatelé vysílání s licenci běžně neposkytují. Nepovyšuje kritérium sledovanosti pořadů nad jejich kvalitu.

Český rozhlas si musí zakládat na otevřenosti, nestrannosti a nezávislosti. Musí však také dostát povinnosti stát vždy na straně lidské důstojnosti, základních lidských práv a svobod a úcty k přírodě a kulturnímu dědictví. Programy Českého rozhlasu ovládá tvořivý přístup, tolerance a kritické myšlení.

Účelem existence rozhlasu jako služby veřejnosti je zajistit veřejnosti zdroj informací, kritické reflexe, umělecké tvorby a zábavy, které jsou chráněny před lobbistickými tlaky. Český rozhlas přispívá k vytváření prostoru pro svobodu slova, myšlení a tvorby, v němž může vyrůstat demokracie.

Program a jednání Českého rozhlasu budou vždy poměřovány také etickými normami. Český rozhlas vychází z mravních tradic evropského civilizačního okruhu.

Předpokladem úspěšného plnění takto obecně vytyčeného poslání je poznání potřeb obyvatel, proto bude Český rozhlas neustále hledat a posilovat zpětné vazby s veřejností.

Rozhlas služby veřejnosti plní úlohu jedné z nejvýznamnějších kulturních institucí v České republice. Tuto službu nelze uskutečňovat bez rozvinutí vlastní výroby rozhlasových pořadů a trvalé péče věnované původní tvorbě. Proto bude soustavně a systematicky sledovat české umění a podněcovat vznik, rozpracování a ztvárnění rozhlasových a uměleckých projektů do výsledné podoby, kterou by poté mohl zprostředkovat posluchačům. V souladu s čl. 5.1 až 5.6 bude vytvářet podmínky pro uplatnění tvůrců různých generací a rozličných uměleckých směrů.

Pracovníci, kteří se podílejí na vysílání služby veřejnosti, musí splňovat vedle odborných požadavků také požadavky mravní. Odpovědnost těch, kteří oslovují statisíce lidí, je mimořádná i tím, že je stvrzována v nepřetržitém procesu a za všech objektivních i subjektivních okolností. Týmovou prací každodenně pomáhají rozvoji demokratické společnosti, obohacují veřejnost o nové poznatky, dávají prostor svobodné výměně názorů, pomáhají zachovávat tradiční hodnoty lidského života, rozvíjejí kulturní identitu a přispívají k orientaci ve světě.

Pro Kodex je nejvyšším a nepominutelným kritériem, k němuž zavazuje humanistická tradice v nejširším slova smyslu, respekt k lidské důstojnosti založený na úctě k veškerým projevům existence.

Výklad pojmů

Není-li dále výslovně uvedeno jinak, rozumí se

- a) Kodexem tento Kodex Českého rozhlasu;
- b) pracovníkem Českého rozhlasu zaměstnanec Českého rozhlasu nebo externí spolupracovník, se kterým Český rozhlas sjednal příslušnou smlouvu obsahující ujednání o závaznosti Kodexu;
- c) programem záměrné časové uspořádání jednotlivých rozhlasových pořadů a dalších částí vysílání Českého rozhlasu i toku programových prvků v rámci jednoho vysílaného programu;
- d) pořadem obsahově souvislá, celistvá a časově ohraničená část rozhlasového vysílání nebo programový prvek;
- e) veřejným zájmem pro potřeby tohoto Kodexu takový zájem, který je výrazem obecně prospěšných potřeb a zájmů společnosti na rozdíl od zájmu individuálního nebo skupinového. Veřejný zájem souvisí s režimem soukromého práva, jakož i s postavením, posláním a úkoly orgánů veřejné moci. Vyvíjí se v procesu demokratické diskuse a rozhodování.

Hlava I. Aktéři služby veřejnosti v oblasti rozhlasového vysílání

Čl. 1 Český rozhlas jako instituce

- 1.1 Český rozhlas je zřízen zákonem o Českém rozhlasu jako provozovatel rozhlasového vysílání poskytující službu veřejnosti tvorbou a šířením rozhlasových programů. V souladu s právním řádem a instituty veřejné kontroly v něm zakotvenými vyvíjí činnost nezávisle, nestranně a neutrálně.
- 1.2 Český rozhlas neumožní nikomu mimo jeho platnou organizační strukturu rozhodovat o zařazení nebo nezařazení určité informace nebo materiálu do programu. Pravomoc soudů nebo správních úřadů, případně jiných subjektů, založená zákonem zůstává nedotčena. Pracovníci Českého rozhlasu nepodlehnu případnému nátlaku na zařazení nebo nezařazení určité informace nebo materiálu do programu, pokud by zařazení bylo v rozporu s tímto ustanovením, jakož i ostatními ustanoveními Kodexu.
- 1.3 Český rozhlas je povinen pečlivě posuzovat, zda pořady či jejich části nesměřují, ať již otevřeně, nebo skrytě, k prosazování určitých obchodních nebo politických zájmů.
- 1.4 V zájmu uchování nestrannosti a neutrality se Český rozhlas jako instituce musí zdržet zveřejňování vlastních stanovisek k záležitostem veřejného zájmu, vyjma záležitosti dotýkající se činnosti vymezené mu zákonem a otázek regulace rozhlasového vysílání. Toto ustanovení se nedotýká uveřejňování hodnotících soudů, které nereprezentují názor Českého rozhlasu jako instituce a jsou uváděny v rámci jednotlivých pořadů v souladu s jejich dramaturgickým pojetím při dodržení pravidel obsažených v Kodexu.
- 1.5 Český rozhlas nesmí svého programu, zejména zpravodajských nebo publicistických pořadů, zneužívat k prosazování vlastních institucionálních zájmů.
- 1.6 Zpravodajství a publicistika vážící se k záležitostem Českého rozhlasu musí bez výjimky respektovat pravidla obsažená v čl. 6.1 až 6.18. Při jejich zpracování se musí postupovat obdobně, jako by byla podávána informace o jiné instituci nebo podniku v České republice. V případě, že je Český rozhlas subjektem určitého sporu, není přípustné zvýhodnit jej prostorem, který má být ve zprávě věnován jeho vyjádření nebo prezentaci jeho postoje.
- 1.7 Čl. 1.1 až 1.5 nebrání Českému rozhlasu zařazovat do programu upoutávky na pořady nebo jiné aktivity související s plněním závazku služby veřejnosti.

Čl. 2 Posluchač na prvním místě

- 2.1 Český rozhlas poskytuje službu veřejnosti v oblasti rozhlasového vysílání tvorbou a šířením rozhlasových programů na celém území České republiky a do zahraničí v rozsahu stanoveném Zákonem o Českém rozhlasu.
- 2.2 Programy Českého rozhlasu umožňují svobodné šíření, výměnu, případně konfrontaci informací, názorů a postojů. Základní smysl jeho působení spočívá ve vytváření otevřeného prostoru pro veřejnou

- rozpravu o otázkách veřejného zájmu a pro sdělování rozmanitých zkušeností či prožitků vnímání světa.
- 2.3 Český rozhlas dbá při naplňování zákonem a Kodexem uloženého závazku služby veřejnosti o uspokojení potřeb obyvatele – rozhlasového posluchače. Za tímto účelem systematicky a pravidelně analyzuje údaje o potřebách a přáních jednotlivých posluchačských skupin i o tom, jak odvysílané pořady hodnotí. Každé programové rozhodnutí s výjimkou programových rozhodnutí, která se vztahují k vysílání pro menšiny a k vysílání menšinových žánrů, musí přihlídnout k výsledkům takto prováděných reprezentativních výzkumů, přičemž se ovšem uplatňuje výrazně odlišný způsob v zadávání a vyhodnocování dostupných dat oproti provozovatelům rozhlasového vysílání s licenci, a to především zacílením na kvalitativní ukazatele. Uvedené pravidlo však nebrání tvůrčím experimentům, jejichž cílem je vyzkoušet nebo probudit zájem o určitý žánr nebo způsob zpracování pořadu nebo o témata, a nebrání tomu, aby Český rozhlas sledoval, vytvářel a uchovával i tvorbu, která plně nekoresponduje s momentálními společenskými preferencemi.
 - 2.4 Český rozhlas usiluje o to, aby maximum posluchačů našlo v rozhlasovém vysílání témata, která je zajímají. Z celku svého programu nevylučuje žádnou skupinu obyvatel nebo téma takové skupině vlastní. Současně však ve své programové skladbě klade i důraz na čas pro menšinové žánry a témata, která ostatní provozovatelé rozhlasového vysílání v České republice ve svém programu nenabízejí buď vůbec, anebo jen v omezené míře. Proto je povinen se věnovat také tématům a žánrům přihlížejícím k potřebám a zájmům seniorů, nemocných či zdravotně postižených, lidí v obtížné sociální situaci, mladých rodin, národnostních či etnických menšin a dalších menšinových skupin žijících na území České republiky.
 - 2.5 Český rozhlas nesmí zasahovat do osobnostních práv posluchačů, zejména je nepřípustné uchýlit se k ponižování důstojnosti člověka, urážet nebo neodůvodněně vyvolávat pocity úzkosti či strachu.
 - 2.6 Český rozhlas dbá při kontaktu s posluchači na ochranu jejich soukromí. Bez souhlasu posluchače nezveřejní údaj, který by prozrazoval, které pořady konkrétní jedinec sleduje, případně jak tyto pořady prožívá či hodnotí.
 - 2.7 Český rozhlas zařazuje do svého vysílání pořady a programové prvky, na které mají posluchači možnost bezprostředně reagovat.
 - 2.8 Český rozhlas se zabývá každým vážně míněným podnětem posluchače či stížností, a je-li uvedena zpáteční adresa, zašle na ni odpověď bez zbytečného odkladu.
 - 2.9 Reklamace snížené technické kvality vysílání nebo chyb ve zpracování obsahu pořadu Český rozhlas vždy přezkoumává, aby posluchač bez zbytečného odkladu obdržel odpověď, zda na straně Českého rozhlasu nebo jeho smluvního partnera došlo k chybě, a v případě, že se tak stalo, jaká opatření k její nápravě byla přijata.
 - 2.10 Český rozhlas i bez předchozího upozornění opraví podstatné chyby nebo nepřesnosti, kterých by se ve vysílání dopustil. Musí tak učinit neprodleně, jakmile je zjistí, je-li to možné ještě v příslušném vydání pořadu či bezprostředně po jeho skončení anebo v prvním příštím vydání pořadu. Při ochraně osob dotčených obsahem rozhlasového vysílání postupuje v souladu se zákonem o provozování rozhlasového a televizního vysílání.
 - 2.11 Český rozhlas je povinen informovat posluchače o původu a zdrojích informací a materiálů užitých ve vysíláních pořadech. Způsob podání takové informace se řídí povahou pořadu. Zvláštnosti tohoto pravidla platné pro zpravodajské a publicistické pořady jsou upraveny v čl. 6.11.
 - 2.12 Český rozhlas sleduje v oboru celosvětově dosahovanou úroveň rozhlasového vysílání a jeho inovace jak ve smyslu technickém, tak žánrovém, obsahovém a formálním s cílem zajistit s přihlédnutím k dostupným finančním možnostem nejvyšší možnou kvalitu služeb, zejména nebude bez vážného důvodu opožďovat zavádění nových technologií, které mají přímý vliv na kvalitu služeb nabízených posluchačům.
 - 2.13 Český rozhlas zajišťuje, aby se posluchači mohli seznámit se zákulisím rozhlasového vysílání, jeho historií a vývojovými trendy. Pro naplnění tohoto úkolu především nabízí virtuální exkurze na internetu a pravidelně pořádá dny otevřených dveří v rozsahu, který nenaruší jeho běžný provoz.

Čl. 3 Zvláštní pozornost dětskému posluchači

- 3.1 Český rozhlas považuje za svou povinnost vůči dětskému posluchači především pomáhat mu objevovat a přijímat za vlastní základní etické hodnoty demokratické společnosti. Tomuto úkolu přizpůsobuje skladbu a charakter pořadů určených dětským posluchačům.
- 3.2 Český rozhlas nabízí dětským posluchačům především zprostředkování tradice české i světové pohádky, rozhlasové hry pro děti a mládež, soutěže, vzdělávací a výchovné pořady. Přispívá rovněž ke kulturní orientaci a popularizaci sportu mezi dětmi a dospívajícími. Za důležitý závazek v této oblasti považuje vytváření podmínek pro rozvinutí původní tvorby adresované dětem a mládeži. Tento závazek je umocněn vědomím, že Český rozhlas je v tuzemsku hlavním a prakticky jediným stálým producentem rozhlasové tvorby pro děti a mládež.
- 3.3 Při tvorbě programu pro děti a mládež uvádí Český rozhlas ukázky možností integrovaného soužití zdravých dětí s dětmi zdravotně postiženými a napomáhá národnostní a etnické toleranci.
- 3.4 Jsou-li v čase bezprostředně před vysíláním pořadů pro děti a mládež nebo po něm zařazeny komerční části programu (čl. 14.1 až 14.8), nedopustí Český rozhlas uvádění takového obsahu, který by mohl nepříznivě působit na vývoj dětí nebo nezletilé mládeže, případně v dětech přímo či nepřímo vyvolával pocity méněcennosti, pokud nezískají propagované zboží či službu.

Čl. 4 Poplatník rozhlasového poplatku – otevřený vztah

- 4.1 Český rozhlas je poplatníkům rozhlasových poplatků zavázán nakládat s poukázanými prostředky a ostatním majetkem s péčí řádného hospodáře. Bližší vymezení základních povinností spojených s hospodařením Českého rozhlasu upravují čl. 26.1 až 26.6.
- 4.2 Český rozhlas poskytne každé fyzické nebo právnické osobě na požádání pravdivé informace vážící se k právům a povinnostem platit rozhlasový poplatek. K plnění této povinnosti mimo jiné uveřejňuje přehledné informace včetně vzorů potřebných formulářů na internetu.
- 4.3 Český rozhlas poskytne na vyžádání informace o hospodaření s rozhlasovými poplatky i dalším majetkem v rozsahu údajů podle zákona o svobodném přístupu k informacím.
- 4.4 Český rozhlas uplatňuje při vymáhání rozhlasových poplatků rovný přístup vůči poplatníkům, zejména žádného z poplatníků nezvýhodní oproti ostatním, pokud pro to nenastane důvod předvídaný zákonem. Český rozhlas vymáhá rozhlasové poplatky od všech dlužníků. Upustit od vymáhání dlužného rozhlasového poplatku lze tehdy, pokud je prokázáno, že náklady vymáhání převyší pravděpodobný výtěžek.

Čl. 5 Tvůrce – základní předpoklad úspěchu

- 5.1 Tvůrce programu (pořadů), ať již jsou zaměstnanci či externí spolupracovníky Českého rozhlasu, považuje Český rozhlas za rozhodující předpoklad úspěšného naplňování služby veřejnosti. Proto všestranně vytváří dobré tvůrčí zázemí a podmínky pro svobodnou konkurenci nápadů a jejich realizaci založenou na rovné příležitosti, kterou musí předurčovat předem daná jasná a spravedlivá pravidla spolupráce s Českým rozhlasem.
- 5.2 Český rozhlas vystoupí na ochranu svobody projevu tvůrců bez ohledu na skutečnost, zda s ním právě spolupracují, neboť protiprávní upírání svobody projevu jednomu z nich může v budoucnu vést k upření stejného práva dalším. Český rozhlas bude přiměřeně svým možnostem jednat solidárně, jestliže se tvůrce bez svého zavinění ocitne v nebezpečí v souvislosti s plněním svých profesionálních povinností. V zájmu pracovníků, kteří se pro výkon své práce v Českém rozhlasu dostanou bez svého zavinění do nebezpečí či obtížné životní situace, vyvine Český rozhlas úsilí k zajištění nezbytné bezpečnostní a právní pomoci a po nezbytně nutnou dobu nouze též materiální podpory.
- 5.3 Český rozhlas respektuje právo tvůrce na integritu vlastního svědomí. Pokud zaměstnanec svému nadřízenému nebo externí spolupracovník osobě, která s ním za Český rozhlas jedná, předem oznámí, že mu svědomí nedovoluje pracovat na určitém tématu, bude takový tvůrce z práce na daném tématu uvolněn, aniž by za to byl sankcionován. Za nevykonanou práci tvůrci nepřísluší odměna. Tvůrce nemůže být ani dodatečně nucen projevit se v pořadu způsobem, který odporuje jeho svědomí nebo kterým by měnil záměr a smysl svého díla. Dostane-li se v takovém případě do sporu s nadřízeným pracovníkem, čímž vyvstane možnost konfliktu svědomí, pak je Český rozhlas

- povinen spolu s tvůrcem, případně s profesní organizací, která ho s jeho souhlasem zastupuje, jednat o řešení vzniklých rozporů obdobným způsobem, jaký je upraven v čl. 5.6.
- 5.4 Český rozhlas je povinen chránit duševní vlastnictví tvůrců. Český rozhlas je povinen zabezpečit, aby předložené náměty nebo scénáře nebyly zneužity k poškození autorských práv.
- 5.5 Český rozhlas v souladu s autorským zákonem rozlišuje mezi zaměstnaneckým autorským dílem a díly ostatními. Rozhodování o užití a případných úpravách autorského díla vytvořeného zaměstnancem při plnění pracovních úkolů se řídí organizační strukturou Českého rozhlasu a nadřízený pracovník je oprávněn rozhodnout o úpravách zaměstnaneckého autorského díla, nebude-li tím snížena jeho hodnota. Zacházení s jinými díly než zaměstnaneckými se řídí smlouvou, kterou Český rozhlas s externím spolupracovníkem s dostatečným předstihem uzavřel. Český rozhlas je povinen dbát, aby obsah těchto smluv byl smluvním stranám předem jasný a nedocházelo tak ke sporům ohledně určení práv k dílu. Tímto ustanovením není dotčen čl. 6.16.
- 5.6 Kodex musí zachovávat všichni tvůrci, kteří pracují pro Český rozhlas jako zaměstnanci nebo externí spolupracovníci. V případě vzniku konfliktu mezi zásadami, které pro tvůrce vyplývají ze samoregulačních profesních norem, a některým ustanovením Kodexu nebo interního předpisu Českého rozhlasu je tvůrce povinen na tuto skutečnost předem upozornit odpovědného pracovníka, který za Český rozhlas s tvůrcem jedná. Zaměstnanec je v takovém případě povinen upozornit svého nadřízeného. Český rozhlas je povinen spolu s tvůrcem, případně profesní organizací, která ho s jeho souhlasem zastupuje, jednat o překonání těchto rozporů. Při řešení vzniklých rozporů je třeba v první řadě ověřit soulad sporných norem s právním řádem a základními hodnotami, ze kterých vychází Kodex. V zájmu vyčerpání všech prostředků k překonání rozporů využijí Český rozhlas a tvůrce, případně jeho zastupující organizace, možnosti dohodnout se na zprostředkovateli dohody z osobností obecně uznávaných v oboru, případně institucí nezávislých na obou stranách.

Hlava II. Specifické typy pořadů a některé další činnosti Českého rozhlasu

Čl. 6 Zpravodajské a publicistické pořady a péče o informace v těchto pořadech

- 6.1 Jedním z prvořadých úkolů Českého rozhlasu je zprostředkovávat informace ve zpravodajských a publicistických pořadech. Český rozhlas poskytuje posluchačům informace důležité pro jejich všestrannou orientaci a svobodné utváření názorů. Pevné místo v programu zaujímá regionální zpravodajství.
- 6.2 V případě naléhavé potřeby je Český rozhlas připraven přerušit plánovaný program mimořádným zpravodajstvím.
- 6.3 Publicistické pořady Českého rozhlasu nabízejí především kritickou reflexi reality, musí zjišťovat pravé příčiny jevů a popsat rozsah následků. Publicistické pořady také dávají aktérům událostí příležitost vyjádřit argumenty, jimiž zdůvodňují své postoje. Při sledování vývoje demokratické společnosti je nezbytné uvádět investigativní publicistické pořady věnující se závažnému porušování zákona, korupci a ochraně práv a zájmů obyvatel. Publicistické pořady se také zabývají problematikou životního prostředí, etnických menšin, zdravotně postižených nebo jiných skupin, jakými jsou například senioři, lidé v obtížné sociální situaci nebo spotřebitelé. Spektrum zmíněných pořadů vychází z aktuálních potřeb společnosti, zjišťovaných například prostřednictvím sociodemografických výzkumů renomovaných institucí.
- 6.4 Zařazení a pořadí informací ve zpravodajské agendě celoplošných stanic se řídí předpokládaným vlivem na život obyvatel České republiky, u regionálního vysílání vlivem na život obyvatel kraje. Při editorialem rozhodování však nelze opomíjet mezinárodní vlivy a vztahy, které působí napříč státy, kontinenty či kulturami. Zpravodajství a aktuální publicistika v tomto smyslu ukazují Českou republiku a její regiony v rámci evropského a světového dění.
- 6.5 S informacemi, které Český rozhlas pro posluchače opatřuje, nakládá jako s hodnotou, již si není oprávněn na úkor posluchačů přivlastňovat, obchodovat s ní nebo ji učinit předmětem spekulace. Český rozhlas musí vždy přednostně postupovat tak, aby konkrétní informaci připravil do vysílání s odbornou péčí a touto cestou ji pohotově předal posluchačům.
- 6.6 Ve zpravodajských a publicistických pořadech Český rozhlas dbá na přesnost a nestrannost, spočívající především ve zjišťování a ověřování skutečnosti.

- 6.7 Český rozhlas striktně rozlišuje mezi informací zpravodajského charakteru (zprávou) a hodnotícím soudem (komentářem). Zprávou se rozumí informace o určitém ději nebo stavu obsahující zpravidla také informaci o postojích hlavních aktérů události, která je předmětem zprávy. Není dovoleno vydávat za zprávy pouhé domněnky. Hodnotící soud vyjadřuje názory, postoje nebo pocity. Český rozhlas ve svém vysílání jednoznačně, pro posluchače zřetelně, odděluje zprávy od hodnotících komentářů. Zvláště není přípustné směšovat zprávu a hodnotící soud v jedné větě redaktora.
- 6.8 Zpráva musí být založena na zjištěných a ověřených údajích. Český rozhlas je při získávání a zpracovávání informací plně povinen zjistit a posluchačům zprostředkovat věcně správný obraz skutečnosti. V případech, kdy to není ze zbytku uskutečnitelné pro nemožnost opatřit si všechny informace, musí postupovat tak, aby se pravdě maximálně přiblížil. Zamlčení důležité informace nebo potlačení jejího podstatného aspektu je vždy hrubým porušením této povinnosti.
- 6.9 Český rozhlas smí odvíšlat zprávu ověřenou alespoň ze dvou důvěryhodných a na sobě vzájemně nezávislých zdrojů, pouze v případě informací, které oficiálně zpřístupnily veřejné úřady a instituce, postačí jeden oficiální zdroj, není-li z okolností zřejmé, že jde o nepravdivé nebo nepřesné údaje. Český rozhlas za smluvně stanovených podmínek odebírá zpravodajský servis renomovaných agentur, které odpovídají za pravdivost a správnost svých informací. Pokud není patrný důvod k pochybnostem o informaci ve zprávě nebo pokud není patrná chyba, nemusí redaktor každou zprávu agenturního servisu odebíraného Českým rozhlasem ověřovat. V případě sebemenší pochybnosti o správnosti údajů z agenturního servisu je redaktor povinen okamžitě takovou informaci ověřit alespoň ze dvou na sobě nezávislých zdrojů. Pokud je v naléhavých případech pro nemožnost ověřit informaci u druhého zdroje a s ohledem na váhu veřejného zájmu, k němuž se zpráva vztahuje, výjimečně nezbytné odvíšlat informaci pocházející pouze z jednoho zdroje, musí na to být posluchač upozorněn.
- 6.10 Český rozhlas nesmí odvíšlat informaci, jejíž původ není znám. Je povinen seznámit posluchače se zdrojem vysílané informace s výjimkou obecně známých skutečností a informací převzatých od renomovaných zpravodajských agentur, které jej zásobují informacemi na základě platné smlouvy. Použití utajovaného zdroje musí povolit šéfredaktor příslušné stanice za předpokladů uvedených v čl. 21.11 a 21.12. Zákonné právo redaktorů na ochranu zdroje není dotčeno.
- 6.11 Český rozhlas je povinen zajistit, aby všechny nahrávky používané ve zpravodajství a publicistice přispívaly k věcné správnosti a přesnosti sdělení. Výjimku tvoří humoristické a satirické pořady, při jejichž vysílání musí být zřetelné, že montáž vytváří fikci.
- 6.12 Český rozhlas smí získávat informace jen za použití postupů poctivých a dovolených právním řádem, nepřipustí žádný nátlak, zejména na zveřejnění nepravdivé nebo částečně pravdivé informace.
- 6.13 Redaktoři Českého rozhlasu si musí při vystupování ve zpravodajských a politicko-publicistických pořadech s výjimkou komentářů počínat tak, aby posluchač nemohl rozpoznat, jaký názor mají na věc, o níž informují. V komentářích, které obsahují osobní stanovisko autora, se nesmějí odchylovat věcně od skutečnosti.
- 6.14 Hodnotící soud je vždy subjektivní a není ze své povahy podrobitelný důkazu pravdy. To však Český rozhlas nezabavuje povinnosti zařazovat do vysílání zpravodajských a publicistických pořadů jen takové hodnotící soudy, které jsou prezentovány čestně a bez klamavé manipulace s fakty, jimiž má být hodnocení odůvodněno. Tato povinnost však nebrání zprostředkovat posluchačům hodnotící soudy aktérů událostí. V takovém případě Český rozhlas ponechá na posluchači, aby si učinil vlastní názor, zda aktéři událostí předkládají hodnotící soudy čestně.
- 6.15 Je-li to možné a účelné, Český rozhlas doprovází uvedení zprávy identifikací redaktorů, kteří za její přípravu nesou odpovědnost.
- 6.16 Při přípravě obsahu zpravodajství a publicistiky Českého rozhlasu se uplatňuje autonomie stanic, která spočívá zejména v povinnosti vedoucích zaměstnanců vyloučit vnější vlivy, které by mohly působit na zařazení, pořadí nebo obsah informací ve vysílání. Mimo organizační strukturu stanice může do obsahu konkrétní zprávy nebo rozhodnutí o jejím zařazení či pořadí zasáhnout jen generální ředitel, ředitel příslušné stanice nebo jimi pověřený vedoucí zaměstnanec Českého rozhlasu, a to pouze v případě, kdy je z okolností zřejmé, že uveřejněním zprávy došlo nebo naléhavě hrozí, že dojde k porušení zákona. Pokyn, kterým tak bude zásah proveden, musí být dán šéfredaktorovi stanice písemně. Pravomoc generálního ředitele a dalších vedoucích zaměstnanců řídit stanice v personálních a provozních záležitostech není tímto článkem dotčena.
- 6.17 Editoriální rozhodování ve stanicích se řídí především kritérii vyplývajícími z Kodexu. Za obsah zpravodajských a publicistických pořadů odpovídá šéfredaktor příslušné stanice.

- 6.18 Pokud bylo při přípravě zprávy použito také informací nebo materiálů zpracovaných osobou nebo institucí podnikající v oblasti vztahů s veřejností (PR agenturou), je povinností Českého rozhlasu uvedení zprávy doprovodit upozorněním o takovém původu informací nebo materiálů. Ustanovení čl. 6.10 zůstává nedotčeno.

Čl. 7 Diskusní pořady a pluralita

- 7.1 Český rozhlas vytváří prostor pro pořady představující diskusní konfrontaci idejí, myšlenek a konceptů vztahujících se k důležitým otázkám veřejného zájmu. Dramaturgie diskusních pořadů musí brát na zřetel zkušenost, že téměř na každý problém mohou lidé nahlížet z různých úhlů a že vývoji společnosti je vlastní názorové střetání. Český rozhlas dbá, aby hlavní názorové proudy sporu dostaly rovnoměrný prostor k vyjádření. Pokud to není možné zajistit, musí roli kvalifikovaného oponenta sehrát moderátor nebo jím pozvaný host, především uváděním protikladných argumentů nezastoupených v diskusi. Hosty a témata si zásadně vybírá Český rozhlas, a to na základě nezávislé redakční úvahy. V případě, že host předem odmítá odpovídat na důležité dotazy, není do pořadu pozván.
- 7.2 Naplňování čl. 7.1 předpokládá také vysílání diskusí politiků v rámci demokratické soutěže politických stran a hnutí. Český rozhlas dbá zásad vyváženosti zejména tak, aby nebyla v celku vysílaného programu jednostranně zvýhodňována žádná politická strana nebo hnutí, popřípadě jejich názory. Prostor jim přidělí s přihlédnutím k jejich reálnému postavení v politickém a společenském životě.
- 7.3 V diskusích na politická a společenská témata musí Český rozhlas zajistit vedle politiků také účast širokého okruhu odborníků, osobností občanského života, ale i řadových obyvatel tak, aby zazněly relevantní názory a aby byli politikové s uvedenými názory konfrontováni.
- 7.4 Moderátoři diskusních pořadů Českého rozhlasu jsou povinni zachovávat nestrannost. Posluchač by neměl z jejich vystupování v pořadu poznat, jaký zaujímají postoj k probíranému problému nebo k diskutujícím. Moderátoři vždy usilují o otevřenou výměnu názorů mezi pozvanými diskutujícími, současně však dbají na dodržování pravidel čestně vedené diskuse.
- 7.5 Pozvaní účastníci diskusních pořadů mají právo, aby jim redaktor s předstihem (vzhledem k časovému úseku přípravy pořadu) oznámil účastníky a tematické okruhy diskuse. Český rozhlas nikdy nepřistoupí na podmínky, kterými by se jeden z diskutujících nebo jejich část pokoušela získat výhodu na úkor ostatních, a ani z vlastní iniciativy žádného účastníka nezvýhodní.
- 7.6 Pokud některý z pozvaných hlavních aktérů určitého sporu odmítne účast v diskusi, seznámí Český rozhlas posluchače s důvody, kvůli kterým se tak stalo. Český rozhlas postupuje při jednání o účasti diskutujících dle obdobných zásad jako při jednání s respondenty (čl. 21.3 až 21.10).
- 7.7 Český rozhlas věnuje v programu zvláštní pozornost obdobím před volbami do zastupitelských orgánů všech stupňů. Podrobná pravidla a plán předvolebního vysílání uveřejní co možná nejdříve, jak je to vzhledem k oznámení termínu voleb a počtu kandidujících subjektů možné.

Čl. 8 Umělecké pořady

- 8.1 Český rozhlas přispívá k pěstování a rozvoji kultury a umění v České republice. Má proto za povinnost nabízet posluchačům pořady rozmanité žánrově i svým zaměřením, které mohou posluchače kulturně a umělecky obohacovat. V celku svého programu přinese ucelený přehled o umělecké tradici a aktuálním kulturním dění doma i v zahraničí. Posluchačům zprostředkovává umělecky hodnotnou hudební, slovesnou a dramatickou tvorbu, domácí i světovou. Součástí skladby uměleckých pořadů jsou také díla tvorby dokumentární.
- 8.2 Zvláštní pozornost věnuje Český rozhlas současnému umění a současné kultuře vůbec jako spoluvůdce a producent původních literárních a hudebních děl. Toto působení je neobyčejně významné zejména v dnešní fázi vývoje soudobé kultury, která trvale hledá soustředěnou a systematickou péči a podporu.
- 8.3 Český rozhlas si je vědom, že se posluchači, resp. jednotlivé posluchačské skupiny, vzájemně odlišují svým kulturním a uměleckým cítěním a žánry či uměleckými směry, kterým dávají přednost. Povinností Českého rozhlasu je uspokojit pokud možno celé spektrum posluchačských skupin.

Čl. 9 **Vzdělávací a osvětové pořady**

- 9.1 Český rozhlas vytváří a v programu vyčleňuje pevné místo pro vzdělávací a osvětové pořady určené různým věkovým i zájmovým skupinám. Využívá výhod a forem, jež poskytuje rozhlasová komunikace, a vhodně tak doplňuje zdroj pramenů, z nichž lidé mohou získávat poznání. Tam, kde je to možné a vhodné, doplní uvedení vzdělávacího či osvětového pořadu nabídkou dalších zdrojů informací o tématu včetně publikace vzdělávacích informací na vlastních internetových stránkách.
- 9.2 Český rozhlas se podílí na obecně prospěšných kampaních zaměřených na osvětu bezplatným vysíláním upoutávek, informativních materiálů (spotů) nebo redakčním zpracováním takových informací. Při rozhodování o výběru témat a partnerů takových kampaní postupuje Český rozhlas podle čl. 15.1 až 15.7.

Čl. 10 **Zábavní pořady**

- 10.1 Český rozhlas musí rovněž uspokojovat zájem posluchačů o pořady zaměřené na zábavu a odpočinek. Český rozhlas postupuje při výběru zábavních pořadů tak, aby nedocházelo k výkyvům ve standardu programové kvality vlastní celkové programové nabídky, a vytváří především takové zábavní pořady, které zprostředkují posluchačům hodnoty umění nebo rozvíjejí poznání. Český rozhlas se rovněž musí věnovat výlučným formám zábavy, tzv. alternativní zábavě. Rovněž v oblasti zábavy usiluje o původní tvorbu a pestré spektrum pořadů.
- 10.2 Český rozhlas se nebude podílet na uvádění zábavních pořadů, které by se dostaly do rozporu se zásadou podle čl. 1.3. Zejména vždy odmítne vystoupení sloužící primárně k propagaci určitého spotřebního chování nebo jiné manipulaci s publikem.

Čl. 11 **Sportovní vysílání**

- 11.1 V pořadech se sportovní a tělovýchovnou tematikou přibližuje Český rozhlas jednak špičkové domácí a zahraniční sportovní akce, jednak přináší informace o dalších podobách sportu včetně žákovských a dorosteneckých kategorií, výkonnostního a rekreačního sportu či nových sportovních odvětví. Čas věnovaný v programu jednotlivým sportovním odvětvím odpovídá zájmu veřejnosti, který se měří také počtem oficiálně registrovaných sportovců daného odvětví v České republice. Český rozhlas však přiměřeně programovým možnostem neopomíjí ani dění v tzv. menšinových sportech.
- 11.2 Český rozhlas tradičně věnuje rozsáhlý čas olympijským hrám a olympijskému hnutí.
- 11.3 Český rozhlas rovněž věnuje pravidelnou pozornost paralympijskému sportu včetně přiblížení soutěží paralympijských her. Na republikové i regionální úrovni se věnuje též sportovním aktivitám klubů a sdružení postižených sportovců.
- 11.4 Prezence sportu ve vysílání Českého rozhlasu se musí držet hodnot fair play, a to bez ohledu na soupeře či startovní pole závodníků. Je nepřijatelné vyzvedávat nebo omlouvat porušení pravidel jako prostředku k dosažení úspěšného výsledku. Tvůrci sportovního vysílání musí respektovat fakt, že sportovní dění často slouží dětem a mladým lidem jako vzor chování a že mezi posluchači sportovního vysílání Českého rozhlasu obvykle bývá početná skupina dětí a dospívajících.
- 11.5 Český rozhlas přibližuje sport především jako zábavu nebo hru, ale současně také jako významnou součást kultury i ekonomiky.
- 11.6 Sportovní vysílání Českého rozhlasu se musí zdržet podněcování nebo podpory nesnášenlivosti mezi sportovními fanoušky. Český rozhlas zvláště nepřipustí, aby do sportovního vysílání pronikl nacionalismus, rasismus či jiné extrémní postoje. Zpravodajská povinnost informovat posluchače o výskytu takových projevů v souvislosti se sportovními akcemi tím není dotčena.
- 11.7 Český rozhlas nevyvolá v posluchačích pocit, že v rozporu se sportovními hledisky favorizuje určitý sportovní klub či komerční zájem spojený se sportem. Český rozhlas musí přistupovat zvláště citlivě k otázkám klubové rivality a zůstat rozhlasem pro sportovní fanoušky bez ohledu na jejich klubovou přízeň.
- 11.8 Na informování (zpravodajství) o sportu a tělovýchově se přiměřeně vztahují ustanovení obsažená v čl. 6.1 až 6.18. Sportovní redaktoři musí respektovat pravidla řádného a etického výkonu novinářské profese. Český rozhlas posluchačům nezamílčí ani informace o odvrácené straně sportu, jakými se mohou stát smrt člověka či zvířete, trvalé poškození zdraví, doping nebo poškození přírody.

- 11.9 Za rozpor s čl. 11.7 a 11.8 se vzhledem se vzhledem k zvláštnímu charakteru sportovních pořadů nebude považovat, jestliže sportovní redaktor nebo komentátor bude dávat najevo přízeň sportovcům z České republiky. Ani v takovém případě však nelze připustit, aby projevy fandovství zcela převážily nad věcným informováním posluchačů a kritickým úsudkem.

Čl. 12 Vysílání do zahraničí

- 12.1 Český rozhlas provozuje rozhlasové vysílání do zahraničí. Vysílání do zahraničí poskytuje objektivní, ověřené a ve svém celku vyvážené informace se zvláštním zřetelem zejména na krajanskou komunitu v zahraničí.
- 12.2 Vysílání Českého rozhlasu do zahraničí přispívá k propagaci dobrého jména České republiky a spoluvytváří objektivní obraz České republiky v zahraničí.

Čl. 13 Péče o archivní fond

- 13.1 Archiv Českého rozhlasu je jedinečnou součástí národního kulturního dědictví. Český rozhlas archivuje odvysílané pořady i výchozí zvukové a písemné záznamy a řídí se při tom zákonem o archivnictví a dalšími právními předpisy. Český rozhlas archivuje odvysílané pořady nad rámec zákonné povinnosti, nebrání-li tomu právní předpis nebo uzavřená smlouva. Český rozhlas je zavázán všestranně pečovat o doposud shromážděný archivní fond, zejména chránit uložené materiály před ztrátou, poškozením nebo zneužitím a systematicky je třídit. Je-li to možné bez újmy na kvalitě archivovaných materiálů, zajišťuje Český rozhlas postupný přepis archivovaných zvukových děl novými technologiemi záznamu zvuku.
- 13.2 Český rozhlas přiměřeně svým možnostem vyvíjí úsilí směřující k doplňování archivního fondu o chybějící materiály nebo materiály související s díly již archivovanými.
- 13.3 Český rozhlas na požádání umožní přístup k archivovaným materiálům jiným osobám pro studijní a vědecké účely, nehrozí-li nebezpečí poškození nebo jiného znehodnocení zpřístupněného materiálu. Jestliže Český rozhlas zpřístupní archivovaný materiál za výše uvedeným účelem, je oprávněn požadovat výlučně úhradu vzniklých nákladů.
- 13.4 Český rozhlas si vyhrazuje právo obezřetně přezkoumat každou žádost o poskytnutí kopie nebo sjednání licenční smlouvy k materiálům, které tvoří archivní fond, je-li takovou žádostí sledován komerční účel. Český rozhlas nepropůjčí svůj archivní fond k reklamním účelům ani k jinému účelu, mohla-li by se tím snížit hodnota archivovaného díla nebo dobrá pověst Českého rozhlasu.
- 13.5 Český rozhlas ve svých programech čerpá z bohatství svého archivního fondu.

Čl. 14 Komerční části programu

- 14.1 Český rozhlas přistupuje k zákonem dovoleným formám vysílání komerčních částí programu, které vyhrazuje inzerentům, jako k jednomu ze zdrojů příjmů pro naplňování závazku veřejné služby. Vztah s inzerentem se může zakládat pouze na tomto obchodním motivu a zakazuje se sjednávat s inzerenty dohody, které by byly v rozporu s tímto motivem a s obvyklým obchodním vztahem mezi inzerentem a poskytovatelem reklamního času. Český rozhlas se zejména zdrží účasti na podnikání nebo obchodech inzerenta.
- 14.2 Český rozhlas nepřipustí, aby inzerent mohl ovlivnit obsah pořadů. Nesmí učinit ani žádné přísliby, které by byly v rozporu s tímto pravidlem. Skutečnost, že určitý subjekt byl, je, či má se teprve stát inzerentem Českého rozhlasu nebo vůči němu vystupuje v jiném obchodním vztahu, nemůže zakládat zvýhodnění nebo jiné zacházení ve vztahu k obsahu pořadů, vyjma komerční části programu, jejíž vysílání si inzerent objednal.
- 14.3 Český rozhlas je povinen postupovat tak, aby dosáhl maximálního možného výtěžku z prodeje komerčního času inzerentům. Proto zvláště vyloučí jiná kritéria rozhodování než obchodní, aniž by byly dotčeny další povinnosti plynoucí z Kodexu.
- 14.4 Vysílat reklamu a další zákonem dovolené formy komerční prezentace (sponzoring a prodej) lze pouze tak, aby posluchač mohl zřetelně rozpoznat, že jde o komerční projevy osob odlišných od Českého rozhlasu. Případná prezentace komerční nabídky Českého rozhlasu (například upomínkové předměty, audio nosiče aj.) musí být inzerována tak, aby posluchač mohl zřetelně rozeznat, že jde o komerční projev oddělený od ostatního programu.

- 14.5 Ve všech pořadech se Český rozhlas musí vyvarovat skryté a podprahové reklamy.
- 14.6 Český rozhlas nezařadí do vysílání reklamu, o které by věděl, že je v rozporu se zákonem.
- 14.7 Český rozhlas se nebude vědomě podílet na skryté prezentaci komerčních zájmů prostřednictvím vysílaných pořadů; například nelze dopustit, aby aranžmá či průběh vystoupení účinkujících osob byly určovány jejich komerčním působením.
- 14.8 Český rozhlas může obchodovat s předměty a právy, která se váží k vysílaným pořadům (merchandising), není-li tím ohroženo naplňování závazku služby veřejnosti. Český rozhlas však nedopustí, aby ztvárnění pořadů, které vyrábí, bylo určováno zájmem na budoucím obchodním využití prvků tohoto ztvárnění na úkor profesionální kvality.

Čl. 15 Charitativní a dobročinná činnost

- 15.1 Český rozhlas podporuje kulturní a obecně prospěšné aktivity především v rámci tzv. mediálního partnerství, které spočívá v poskytnutí příležitostí pro vysílání sbírkových, osvětových a nekomerčních upoutávek a v redakčním zpracování informací o takových aktivitách. Počet přijatých projektů závisí na prioritách, jejichž stanovení vychází z poslání Českého rozhlasu jako rozhlasu veřejné služby. V tomto ohledu mají přednost projekty charitativní, humanitární, kulturní a osvětové.
- 15.2 Zájemci o mediální partnerství předkládají Českému rozhlasu žádost o vysílání sbírkových, kulturních, osvětových a nekomerčních upoutávek spolu s projektem, k němuž se upoutávky mají vztahovat. Český rozhlas je povinen před uzavřením smlouvy ověřit nekomerční charakter projektu a způsobilost žadatele projekt naplnit. Za tímto účelem si vyžádá také informace o personálním, organizačním a finančním zajištění realizace projektu.
- 15.3 Předkládané žádosti o mediální partnerství posuzují vedoucí zaměstnanci Českého rozhlasu v souladu s čl. 15.1 a 15.2.
- 15.4 Obsahové i technické ztvárnění upoutávek zařazených do vysílání musí splňovat kritéria kvality vlastní ostatnímu programu Českého rozhlasu a nesmí v posluchačích vytvářet klamavé zdání o zaměření a účelu projektu. Zvláště nelze připustit uvádění nepravdivých nebo zkreslujících informací o účelu a způsobu nakládání s finančními prostředky získanými veřejnou sbírkou.
- 15.5 Český rozhlas vyhledává také jiné možnosti informování o charitativních projektech a činnosti nevládních neziskových organizací, které tvoří nedílnou součást otevřené občanské společnosti.
- 15.6 Český rozhlas je v odůvodněných mimořádných případech oprávněn darovat finanční nebo materiální prostředky, popřípadě poskytnout bezplatnou anebo zvýhodněnou službu kvůli poskytnutí humanitární pomoci lidem v nouzi, a to buď přímo, nebo prostřednictvím obecně prospěšné společnosti, v jejíž statutárních orgánech má zastoupení. Takto však mohou být poskytnuty prostředky pouze z výnosů podnikatelské činnosti Českého rozhlasu ve výši přiměřené jeho hospodářské situaci.
- 15.7 Český rozhlas dále může ve vhodných případech úměrně svým možnostem podpořit obecně prospěšné kulturní, vzdělávací, výchovné či humanitární projekty zvýhodněným poskytnutím služeb, vždy však pouze na základě písemné a veřejnosti přístupné smlouvy.

Hlava III. Profesní a etické otázky a některé postupy při jejich řešení

Čl. 16 Jazykový projev

- 16.1 Český rozhlas je zavázán dbát o kultivovanost jazykového projevu. Vyjadřování hlasatelů, moderátorů a redaktorů ve vysílání musí působit jako vzor správného užívání jazyka již s ohledem na skutečnost, že posluchači mohou takovému vyjadřování přikládat normotvorný význam.
- 16.2 Český rozhlas má za povinnost vždy s ohledem na téma a žánr uvážlivě volit a pečlivě užívat jazykových prostředků. Hlasatelé, moderátoři a redaktoři zpravodajských a publicistických pořadů jsou povinni vyjadřovat se v pořadech zásadně spisovným jazykem, ledaže by citovali či interpretovali výrok či chování jiné osoby nebo by použití nespisovného výrazu odpovídalo situaci (například uchování autenticity rozhovoru nebo užití reportážní licence podle čl. 21.17 apod.).
- 16.3 Slovní formulace užitá hlasateli, moderátory a redaktory ve vysílání by se měly vyhýbat frázím, klišé nebo jinému zplošťování obsahu jazyka. Při sdělování informace nelze uplatňovat dobově populární výrazy či obraty na úkor přesnosti a věcnosti obsahu informace. Český rozhlas dbá, aby v pořadech

- nedocházelo k stereotypnímu opakování výrazů, jejichž obměnu lze při zachování přesnosti zajistit.
- 16.4 Český rozhlas systematicky spolupracuje s jazykovými odborníky a v případě pochybností o užití správného výrazu je povinen vyžádat si jejich stanovisko, je-li to možné, ještě před nahráváním. Oprava jazykových chyb se přiměřeně řídí čl. 2.10.

Čl. 17 Otázky náboženství

- 17.1 Ve vztahu k náboženským otázkám vychází program Českého rozhlasu ze zásady otevřenosti a tolerance rozmanitých náboženství registrovaných církví a náboženských společností věřících, jakož i osob bez náboženského vyznání. Český rozhlas se zejména zdrží vysílání pořadů, kterými by byla šířena nesnášenlivost mezi lidmi či skupinami s odlišnou náboženskou orientací, případně mezi osobami nábožensky orientovanými a osobami bez vyznání.
- 17.2 Programový prostor věnovaný náboženství se opírá o rozvrstvení společnosti a její aktuální vztah k duchovní oblasti. Pomůckou jsou údaje posledního sčítání lidu.
- 17.3 Český rozhlas při vědomí evropské kulturně-historické tradice věnuje v různých žánrech a pořadech pozornost biblickým tématům a jejich významu pro kulturní vývoj a mravní postoje včetně různých úhlů pohledu na jejich historické i současné interpretace. Pořady Českého rozhlasu současně přibližují myšlenkové a kulturní základy jiných světových náboženství, a to s ohledem na šíření vzájemného poznání, porozumění a tolerance mezi různými náboženstvími a kulturami.
- 17.4 Český rozhlas je povinen zvažovat skutečnost, že jeho publikum tvoří rozmanité skupiny obyvatel, z nichž některé mohou obsah určitých pořadů chápat jako útok na své náboženské či etické přesvědčení. Zvláště musí být brán ohled na příslušníky národnostních či etnických menšin. Český rozhlas je povinen posluchače předem upozornit na výrazně eticky či nábožensky kontroverzní obsah pořadu, což učiní tak, že sdělí posluchačům vhodnou formou faktické informace o charakteru obsahu takového pořadu.

Čl. 18 Zákaz diskriminace

- 18.1 Český rozhlas se musí vyvarovat toho, aby v posluchačích vyvolával nebo utvrzoval představu, že si lidé náležející k určité rasové, národnostní, etnické nebo sociální skupině zaslouží pro tuto svoji skupinovou příslušnost jiné postavení ve společnosti než ostatní. Český rozhlas je povinen zdržet se stereotypů v popisování konkrétních skupin, respektive jejich příslušníků.
- 18.2 Český rozhlas nebude při svém provozu nebo v programu nikoho diskriminovat, zejména ne z důvodů pohlaví, věku, rasy, sexuální orientace, národnosti, etnické příslušnosti, náboženství, názorů nebo příslušnosti k určité sociální skupině.
- 18.3 Český rozhlas věnuje zvláštní péči rovnoprávnosti uplatnění mužů a žen, a to jak v provozu Českého rozhlasu, tak ve skladbě programu.
- 18.4 Recepční služba v objektech určených k návštěvám spolupracovníků, účinkujících a veřejnosti musí zajistit asistenci pro osoby s tělesným postižením, jakož i pro starší občany se sníženou pohyblivostí.

Čl. 19 Respekt k soukromí

- 19.1 Český rozhlas respektuje, že každý má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevu osobní povahy. Český rozhlas respektuje právo každého učinit předmětem svobodného rozhodnutí, co ze svého soukromí zpřístupní jiným osobám. Jestliže však počínání původně soukromé může ovlivnit věci veřejného zájmu (například výkon funkce nebo dodržování právních norem), může po zvážení všech okolností o takovém jednání informovat, a to zvláště ve vztahu k osobám veřejného zájmu.
- 19.2 Český rozhlas se zdrží pořízení a použití zvukových materiálů dříve, než k takovému pořízení a použití získá souhlas osoby, které udělení takového svolení přísluší, ledaže by v záležitostech vážného veřejného zájmu byl důvodný předpoklad, že jinak nebude možné určité vyjádření pořídit. Pravidla pro použití skrytého mikrofonu v čl. 21.13 až 21.17 tím nejsou dotčena.
- 19.3 Obdobně jako v čl. 25.1 postupuje Český rozhlas při rozhodování o pořízení, případně použití nahrávek telefonických rozhovorů do okamžiku, než se respondent dozví identitu redaktora a důvod, proč se na něj obrací.

- 19.4 Český rozhlas se v živém vysílání zdrží obtěžování telefonními hovory, na jejichž uskutečnění se s volaným účastníkem předem nedohodl. Obdobně není přípustné ani jinak v živém vysílání vstupovat do soukromí bez předchozího souhlasu.
- 19.5 Český rozhlas se zvláštní pozorností posuzuje uvádění nahrávek s oběťmi násilných činů, nehod nebo přírodních pohrom. Přestože v odůvodněných případech může mít zařazení nahrávky do pořadu důležitou vypovídací hodnotu, platí, že nahrávky lidí raněných či v šoku lze zařadit jen výjimečně na základě souhlasu šéfredaktora příslušné stanice. Skupiny a jednotlivci, kteří si nemohou nebo nejsou schopni vyhradit rozsah, v němž umožní přístup rozhlasového mikrofonu ke svému utrpení, jako například lidé v hlubokém šoku, lidé zasažení hlubokým žalem nebo děti, mají nárok na zvláštní ochranu a ohled.
- 19.6 Český rozhlas nepřistoupí k identifikaci žijících obětí závažných násilných trestných činů ani příbuzných obětí těchto trestných činů (zejména v případech pokusu o vraždu, těžké újmy na zdraví, znásilnění nebo pohlavního zneužití), pokud s tím postižené osoby nesouhlasí. Český rozhlas je povinen oběti vysvětlit možný dopad zveřejnění její identifikace. Ve výjimečných případech, je-li plná identita těchto osob již veřejně známa, může šéfredaktor příslušné stanice povolit výjimku z tohoto pravidla pro mimořádnou závažnost veřejného zájmu.

Čl. 20 Presumpce nevinny

- 20.1 Český rozhlas je povinen respektovat zásadu presumpce nevinny, z níž vyplývá, že až do pravomocného výroku o vině se na člověka hledí jako na nevinného. Zásada presumpce nevinny na prvním místě zavazuje státní orgány a nelze ji ve vztahu k povinnostem Českého rozhlasu vykládat tak, že zabraňuje informovat posluchače o podezření z kriminálního jednání konkrétního člověka, případně publikovat svědectví osob a informace o postupu státních orgánů v rámci trestního, případně přestupkového řízení. Takový výklad by Českému rozhlasu znemožňoval podat pravdivou informaci o záležitostech veřejného zájmu. Český rozhlas má však vždy povinnost zdržet se výroků, jimiž by bylo na podezřelého, obviněného nebo obžalovaného pohlíženo, jako by již byl pravomocně odsouzen.
- 20.2 Za předpokladu, že by uveřejnění určité informace, která nebyla získána nezávisle na orgánech činných v trestním řízení, mohlo ohrozit vypátrání nebo zadržení pachatele zvláště závažného trestného činu, podřídí se Český rozhlas na základě rozhodnutí šéfredaktora příslušné stanice na nezbytně nutnou dobu informačnímu embargu, které na případ uvalily orgány činné v trestním řízení, a informaci neuveřejní. V takovém případě však vždy bude o přistoupení na informační embargo informovat posluchače.
- 20.3 Informuje-li Český rozhlas o podezření, že určitá osoba spáchala trestný čin, za který ještě nebyla pravomocně odsouzena, odvysílá také stanovisko takové osoby, je-li možné je získat či s ohledem na probíhající řízení uveřejnit. O neuvedení stanoviska takové osoby pro nemožnost je získat nebo uveřejnit rozhodne vedoucí zaměstnanec redakce pověřený šéfredaktorem.
- 20.4 Informuje-li Český rozhlas o podezření ze spáchání méně závažného trestného činu, zdrží se při označování podezřelých, obviněných, obžalovaných nebo odsouzených osob uveřejnění plného příjmení, ledaže by veřejný zájem v dané věci vyžadoval plnou identifikaci podezřelého. Zásadně však nezveřejní plnou identifikaci podezřelého, obviněného, obžalovaného nebo odsouzeného v případech méně závažných trestných činů mladistvých, nebo kdyby mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti uvedených osob.
- 20.5 Český rozhlas se při informování o trestné činnosti nebo přestupcích zdrží identifikace příbuzných podezřelých, obviněných, obžalovaných nebo odsouzených osob, ledaže by svoji totožnost před veřejností neskrývali nebo se svým jednáním podíleli na závažné činnosti, měli z ní prospěch, případně by mohli uplatňovat vliv na průběh trestního či přestupkového řízení. Za předpokladu, že přímým nebo blízkým příbuzným takové osoby bude osoba veřejného zájmu (například politici a veřejní činitelé), může šéfredaktor stanice i bez splnění některé z výše uvedených podmínek rozhodnout o identifikaci této osoby ve vysílání, jestliže by trestní nebo přestupkové řízení mohlo mít význam pro posouzení jednání takové osoby v určité funkci, postavení nebo povolání.
- 20.6 Český rozhlas se při vysílání pořadů nebo informací o trestné činnosti zdrží vyvolávání nebo podpory nálad směřujících k pomstě či protiprávní ostrakizaci podezřelých, obviněných, obžalovaných nebo odsouzených. Nebude také uvádět pořady, jejichž obsahem by byl vyvoláván tlak na soudce, aby určitým způsobem rozhodl o vině či trestu.

Čl. 21 Pravidla při nahrávání

Obecná pravidla

- 21.1 Pracovníci Českého rozhlasu vystupují při pořizování zvukových materiálů (nahrávání) tak, aby bylo patrné, že přísluší k Českému rozhlasu. Redaktoři neskrývají své jméno a příjmení, profesní totožnost ani příslušnost k Českému rozhlasu a pracovní zařazení, ledaže by byl odůvodněn postup dle čl. 21.13 až 21.16.
- 21.2 Český rozhlas dbá, aby při nahrávání nedošlo k neoprávněnému zásahu do práv jiných osob, případně k narušení veřejného pořádku. Před nahráváním, které je podmíněno předchozím povolením nebo smlouvou, je povinen dodržet předepsaný postup nebo předem uzavřít patřičnou smlouvu.

Respondenti

- 21.3 Před započítím nahrávání s respondentem je povinností pracovníků Českého rozhlasu respondenta pravdivě informovat o své totožnosti a charakteru pořadu, pro který se nahrávání uskutečňuje. Výjimky z tohoto pravidla upravují čl. 21.13 až 21.16. Redaktor nemusí předkládat účastníkovi rozhovoru otázky předem. Respondentovi sdělí tematické okruhy, aby se mohl připravit, a informaci, jakým předpokládaným způsobem bude rozhovor ve vysílání využit. Redaktor dbá důstojnosti a dalších osobnostních práv respondentů. Redaktor má právo odmítnout požadavek dodatečné autorizace rozhovoru.
- 21.4 Při vedení telefonického rozhovoru, který má být použit ve vysílání, je Český rozhlas povinen nejprve postupovat obdobně dle čl. 21.3 a poté se dotázat respondenta, zda souhlasí s rozhovorem a jeho nahráváním. V případě, že respondent odmítne, nemůže být rozhovor dále zaznamenáván, ledaže by nastaly podmínky pro postup podle čl. 21.13 až 21.16.
- 21.5 Respondent může projevit nesouhlas s nahráváním. Český rozhlas není oprávněn respondenta k nahrávání jakkoliv nutit, zejména se zdrží výhrůžek či jiných forem nátlaku nebo podbízení. V případě osob veřejného zájmu však může tyto osoby s ohledem na situaci upozornit, že vzhledem k jejich postavení ve společnosti veřejnost oprávněně očekává zaujetí stanoviska nebo sdělení informace k záležitosti veřejného zájmu. Je-li vyjádření respondenta pro pořad důležité, může Český rozhlas poté, co byl respondentem odmítnut, využít jeho předchozích vyjádření k věci, bude-li je mít k dispozici a nebude vzhledem k časovému posunu hrozit zkreslení; jinak posluchačům stručně sdělí, že se respondent odmítl vyjádřit a jak odmítnutí zdůvodnil.
- 21.6 Český rozhlas zásadně nepřistoupí na dodatečné podmínky nebo nátlak vztahující se k materiálu, který byl v souladu s Kodexem natočen. V odůvodněných případech může ještě před započítím nahrávání akceptovat návrh dohody o autorizaci rozhovoru. Dohodnutá autorizace však může spočívat pouze v právu respondenta získat před odvysíláním záznam nebo přepis částí rozhovoru použitých v pořadu. V případě, že Český rozhlas na takovou dohodu přistoupí, je povinen ji dodržet. Případné námítky respondenta poukazující na zkreslení jeho vyjádření posoudí vedoucí zaměstnanec redakce pověřený šéfredaktorem. Český rozhlas zásadně nepřistoupí na dohodu, kterou by se respondentovi dostalo výsady souhlasit s použitím svého vyjádření až v závislosti na vyznění celého pořadu.
- 21.7 Český rozhlas nezajistí jednomu nebo více respondentům výhodu na úkor ostatních respondentů vystupujících v pořadu, zejména neumožní, aby se respondent vyjádřil poté, co mu bylo přehráno nebo v úplné podobě reprodukováno vyjádření jiného respondenta k tématu. Toto ustanovení však nebrání žádat respondenta o vyjádření ke stanovisku nebo výroku jiné osoby. Respondent musí být v kritických reportážích ve zpravodajství a publicistice seznámen s podstatou reportáže, se všemi podstatnými výtkami, které byly proti němu jinými respondenty vneseny nebo uvedeny na základě fakt. Respondent musí dostat možnost se k podstatným výtkám vyjádřit.
- 21.8 Všechny nahrávky používané ve vysílání musí věcně správně vyjadřovat skutečnost, nesmějí být editovány tak, aby se změnil či zkreslil význam a kontext sdělení. Výjimku tvoří pouze humoristické a satirické pořady. Redaktor ovšem při jejich vysílání musí dát zřetelně najevo, že montáž vytváří fikci.
- 21.9 Český rozhlas je povinen předem vyjasnit, zda respondent očekává honorář nebo úhradu vzniklých nákladů, a informovat ho, zda bude jeho očekávání splněno. Případná dohoda o finančním plnění musí být uzavřena před vystoupením respondenta. Český rozhlas neposkytuje finanční plnění respondentům politikům a respondentům vykonávajícím veřejnou funkci, mají-li vystoupit v souvislosti se svou politickou, veřejnou či úřední činností. Není přípustné vyplácet honoráře respondentům, kteří by měli poskytovat informace o své kriminální činnosti.

21.10 Při získávání informací od odborníků (expertů) je nutné předem ozřejmit, zda se jedná o neformální rozhovor, nebo o odborné vyjádření pro pořad. Český rozhlas přistupuje pečlivě k výběru odborníků vystupujících nebo citovaných v pořadech, zejména je povinen zajistit, aby tam, kde je to s ohledem na početnost odborné obce v určitém oboru či odbornosti možné, docházelo k obměně oslovených respondentů včetně zastoupení odborných stoupců rozmanitých názorových proudů a odborníků pocházejících z různých regionů České republiky. Český rozhlas nikdy neřádá ani nepřijme ekonomický prospěch za to, že zařadí vystoupení nebo citaci určitého odborníka do pořadu.

Ochrana zdroje a původu informací

- 21.11 Český rozhlas je z vážných důvodů oprávněn zaručit anonymitu osobám, jež poskytly informace nebo podklady pro nahrávání, jestliže téma, k němuž se informace vztahují, je předmětem veřejného zájmu. Vážným důvodem ve smyslu tohoto pravidla mohou být především důvodné obavy o bezpečnost, obživu nebo uchování důstojnosti zdroje či osob jemu blízkých. Pokud Český rozhlas takovou záruku dá po předchozím poučení zdroje o zákonných mezích tohoto práva, je povinen dostát svému závazku zdroj neprozradit v rozsahu práva, které provozovateli rozhlasového vysílání vyplývá ze zákona, ledaže by se ukázalo, že zdroj jednal vůči Českému rozhlasu podvodně. O rozsahu a podmínkách záruky je Český rozhlas povinen zdroj předem poučit.
- 21.12 Za podmínek obsažených v čl. 21.11 Český rozhlas neprozradí údaje ani nevydá listiny nebo jiné podklady či věci, na jejichž základě by mohl být zdroj identifikován. Právo jednotlivých redaktorů chránit své zdroje v zákonném rozsahu není v čl. 21.11 a 21.12 dotčeno.

Skrytý mikrofon

- 21.13 Český rozhlas je oprávněn nahrávat bez vědomí nahrávaných osob pouze v případech a za podmíněk uvedených v následujících člancích vymezujících použití skrytého mikrofonu ve zpravodajství a publicistice a dále při tvorbě zábavních nebo uměleckých pořadů.
- 21.14 Český rozhlas je oprávněn použít skrytý mikrofon pro zpravodajské účely nebo zpravodajskou formou pro publicistické účely při zpracovávání tématu vážně se dotýkajícího veřejného zájmu, jestliže materiál, který má být natočen, nelze ani při vynaložení zvýšeného úsilí získat jinak a jestliže je tento materiál současně nezbytný pro zpracování tématu. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby. Během použití skrytého mikrofonu je zapotřebí zvláště pečlivě dodržovat omezení k ochraně soukromí (čl. 19.1 až 19.4). Výběr částí materiálu natočeného skrytým mikrofonem, jež mají být použity v pořadu, smí zahrnout pouze pasáže s přímým vztahem k tématu. Český rozhlas zabezpečí, aby nedošlo ke zneužití nebo zpřístupnění částí materiálu nepoužitých v pořadu. O použití skrytého mikrofonu rozhoduje šéfredaktor příslušné stanice. Na použití skrytého mikrofonu musí být posluchač při uvedení takto pořízených nahrávek upozorněn.
- 21.15 Český rozhlas může užít skrytého mikrofonu při nahrávání zábavních nebo uměleckých pořadů, pokud tím nedojde k obtěžování nebo k jinému zásahu do osobnostních práv snímaných osob. Použití natočeného materiálu v pořadu podléhá předchozímu souhlasu osob, jejichž nahrávky pořízené skrytým mikrofonem mají být v pořadu použity. V případě umělecké dokumentaristiky se může uplatnit obdobný postup jako pro zpravodajství a publicistiku (čl. 21.13 a 21.14).
- 21.16 Český rozhlas je oprávněn pořizovat zvukové nahrávky na veřejných prostranstvích pro ilustrační účely. Při zařazení ilustračních nahrávek do pořadu je nezbytné postupovat citlivě a vyloučit charakteristiku určité osoby způsobem, který by v posluchačích mohl zanechat klamavý dojem o spojitosti této osoby s určitým tématem (například s protiprávním či neetickým jednáním). Obdobně Český rozhlas postupuje při výběru archivních nahrávek, které mají být nově použity.

Reportážní legenda

- 21.17 Ve výjimečných případech při sledování otázek veřejného zájmu ve zpravodajských a publicistických pořadech, kdy nelze informace získat nebo ověřit jinak, může Český rozhlas přistoupit k provedení testu reality, který bude spočívat v uvedení smyšlených údajů nebo předstírání neexistující situace za podmínky, že tímto jednáním nedojde k porušení právních povinností ani k újmě na právech třetích osob. Jakmile nastane stav, kdy prozrazení skutečnosti již nemůže ohrozit výsledek testu, musí Český rozhlas věc uvést na pravou míru především osobám, jimž byla reportážní legenda předestřena.
- 21.18 Použití reportážní legendy při nahrávání zábavních a uměleckých pořadů je možné za obdobných podmínek, které jsou obsaženy v čl. 21.15, nebude-li porušena právní povinnost.

Účinkující

21.19 Povinností Českého rozhlasu je dbát důstojnosti a dalších osobnostních práv osob, jež účinkují v pořadech. Nelze připustit, aby tyto osoby byly vystaveny nátlaku nebo manipulaci a ztrácely možnost svobodně se rozhodovat o tom, zda se nahrávání pořadu zúčastní. Český rozhlas vždy předem účinkující poučí o charakteru pořadu a o požadavcích, které na ně nahrávání klade.

Nahrávání s dětmi a nezletilými

- 21.20 Nezletilý může být způsobilý posoudit svoji účast na nahrávání v závislosti na stupni rozumových a volních schopností, kterých s přihlédnutím k věku i individuální vyspělosti dosáhl. Rozhodnutí, zda k nahrávání postačí jeho souhlas, nebo bude nezbytné vyžádat souhlas zákonného zástupce, záleží především na charakteru pořadu, případně podmínkách nahrávání. Pokud není nezletilý s ohledem na charakter pořadu nebo podmínky nahrávání schopen zcela posoudit všechny podstatné aspekty své účasti nebo o tom vyvstanou pochybnosti, musí si Český rozhlas vyžádat souhlas zákonného zástupce. Zpravidla bude dovoleno nahrávat s nezletilými bez souhlasu zákonných zástupců ve zpravodajství a publicistice, pokud se jedná o problematiku přiměřenou rozumové a volní vyspělosti odpovídající věku dítěte, zatímco souhlas bude nezbytné vyžádat při nahrávání uměleckých pořadů. Český rozhlas si vždy vyžádá souhlas zákonného zástupce osoby mladší 18 let, jestliže se má nahrávání uskutečnit ve studiích Českého rozhlasu nebo ve zvláštních objektech veřejně nepřístupných v době nahrávání a sjednaných pro účely nahrávání.
- 21.21 Při nahrávání rozhovoru s dětmi je nezbytné vyloučit nátlak, a to i nepřímý, vyplývající například z prostředí, v němž se má rozhovor uskutečnit. Českému rozhlasu není dovoleno vystavovat děti žádné manipulaci.
- 21.22 Český rozhlas musí zabezpečit, aby se účinkující děti při nahrávání nestaly objektem psychického nebo dokonce fyzického násilí. Nahrávání naplánuje tak, aby účinkující děti nebyly přetěžovány a nebyly vystaveny vlivům, které by mohly negativně působit na jejich vývoj.
- 21.23 Zákonným zástupcům nezletilých Český rozhlas na jejich žádost vždy obratem poskytne informace o účasti dětí na nahrávání. Pouze za existence podmínek předvídaných v čl. 21.11 (například týrané dítě) takovou informaci i bez předchozí dohody s nezletilým odmítne poskytnout.

Nahrávání v zahraničí

21.24 Při nahrávání v zahraničí jsou pracovníci Českého rozhlasu povinni dodržovat místní předpisy a vystríhat se jednání, které by mohlo být považováno za urážlivé vůči místním zvyklostem, náboženství či kultuře.

Nestandardní podmínky

21.25 Pokud byl Český rozhlas při zpracovávání tématu nucen podrobit se cenzuře nebo jiným nestandardním podmínkám, které ovlivnily zpracovávání tématu, rozhodne šéfredaktor příslušné stanice, zda natočený materiál lze použít. Přitom zejména přihledne k významu, který materiál může mít pro posluchače. Pokud bude rozhodnuto o použití materiálu, je povinností Českého rozhlasu pořad nebo jeho příslušnou část doprovodit upozorněním na okolnosti, které bránily plnohodnotnému zpracování tématu. Uvedené ustanovení se vztahuje i na převzaté materiály.

Čl. 22 Živé vysílání

- 22.1 Český rozhlas musí věnovat náležitou pozornost přípravě živého vysílání, neboť při něm může dojít k událostem, které nelze předem naplánovat. Průvodce (moderátor) živého vysílání si musí udržet přehled nad situací a být připraven reagovat na neplánované skutečnosti. Český rozhlas věnuje zvýšenou pozornost účastníkům živého vysílání – neprofesionálům.
- 22.2 Pokud je to proveditelné, nepřipustí Český rozhlas k účasti na živém vysílání osobu, u které je důvodný předpoklad, že by se mohla chovat urážlivě, vulgárně nebo je pod vlivem alkoholu či omamných prostředků.
- 22.3 Pokud se v živém vysílání určitá osoba projevuje tak, že Český rozhlas nemůže dostát povinností uloženým zákonem nebo Kodexem, je průvodce (moderátor) živého vysílání oprávněn takovou osobu přerušit, resp. jí odebrat slovo. Jestliže chování nebo projev takové osoby vážně překročí únosnou míru, je povinností průvodce se od chování či výroků takové osoby jménem Českého rozhlasu distancovat.

Čl. 23 Kritické situace

- 23.1 Český rozhlas musí posluchačům zprostředkovat informace o mimořádných událostech, které vážně ohrožují nebo narušují běžný život obyvatel doma i v zahraničí. Takovými událostmi jsou zejména válečné konflikty, teroristické činy, násilné střety, přírodní katastrofy, technologické nebo dopravní havárie (dále kritické situace). Rozhodnutí o zařazení informací o kritických situacích do vysílání včetně času, který jim bude věnován, se řídí především vážností dopadů na komunitu v určitém místě nebo celé zemi. Český rozhlas proto nebude v tomto smyslu ve vysílání přikládat mimořádný význam událostem, které mají pouze individuální dopady do sféry poškozených osob (například běžná dopravní nehoda), není-li z hlediska veřejného zájmu jiný důvod takovou událost zprostředkovat (například upozornit na nebezpečný dopravní úsek).
- 23.2 V případě vážného ohrožení bezpečnosti, zdraví nebo majetku obyvatelstva musí Český rozhlas přednostně svým vysíláním napomáhat záchraně lidských životů, zdraví, majetkových hodnot a životního prostředí, a to až do doby, než naléhavé nebezpečí pomine.
- 23.3 Při zpravodajském zpracování kritických situací je nezbytné, dokud taková situace trvá, přednostně věnovat pozornost prognóze a aktuálnímu vývoji události včetně následků, ke kterým došlo, případně může dojít, a až poté analýze příčin a důsledků, které jsou nebo mohou být z těchto příčin vyvolány. Způsob, kterým Český rozhlas o kritických situacích informuje, musí být věcný. V projevu redaktora nesmí převážet emoce. Povinností Českého rozhlasu je informovat o kritických situacích rychle, přesně, ale současně střízlivě, nikoli jich využívat ke zvyšování sledovanosti pořadů nebo zviditelňování redaktorů. Komentář nesmí vyvolávat paniku.
- 23.4 Při informování o válečných a ozbrojených konfliktech neopomine Český rozhlas ve zpravodajství a publicistice věnovat pozornost humanitárním otázkám včetně způsobu zacházení s civilním obyvatelstvem, zajatci a uprchlíky, a to bez ohledu na strany konfliktu.
- 23.5 Při působení pracovníků Českého rozhlasu na místě kritické situace nesmí činnost pracovníků Českého rozhlasu překážet poskytování pomoci postiženým nebo odstraňování jiných následků. Pokud je na místě pracovník Českého rozhlasu dříve, než dorazí pomoc, je jeho povinností poskytnout nutnou pomoc postiženým a této povinnosti dát přednost před zpracováváním události.
- 23.6 Pracovníci Českého rozhlasu jsou povinni pečovat o svoji bezpečnost, a jsou-li v případě nepřehledné situace ohroženi na životě, dát přednost vyhledání úkrytu před nahráváním.
- 23.7 Pokud je při zpracování kritické situace kvůli aktuálnosti nebo nemožnosti nahrát vlastní materiál použit zvukový materiál, o němž je Českému rozhlasu známo, že je neúplný nebo předtím upravený úřady nebo jinou třetí osobou, musí uveřejnění tohoto materiálu doprovázet upozornění, že materiál byl pořízen, případně zpracován, mimo kontrolu Českého rozhlasu. Ustanovení čl. 21.25 zůstává nedotčeno.

Čl. 24 Zobrazování násilí, obětí, sexuálně explicitního chování a užití archivních nahrávek

Násilí

- 24.1 Český rozhlas si je vědom nebezpečí, které přináší stále častější zobrazování násilí. Proto v pořadech, které vysílá, nedá takovému zobrazování větší rozsah, než jaký je z hlediska uměleckého ztvárnění určitého tématu či zpravodajského nebo publicistického zachycení skutečnosti nezbytný. Český rozhlas neodvysílá prohlášení, která by mohla podněcovat násilí, neboť by mohla být odůvodněně chápána jako prohlášení podporující a šířící násilí, nenávisť, rasovou nesnášenlivost nebo jiné formy diskriminace či nenávisti založené na netoleranci.
- 24.2 Při odůvodněném zobrazení násilí je nutné hledat rovnováhu mezi požadavkem pravdivosti, případně autentického uměleckého vyjádření, a nebezpečím, že se posluchači stanou vůči násilí otupělými. Při přípravě pořadů o násilných činech je nutné velmi opatrně zacházet s archivními materiály o událostech podobného druhu. Jejich použití nesmí mít za následek zkreslení skutečnosti a vyvolání zmatených představ. V neposlední řadě je třeba mít na zřeteli, že některé informace mohou nestabilním jedincům nebo dětem sloužit jako návod.
- 24.3 O násilí páchaném ve vzdálených zemích informuje Český rozhlas podle stejných zásad jako o násilí, k němuž dochází v bezprostřední blízkosti posluchačů. Lidský život a utrpení mají stejnou obecně platnou hodnotu bez ohledu na místo či čas.

Sexuálně explicitní chování

- 24.4 Postup při zobrazování otevřených projevů sexuality v chování osob (sexuálně explicitního chování) závisí na charakteru pořadu, který Český rozhlas připravuje do vysílání.
- 24.5 Pro zobrazování sexuálně explicitního chování musí existovat kritéria spočívající podle povahy pořadu buď v kritériích uměleckých, nebo profesionálně editorálních.

Užití archivních nahrávek

- 24.6 Archivní nahrávky lze použít k ilustrování aktuální události nebo problematiky pouze za předpokladu, že v posluchači nevyvolají zmatek. Nesmějí navozovat v posluchačích představu, že jsou svědkem něčeho, čeho ve skutečnosti svědky nejsou.

Čl. 25 Střet zájmů

- 25.1 Střet zájmů pracovníků Českého rozhlasu je nepřipustný. Osoby pracující pro Český rozhlas musí vyloučit, aby osobní zájem ovlivňoval vysílání nebo nevysílání určitých sdělení či pořadů. Každý, kdo by se mohl vystavit pochybám o střetu zájmů v určité otázce, je povinen tuto skutečnost oznámit svému nadřízenému a vyčkat jeho rozhodnutí. Generální ředitel v případě své osoby o takové skutečnosti informuje Radu Českého rozhlasu a vyčká jejího doporučení. Střet zájmů nastává již tehdy, jestliže mohou vyvstat pochybnosti o nestrannosti nebo předpojatosti osoby podílející se na přípravě obsahu pořadu, lhostejno zda mezi posluchači či subjekty, o kterých jsou získávány informace. Pochyby o nestrannosti nebo předpojatosti vznikají zejména, když určitá osoba je nebo byla se subjektem, o němž má být informováno, spojena rodinným, přátelským, pracovním, členským, smluvním nebo konfliktním poměrem, případně od takového subjektu přijímá nebo přijímala určité výhody či požitky nebo se jinak účastnila na jeho činnosti. Uvedené spojení nastane také tehdy, jestliže se může týkat bezprostředního lidského okruhu člověka podílejícího se na přípravě pořadu (například rodinní příslušníci, životní partner, popř. nejbližší přátelé). Za střet zájmů není považováno vystupování pracovníka Českého rozhlasu v postavení občana nebo spotřebitele, jestliže se takto učiněné jednání nevymyká obvyklosti.
- 25.2 Pracovníci Českého rozhlasu nemohou ani dodatečně přijímat od třetí osoby dar, jiný ekonomický prospěch, služby nebo jiné požitky, které by ovlivnily jejich práci ve prospěch nebo neprospěch nějakého subjektu, natočení nebo odvysílání, popřípadě nenatočení nebo neodvysílání určitého pořadu či jeho části, jestliže by tím mohlo ve smyslu čl. 25.1 dojít ke zpochybnění nestrannosti.
- 25.3 Využití interních informací k vlastnímu hospodářskému prospěchu je přísně zakázáno. Pracovníci Českého rozhlasu se musí rovněž zdržet využívání informačního předstihu, který díky své práci v Českém rozhlasu mohou získat. Zvláště je nepřipustné dříve, než bude nová zpráva odvysílána, její využití k vlastnímu prospěchu nebo ve prospěch spřízněných osob (například k uzavření určité obchodní transakce).
- 25.4 Zneužití prostředků Českého rozhlasu k osobním nebo skupinovým zájmům není dovoleno.
- 25.5 Obdobně jako v čl. 25.1 musí pracovníci Českého rozhlasu postupovat, jestliže střet zájmů nastane při uzavírání smlouvy nebo při jiném obchodním rozhodnutí, z něhož dotyčným může vzejít určitý prospěch.
- 25.6 Spolupráce zaměstnanců Českého rozhlasu s jinými médii podléhá předchozímu písemnému souhlasu nadřízeného, který může udělit souhlas za předpokladu, že tato činnost nenaruší povinnosti a závazky, jež zaměstnancům vyplývají ze zaměstnání v Českém rozhlasu, a nevytvoří dojem, že konkrétní zaměstnanec je spojen s určitými politickými nebo náboženskými názory či obchodními zájmy. Součástí písemného souhlasu mohou být podmínky, za nichž byla spolupráce povolena.
- 25.7 Je-li redaktor nebo jiný zaměstnanec Českého rozhlasu požádán o autorský příspěvek jiným médiem, je jeho povinností zvážit, zda charakter tohoto média je takový, aby případná spolupráce nevedla v pochybnost jeho osobní profesionální integritu, nestrannost a nezávislost, a tím i integritu, nestrannost a nezávislost Českého rozhlasu. Autorský příspěvek připravený pro jiné médium musí odpovídat standardu kvality vlastní Českému rozhlasu. Není přijatelné, aby se zaměstnanci vystupující v pořadech Českého rozhlasu prezentovali v jiných médiích způsobem, který by byl v Českém rozhlasu nepřipustný.

Čl. 26 Základní pravidla hospodaření

- 26.1 Z platných právních předpisů, jakož i ze závazku uvedeného v čl. 4.1 Českého rozhlasu vyplývá povinnost hospodařit s péčí řádného hospodáře. Pojem „péče řádného hospodáře“ bude při užití tohoto

- pravidla vždy vykládán ve smyslu, který uvedenému pojmu přikládají soudy v České republice při rozhodování obchodních sporů.
- 26.2 Český rozhlas si musí počínat hospodárně, šetrně využívat zdrojů a chovat se ohleduplně k životnímu prostředí. Pracovníci Českého rozhlasu jsou povinni jednat ekonomicky výhodně pro Český rozhlas. Nedílnou součástí každého provozního rozhodnutí je ekonomická rozvaha. Každý pracovník musí znát cenu materiálu, služeb a dalších hodnot, kterých ve své práci přímo užívá, a musí být motivován zacházet s nimi šetrně. Přiměřenost nákladů se posuzuje ve vztahu ke kvalitě, které má být prostřednictvím pořadů Českého rozhlasu dosahováno, a současně k finančním možnostem Českého rozhlasu.
- 26.3 Majetek Českého rozhlasu může být využíván v zájmu naplňování zákonem uloženého závazku poskytování služby veřejnosti; jiným způsobem lze majetek použít nebo s ním naložit pouze za podmínek stanovených zákonem o Českém rozhlasu, Statutem Českého rozhlasu nebo Kodexem. Český rozhlas si počíná tak, aby svým jednáním majetek nepoškozoval a neodůvodněně nesnižoval jeho rozsah a hodnotu anebo výnos z tohoto majetku.
- 26.4 Český rozhlas pečuje o zachování majetku a jeho údržbu a, pokud to připouští jeho povaha, i o jeho zlepšení nebo rozmnožení. Chrání jej před poškozením, zničením, ztrátou, odcizením nebo zneužitím.
- 26.5 Český rozhlas využije všech právních prostředků při uplatňování a hájení svých práv jako vlastníka a při ochraně majetku před neoprávněnými zásahy a včas uplatňuje právo na náhradu škody a právo na vydání bezdůvodného obohacení. Český rozhlas sleduje, zda dlužníci včas a řádně plní své závazky, a zejména včasným uplatněním a vymáháním svých práv zajišťuje, aby nedošlo k promlčení nebo zániku těchto práv. Pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak, požaduje od dlužníků úroky z prodlení (poplatek z prodlení) ve výši stanovené zvláštním právním předpisem a sjednané smluvní sankce.
- 26.6 Stane-li se určitá část majetku nepotřebnou, pokusí se Český rozhlas vždy o její odprodej za tržní hodnotu. Není-li odprodej za ekonomicky výhodných podmínek uskutečnitelný, zařadí tento majetek do nabídky bezplatného přenechání pro účely humanitární či charitativní, jestliže takový postup Český rozhlas nezatíží nepřiměřenými náklady. Teprve není-li možné tímto způsobem majetek převést na jiný subjekt, lze přistoupit k jeho likvidaci. Za nepotřebný se pro tyto účely považuje majetek, který přesahuje potřeby Českého rozhlasu, anebo majetek, v případě věci též takové věci, které pro ztrátu, popřípadě zastarání svých technických a funkčních vlastností nebo pro nepřiměřenou nákladnost provozu, nemohou v Českém rozhlasu sloužit svému účelu.

Čl. 27 Žaloby a správní řízení

- 27.1 Český rozhlas v soudních sporech a správních řízeních, které vyplnou z jeho činnosti, vystupuje tak, aby náležitě hájil svá práva a v souladu s právním řádem přispíval především k obhajobě svobody projevu a práva šířit a přijímat informace. Pracovníci Českého rozhlasu jsou povinni poskytnout v těchto řízeních nezbytnou důkazní součinnost. Právo na ochranu zdroje a původu informací uvedené v čl. 21.11 a 21.12 zůstává nedotčeno.
- 27.2 Český rozhlas je povinen postupovat vůči soudům a správním úřadům korektně, zejména se nesmí vědomě uchýlit k uvádění nepravdivých údajů nebo k předkládání falešných důkazů.
- 27.3 Vstoupí-li Český rozhlas do smířčího jednání s protistranou, je povinen jednat v dobré víře v zájmu vyčerpání všech rozumných prostředků, kterými by se při respektování právního řádu, jakož i Kodexu, dalo bez újmy na právech Českého rozhlasu předejít soudnímu nebo správnímu řízení. Český rozhlas zvláště nedopustí, aby u protistrany vědomě klamavě vytvářel očekávání, že je možná dohoda o určité otázce. Případný obsah dohody uzavřené s protistranou se nesmí dostat do rozporu s Kodexem.

Závěrečná ustanovení

Při výkladu Kodexu se přednostně uplatní požadavek souladu s právním řádem České republiky a respektu k pravidlům profesní etiky obecně v oboru uznávaným. Kodexem nemůže být dotčena žádná z povinností Českého rozhlasu a jeho pracovníků plynoucích z obecně závazných právních předpisů.

Není-li v Kodexu výslovně zmíněno některé z obecně platných etických pravidel, nebude to interpretováno jako přípustnost jednání, které by bylo v rozporu s tímto pravidlem.

Český rozhlas je povinen seznámit s Kodexem všechny pracovníky Českého rozhlasu, nově přijímané zaměstnance ještě před vznikem pracovního poměru a externí spolupracovníky ještě před uzavřením příslušné smlouvy a na požádání objasnit význam a postup při naplňování jednotlivých ustanovení. Dohoda o závaznosti Kodexu bude obsahem jak pracovně-právních smluv, tak i ostatních smluvních vztahů, při jejichž realizaci je nutno se řídit tímto předpisem.

Má-li být Kodex skutečným pomocníkem a měřítkem jednání pracovníků Českého rozhlasu, předpokládá jeho praktické uplatňování pravidelně vyhodnocovat zkušenosti s jeho působením v praxi a projednávat návrhy případných změn a doplnění. Za tímto účelem budou vedení Českého rozhlasu, profesní organizace a odbory dbát o pravidelné projednávání otázek a problémů, jež v souvislosti s působením Kodexu v praxi vyvstanou, aby tento dokument zůstal užitečným a obecně respektovaným nástrojem podpory služby veřejnosti, schopným udržet krok s vývojem společnosti i rozhlasového oboru.

Projev českých spisovatelů z května 1917

17. května 1917 byl publikován Manifest českých spisovatelů, první oficiální projev nesouhlasu s nadvládou Rakouska-Uherska na domácí půdě během války. Prohlášení bylo naléhavou výzvou českým poslancům na říšské radě, aby důstojně obhajovali národní zájmy. Z Manifestu později vycházelo státoprávní prohlášení Českého svazu.

Autor textu projevu, tehdejší ředitel činohry Národního divadla, člen Maffie, Jaroslav Kvapil v Manifestu vyzývá zástupce českých zemí v říšské radě k tomu, aby řádně a důstojně hájili národní zájmy, anebo aby raději složili mandát. Pod tento text se podepsalo 222 českých spisovatelů (Karel Čapek uvádí počet 120 signatářů), jejichž jmenný seznam je uveden pod textem. Ačkoliv z Manifestu později vzešlo státoprávní prohlášení Českého svazu, jeho předsednictvo počínáním spisovatelů nadšeno nebylo a považovalo ho za narušování a maření jejich osvobozujícího díla, které je v rozporu se směrnicí ze 17. března 1917, jež vznikla v rámci parlamentní kampaně Českého svazu a ve které svaz žádal české poslance, aby se zdrželi horlivých projevů a zachovali míru, aby se tak uvarovali následkům. Z toho důvodu byl také Manifest utajen až do posledního dne před Českým svazem, který se o něm měl dozvědět až z denního tisku. Kvůli nediskrétnosti někoho ze zúčastněných však dokument vyšel již o den dříve v periodiku Večer. Originál Projevu o rozměru 21×34 cm je uložen v archivu Památníku osvobození v Praze.

O dvacet let později, 17. května 1937, Manifest v interpretaci Jaroslava Kvapila odvysílal Radiojournal v rámci cyklu přednáškových montáží Cestami osvobození.

Znění manifestu:

Českému poselstvu na říšské radě!

Obracíme se k Vám, pánové, ve velké době našeho národního života, v době, za niž všichni budeme odpovídati celým staletím. Obracíme se k Vám, k poselstvu českého lidu, dobře věduce, že my čeští spisovatelé, osobnosti v našem životě veřejně činné a známé, máme nejen právo, nýbrž i povinnost mluvit za rozhodnou většinu českého světa kulturního a duchovního, ba i za národ, jenž sám promluvit nemůže.

Co nejdříve sejde se říšská rada, a politickému zastupitelstvu českého národa naskytne se poprvé za války příležitost, aby z její tribuny projevilo všechno, co se dosud projeviti nemohlo ani tiskem, ani jiným veřejným způsobem. Želíme arci, že tribunou touto nebude staroslavný sněm Království českého, a výslovně prohlašujeme, že pouze sněm tohoto království pokládáme za nejpovolnější shromáždění, kde by se mělo o přáních a potřebách našeho národa rokovati. Ale sněmu českého tou dobou, bohužel, vůbec není, jediným svobodným fórem českých poslanců může býti prozatím jen říšská rada ve Vídni. Nuže, pánové, aspoň tam buďte pravdivými mluvčími svého národa, aspoň tam povězte státu i světu, co Váš národ chce a na čem trvá! Aspoň tam splňte svou svatosvatou povinnost a zastaňte se českých práv a českých požadavků v této nejosudovější době světových dějin způsobem nejrozhodnějším a nejobětavějším, neboť nyní rozhoduje se o českém osudu na celá staletí!

Povinnosti své můžete však dostáti úplnou měrou pouze tehdy, učiní-li se už předem zadost všem konstitučním podmínkám, jež parlamentní život předpokládá. Jsou to nejen skutečná volnost shromažďovací před obdobím parlamentním, aby lidoví zástupci mohli vyslechnouti přání a stížnosti svých voličů, nejen odstranění novinářské cenzury ve věcech mimovojenských, nýbrž i naprostá svoboda a nedotknutelnost všech parlamentních řečí na říšské radě i v tisku – a zvláště arci úplná svoboda a nedotknutelnost všech volených zástupců lidových. Řada českých i jihoslovanských poslanců byla této svobody, této nedotknutelnosti zbavena, mnozí odsouzeni do žalářů, ba i k smrti, jiní internováni, aniž se podnes ví, čím se provinili! Politická perzekuce rozmohla se po dobu války měrou nikdy netušenou, a má-li nastati nový život občanský, nezbytný to předpoklad všeho jednání a konání parlamentního, je najisto třeba, abyste především vymohli všeobecnou amnestii pro všechny, kdož byli vojenskými soudy z příčin mimovojenských a jen politických odsouzeni. Český národ nemůže nynější delegaci přiznati práva, aby na říšské radě jeho jménem mluvila a jednala, dokud předem se nezajistí úplná občanská svoboda našeho života veřejného! Ale stejným způsobem odporujeme úmyslu, aby si rakouský parlament, zbavený dnes více než třiceti poslanců, z nichž však polovina je naživu a má na své mandáty právo, aby si tento kusý, okleštěný parlament svoje mandáty sám prodlužoval; jen lid může mandáty dáti a obnoviti a jen z rukou lidu může český člověk přijmouti politické zastupování jeho práv a tužeb!

Tyto touhy a tato práva národa českoslovanského nabývají nové posily a nového důrazu dosavadním průběhem světové války, za niž se dostává příští Evropě nového, demokratického vzeření, a všechna naše

politika musí mít stejné velké, osvobozující hledisko, jemuž jest arci z minulosti třeba staré české poctivosti, staré obětavosti a oddanosti, starého, slavného zřetele na čest národa a na soud budoucnosti. Tyto krásné vlastnosti projevil český lid svým sebevědomým klidem, jež za války přes všechny svody dovedl zachovávat, aniž mu bývalo třeba poslaneckých příkazův a politických rad. Tento sebevědomý klid, tento pud sebezáchovy byly nejzdravějším výrazem našeho národního instinktu – a toto výmluvné národní mlčení, nezmatené sebevětším útlakem, nemělo být až do skončení světového zápasu ničím rušeno. Teď však se otevírají brány rakouského parlamentu, a politickým zástupcům národů poprvé se naskýtá příležitost, aby, budou-li chtít, svobodně mluvili a jednali. Cokoli řeknou a cokoli vjednájí, uslyší se nejenom doma, nýbrž i v celé Evropě, ba v zámoří. Na Vás, pánové, jakožto mluvčí československého národa pohlížeti budou dnešek i budoucnost, a není sporu, čeho po Vás žádají. Program našeho národa je založen jeho dějinami a jeho kmenovou jednotností, jeho novodobým politickým životem i jeho právy a vším tím, z čeho tato práva vznikla a čím byla svatě zaručena. Doba dnešní zdůrazňuje tento program do posledních důsledků; zdálo-li se kdy, že lze jej odkládati nebo omezovati, nutká Vás doba dnešní, abyste jej rozvinuli před fórem celé Evropy a pak hájili do krajnosti, abyste se domáhali jeho splnění bez výhrad, neboť český lid se ho nikdy nevzdal, ze srdcí československých nikdy nevyvymizela víra v slavné příští jeho splnění!

Tato chvíle nastala světovou válkou, jejím průběhem a dosavadními výsledky. Evropa demokratická, Evropa národů svéprávných a svobodných jest Evropou zítřka a budoucnosti. Národ žádá po Vás, pánové, abyste byli s touto velikou dějinnou chvílí, abyste jí věnovali všechny své schopnosti, abyste jí obětovali všechny jiné zřetele, abyste v té chvíli jednali jako mužové nezávislí, mužové bez všelikých závazkův a prospěchův osobních, mužové svrchovaného mravního a národního vědomí. Nedovedete-li učiniti zadost všemu, čeho národ po Vás žádá a co Vám ukládá, vzdejte se raději svých mandátů, prve než na říšskou radu vejdete, a odvolejte se k své nejvyšší instanci: k svému národu!

V Čechách a na Moravě v květnu 1917

Následovalo 222 podpisů:

Jind. Š. Baar, Ed. Babák, Jan Bartoš, Boh. Bauše, Václav Beneš-Šumavský, Božena Benešová, R. Bójko, Jan Bor, Jos. Borovička, F. A. Borovský, Sigismund Bouška, Bohumil Brodký, Otokar Březina, Otakar Bystřina, Josef Čapek, Karel Čapek, K. M. Čapek-Chod, Em. Čenkov, Adolf Černý, Karel Červinka, Jakub Deml, Frant. Drtina, Viktor Dyk, Otokar Fischer, Václav Flajšhans, Fr. Flos, Břetislav Foustka, Emil Franke, Bedřich Frída, Marie Gebauerová, Jiří Guth, Karel Guth, Jaroslav Haasz, Ant. Hajn, Josef Hanuš, Stanislav Hanuš, Zdenka Hašková, Prokop M. Haškovec, J. V. Hauner, Jan Havlasa, Jan Heidler, F. K. Hejda, Vladimír Helfert, Jan Herben, Frant. Herites, Ignát Herrmann, Ant. Heveroch, Adolf Heyduk, Karel Híkl, K. H. Hilar, Jaroslav Hilbert, Joe Hloucha, Karel Hoch, Josef Holeček, Josef Holý, J. R. Hradecký, Jan Hudec, Em. Chalupný, Karel Chodounský, Fr. Chudoba, Karel Chytil, Methoděj Jahn, Jos. Jahoda, Jan Jakubec, Gustav Jaroš, Hanuš Jelínek, Viktor Kamil Jeřábek, Růžena Jesenská, Alois Jirásek, Karel Jonáš, V. A. Jung, Jan Kabelík, Karel Kadlec, Karel Kálal, Marie Kalasová, Josef Kalus, Bohdan Kaminský, Jan Kapras, Frant. Khol, Ant. Klášterský, Jan Klecanda, Bohdan Klineberger, Karel Klostermann, Bohuslav Knósl, Jaroslav Kolman, Karel Kolman, Jan Koloušek, Jos. D. Konrád, Josef Kořenský, Jan Koula, Stanislav Kovanda, Eliška Krásnohorská, Frant. Krejčí, F. V. Krejčí, Kamil Krofta, Rudolf Krupička, Petr Kříčka, Louis Kříkava, Josef Kubín, Josef Kufřher, Josef Kuchař, Frant. Kvapil, Jaroslav Kvapil, Vlastimil Kybal, Josef Laichter, Edv. Lederer-Leda, Karel Leger, Em. z Lešehradu, Jan Lier, Stanislav Lom, Ludvík Lošťák, Ant. Macek, Karel B. Mádl, Jiří Mahen, Jan Máchal, J. S. Machar, Marie Majerová, Helena Malířová, Frant. Mareš, Jaroslav Maria, Miloš Marten, Vojtěch Martínek, Karel Mašek, Pavla Maternová, Vilém Mathesius, Karel Mečír, Jindřich Metelka, Alois Mrštík, Aug. Eug. Mužík, Ant. Nečásek, Zdeněk Nejedlý, Boh. Němec, Lubor Niederle, Arne Novák, Ladislav Novák, Oldřich Novotný, Václav Novotný, Frant. Obrtel, Ivan Olbracht, Hanuš Opočenský, Jan Opolský, Jan Osten, Gustav Pallas, Jan Patrný, Josef Pešek, Karel Pippich, Jiří Polívka, Gabriela Preissová, Arnošt Procházka, F. S. Procházka, Ondřej Příkryl, Em. Rádl, Karel V. Rais, Miroslav Rutte, August Sedláček, Frant. Sekanina, Karel Sezima, Primus Sobotka, Karel Scheinpflug, Antonín Schulz, E. Sokol, Frant. Sokol-Tůma, Karel St. Sokol, Ant. Sova, Adolf Srb, Otakar Srdínko, Antal Stašek, Ferdinand Strejček, Pavel Sula, Lothar Suchý, Jiří Sumín, Tereza Svatová, Emil Svoboda, F. X. Svoboda, Růžena Svobodová, Al. Svojsík, Lad. Syllaba, F. X. Šalda, Karel Šelep, J. V. Šimák, Josef Šimánek, Ot. Šimek, Karel Šípek, Ant. Šnajdauf, Ervín Špindler, Václav Stech, V. V. Stech, Josef Štolba, Frant. Táborský, Josef Teige, Felix Téver, Otakar Theer, Josef Thomayer, Jan Thon, Anna

Marie Tilschová, Karel Toman, Emil Tréval, Renáta Tyršová, Ant. Uhlíř, Rudolf Urbánek, Jindřich Vančura, Božena Viková-Kunětická, Jaroslav Vlček, Jan Voborník, Jindřich Vodák, Václav Vojtíšek, Fr. Votruba, Jan Vrba, Q. M. Vyskočil, F. Wald, Richard Weiner, Adolf Wenig, Jan z Woikowicz, Zdeněk Zahoř, Frant. Zavřel, Stanislav Zima, Josef Zubatý, L. N. Zvěřina, Frant. Župan.¹

Podpisová akce se nezastavila po otištění Projevu v novinách. Naopak teprve potom se rozvinula spontánně. Přicházely přihlášky od dalších spisovatelů i nespisovatelů, kteří všichni chtěli přispět k podpoře provolání, jež bylo chápáno jako výzva k pozdvižení celého národa.

„30. května vyšel do pražských ulic zástup 15 000 dělníků z továren, aby demonstrovala proti válce a za svobodu. V průvodu se zpívala zakázaná píseň Hej, Slované. Na Staroměstském náměstí se zástupy zastavily. Na stupních pod sochou Husovou stál starý dělník, hlavu obnaženou a volala do tisícíhlavého shromáždění: Soudruzi, sláva českým spisovatelům za jejich neohrožený Projev...! A tisícíhlavý zástup opakoval: Sláva spisovatelům! Sláva Masarykovi! Revoluce se dala do pohybu...“

Po spisovatelích odborných a vědeckých se přihlásila k podpisové akci spontánně Česká obec umělecká (hudební). Podnět k tomu dala Ema Destiniová. Připojil se i Umělecký sbor Národního divadla a soubor Švandova divadla. Následovaly stovky dalších podpisů učitelů, železničních úředníků, Obecního zastupitelstva města Prahy atd.

Děni po uveřejnění Manifestu popisuje Karel Čapek ve svém spise O umění a kultuře: „Další historii netřeba psáti. Od projevu spisovatelů počal mluvit národ a to, co bylo přednášeno z tribuny vídeňské sněmovny, bylo již mluveno, lze-li tak říci, s uchem přiloženým k srdci národa. Průlom byl učiněn. Tříkrálový sněm v Praze, 13. duben, květnové jubileum, 28. říjen – toť nádherná řada památných dnů; avšak vzpomínajíc na ně, vzpomeňte vždy i prostého dne 16. května, kdy ústy spisovatelů český národ poprvé pronesl veřejná slova osvobozující revoluce. A můžeme dnes říci otevřeně: nebýti tohoto průlomu, byla by pravděpodobně česká politika ve Vídni vypadala docela jinak, nebo by horečné práce našich exulantů a statečnosti našich zahraničních vojáků dáno celonárodní pozadí a národní sankce, jež pohnula spojence k tomu, aby oficiálně uznali náš boj o svobodu.“

¹ Stloukal, Karel: Před třiceti lety (K výročí projevu českých spisovatelů z května 1917), Praha: Jos. R. Vilímeck, 1947.

PŘÍLOHA

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI FILOZOFICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Od dřevěných zkamenělin ke crowdfundingu: Interaktivní metody práce s posluchači moderního veřejnoprávního rozhlasu na příkladu vědecko-technického magazínu Meteor v letech 2008–2013

Lucie Nádeníková

Katedra divadelních a filmových studií

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D.

Olomouc 2016

Obsah

Úvod

- 1 Meteor z pohledu rozhlasové historie**
 - 1.1 Autorské předpoklady Marka Janáče
 - 1.2 Meteor v éře Marka Janáče
- 2 Interaktivní metody v rozhlase**
- 3 Příklady interaktivních metod v magazínu Meteor v letech 2008–2013**
 - 3.1 Pojmenuj opici
 - 3.2 Tři projekty na téma ptáci
 - 3.3 Stopování dinosaura
 - 3.4 Velká letní soutěž Meteoru
- 4 Případová studie**
 - 4.1 Crowdfunding
 - 4.2 Meteorit Meteoru
- 5 Přínos Marka Janáče pro popularizaci vědy a techniky v magazínu Meteor**
- 6 Seznam literatury**
- 7 Obrazová příloha**

Úvod

Vědecko-technický pořad Meteor vznikl v šedesátých letech minulého století z potřeby Českého rozhlasu posluchače vzdělávat, atraktivní formou informovat o vědeckých objevech a obecně popularizovat vědu. Právě vzdělávání je totiž jednou z funkcí, které rozhlas veřejné služby odlišují od soukromých stanic. Produkci edukačních pořadů diktují také právní normy, kterými se fungování veřejnoprávních médií řídí.¹

Původně byl týdeník Meteor určen pro dětské posluchače od dvanácti let věku. S postupným rozvojem pořadu a jeho narůstající popularitou se ale okruh posluchačů, které chtěl Meteor oslovit, rozšiřoval. Už v 60. letech věnoval pozornost středoškolákům, například při soutěži *Natura semper viva*, a vysokoškolákům v rubrice *První kroky*, která se zabývala úspěšnými vysokoškolskými pracemi. Podporu mládeže prokázal i spoluprací na vzniku mládežnického hnutí Brontosaurus, které se dodnes zabývá dobrovolnickou pomocí přírodním i historickým památkám, vzděláváním a ekologií.²

V současnosti je koncepce pořadu Meteor zaměřena na celé rodiny. Nabízí tedy široký výběr témat a různý stupeň odbornosti prezentovaný předními českými i zahraničními odborníky. Meteor se však nevěnuje jen popularizaci vědy a techniky. V průběhu let se v pořadu vyprofilovalo několik základních vědeckých oblastí, ale své místo zde mají rovněž společenské a humanitní vědy jako archeologie, historie, filologie.³

Hlavním tématem této bakalářské práce je využití interaktivních metod práce s posluchači moderního veřejnoprávního rozhlasu. Demonstrovat je budu na příkladu vědecko-technického magazínu Meteor v letech 2008–2013. V tomto období jako jeho tvůrce a moderátor pracoval Marek Janáč, který v průběhu pěti let svého působení zařadil do vysílání inovativní formy kontaktu s recipienty, a tím umožnil jejich podílení se na výsledné podobě pořadu. Pomohl posluchačům zapojit se do procesu tvorby pořadu i do vědeckých projektů, ať už formou finanční, mentální, nebo fyzickou. Cílem této práce je deskripce způsobů, jimiž Marek Janáč ve vědecko-technickém magazínu Meteor popularizuje vědu. Dále určím inovace, které do vysílání zavedl po svém nástupu do redakce pořadu, a shromáždění a popsání jím užitých interaktivních metod.

V další fázi této práce se již zaměřím na konkrétní projekty, jež vedly ke vzniku interaktivních pořadů. Řadím mezi ně ty, které podněcovaly publikum jakýmkoliv způsobem k aktivitě. Patří sem tedy soutěže, které recipienty nutily vyhledávat informace, přemýšlet o problémech, řešit různé šifry. Řadím sem také veřejná promítání, zprostředkování návštěvy vědeckých pracovišť a jiných, veřejnosti obvykle nepřístupných míst a podobné akce. Stanovím aktivizující prvky, které Janáč pro popularizaci vědy užívá, a pomocí kvantitativní analýzy určím četnost těchto prvků v konkrétních pořadech. Zvolím několik projektů, které popíši na základě vlastního poslechu a následného rozhovoru s M. Janáčem. Využiji tedy i metodu oral history, která je pro charakter této práce nezbytná.

Některé z mnou vybraných pořadů pocházejí z letního vysílání. Marek Janáč totiž v Meteoru začal praktikovat inovativní přístup k pořadům v tomto období. Až do jeho nástupu bylo v období prázdnin běžné vysílání repríz jednotlivých pořadů z minulého roku s drobnými úpravami. Jeho předchůdci v létě vytvářeli pořady, které sice byly premiérami, povětšinou však šlo o „konzervy“⁴ natočené na celé období letních prázdnin, jež na aktuální události léta nemohly reagovat. Janáč se pomocí narůstajícího počtu premiér ve vysílání v kombinaci s propracovaným systémem dlouhodobých soutěží snažil posluchače udržet u přijímačů i v období, jež bylo v minulosti dramaturgicky podceňováno.

Z množiny výzev, které ve vysílání Meteoru zazněly, jsem pomocí kvantitativní analýzy vybrala šest, které budu analyzovat v kapitole *Příklady interaktivních metod v magazínu Meteor v letech 2008–2013*.

Tyto projekty byly přínosné nejen pro veřejnost, ale pomohly také vědeckému výzkumu. Jedním z problémů současné vědy je nedostatek finančních prostředků potřebných k realizaci výzkumů. Na toto téma Janáč při setkáních s odborníky často narážel. Rozhodl se tedy najít možný, ačkoliv vědomě okrajový, způsob řešení těchto potíží. Před několika lety se i do České republiky rozšířil nový trend sběru peněz na vlastní aktivity

¹ JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 459. ISBN 80-86762-00-9.

² *Hnutí Brontosaurus* [online]. [cit. 2016-03-28].

³ DOSTÁLOVÁ, Marie. *Rádio Retro*. Olomouc, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 57.

⁴ Tímto rozhlasovým slangovým výrazem jsou označovány předem natočené auditivní materiály připravené až k pozdějšímu odvysílání.

formou crowdfundingu⁵. Mnoho uměleckých projektů už v té době úspěšně získalo finanční prostředky, ale jiné oblasti stále zůstávaly mimo centrum pozornosti. Janáč se proto po vzoru ze zahraničí, který objevila jeho rozhlasová kolegyně na stáži, pokusil hledat finanční pomoc zde. Spolu s posluchači Meteoru se pak podílel na prvních dvou pokusech o vědecko-technický crowdfunding, které byly úspěšně dokončeny, ačkoliv ze strany Českého rozhlasu se jim nedostalo původně dohodnuté podpory.

Popis a vyhodnocení této crowdfundingové akce budou tvořit zásadní pilíř této práce. Jejich význam jakékoliv dosavadní projekty překračuje. Mohly by totiž v budoucnu inspirovat další vědce k následování a pomoci tím řešit nedostatek financí k realizaci plánovaných výzkumů. „*Většina vědeckých projektů potřebuje více peněz, než může dát crowdfunding. Veřejnou sbírkou nelze vstupovat do mezinárodních vědeckých aktivit či zajistit nákup drahých vědeckých aparatur v řádu desítek milionů korun. To, co může crowdfunding pomoci budovat, je start či rozvoj vědecké práce studentů, popularizace jejich výsledků a větší zapojení veřejnosti do dané aktivity. Z těchto důvodů jde pouze o doplňkové financování vědy, aplikovatelné jen na její malou část,*“⁶ podotkl Marek Janáč.

Realizaci crowdfundingových projektů je potřeba věnovat obrovské množství péle a času autora, které může potenciální klienty crowdfundingových platforem od záměru odrazovat. Projekty, na kterých se podílel Meteor, jsou ale dokladem toho, že se vložená energie zúročí. I kdyby totiž crowdfunding neskončil vybráním požadované částky, alespoň na aktivity upozorní veřejnost. A vždy existuje šance, že by mohl zaujmout potenciálního investora. Právě tuto funkci měl Český rozhlas plnit ve své roli zastřešujícího média.

Plánovanou dlouhodobou spolupráci vědců, Meteoru a jeho posluchačů na sérii crowdfundingových sbírek se nakonec nepodařilo zrealizovat. Skončila na konci roku 2013 Janáčovým dobrovolným odchodem z Českého rozhlasu. V současnosti Marek Janáč pracuje v redakci časopisu *Vesmír*.

Úspěch Meteoru v období působení Marka Janáče dokazuje, že i pouhý jedinec, který je však pro svou práci dostatečně motivovaný a nadšený, dokáže být pro veřejnoprávní instituci i pro vědu obrovským přínosem.

Populárně vědecký magazín Meteor se i přes padesátiletou historii a nepopíratelný význam doposud nedočkal knihy zaměřené na svou historii a současnost. Existuje ale několik publikací, které se jeho činností zabývají. Vůbec nejobsáhlejším dílem pojednávajícím o Českém rozhlasu je publikace *Od mikrofonu k posluchačům*. Kolektiv autorů v čele s Evou Ješutovou na bezmála sedmi stech stranách seznamuje čtenáře s kompletními dějinami Československého a Českého rozhlasu.

Titul *99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů sestavila* opět Eva Ješutová spolu s více než třicetičlenným kolektivem autorů. Kniha obsahuje stručnou bibliografii vybraných tvůrců, ale hlavní část výkladu se věnuje jejich umělecké tvorbě, která je zasazena do dobového kontextu. Hlavní osobností, kterou jsem v knize studovala, byl samozřejmě Marek Janáč, ale mnohem přínosnější byly profily dřívějších tvůrců Meteoru, hlavně Josefa Kleibla, Ivo Budila a Bohumila Koláře.

Problematikou nových médií s akcentem na rozhlasovou a televizní tvorbu se v publikaci *Nové trendy v médiích II* zabývá Jan Motal. Publikace osvětluje pojem interaktivita, který je pro tuto práci stěžejní. Ukazuje, jakým způsobem se v nových médiích projevuje, a popisuje sociologii práce s posluchačem.

Vedoucí této diplomové práce, Andrea Hanáčková, v předchozích letech vedla několik tematicky příbuzných prací, z nichž budu vzhledem k jejich zaměření na auditivní témata čerpat. První z nich je diplomová práce studentky Vysoké školy báňské Lenky Papřokové s názvem *Současný rozhlasový feature a způsoby jeho sdílení*. V této práci mě inspirovala hlavně kapitola zaměřená na možnosti a způsoby sdílení featurů, dále osobnosti tvůrců, mezi něž patří i Marek Janáč a publicisté, kteří ho inspirovali.

Další diplomovou prací je *Neoformalistická analýza programu Arte Radia* studentky Masarykovy univerzity Bc. Dominiky Řebíkové. Díky autorčině zaměření na interaktivní médium radio on demand jsem získala mnoho informací o možnostech rozhlasu v prostředí internetu.

Další z akademických prací je bakalářská práce nazvaná *Dramatické postupy v publicistickém magazínu Meteor* autorky Lenky Vrzalové. Ve svém textu analyzovala fiktivní reportáže, kterými se následně budu zabývat i já. Neopomenutelným přínosem pro mě bylo rovněž shrnutí problematiky popularizace vědy v Meteoru, ze kterého budu čerpat hned v jedné z úvodních kapitol.

⁵ Crowdfunding je způsob financování, při kterém větší počet jednotlivců přispívá menším obnosem k cílové částce. (Dostupné z: <https://www.crowder.cz/co-je-to-crowdfunding>.)

⁶ E-mailová korespondence s Markem Janáčem. Archiv autorky.

Tato práce nevznikla pouze na základě práce s literaturou, jsou pro ni nezbytné také prameny. Velké množství materiálů mi poskytl Audioarchiv Českého rozhlasu⁷, kde jsem měla možnost poslechnout si stovky hodin materiálu. V období působení Marka Janáče vzniklo přes dvě stě dílů Meteoru v téměř hodinové délce. Podle popisů jednotlivých dílů na webu Meteoru jsem se snažila o selekci pořadů s vysokou mírou interaktivity.

Ačkoliv ho zmiňuji až na konci, nejpřínosnějším pramenem této práce byl bezesporu rozhovor s Markem Janáčem, ve kterém mi autor všech následně popsanych projektů zodpověděl veškeré otázky a zároveň podněcoval nové. Ochotně se mnou vedl e-mailovou korespondencí, ve které jsem se ho žádala o další materiály a informace, jež mi mohl o Meteoru poskytnout pouze on. Bez jeho spolupráce by tato práce nemohla nikdy vzniknout.

Metodou, kterou jsem pro potřeby této práce využila v kapitole *Příklady interaktivních metod v magazínu Meteor v letech 2008–2013*, je kvantitativní analýza. Z množiny desítek výzev, které Meteor svým posluchačům nabídl, jsem na základě rozhovoru s Markem Janáčem vybrala šest těch, které byly nějakým způsobem výjimečné. Pak jsem stanovila metody, jež vzhledem k recipientům pořadu považuji za interaktivní, a jejich prvky jsem k jednotlivým projektům přiřazovala. Z této části práce vznikla přehledová tabulka definující nejužívanější metody interaktivity, která je součástí obrazové přílohy v závěru práce.

Případová studie je součástí kvalitativní analýzy a lze ji považovat za způsob sociologické analýzy. Na rozdíl od výše popsané kvantitativní metody se soustřeďuje na detailní rozbor jednoho případu s cílem porozumět i případům podobným.⁸ Případovou studii jsem aplikovala na crowdfundingový projekt Marka Janáče *Meteorit Meteoru*. Ten se skládal z crowdfundingových sbírek na vědecké výzkumy s názvem *Hydronaut DeepLab* a *Sexuální imprinting* (diference projektů viz Tabulka č. 2), které se tak staly prvním pokusem o vědecký crowdfunding v České republice a také pomyslným vrcholem Janáčovy popularizace vědy a techniky v rozhlasovém pořadu Meteor.

1 Meteor z pohledu rozhlasové historie

Poprvé byl *Meteor – týdeník vědy a techniky pro mládež* vysílán na stanici Praha v pátek 27. září 1963 ve 14.30 hodin.⁹ Ale jeho tehdejší podoba se od té, kterou známe dnes, lišila. Projekt nového pořadu byl oznámen už v roce 1962, nakonec se ale realizoval až o rok později.¹⁰ Doba, kdy posluchači museli na nový týdeník čekat, se zúročila. Díky pečlivé přípravě mohl vzniknout populárně naučný pořad dosud nevídané kvality a obliby. Meteor pokračoval ve stopách svého tematického předchůdce – pořadu *Stop magazin*¹¹ – z druhé poloviny padesátých let, a později ho výrazně předčil.

Meteor nedostal z počátku příliš atraktivní vysílací čas. Měl pouze půlhodinovou stopáž a své pevné místo na vlnách Českého rozhlasu si musel teprve vydobýt. První moderátorské duo tvořili Dagmar Sedláčková a Oldřich Unger¹². Pro každý díl měli připravené jedno hlavní téma, které bylo doplňováno pouze několika drobnými vědeckými zajímavostmi. Náplní historicky prvního vysílání Meteoru byla Ungerova *Reportáž o zvláštlostech Chýnovské jeskyně v jižních Čechách – Horolezci v podzemí*. Unger stál u zrodu pořadu a stal se i jeho dlouholetým tvůrcem. Určil směr, kterým se má pořad ubírat i v budoucnu.

Jeden z jeho zásadních počinů souvisel se zálibou ve sbírání zvuků. Spolu s Ing. Pavlem Pelcem začali vytvářet obsáhlý archiv nahrávek zpěvu ptáků. Spolupráci a vzájemnou výměnu materiálů navázali i se

⁷ Audioarchiv: Hledání v Audioarchivu. [online]. In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-03-17].

⁸ TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 65. ISBN 978-80-7367-683-4.

⁹ JEŠUTOVÁ, Eva. *99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů*. 1. vydání. Praha: Radioservis, 2013, s. 202. ISBN 978-80-87530-31-3.

¹⁰ BAUMAN, Milan. Meteor se zrodil z bolesti. In: *Svět rozhlasu: bulletin o rozhlasové práci*. Praha: Český rozhlas, 2013, s. 50–51. ISSN 1213-381.

¹¹ Týdeník *Stop magazin* se vysílal ve druhé polovině padesátých let a tvořily ho dvě programové řady – Cestujeme na vlně 470 metrů a medailony osobností ze světa vědy, jež se po týdnu střídaly.

¹² Oldřich Unger začal v rozhlasu jako dopisovatel-externista, po dokončení střední hospodářské školy nastoupil na pozici zprávař, redaktor a reportér (i sportovní). V roce 1962 dostudoval střední školu novinářskou a nastoupil do redakce vědy a techniky pro mládež pod vedením Josefa Kleibla. (JEŠUTOVÁ, Eva. *99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů*. op. cit., s. 201.)

zahraničními kolegy z přírodovědné redakce BBC Bristol. Vytvořili *Zvukový archiv Meteoru*, což je nejrozsáhlejší kolekce hlasových projevů evropského plectva u nás.¹³ Na základě těchto nahrávek vznikl v roce 1968 i oblíbený pořad *Hlas pro tento den*, který Unger tvořil.¹⁴ Jeho nahrávky použili i Miloň Čepelka a Zdeněk Svěrák při produkci parodické rozhlasové hitparády *Šest na bidýlku*.¹⁵

Byl to také Unger, kdo v *Meteoru* založil tradici vědců-popularizátorů. Povedlo se mu vytvořit skupinu pravidelně přispívajících autorů, kteří nejen dosáhli vynikajících výsledků v oblasti svých výzkumů, ale uměli své poznatky předávat dál a obohatit o ně i laickou veřejnost. Mezi nejoblíbenější patřili astrofyzik Jiří Grygar, lékař František Koukolík a mnoho dalších uznávaných kapacit.¹⁶

Svou moderátorskou zdatností Unger dokonce dokázal introvertní a stydlivé vědce přimět k živému a zajímavému rozhovoru. Jeho schopnost hledat přitažlivá témata, zpracovávat je originálním způsobem, dělat reportáže, při kterých se posluchač cítil být přítomen, to vše způsobovalo rychlý nárůst poslechnovosti. V průběhu necelých deseti let, kdy pořad připravoval, se *Meteor* stal jedním z posluchačsky nejúspěšnějších pořadů Českého rozhlasu vůbec. Nárůst posluchačů si proto žádal změnu koncepce, kterou vytvořil tehdejší šéf redakce vědy a techniky Josef Kleibl.¹⁷ V roce 1965 získali autoři Oldřich Unger a Josef Kleibl za přípravu *Meteoru* ocenění Československé akademie věd. Cena byla tehdy historicky poprvé udělena za práce, které popularizují výsledky československé vědy.¹⁸

Po pěti letech od vzniku se *Meteor* stal magazínem.¹⁹ Získal o čtvrt hodiny delší stopáž a posluchačsky přitažlivější vysílací čas v sobotu v 9.15 hodin. Hodinovým pořadem v čase od 8.00 hodin, jak ho známe dnes, se stal až v roce 1972.²⁰

Meteor od počátku redigoval a tvořil Oldřich Unger, později ve spolupráci s Bohumilem Kolářem.²¹ Svou nejlepší práci odváděl Kolář v *Meteoru* v období šedesátých až osmdesátých let. Specializoval se hlavně na tvorbu fiktivních reportáží, pásem a medailonů, kterým se věnoval s maximální pečlivostí.²² Pro fanoušky je přesto pořad spojen hlavně se jménem Josefa Kleibla.

Na počátku 60. let se právě Kleibl zasadil o vznik pořadu. Kvůli pracovní vytíženosti ve funkci šéfa redakce vědy a techniky pro mládež nemohl pořad zpočátku sám připravovat, proto do něho alespoň nepravidelně přispíval. V letech 1973 až 1992 pak *Meteor* vytvářel, celkově se však na jeho fungování podílel 28 let. Ve

¹³ Tamtéž, s. 202.

¹⁴ Za tento cyklus získal Oldřich Unger první cenu v Rozhlasové žatvě 1968. O rok později připravil i další řadu oblíbeného seriálu. Počátkem 70. let vydal *Merkur* celý komplet nahrávek na magnetofonových pásech.

¹⁵ Tato dvojice pak vysílala také zábavný mystifikační pořad *Vinárna U pavouka*, kde Oldřich Unger vystupoval jako Ing. Artuš Lefler. A právě zde se v roce 1966 poprvé mluvilo o postavě génia Járy Cimrmana, jehož divadlo později v Malostranské besedě společně založili. Zajímavostí je, že z reportéra Oldřicha Ungera se stal rovněž herec. Jeho umělecké angažmá v Divadle Járy Cimrmana mělo velký úspěch. Po deseti letech ho však dobrovolně opustil, aby neohrozil jeho fungování kvůli podpisu Charty 77. (JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 202.)

¹⁶ JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. op. cit., s. 460.

¹⁷ Josef Kleibl nastoupil do Československého rozhlasu, redakce vědy a techniky pro mládež, po ukončení studia na Filozoficko-historické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Po pěti letech úspěšného působení zde převzal funkci šéfa redakce po Josefu Kolářovi na jehož popularizační vzdělávací tradici navazoval. (JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 93.)

¹⁸ Tamtéž, s. 202.

¹⁹ Magazín je pestrý složený rozhlasový pořad, v němž jsou spojeny obvykle průvodním slovem moderátora tematicky, žánrově, slovesně a hudebně různorodé příspěvky do kompozičně uceleného tvaru. Vysílá se většinou s pravidelnou periodou, často obsahuje stálé rubriky. Svou kompozicí, založenou zpravidla na střídání krátkých aktuálních publicistických příspěvků a informací s hudbou, odpovídá dynamickému životnímu rytmu současného rozhlasového posluchače a respektuje tendence k tzv. kulisovému poslechu. Má často periodický charakter a stálé rubriky. (MARŠÍK, Josef. *Výběrový slovníček pojmů slovesné rozhlasové tvorby*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 1999, s. 18.)

²⁰ Audioarchiv – *Meteor* [online]. In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-03-28].

²¹ Bohumila Koláře ovlivnilo členství v Dismanově souboru, kde se od osmi let věnoval práci s mluveným slovem a výchově k umění. Práce s dětmi mu tedy byla blízká, a proto v roce 1962 nastoupil do redakce vědy a techniky pro mládež. Současně studoval Fakultu sociálních věd a publicistiky na Univerzitě Karlově v Praze. Vysílat začínal pro mladší školní děti, kterým připravoval nový pořad *Otazník pro tebe* nebo seriály *Hraj si, tu máš kohouta* a *Ten člověk je blázen!* (JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 103.)

²² Tamtéž, s. 103–104.

své praxi rád využíval příspěvků kolegů, kteří už v rozhlase z politických důvodů nemohli působit.²³ Ostatní pořady připravoval sám a *Meteor* udržoval na vysoké profesionální úrovni. Mezi klenoty jeho tvorby patří například medailony *Tajemství bolesti*, *Genové šarády*, *Růže růžová* nebo tematické díly *Meteoru Portréty ze staré galerie*, *Zpráva o službě s meteorologem na Pradědu* a další.²⁴

Na Kleiblovo místo nastoupil další významný autor – Ivo Budil. Oblastí jeho zájmu byla především astronomie a kosmický výzkum. Komentoval cestu Apolla 11 i přistání prvního člověka na Měsíci. Organizoval besedy, sledoval cesty do vesmíru a společně s odborníky připravoval mnoho pořadů, například celou řadu *Rozhlasových univerzit*.²⁵ V roce 1974 musel z Československého rozhlasu odejít. Své příspěvky do *Meteoru* psal dál, avšak už jen pod pseudonymem. Pracoval pak v redakci časopisu *Vesmír*, který se rovněž zabývá popularizací vědy. Do rozhlasu se vrátil v roce 1990 a roku 1992 začal připravovat *Meteor*.²⁶ Svůj poslední díl odvysílal v roce 2006, popularizaci vědy se však věnoval nadále při zakládání nové stanice Leonardo.²⁷

Po Ivo Budilovi vstoupila do redakce tvorby *Meteoru* první žena. Doménou Jindry Jarošové byla historie a především egyptologie, podpořená vlastní reportážní cestou do Egypta. Během svého dvouletého působení v pořadu točila například seriál o významných Čechách, kteří objevovali Egypt.²⁸

V roce 2008 Jarošovou vystřídal Marek Janáč, jehož fungování v pořadu *Meteor* je hlavním tématem této bakalářské práce. Po úspěšné pětileté éře ho nahradil současný autor pořadu Petr Sobotka. Funkci moderátorky pořadu plnila po nejdelší čas herečka Dagmar Sedláčková. *Meteor* uváděla od jeho počátku až do roku 1999. Za jejího působení se vystřídali tvůrci Unger, Kleibl a Kolář. V roce 2008 ji nahradila Kateřina Březinová, která dnes spolupracuje s P. Sobotkou. Ve více než padesátileté historii pořadu se na něm podílelo několik režisérů. Patřili mezi ně Ladislav Rybišar, Karel Weinlich, Jan Berger, Vladimír Gromov, Jaroslav Kodeš a Ivona Žertová.²⁹

Ve svých počátcích *Meteor* vznikl jako reportážní pořad. Postupem času ho tvůrci, kteří přicházeli s různými schopnostmi a zkušenostmi, obohacovali o nová témata a další rozhlasové žánry.³⁰ K nejvýraznějším přínosům patří příchod rozhlasových pásem, přednášek, medailonů, featurů a později i fiktivních reportáží. *Meteor* se věnoval také rozhlasové dramatické činnosti. Největší obliby dosáhly kriminální příběhy o Sherlocku Holmesovi. Uváděly se ale i rozhlasové adaptace dobrodružných knih Thora Heyerdhala, Jacques-Yvese Cousteaua, Rafaela Moralese nebo četby vědeckofantastických povídek Raye Bradburyho a Isaaca Asimova.³¹

V roce 2013 získal *Meteor* za své přínosy ocenění. Čestné uznání za mimořádně úspěšnou a prospěšnou práci pro popularizaci vědy, zejména mezi mládeží, mu udělila Učená společnost České republiky.³² V témže roce *Meteor* oslavil 50. výročí od vzniku. Za tu dobu se vyprofiloval z běžného týdeníku na jednu z nejvýznamnějších platform pro popularizaci vědy v České republice. Vychoval si široké řady příznivců, z nichž některým výrazně ovlivnil život a určil jejich kariérní směřování. Pro některé posluchače znamenal třeba jen příjemnější začátek dne nebo součást životní rutiny, jiní si třeba vybrali jedinou jeho rubriku, kterou poslouchali, nebo ho vnímali pouze jako kulisový poslech. Ale každý, kdo *Meteor* poslouchal, si z něj něco odnesl.

²³ Tamtéž, s. 93.

²⁴ Tamtéž, s. 93–95.

²⁵ Za tvorbu *Rozhlasové univerzity* získal v roce 1966 ocenění Československé akademie věd za popularizaci vědy.

²⁶ JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 27.

²⁷ Tamtéž, s. 28.

²⁸ Tamtéž, s. 81–82.

²⁹ BĚLOHLÁVEK, Tomáš. *Meteor – půlstoletí vědy a techniky*. In: *Svět rozhlasu: bulletin o rozhlasové práci*. Praha: Český rozhlas, 2013, s. 44. ISSN 1213-381.

³⁰ Rozhlasové žánry – označení pro typy rozhlasových žurnalistických, uměleckých, vzdělávacích nebo zábavných projevů, pro které jsou charakteristické určité shodné tematické, kompoziční nebo formové znaky, resp. soubory těchto znaků, pomocí nichž lze tyto projevy vzájemně odlišit a klasifikovat. Na žánry nelze pohlížet jako na absolutně platné vzory, šablony, ale jen jako na jisté abstraktní modely, které pomáhají ztvárnit určité téma způsobem, jenž je nejvhodnější k dosažení stanoveného záměru. Žánry rozhlasové žurnalistiky se zpravidla rozdělují do dvou základních skupin, na: a) zpravodajské, b) publicistické. (MARŠÍK, Josef. *Výběrový slovníček pojmů slovesné rozhlasové tvorby*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 1999, s. 32.)

³¹ JEŠUTOVÁ, Eva. *Výročí Meteoru – epilog*. In: *Svět rozhlasu: bulletin o rozhlasové práci*. Praha: Český rozhlas, 2014, s. 44–45. ISSN 1213-381.

³² Tamtéž, s. 46.

1.1 Autorské předpoklady Marka Janáče

„Rozhlas je droga jako každá jiná.“³³ (Marek Janáč)

V době, kdy přebíral Meteor, patřil Marek Janáč mezi naše nejlepší rozhlasové tvůrce. Jeho schopnosti, invenci a zápal pro auditivní tvorbu oceňuje nejen početná posluchačská základna, kterou si léty kvalitní práce vybudoval, ale i odborná veřejnost.

Rozhlasové kultuře propadl už v dětství, kdy ho k poslechu od nejtělejšího věku vedli prarodiče. Přitahovala ho rovněž technika, kterou se později rozhodl studovat na střední průmyslové škole strojní. Zaměstnancem Českého rozhlasu se stal ve dvaceti letech, když po maturitě zkusil štěstí v rozhlase. Osudnou se mu stala volná pozice inspektora vysílání.

V roce 1992 nastoupil na stanici Praha do redakce Kaleidoskop AZ, kde pracoval pod vedením Pavla Tumlíře.³⁴ Vlastní rozhlasovou tvorbu zahájil pásmem *Bylo, nebylo...* o konstruktérovi slavného vozu Aero, Břetislavu Novotném. Po úspěšném debutu následovaly další vlastní projekty i výrazné pořady, na kterých spolupracoval se známými autory. Se Zdeňkem Boučkem³⁵ se podílel na tvorbě magazínu *Halali* a s Pavlem Tumlířem vytvořil dokument *Jičín, město pohádky*. Už tehdy se u něho začala projevovat snaha reálně zapojovat posluchače do procesu vysílání, jako spoluautor konceptu a scenárista soutěže *Sedm pádů*.

Spolu s přibývajícím zkušenostmi se u Janáče začalo projevovat tendování k náročným rozhlasovým tvarům, jako jsou reportáž, dokument, feature³⁶ a časosběrná metoda natáčení. V Českém rozhlase postupně přispíval na stanice Praha (později Dvojka), Radiožurnál, Vltava a Leonardo. Vstoupil do profesních organizací Syndikát novinářů a Sdružení pro rozhlasovou tvorbu.

Na vlnách Českého rozhlasu úspěšně tvořil různé pořady od drobných reportáží až po náročné dokumenty. Jedním z vrcholů jeho tvorby v Českém rozhlase bylo natočení několika dokumentů v cyklech *Cesta – s mikrofonom po skrytých stopách osudů* a *Ismy po česku*. Jeho pořad *Komunismus*, který ocenila porota jako nejzdařilejší z celé řady, se stal Dokumentem roku 2005.

V 90. letech se začal pravidelně účastnit soutěžní přehlídky Report.³⁷ V průběhu své desetileté účasti získal řadu prestižních ocenění.³⁸ Jedním z nejvýznamnějších byla Hlavní cena generálního ředitele Českého rozhlasu za pořad *Válečný dekameron* (2005). Janáčův přínos Reportu však nespočíval pouze v účasti na soutěži, ale zejména ve vedení analytických diskusí nad ostatními pořady. Zde uplatnil obsáhlé znalosti rozhlasové problematiky. Jeho mnohdy provokativní názory a kritický pohled na moderní rozhlasovou tvorbu na Reportu od roku 2008, kdy začal vytvářet pořad Meteor a soutěže se přestal účastnit, citelně schází.³⁹

³³ JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., 0 s. 76.

³⁴ Pavel Tumlíř odstartoval kariéru jako dramaturg v Městském oblastním divadle v Benešově. V roce 1958 začínal jako hlasatel v Českém rozhlase v *Rozhlasu po drátě*, pak nastoupil do redakce dětského vysílání do pořadů *Pionýrská jitřenka* a *Vysílejte s námi*. Výrazným rysem jeho práce byla vždy snaha vtáhnout dětského posluchače. (JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 197.)

³⁵ Zdeněk Bouček byl publicista, reportér, dokumentarista, režisér a sběratel zvuků. Podílel se na založení Sdružení pro rozhlasovou tvorbu a své celoživotní profesní působení spojil s rozhlase. Působil v pořadech *Jen tak s...* a *Halali*. Věnoval se především tvorbě dokumentů a hrám faktu, které jsou obdobou žánru feature. O Marku Janáčovi řekl: „*Je enfant terrible české rozhlasové žurnalistiky, který s lehkou příchutí paličatosti dozrává jako mladé víno.*“ (JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 20.)

³⁶ Feature je vrcholným rozhlasovým žánrem na pomezí publicistické a umělecké tvorby. Je založen na skloubení různých prvků dramatických, hudebních a věcných, usilujících o postižení podstaty daného problému. Autoři featurů se snaží vyhledávat a vzbuzovat emoce a stavět na nich své příběhy. (PAPŘOKOVÁ, Lenka. *Současný rozhlasový feature a způsoby jeho sdílení*. Diplomová práce. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2013, s. 9–11.)

³⁷ Report je soutěžní přehlídka zpravodajských, publicistických a dokumentárních pořadů, kterou letos už popětadvacáté pořádá Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, z. s., a Český rozhlas.

³⁸ *Den Radiožurnálu* (3. cena, kategorie dokument, 1996), *Piafka* (2. cena, kategorie publicistiky a dokumentu, 1997), *Natálka* (v téže kategorii, 1998), *Když domy padají* (2. cena za publicistický pořad, 2005) a za dokument *Idítě damóji!* (3. cena, 1999), *Divnopis* (spolu s Pavlem Tumlířem, 2. cena, kategorie denní žurnalistika, 2005), *Ruší nám to natáčení* (1. cena v kategorii dokument, feature, pásmo, 2006), *Svět Miroslava Z.* (1. místo, kategorie dokument, feature, pásmo, 2007) (JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 76.)

³⁹ Tamtéž, s. 76.

Další soutěží, které se úspěšně účastní, je Prix Bohemia Radio⁴⁰. V roce 1996 získal národní cenu za pořad *Mámo, já fetuju* a mezinárodní cenu získal v roce 2009 společně s J. Jirátkovou za populárně naučný pořad *Mokrsko 2008*. Na poděbradském ročníku Prix Bohemia Radio 2007 uspořádal pro zájemce workshop *Fíglování*. Kolegy zde atraktivní formou učil využívat široké možnosti moderních stříhových programů. Velký ohlas ho přiměl k několikerému opakování workshopu v rozhlasových redakcích po celé republice. Další osvětovou činnost vytvářel v Klubku (klubu rozhlasových kolegů), které založil s Michalem Ratajem. Tyto kritické poslechové podvečery pořádal v Českém rozhlase s cílem seznámit autory s inspirativní tvorbou, která by mohla obohatit jejich další směřování. Součástí setkání v Klubku byly i prezentace úspěšných zahraničních pořadů, které on nebo jeho kolegové přivezli ze zahraničních soutěží. Trávil týdny v archivech, kde auditivní klenoty vyhledával, aby z nich mohl těžit nejen on sám, ale zároveň se o ně dělit s ostatními kolegy.⁴¹

V roce 2008 převzal tvorbu vědecko-technického magazínu Meteor, čímž začalo období, kterému se věnuje v této práci. Právě v redakci Meteoru mohl Marek Janáč plně využít své zaujetí pro vědu.

1.2 Meteor v éře Marka Janáče

„Ač zpracovávám vědecká témata a aktuální stav poznání, popularizaci vědy považuji za tvorbu na úrovni jazykového překladu básně. Výsledkem – na rozdíl od bonmotu srovnávajícího dobrý překlad s ženou – má být překlad věrný i krásný zároveň.“⁴² (Marek Janáč)

Marek Janáč do Meteoru nastoupil po své předchůdkyni Jindře Jarošové. První díl pořadu s novým moderátorským duem Janáč-Březinová uslyšeli posluchači 1. listopadu 2008 na stanici Leonardo. Moderátoři shrnuli šestačtyřicetiletou historii pořadu i s ukázkami vysílání z let minulých a hlavní změny, které v pořadu nastaly.⁴³ Na následujících stranách této práce nastiňují hlavní trendy v autorské tvorbě Marka Janáče v Meteoru. Patří k nim pravidelné cykly a samostatné rubriky, které co nejintenzivněji reagují na podněty posluchačů. Kapitola tvoří jakousi přehledku k další části, v níž analyzuji pořady, jež byly založeny na přímé interakci s posluchačem. Ze svého předchozího působení na stanici Radiožurnál si Janáč převedl do Meteoru velmi oblíbený seriál *Divnopis*, na kterém pracoval také Pavel Tumlíř a jazykovědec Milan Harvalík. Tento oblíbený etymologický seriál mapuje zvláštní názvy měst a obcí po celé České republice a zkoumá jejich nejpravděpodobnější původ.

Rubriky *Divnopis* a *Snídaňová fyzika*

Z cyklu *Divnopis* po čase vznikla úspěšná kniha⁴⁴ a populární televizní seriál.⁴⁵ *„Pihe! Ublo, Hylváty – Divnopis – aneb Proč se to tak jmenuje“* – právě těmito slovy začíná pořad, který posluchačům přináší poučení i zábavu. Marek Janáč se v každém díle spolu se svým týmem vydává na jedno místo v republice, které nese název něčím zajímavý a mnohdy i komický. Přímo tam se ptá obyvatel, co o původu názvu místa vědí. Lidé často netuší, ale snaží se vymyslet svou hypotézu, kterou pak na pravou míru uvede Milan Harvalík. Ani tento zkušený jazykovědec se vždy nedopátrá pravdy, ale přináší alespoň pravděpodobné varianty způsobu vzniku. Posluchači se zde kromě hlavního tématu často dozvídají také původní významy dnešních ustálených slovních spojení, pořekadel a podobně.

Další oblíbenou rubrikou, kterou Marek Janáč v Meteoru zavedl, je *Snídaňová fyzika*. V tomto pořadu řešil ve spolupráci s odborníky zajímavé fyzikální děje „stravitelné“ v čase snídaně. Ohlas ze strany posluchačů byl obrovský. Do redakce chodily desítky námětů a dotazů, ze kterých pak Janáč vybíral ty nejzajímavější, které se dostaly do vysílání. S Vladimírem Kopeckým zpracoval například téma kávové skvrny, které později vyšlo v časopise *Vesmír*.⁴⁶ Spolu s Tomášem Tycem experimentoval s posluchačovým dotazem, který se týkal

⁴⁰ Mezinárodní festival rozhlasové tvorby Prix Bohemia Radio je tradiční mezinárodní soutěžní přehlídkou rozhlasové tvorby, jejímž vyhlášovatelem a pořadatelem je od roku 1976 Český rozhlas.

⁴¹ JEŠUTOVÁ, Eva. *99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů*. op. cit., s. 76.

⁴² Marek Janáč. In: www.rozhlas.cz [online]. [cit. 2016-03-17].

⁴³ Audioarchiv – Meteor [online]. In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-03-28].

⁴⁴ Dosud vyšly dva díly v letech 2006 a 2008.

⁴⁵ *Divnopis*. [online] In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-03-17].

⁴⁶ KOPECKÝ, Vladimír. *Fyzika v kapce kávy* [online]. In: Vesmír.cz. 2013 [cit. 2016-03-28].

seriálu Červený trpaslík.⁴⁷ Dotaz je dovedl až k otázce, zda je možné si ve vesmíru uvařit čaj. A tato reportáž se dočkala i audiovizuálního zpracování.⁴⁸

Problematika obrazu

Jedním z nejvýraznějších témat Marka Janáče je vizualizace. „Rozhlas je film bez obrázků. Film, který si můžete udělat takřka sami bez spousty lidí a peněz,“⁴⁹ říká Janáč. Díky svým dlouholetým zkušenostem dokáže využít dostupné prostředky k dosažení maximálního výsledku. Zvlášť pokud najde partnera, který je schopný improvizovat a experimentovat s ním na stejné vlně a který je schopen co nejefektivněji verbálně vizualizovat odborný výklad.

Právě takového „kolegu experimentátora“ našel Marek Janáč v astronomovi Jiřím Grygarovi. Společně pracovali na mnoha projektech, z nichž jako nejzajímavější budu jmenovat sérii fiktivních reportáží z vesmírného prostředí. V historii Meteoru se fiktivním reportážím věnoval už Bohumil Kolář, který je u nás poprvé spojil s popularizací vědy. Nepoužíval je příliš často. A nikdo po něm tento perspektivní rozhlasový žánr nepřevzal, přednost měly například dramatizované popularizační fikce. Vrátil se k nim tedy až po několika letech Marek Janáč, a to s vynikající odezvou ze strany recipientů.⁵⁰

Fiktivní reportáže

Během svého pětiletého působení v pořadu Meteor Janáč vyprodukoval necelou desítku fiktivních reportáží, vždy ve spolupráci s vědci. Právě s Jiřím Grygarem natočil jedinečnou třídílnou minisérii. První díl byl odvysílán 16. října 2013 o neutronové hvězdě, o týden později o černé díře a poslední zavedl posluchače až do počátků vesmíru. „Bylo skvělé sledovat, že mám vedle sebe člověka, který je v běžném životě vážený odborník ve vědě. A přitom teď je ochotný lézt se mnou po kolenou na zemi, aby mohl ze tří centimetrů sledovat strukturu koberce a říkat: Tohle je atmosféra neutronové hvězdy, má jenom 1,5 milimetru! V rozhlase je totiž výrazný rozdíl mezi tím, když něco pouze říkáte nebo to skutečně děláte, zvlášť pro nás neherce,“⁵¹ přiblížil atmosféru natáčení Marek Janáč. Natáčení těchto fiktivních reportáží bylo velmi dynamické a prostorově ukotvené ve fyzické aktivitě natáčejících. Janáč pochopil význam vzdálenosti od mikrofonu a proměňoval velikost záběru od detailů přes polocelky až k větším celkům atmosféry dané reportáže.

Díky moderním programům a šikovným zvukovým designérům je dnes možné v postprodukcii dokázat zázraky. Fiktivní reportáže, které se natáčejí v prostorech nahrávacích studií, mohou diváky zavést v podstatě kamkoliv, proto není absence obrazu v rozhlase zdaleka takový problém, jak by se u populárně vědeckého pořadu mohlo zdát. Pokud však nešlo posluchačům předat vše prostřednictvím auditivního přenosu, Marek Janáč využil webových stránek Meteoru, kde pravidelně vkládal dodatky k pořadům. Patřily sem zejména fotografie, doplňující články nebo odkazy na jiné interaktivní články. A založil také vlastní kanál pro videa na vimeo.cz, kde se z posluchačů stávali diváci, kteří zde mohli sledovat několik neoficiálních obrazových reportáží.⁵²

Spolupráce s televizí

O obrovské aktivitě Marka Janáče svědčí i jeho snaha některé auditivní reportáže převést do audiovizuální podoby. Marek Janáč už před svým vstupem do Meteoru spolupracoval s televizí na pořadu Port. Když později v Meteoru uznal, že některé z jeho reportáží by prospěla audiovizuální podoba, pro pořad Port ji ve vlastním volném čase natočil. Takto vznikly asi čtyři televizní díly, kterým předcházely v Meteoru obsáhlejší reportáže, které pak diváci v Portu viděli se zpožděním, ale i s obrazovou dokumentací s logem Meteoru u materiálů natočených rozhlasem. Nejlepší z těchto reportáží seznamovala s příběhem vampýra Tobiáše.⁵³ Diváci viděli záběry z místa natáčení, ale i digitální rekonstrukce s využitím moderní techniky a atraktivních vizualizací.

⁴⁷ Původní posluchačova otázka vycházela z toho, že v úvodní znělce seriálu natírají hrdinové kosmickou loď ve vesmíru barvou, a zdali by to bylo reálně možné.

⁴⁸ JANÁČ, Marek. Jak se vaří čaj ve vesmíru [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-28].

⁴⁹ Z rozhovoru s Markem Janáčem. Setkání proběhlo 6. listopadu 2014 v Praze. Viz osobní archiv autorky.

⁵⁰ VRZALOVÁ, Lenka. *Dramatické postupy v publicistickém magazínu Meteor*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 46.

⁵¹ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

⁵² JANÁČ, Marek. [online]. In: *Vimeo.cz*. [cit. 2016-03-28].

⁵³ Reportáž Tobiáš, „vampýr“ z Hrádku v rámci pořadu Port [online]. In: *www.ceskatelevize.cz*. [cit. 2016-03-28].

Dlouhodobé projekty

Dalším z Janáčkových typických rysů je vytrvalost a kontinuita práce. Jeho práce na jednotlivých tématech většinou nekončí jednou reportáží. Svá témata sleduje i několik let, aby posluchačům zprostředkoval jejich vývoj. Zejména pro vědecká témata je tento přístup žádoucí, proto často využívá časosběrnou metodu. Tímto způsobem zpracovával například trilogii Bolid Benešov⁵⁴ o nálezů bolidů z meteoritu u Benešova u Prahy, kde se sběru materiálu věnoval jeden a půl roku. V tomto případě byl dokonce Meteor první na světě, kdo o významném nálezů informoval.

Existují však i projekty, jejichž vývoj trvá v řádu let. Sem patří spolupráce s paleontologem Borisem Ekrem. Marek Janáč natočil v roce 2013 reportáž o vyzvedávání nejstarší stromovité plavuně na našem území z hnědouhelného dolu. Předpokládalo se, že strom bude v přísných podmínkách vysychat tak, aby se o pět let později mohl stát součástí nové expozice Národního muzea. Pravidelně tedy sledoval průběh vysychání, které nakonec bohužel způsobilo rozpad plavuně.⁵⁵ Marek Janáč při této dlouhodobé spolupráci pro posluchače něco získal. Z množství exponátů, které byly v okolí vyzvednuty, si od vědců vyžádal několik exemplářů dvacet milionů let starých dřevěných zkamenělin. Ty potom spolu s certifikátem pravosti získali posluchači, kteří správně odpověděli na soutěžní otázku.⁵⁶

Prázdninové Meteory

Zásadní změnou oproti dosavadní praxi byl Janáčův přístup pro prázdninové vysílání. Jeho předchůdci měli každý svůj vlastní přístup k prázdninové tvorbě pořadů. Ivo Budil si připravoval na léto prázdninové „konzervy“, které natáčel v průběhu celého roku a premiéroval je až v létě. Bohumil Kolář a Oldřich Unger se snažili o premiérové pořady. Posluchačům v paměti nejvíce uvízl prázdninový projekt Josefa Kleibla *Meteor na stezce dobrodružství*, který fungoval po tři roky. Obsahoval autorské seriály s přitažlivou tematikou jako například *Dobré slovo z hlíny*, *Moudrost starých Řeků* nebo *Táborový oheň Meteoru*. Obecně lze ale říct, že v redakci bylo běžné vysílat reprízy pořadů. Janáč chtěl tento přístup modifikovat, protože takto byl nastaven před desítkami let, kdy měli posluchači jiné nároky, životní tempo a limitovaný výběr médií.

Začal tedy s tzv. poloreprízovým vysíláním. Polovinu příspěvků tvořily premiéry a zbytek reprízy. Z nich Janáč vystříhal ohlášení a odhlášení a natočil nová, která mohla být obohacena o čerstvé informace, aktualizované až po premiéře pořadu. Ani s tímto přístupem však nebyl spokojený. Jedním z problémů byla například nuance mezi hlasem člověka v zimě a v létě, v různém zdravotním a psychickém stavu a podobně. Janáč si coby perfekcionista všiml i takových detailů a chtěl být věrný pravdivosti vůči posluchačům. Takto tedy vytvářel Meteory po tři roky a v roce 2012 se rozhodl začít s kompletně premiérovými Meteory a ambiciózním projektem *Velká letní soutěž*. O tomto projektu blíže pohovořím v kapitole s názvem *Příklady interaktivních metod v magazínu Meteor v letech 2008–2013*.

Přínos Meteoru

Doložila jsem na množství příkladů, jak inovativně Marek Janáč přistoupil k tvorbě magazínu Meteor a kolik kreativních přístupů vnesl do rutinně vytvářeného popularizačního pořadu. Je zřejmé, že jeho předchozí rozhlasové působení jej vybavilo vynikajícími dovednostmi. „Marek Janáč nespádl z nebe. Jeho zájem o vědu a techniku je dlouhodobý, prověřený magazíny i jednorázovými příspěvky na *Radiožurnálu* i *Leonardu*. Meteor sklízí plody dlouholetého růstu zpravodaje, reportéra a dokumentaristy, technicky vynalézavého a s oblibou experimentujícího,⁵⁷“ uvádí Andrea Hanáčková.

Janáčovy projekty přitahují recipienty nejen jeho schopností objevovat atraktivní témata, ale ta pak s neotřelou invencí precizně a zajímavým způsobem zpracovávat. Je trpělivý u projektů s delším vývojem; i ze zdánlivě nezajímavých témat dokáže získat maximum a vytěží z nich něco, co posluchače ve výsledku obohatí. Nedělá reportáže, které pouze vyplňují Meteoru přidělený vysílací čas, ale hledá přesah.

Možná právě snaha o překročení hranice pořadu způsobila, že éra Marka Janáče v pořadu Meteor byla v kontextu historie poměrně krátká. Jeho pětileté působení skončilo spolu se závěrem roku 2013 po úspěšně dokončeném projektu *Meteorit Meteoru*. Ten měl původně ještě větší potenciál, ale jeho idea se plně

⁵⁴ JANÁČ, Marek. Bolid Benešov vydal tajemství (+VIDEO) [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2012 [cit. 2016-03-17].

⁵⁵ Projekt bude v roce 2016 pokračovat otevřením sarkofágu se stromem a zhodnocením metody z odborného hlediska. Dokončení projektu bude v audiovizuální podobě. (E-mailová korespondence s Markem Janáčem. Archiv autorky.)

⁵⁶ JANÁČ, Marek. Soutěž o 20 milionů let staré dřevo [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-28].

⁵⁷ JEŠUTOVÁ, Eva. 99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů. op. cit., s. 77.

neslučovala s osvědčenými cíli Českého rozhlasu, a tak se Marek Janáč rozhodl jít své cíle plnit jinam. Ačkoliv M. Janáč působil v Meteoru krátce, jistě se do historie pořadu nesmazatelně zapsal. Mnozí posluchači na jeho tvorbu stále vzpomínají a najdou se i tací, jimž svou práci naznačil nový směr, kudy se v profesi nebo i běžném životě mohou vydat.

2 Interaktivní metody v rozhlase

Interaktivní metody v rozhlase je možno nahlížet mnoha způsoby. Jednotlivé stanice se snaží ve vysílání navázat s posluchači kontakt. K tomu jim obvykle slouží soutěže, živé telefonáty do studia například s prosbou o písničku, ankety a podobně. Posluchači se tak mohou v omezené míře spolupodílet na tom, co bude vysíláno.⁵⁸ Pro účel této práce pod pojem interaktivita zahrnuji veškeré aktivity, které posluchačům předkládají možnost oboustranné komunikace, vlastní mentální i fyzické aktivity a přímé, či nepřímé participace na vzniku pořadu.

Pojem interaktivita prozatím není univerzálně definován. Ačkoliv se o to již několik mediálních teoretiků pokoušelo, jejich pohledy na problematiku se různí. Ryze technodeterministický přístup definuje interaktivitu jako „zásah do výpočetních procesů skrze uživatelské rozhraní, které recipient ovládá“⁵⁹. Tato intervence má účinek rovněž v reálném čase. Další definice interaktivity se rovněž vztahuje k novým médiím a vyzdvihuje zejména možnost uživatelů médii manipulovat. Třetí teorie naopak vnímá pojem interaktivita jako tautologii a důrazně kritizuje univerzální definice. Proto pro aktivity běžně spojované se slovem interaktivita raději doporučuje volit jiná označení.⁶⁰

Typickým příkladem interaktivního média v současnosti je internet. Fakt, že jej za interaktivní považujeme, však ještě neimplikuje aktivitu uživatele. Je třeba tuto aktivitu vztáhnout ke konkrétním nástrojům, jež web nabízí, a vymezit, co přesně interaktivitou v daném případě rozumíme. Pro někoho může interaktivita znamenat hypertext, pro jiného je toto vymezení nedostačující a za interaktivní považuje pouze takové technologie, které dávají uživateli možnost je zásadním způsobem přetvářet.⁶¹

Nejbližší k mému výkladu pojmu má pojetí interaktivity, které se nevztahuje pouze k novým médiím, ale zahrnuje veškeré aktivity související s potřebou publika participovat na samotném díle. Technologie zde představují jen prostředek vhodný pro umožnění participace. Interaktivitu tak můžeme najít například i v umění happeningů a performancí. Ať už hovoříme o internetu, nebo pouličních představeních, základem interaktivity je přímá intervence média a recipienta.⁶²

Pro další zkoumání jsem zvolila pět interaktivních metod, které se v Meteoru často vyskytují a mají na jeho obsah i recipienty největší vliv. Díky tomuto přístupu k posluchačům se Meteoru daří budovat s nimi pevný vztah založený na interakci a osobním přístupu. Jako základní a nejčtenější jsem nemohla opomenout *e-mailovou korespondenci*, *Facebook*, a *auditivní příspěvky posluchačů*, které řadím mezi moderní prvky interaktivity a dále tradičně užívané vědecké, popularizační i čistě informativní články, *dopisy posluchačů* a jejich *fyzickou aktivitu*.

První z nich je **korespondence**. Možná díky současnému rozmanitému věkovému složení publika Meteoru probíhá korespondence i tradiční formou dopisů. Tento způsob komunikace totiž využívají nejčastěji starší posluchači. Ačkoliv je v dnešní době velmi výjimečná, Marek Janáč obdržel stovky takových dopisů. Tato forma je tradiční a díky ní mohli posluchači Meteoru podávat zpětnou vazbu autorům pořadu už od jeho počátků. V posledních letech však upadá. Lidé běžně užívají elektronickou komunikaci a dopisy píšou jen k významným příležitostem, proto je množství dopisů až obdivuhodné.

Základem oboustranné komunikace v Meteoru je však e-mailová korespondence.⁶³ Marek Janáč ji používá pro všechny soutěže, které pořádá. Posluchači tímto způsobem podávají spontánní zpětnou vazbu. „Když se

⁵⁸ ŘEBÍKOVÁ, Dominika. *Neoformalistická analýza programu Arte Radia*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 32.

⁵⁹ HINKOVÁ, Sylva – PROCHÁZKOVÁ, Adéla – UHLÍŘOVÁ, Martina. *Heslář – „Interaktivita“*. Magazín Teorie interaktivních médií [online]. 2011, 1(1) [cit. 2016-03-17]. ISSN 1805-2606.

⁶⁰ Tamtéž, s. 1.

⁶¹ MOTAL, Jan. *Nové trendy v médiích II: Rozhlas a televize*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 13. ISBN 978-80-210-5826-2.

⁶² HINKOVÁ, Sylva – PROCHÁZKOVÁ, Adéla – UHLÍŘOVÁ, Martina. *Heslář – „Interaktivita“*. Magazín Teorie interaktivních médií [online]. op. cit.

⁶³ V průběhu svého působení obdržel Janáč 9500 mailů z 3500 unikátních adres. (E-mailová korespondence s Markem Janáčem. Archiv autorky.)

pořad lidem líbí, většinou si to nechávají pro sebe. Ale jakmile je něco naopak popudí, tak se ozvou. Kladné ohlasy jsem dostával nejčastěji u dlouhodobějších projektů. Jednou mi posluchač dokonce napsal, že při fiktivní reportáži s Jiřím Grygarem nemohl skoro dýchat, jak silně ho to zaujalo,⁶⁴ popisuje Janáč své zkušenosti.

Marek Janáč se snaží se svými posluchači vést plnohodnotnou konverzaci i v elektronické podobě. Odmítá strojový a uniformní styl: Milý posluchači/posluchačko. Naopak se snaží ke každému přistupovat individuálně, nenechávat otázky bez odpovědi a každému pomoci vyřešit problém. Bere si také ponaučení z připomínek, aby posluchači věděli, že si Meteor jejich zájmu váží. Takový způsob komunikace je velmi časově náročný, ale bezesporu efektivní a někdy z něho vzejdou od posluchačů i nápady na zajímavé reportáže. Tak tomu bylo pravidelně například ve výše zmíněné rubrice Snídaňová fyzika.

Naopak zejména mladší posluchači využívají jiný komunikační kanál, kterým je stránka Meteoru na sociální síti **Facebook**.⁶⁵ Pořad zde anoncuje, na jaká témata se mohou posluchači těšit v následujícím díle, odkazuje na doplňující webové články s auditivními příspěvky. Připomíná aktuální soutěže a informuje o jejich průběhu. Nejdůležitější je ale funkce komunikační platformy. Posluchači zde mohou psát veškeré otázky, které vyplynuly z předchozího vysílání anebo které je aktuálně zajímají. Výhodou je, že si otázky i odpovědi mohou přečíst všichni návštěvníci Facebooku, což by se třeba v případě mailové korespondence nestalo. Posluchači zde rovněž poskytují zpětnou vazbu, často bezprostředně po skončení pořadu. Facebook je tedy nástroj okamžité zpětné vazby.⁶⁶

Další z možností internetu, které Janáč používal pro kontakt s posluchači, jsou **internetové stránky pořadu Meteor**, které poskytují posluchačům stovky článků, jež shrnují nebo naopak rozšiřují témata diskutovaná v éteru. Po skončení některých pořadů obsahoval internetový portál odkazy na zdroje a další zajímavé stránky související s vysílanými tématy. Fungoval jako odkazový aparát a brána k dalšímu samostudiu. Marek Janáč se spolumoderátorkou pořadu Kateřinou Březinovou sem často odkazoval na podrobná pravidla soutěží a projektů, do kterých se mohou dobrovolníci zapojit. Posluchači zde naleznou velké množství fotografií. Některé jsou ilustrační a pouze napomáhají lepší představě o odvysílaných tématech, mají tedy jen funkci vizuální opory. Ale nalezneme zde i fotografie z konkrétních reportáží nebo akcí Meteoru, jichž se sami posluchači zúčastnili.⁶⁷

A nyní už přejdu k prvkům, které vyžadují značnou míru aktivity posluchačů. Prvním z nich jsou **auditivní příspěvky posluchačů**, které mají v Meteoru několik funkcí. Jednak jimi můžeme minit rozhovory s posluchači při návštěvách interaktivních akcí. V druhém případě jde o nahrávky, které posluchači natáčeli sami doma, nebo o reportážní příspěvky, které vytvořili například při výhře v interaktivních soutěžích.

Tato metoda není v historii Meteoru nová, Janáč v ní navazoval na své předchůdce. Tradice spolupráce s radioamatéry byla v Meteoru velmi oblíbená a posluchači takto participovali na přípravě pořadu i v době, kdy byla nahrávací technika pro veřejnost poměrně nedostupná. V současnosti jsou však technologické možnosti mnohem širší. Posluchači mohou sami nahrávat příspěvky na mobilní telefony, je tedy mnohem vyšší šance na zachycení zajímavých momentů. Tak tomu bylo třeba v projektu *Nářečí českých strnadů*, který zanalyzuji v následující kapitole.

A na závěr zmíním prvek, který je pro mě vrcholem posluchačského zapojení a považuji ho za nejvíce interaktivní ze všech zde zmiňovaných. Jedná se o **fyzickou aktivitu posluchačů**. Pod tento pojem zahrnuji veškerou tělesnou aktivitu, kterou museli vykonat posluchači, již se chtěli účastnit projektů Meteoru. Mním cesty za objekty, které měli natáčet, účast na pořádaných akcích, plnění úkolů, které tam dostali zadány, a mnoho dalších způsobů aktivního zapojení se do chodu vědeckých projektů. Z těchto projektů vznikaly samostatné reportáže, ty rovněž obohacovaly příspěvky vědců a Marka Janáče a dávaly posluchačům Meteoru pocit blízkosti. Vědomí toho, že se podílejí na vzniku komplexního díla, že i jejich práce může symbioticky fungovat s tvorbou profesionálů. V následující kapitole se budu věnovat právě takovým projektům, z nichž nejrozsáhlejší byla Velká letní soutěž Meteoru, která byla pro mne v tomto ohledu zásadní a zaznamenala značnou odezvu ze strany recipientů.

⁶⁴ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

⁶⁵ Marek Janáč zde začal aktivně vkládat příspěvky v dubnu roku 2010.

⁶⁶ „Meteor jako vždy skvělý. Povídání Dr. Sykové o využití kapacity mozku, zvukově bohatý příspěvek Jak vám štěká papoušek atd. Tentokrát jsem si Meteor poslechl dvojitě, jak v 8 na Praze, tak i v 9 na Leonardu. Toto je 123. Meteor pana Marka Janáče. Všechny nosím ve svém mobilu na zvukové kartě a mohu si je kdykoli pouštět. Děkuji,“ sděluje jeden ze spokojených fanoušků na Facebooku. *Facebook: Facebook – Meteor* [online]. [cit. 2016-03-21].

⁶⁷ Meteor: Populárně vědecký magazín [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-21].

Většinu výše zmíněných metod už používali Janáčovi předchůdci a on v jejich práci pouze pokračoval. Výjimkou je facebooková stránka Meteoru, jejíž vznik inicioval. Spravoval ji, používal ke zpětné vazbě a čerpal z ní náměty k pořadům. Funguje na podobném principu jako e-mailová korespondence a úplně původní poštovní korespondence, má ovšem výhodu v aktuálnosti a veřejnosti. Technický pokrok zasáhl samozřejmě i ostatní metody interaktivity. Dostupnost internetu rozšířila řady posluchačů, z nichž se stali také čtenáři článků na webu Meteoru, kterým Janáč věnoval větší pozornost. Možnosti auditivních příspěvků, které pořizovali posluchači, se rovněž výrazně rozšířily, čehož Janáč hojně využíval v soutěžích a jiných výzvách pro posluchače.

3 Příklady interaktivních metod v magazínu Meteor v letech 2008–2013

3.1 Pojmenuj opici

První projekt, kterým se budu zabývat, byl první i vzhledem ke sledovanému období působení Marka Janáče jako redaktora pořadu Meteor. Soutěž *Pojmenuj opici* vznikla z pocitu, že soutěže v dosavadním Meteoru slouží spíše ke stereotypním metodám zapojení posluchačů do běžného soutěžení s rozhlasem. Podle sdělení Marka Janáče působily samoúčelně a nenaplňovaly podle jeho názoru hlavní ideu pořadu.⁶⁸ Meteor coby pořad o vědě a technice by měl posluchače stimulovat k samostatnému zájmu o vědu a ne pouze pasivnímu příjmu informací. Proto byly Markovy projekty vždy zasazovány do kontextu vysílání a vyžadovaly po posluchačích rozmanité druhy aktivit.

Než Marek Janáč přišel do Meteoru, pracoval v roce 2004 na populárně vědeckém projektu pro děti *Expedice Vesmír – simulovaný let na Měsíc*.⁶⁹ V rámci popularizace kosmonautiky vznikla soutěž, kde se deset vybraných dětí ve věku 10–15 let, které prošly přísným několikakolovým konkurzem,⁷⁰ zúčastnilo simulovaného letu na Měsíc. Projekt finalistům umožnil, aby sami vymysleli název pro jeden vědecký detektor ve tvaru sudu na observatoři Pierre Augera v jihoamerické pampě, na jehož budování se v té době podíleli čeští vědci.⁷¹ Děti navržené jméno Všeználek muselo být zkráceno na Ználek. Poté uspořádal Janáč další soutěž, v níž veřejnost díky zpravodajské stanici Radiožurnál dostala možnost pojmenovat sudy. Odborná porota vybrala patnáct jmen sudů na americké observatoři, které dnes nesou názvy jako Sova, Patroš nebo Bobik, jež účastníci soutěže vymysleli. Tato část projektu tedy byla spíše populární než vědecká. Vybraná jména se sice dodnes užívají, ale nemají žádný odborný základ, jejich vymyšlení bylo spíš pro pobavení a ozvláštňení projektu. Janáč si z něho tedy vzal pouze inspiraci. Nomenklaturní charakter ponechal, jen ve spolupráci s odborníky určil pravidla a vytvořil novou soutěž pro pořad Meteor.

Dne 15. května 2010 Meteor spustil soutěž, jejímž smyslem bylo najít nové jméno pro opici s dosavadním nepřesným a zavádějícím názvem mangabej horský (*Rungwecebus kipunji*).⁷² Po několik týdnů byl pak Meteor tematicky zaměřený na tento projekt a náměty s ním spojené. V prvním díle pořadu, v němž byl projekt uveřejněn, seznámil Marek Janáč posluchače s tímto méně známým druhem opice a odkazoval na podrobné informace na webových stránkách Českého rozhlasu. Vedl rozhovor se zoologem Milošem Anděrou z Národního muzea, jenž byl členem komise, která později vybírala finální podobu názvu opice a tím i výherce soutěže. Anděra mluvil o objevení nového druhu mangabeje horského na ostrově Borneo v roce 2003. Vyprávěl i příběh jednoho konkrétního jedince, kterého vědci zkoumali, a tehdy zjistili, že ho neumějí přesně zařadit. Vykazoval totiž rysy mangabejů i paviánců současně, čímž nastal i problém s pojmenováním nového druhu. Anděra vysvětloval také principy taxonomie⁷³

⁶⁸ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

⁶⁹ Staň se kosmonautem a poleť na Měsíc! In: *www.rozhlas.cz: Leonardo – věda a technika* [online]. 2004 [cit. 2016-03-23].

⁷⁰ Přihlásilo se 552 dětí.

⁷¹ České děti pojmenovaly jihoamerickou sondu. In: *www.rozhlas.cz: Leonardo – věda a technika* [online]. 2004 [cit. 2016-03-23].

⁷² Audioarchiv – Meteor [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-28].

⁷³ *Taxonomie* je v užším slova smyslu vědní obor, který se zabývá teorií a praxí klasifikace organismů, tj. řazením do skupin taxonů podle příbuznosti. Cílem je klasifikovat všechny známé biologické skupiny (taxony) podle určitých pravidel do jednotlivých hierarchicky uspořádaných biologických kategorií. Společně pak tvoří hierarchický systém. (*Taxonomie* [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://lekarske.slovnicky.cz/pojem/taxonomie>.)

a nomenklatury⁷⁴, s jejichž znalostí mohli posluchači začít vymýšlet nové názvy pro opici a zapojit se do soutěže. V následujících dílech po dobu jednoho měsíce, kdy mohli své návrhy posílat, byly vysílány příspěvky související zejména s historií přírodovědné nomenklatury, které by mohly soutěžící inspirovat, přičemž byli stále odkazováni na internetové stránky pořadu pro bližší informace a aktuální články.

Soutěž u posluchačů vzbudila velký zájem. Za 31 dní přišlo 1234 hlasů, z nichž 1067 bylo platných a postoupilo do výběru.⁷⁵ Marek Janáč návrhy zpracoval do tabulky, ze které pak odborná porota⁷⁶ vybrala vítězné pojmenování *Paviánc kipunji*. Autorkou jména byla tehdy třináctiletá Kateřina Tláskalová. Tato pravidelná posluchačka s živým zájmem o přírodu vyhrála silvestrovský zájezd do Tunisu s jízdou na velbloudech pro dvě osoby,⁷⁷ návštěvu nepřístupných depozitářů Národního muzea v Praze s odborným doprovodem a certifikát o autorství českého názvu primáta *Rungwecebus kipunji*.

Ukázalo se, že tato posluchačka má nejen zájem o přírodu, ale dokáže se o něj i veřejně podělit. Dostala s sebou na výpravu do Afriky diktafon, Marek Janáč ji poučil o základech práce se zařízením a způsobu reportážního vyprávění. Kateřina svůj úkol odvedla tak dobře, že o několik týdnů později měli posluchači Meteoru možnost slyšet hotovou reportáž o dívčině silvestrovské cestě na velbloudech v Africe.⁷⁸

Posluchačka se tedy stala součástí pořadu, což je důležitý moment pro identifikaci publika s pořadem. A z vědeckého hlediska soutěž přinesla výstižný nový název pro zvíře. Jméno *Paviánc kipunji* je sice oficiální, ale jeho užívání veřejností potvrdí teprve budoucnost. Jelikož byl celý projekt medializován nejen na vlnách Českého rozhlasu, ale i na internetu a v denním tisku, je pravděpodobnost, že se uchytlí, poměrně vysoká.⁷⁹ Pojmenuj opici tedy ve výsledku opravdu nebylo jen soutěží pro soutěž, ale skutečným přínosem pro současnou vědu.⁸⁰ Marek Janáč tímto projektem dokázal, že jeho posluchači nejsou pouze pasivními příjemci informací, ale mají zájem na vědě také participovat. Fakt, že třináctiletá dívka může takto významně zasáhnout do vědy, je signálem k tomu, že je dobré věnovat se práci s dětmi a dát jim šanci se prosadit. A díky všeobecné medializaci projektu a přínosu vědě se mezi odborníky taktéž zviditelnil sám Český rozhlas, který byl iniciátorem celé akce.

3.2 Tři projekty na téma ptáci

Jak vám štěká papoušek

Na projekt *Pojmenuj opici* navázala soutěž *Jak vám štěká papoušek*, která se stala v Meteoru první ze série tří rozsáhlých projektů na téma ptáci. Nabídla posluchačům seriál na téma vokalizace zvířat s možností zúčastnit se vědeckého výzkumu hlasové komunikace zvířat Mgr. Jitky Lindové, Ph.D., z Katedry obecné

⁷⁴ *Nomenklatura* (binominální) je východiskem vědeckého názvosloví a je spojena se jménem švédského zoologa Karla Linného, který zavedl její základní principy. Výchozím textem této nomenklatury se stalo 10. vydání Linného díla *Systema Naturae*. *Mezinárodně uznávaná pravidla nomenklatury* vznikla po několika pokusech až v roce 1905. *Mezinárodní pravidla zoologické nomenklatury* jsou schvalována mezinárodními zoologickými kongresy a jsou pak závazná pro zoology celého světa. Momentálně platí 4. vydání z roku 1999 s platností od 1. 1. 2000, které v češtině vyšlo v r. 2003. Řídí se jimi pojmenování druhů a některých dalších kategorií do úrovně nadčeledi. (ANDĚRA, Miloš. *Příběh druhů: Jak se vyznat v říši zvířat* [online]. [cit. 2016-04-14].)

⁷⁵ Některé názvy se opakovaly, proto byly z výběru vyřazeny.

⁷⁶ Tříčlennou porotu tvořili Evžen Kús ze Zoo Praha, Vladimír Hanák z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a zmíněný Miloš Anděra.

⁷⁷ Sponzorem byla cestovní kancelář Adventura.

⁷⁸ Audioarchiv – Meteor [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-04-20].

⁷⁹ Články popularizující projekt *Pojmenuj opici* vyšly například na: ANDĚRA, Miloš. *Paviánc kipunji – příběh jedné opice* [online]. [cit. 2016-04-14]; KUPKA, Jaroslav. *Opice získá jméno Paviánc kipunji. Ale mohla být i Štěkna rozčuchaná* [online]. [cit. 2016-04-14]; ŠOPEJSTALOVÁ, Božena. *Katčin paviánc porazil třináct set soupeřů* [online]. [cit. 2016-04-14]; POLÁK, Lukáš. *Pojmenuj opici a vyhrať Silvestr na velbloudech, vyzývá Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-04-14]; BURZA, Marek. *Nově objevená opice má dvě jména: Paviánc kipunji a Štěkna rozčuchaná* [online]. [cit. 2016-04-14]; JANÁČ, Marek. *Jak pojmenovat opici*. In: *Ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2016-03-25]; *Paviánc kipunji*. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. [cit. 2016-04-14]; Česká televize natočila reportáž do pořadu PORT [online]. [cit. 2016-04-14].

⁸⁰ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

antropologie při Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze v laboratoři mezidruhovému komunikace ptáků. Dne 8. ledna 2011 Meteor vydal pro posluchače dvouměsíční výzvu, aby vytvořili nahrávky hlasových projevů svých zvířat.⁸¹ Jednalo se o hlasy koček, psů, ale hlavně papoušků, na které byl výzkum zaměřen především. Soutěžící mohli získat přes osmdesát cen od sponzorů pořadu Meteor včetně hlavní výhry, kterou byla digitální kamera.⁸²

S Jitkou Lindovou a dalšími vědci tak v rámci Meteoru vznikl seriál reportáží a rozhovorů na etologické téma.⁸³ V prvním díle Lindová popsala důvody a cíle svého projektu. Po získání auditivních nahrávek hlasu papoušků se pokusí zjistit, jaký podíl tvoří projevy vrozené a jaké procento zvuků papoušků je naučené například od lidí, jiných zvířat nebo z ruchu v okolí. V ideálním případě by mohla také zkoumat, co jednotlivé zvuky znamenají a o čem všem mohou ptáci vzájemně komunikovat. Proto vyzývá posluchače, aby kromě zaslání nahrávek vyplnili dotazník s podrobnými informacemi o situaci při zachycování zvuku, který pozdějšímu výzkumu pomůže.⁸⁴

Ve druhém díle posluchače seznámila s výzkumem americké vědkyně Irene Pepperberg o papouškoví žako Alexovi. Pepperbergová s ním pracovala pravidelně každý den po dobu třiceti let. Pták se za tu dobu naučil přes 150 slov, jejichž významu rozuměl. Uměl určovat tvary, rozlišovat barvy, a dokonce i počítat. Posluchači Meteoru slyšeli originální reportáž v angličtině s českým simultánním překladem přímo z výukové lekce v laboratoři Pepperbergové. Papoušci žako neboli papoušci šedí jsou považováni za jedny z nejinteligentnějších ptáků na světě, a proto si je Jitka Lindová vybrala za vhodné objekty pro svůj vlastní výzkum.⁸⁵

Ve třetím díle pojednává Josef Červenský z České zemědělské univerzity o komunikaci koček, které pomocí mňoukání a předení dokážou lidmi manipulovat.⁸⁶ V dalším díle vyslechneme reportáž z laboratoře Jitky Lindové. Vědkyně dokazuje, že papoušci mají přirozenou schopnost štěkat i napodobovat neživé zvuky ze svého okolí.⁸⁷ V pátém díle hovoří Marek Špinka z Výzkumného ústavu živočišné výroby a seznamuje posluchače se zvuky prasat.⁸⁸ V dalším díle se dozvídáme o komunikaci psů z rozhovoru s etologem Marcem Stellou.⁸⁹ V sedmém díle slyšíme ukázky zaslanych nahrávek a Jitka Lindová se opět vrací k tématu papoušků.⁹⁰ Předposlední díl vypovídá o komunikaci krkavců⁹¹ a v posledním díle se mluví o andulkách. Jsou shrnuty a rozšířeny doposud odvysílané informace z etologie obecně.⁹²

Po celou dobu trvání seriálu moderátoři stále odkazovali na internetové stránky pořadu, kde mohli posluchači nalézt bližší informace k probíhající soutěži. Sběr auditivního materiálu měl pomoci porozumět významu zvířecí komunikace, tomu, jak komunikují zvířata mezi sebou, a odhalit případné dialektologické odchylky v hlasových projevech a také to, jak pomocí hlasu dokážou zvířata lidmi manipulovat.

Soutěž *Jak vám štěká papoušek* zdaleka nedosáhla takové odezvy jako její předchůdce *Pojmenuj opici*, avšak nezůstala ani bez odezvy. Posluchači zaslali do redakce několik nahrávek psů a koček, záznamy papoušků je početně převyšovaly.⁹³ Některé vybrané nahrávky pak mohli slyšet přímo ve vysílání pořadu. Po zvukové stránce byl celý seriál mimořádně zajímavý. Marek Janáč plně využil auditivní potenciál tématu komunikace zvířat a celý seriál bohatě ilustroval poutavými nahrávkami.

Pro tuto práci je důležitá skutečnost, že tento projekt se nepodařilo úspěšně dokončit. Přestože rozhlas splnil svou část závazku, natočil seriál o zajímavých tématech etologie a posluchače permanentně povzbuzoval

⁸¹ Audioarchiv – Meteor [online]. In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-03-28].

⁸² Projekt byl sponzorován firmou Canon, nakladatelstvím Knižní klub a vydavatelstvím Radioservis.

⁸³ První díl seriálu byl odvysílán 8. ledna 2011. Cyklus trval dva měsíce a měl devět dílů.

⁸⁴ Audioarchiv – Meteor [online]. In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-04-15].

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Z výzkumů vyplývá například fakt, který vyvrací obecné povědomí. Psí plemeno border kolie je totiž, co se komunikace týče, mnohem vyspělejší než v tomto ohledu přečeňovaní nižší primáti. Audioarchiv – Meteor [online]. In: www.rozhlas.cz. [cit. 2016-04-15].

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Záznamy o zaslanych nahrávkách posluchačů se bohužel nedochovaly. Víme jen, že nejméně došlo psích, více kočičích, ale i těch bylo pro tvorbu analýz málo. Nejvíce přišlo papouščích.

ke spoluúčasti, neměla tentokrát spolupráce média a vědecké pracovnice kýžený efekt. V období, kdy byl pořad sledován pro potřeby této práce, nevznikla žádná odborná analýza zaslaných materiálů. Etoložka měla na projekt málo času a zpracování tématu proto odložila.

Nelze však říci, že by projekt pro posluchače neměl význam. Etoložka získala nahrávky, k nimž by se bez spolupráce s Meteoru nedostala a jež jí později pomohly v dokončení studie. Projekt byl spouštěcím mechanismem pro rozsáhlý cyklus na téma etologie a podnítil zájem Marka Janáče o tuto vědní disciplínu. Pomohl mu získat i kontakty a tím potenciální nové spolupracovníky pro témata v Meteoru. Funkci popularizace vědy tedy splnil a zároveň se stal inspirací pro další projekt *Výzkum ptačích dialektů*.⁹⁴

Výzkum ptačích dialektů

Zmínku o počínajícím výzkumu etoložky Terezy Petruskové⁹⁵ na téma ptačích dialektů slyšeli posluchači poprvé již v roce 2009. Tehdy jim Marek Janáč slíbil, že Meteor bude výzkum nadále sledovat. O dva roky později se mohli posluchači na základě výzvy Meteoru přihlásit jako dobrovolníci při jednorázové akci *Výzkum ptačích dialektů*, kdy vědci chtěli získat dostatek materiálu ke zkoumání dialektu samečků lindušek, kteří se vzájemně přezpívávají.

V květnu roku 2011 se tedy skupina posluchačů spolu s týmem vědců vydala do lokality v Brdech, kde se konkrétní pták – linduška lesní – hojně vyskytuje. Posluchači, kteří dorazili na měření, byli proškoleni v práci s mikrofonem, v tom, jak poznat hlasy lindušek a na jaké zvukové momenty se mají soustředit především. Pak každý z nich dostal přiděleného jednoho konkrétního ptáka označeného číslem, kterého pak asi po dobu čtyř hodin sledoval a nahrával. Posluchači si zapisovali do tabulek a ortofotomapy, kde jejich linduška létala. Po skončení akce odevzdali vše vědcům, kteří tím získali dostatek materiálu pro svůj výzkum.

Reportáž z této akce byla v Meteoru odvysílána 28. května. Posluchači zde slyšeli hlasy lindušek v jejich přirozeném prostředí a vzájemné interakci s odborným komentářem vědců. Marek Janáč v ní hovoří s dobrovolníky, kteří se akce zúčastnili, o tom, jak se chová pták jim přidělený, co je překvapilo, nebo co výjimečného na něm vyzorovali. Nejzajímavější objev učinil teprve dvanáctiletý Jan Studecký, který si všiml chyby v kroužkování. Kvůli ní vědci dva samce při několikaměsíčním sledování zaměňovali. Tento objev na konci reportáže komentuje Tereza Petrusková. Zjištění chyby v kroužkování bude mít za následek změnu v systému označování ptáků, který do budoucna podobným nepřesnostem předejde.

Nezištná pomoc posluchačů vědcům velmi pomohla. Analyzovali jednotlivé hlasy i vzájemnou interakci ptáků a na jejich základě se dozvěděli mnoho nového o životě těchto pěvců. Z akce vzešly také články v časopisech *Vesmír* a *Živa*. Další vyšel v odborné literatuře⁹⁶ a v současnosti vznikají další dva články pro impaktovaná periodika. Do Meteoru se pak výsledky dostaly v podobě rozhovoru s vědci o závěrech celého projektu *Výzkum ptačích dialektů*.⁹⁷

Nářečí českých strnadů

V návaznosti na menší, ale úspěšnou akci *Výzkum ptačích dialektů* se o dva roky později začal Meteor podílet na projektu *Nářečí českých strnadů*. Pravidelní posluchači však strnada obecného už dobře znali, protože v roce 2011 ho Česká společnost ornitologická vyhlásila *Ptákem roku 2011* a Meteor mu věnoval pozornost hned v několika svých reportážích. Zároveň vyzval dobrovolníky, aby vědcům pomohli zasláním vlastních nahrávek tohoto pěvce.

Nahrávek však nebyl dostatek. Marek Janáč se proto rozhodl projekt zpopularizovat. Volně se inspiroval svou oblíbenou knihou z dětství od Julese Verna *Hra o dědictví*. Česká republika byla rozdělena do pomyslných čtverců o velikosti 10×10 kilometrů. Úkolem posluchačů bylo pořídit nahrávku zpěvu strnada obecného v nějakém ze čtverců, který zatím nebyl prozkoumán. Dosud nezmapované čtverce mohli posluchači najít na internetových stránkách soutěže.⁹⁸ Některé ze čtverců byly bonusové a partner projektu Meteor věnoval věcné ceny, které se zde ukrývaly. To znamená, že ti posluchači, kteří měli štěstí a kterým se podařilo nahrát

⁹⁴ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

⁹⁵ RNDr. Tereza Petrusková, Ph.D., je etoložka z Katedry ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

⁹⁶ PETRUSKOVÁ, Tereza – DIBLÍKOVÁ, Lucie – PIPEK, Pavel – FRAUENDORF, Eckehard – PROCHÁZKA, Petr – PETRUSEK, Adam. A review of the distribution of Yellowhammer (*Emberiza citrinella*) dialects in Europe reveals the lack of a clear macrogeographic pattern. [online]. 2015 [cit. 2016-04-04].

⁹⁷ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

⁹⁸ www.strnadi.cz [online]. [cit. 2016-03-17].

strnada na některém z bonusových čtverců, pak dostali od Meteoru předem určenou výhru. Mohli vyhrát například fotoaparát, přijímač digitální televize nebo unikátní sadu CD.

Nahrávky mohly být provedeny i prostřednictvím chytrých telefonů nebo fotoaparátů. Díky technologické nenáročnosti se proto podařilo získat velké množství nahrávek pro vědecký výzkum, jehož cílem bylo odhalit, zda Českou republikou prochází hranice mezi dvěma hlavními ptačími dialektovými skupinami. Na základě analýz sebraného materiálu od posluchačů se hypotéza potvrdila. Díky pilné práci dobrovolníků se podařilo získat ke dvěma tisícům nahrávek, čímž se Česká republika stala nejdetailněji zmapovanou zemí z hlediska strnadiálních dialektů. Vědci pak překročili hranice a expandovali do Polska, Velké Británie i na Nový Zéland a z výzkumu se stal fenomén, který pokračuje do současnosti.

Tato interaktivní hra přiměla posluchače Meteoru k tomu, aby se začali kolem sebe více dívat a také poslouchat, když někde jedou. Její výsledky byly stěžejní zejména pro vědce. Posluchačům Meteoru se vložená energie vrátila třeba v podobě výher v soutěži. Marek Janáč jako spoluautor i organizátor hry znovu pečlivě dbal na to, aby přesné výsledky byly odvysílány v rámci Meteoru. Účastníci hry i běžní posluchači tak po zveřejněném rozhovoru s Terezou Petruskovou pochopili, že jejich snažení mělo smysl a participovali na významném projektu, který dokonce přesáhl hranice našeho státu.

3.3 Stopování dinosaura

Jak je patrné z výše popsaných projektů, plnily vždy ještě jednu velmi důležitou funkci. Kromě posluchačských zážitků, možnosti participace na vzniku oblíbeného magazínu a popularizace vědy znamenala každá další interaktivní hra s posluchači nové zkušenosti pro autora Marka Janáče. Učil se nejen produkční dovednosti, ale získával nové náměty, kontakty z oblasti vědeckého světa a nacházel inspiraci pro další projekty. Každý další popularizační projekt byl tedy posluchačům o kus blíže a svou roli popularizátora vědy plnil lépe. *Stopování dinosaura* byla rozsáhlá akce, která vznikla u příležitosti nového objevu druhé dinosauří stopy na našem území. V Meteoru několik týdnů probíhala akce, kterou završilo 23. dubna 2011 veřejné *Stopování dinosaura* ve spolupráci s Botanickou zahradou hlavního města Prahy, Geologickým ústavem Akademie věd ČR, Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy a Národním muzeem. Dinosauři obecně jsou značně populární téma, které posluchače zajímá. V Čechách jej mimo jiné popularizoval už před více než šedesáti lety kultovní film Karla Zemana *Cesta do pravěku*.

První impulz ke spolupráci na akci *Stopování dinosaura* vzešel při rozhovoru Marka Janáče s ichtnologem⁹⁹ Radkem Mikuláškem, který se mezi řečí zmínil o místě, kde pravděpodobně našel druhou dinosauří stopu na území České republiky. Janáč požádal, aby mohl být přítomen dalšímu ohledání místa. První cesta do botanické zahrady, kde se zkamenělina měla nacházet, skončila bez úspěchu.¹⁰⁰ Hned další výprava ale odhalila objev, kterému byl Meteor přímo účasten. Reportáž z této akce odstartovala sérii pořadů věnovaných dinosaurům a souvisejícím tématům. Zároveň probíhala soutěž, kdy posluchači dostávali v každém díle jednu novou indicii, která je měla v závěru dovést k tajence. Výherci soutěže pak získali zájezd do Mongolska, kde na archeologickém nalezišti paleontologové nacházejí zkameněliny dinosauřích koster.

Součástí třetího dílu soutěže v Meteoru byla fiktivní reportáž, kterou vytvořil Marek Janáč ve spolupráci s paleontologem Martinem Košťákem¹⁰¹. Tzv. *fiktivní reportáž* je stylizovaná reportáž z místa, kam se člověk reálně nemůže dostat. Fiktivní reportáže obsahují všechny prvky klasické reportáže a autoři v nich vystupují ve funkci vypravěče a průvodce příběhem. Zůstávají pasivní, ale zachovávají si interpretační funkci.¹⁰² Vydávají se například do minulosti, budoucnosti, do nitra Slunce nebo kapky vody. Základem je reportážní přístup, který napomáhá recipientovi uvěřit předkládanému dění.¹⁰³

Nejedná se o nově vzniklou metodu, její kořeny sahají až k práci Bohumila Koláře, který s fiktivními reportážemi v Meteoru začínal a proslavil je. O několik desetiletí později tento žánr znovuobjevil M. Janáč, který

⁹⁹ *Ichnologie* je věda zabývající se zkoumáním fosilních stop a otisků. (NĚMEC, Jakub. *Tafonomie – současný stav a perspektivy*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 16.)

¹⁰⁰ Později se ukázalo, že byla tou dobou překryta květináči se sezonními květinami.

¹⁰¹ doc. RNDr. Martin Košťák, Ph.D., působí v Ústavu geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty na Univerzitě Karlově.

¹⁰² HANÁČKOVÁ, Andrea. *Český rozhlasový dokument a feature v letech 1990–2005: Poetika žánrů* 1. vyd. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2010, s. 56. ISBN 978-80-86928-79-1.

¹⁰³ VRZALOVÁ, Lenka. *Dramatické postupy v publicistickém magazínu Meteor*. op. cit., s. 35.

tuto metodu mohl aplikovat a rozvíjet ve větším rozsahu díky novým technologiím a vybavenosti rozhlasu. Realnost situace podpořil rovněž zvukový design, jenž vytvořil veškeré auditivní efekty. „*Lidé se mě ptali, kde jsme to točili. Že se jim moc líbilo, jak bylo slyšet, že čvachtáme v blátě. A když jsem jim pak řekl, že jsme natáčeli ve studiu a tohle všechno je dobře odvedená práce postprodukce, ohromně se divili. A takových reakcí bylo tehdy hodně a pro mne to byla zpětná vazba, že jsme reportáž udělali dobře, protože diváci nám skutečně věřili,*“¹⁰⁴ prozradil Marek Janáč.

Fiktivní reportáže mají mnoho pozitiv, mezi něž patří nízká finanční i technologická náročnost. Umožňují zábavně podat vědecká fakta, která by mohla v klasické reportáži posluchačům uniknout, ale díky poutavosti a příběhu se lépe vryjí do paměti. Na tomto principu je postaven celkový přístup Marka Janáče k popularizaci vědy. Snaží se provozovat obdobu Komenského školy hrou – „zážitkovou pedagogiku“ – a zdůraznit posluchačský spoluprožitek.¹⁰⁵

Soutěž skončila 23. dubna 2011, kdy se zároveň konala velká víkendová akce *Stopování dinosaura*, která měla u posluchačů značný úspěch. V pražské botanické zahradě bylo připraveno mnoho interaktivních stanovišť, kde si návštěvníci mohli nechat diagnostikovat vlastní nálezy, prakticky vyzkoušet, jak probíhají vykopávky, odlít si zkamenělinu, navštívit stánek Českého rozhlasu s další zábavou pro děti či nahrát auditivní vzkaz pro budoucí generace. Uskutečnilo se též slavnostní předání cen vítězům soutěže, předání originálu zkamenělé stopy Univerzity Karlově a odhalení informačního systému nejen pro zrakově postižené návštěvníky.¹⁰⁶

Akce nabízela širokou škálu aktivit, a proto ji navštívili lidé různého věku včetně rodin s malými dětmi.¹⁰⁷ To mimo jiné potvrdilo, že se pořadu opět daří získávat mladé posluchače, pro které byl primárně určen. S výhercem soutěže se bohužel nepodařilo natočit podobnou reportáž tak jako s Kateřinou Tláskalovou v Africe. Projekt *Stopování dinosaura* měl v pořadu i přesto velké množství auditivních výstupů, především ale dokázal navázat kontakt s vysokým počtem posluchačů.¹⁰⁸

Úspěch Janáčových projektů obecně tkví také v tom, že je umí přímo ve vysílání atraktivně podat. Vyhlašování jeho soutěží bývá doprovázeno tematickými reportážemi, které jsou natolik zajímavé, že samy o sobě přitahují posluchačovu pozornost bez ohledu na potenciální výhry v soutěži. Když navíc vezmeme v úvahu přitažlivost tématu dinosaurů v kontextu dnešních moderních zobrazovacích technologií, které v 21. století zažily ohromný boom, projekt měl už od začátku vysoký potenciál, jež se mu podařilo naplnit.

3.4 Velká letní soutěž Meteoru

Velká letní soutěž byla dle slov jejího autora ze všech projektů nejnáročnější z hlediska komunikace s účastníky, ale poskytla mu obrovskou zkušenost do budoucna. Celý dvouměsíční projekt řídil i realizoval sám bez pomoci kolegů z rozhlasu, pouze za podpory vědců, kteří s ním spolupracovali na jednotlivých pořadech. Sám vyřizoval veškerou e-mailovou korespondenci s více než dvěma a půl tisíci posluchači, kteří se *Velké letní soutěže Meteoru* zúčastnili, což odpovídá desítkám hodin práce pouze na e-mailu. Dále musel zařizovat všechny jednotlivé akce rozmístěné po celé České republice, kde se posluchači s vědci osobně setkávali a zároveň natáčet další reportáže a rozhovory pro Meteor, který byl v létě 2012 už kompletně premiérový. K nesmírně náročné a dlouhodobé soutěži vytvářel kromě toho každý týden plnohodnotný díl Meteoru. Vedle práce dramaturga, autora a moderátora zvládal tedy navíc činnost výkonného producenta zajišťujícího zároveň propagaci a public relation soutěže.

Dá se říci, že šlo o experiment, který měl ukázat, jaký zájem mají posluchači o fyzický kontakt s vědou. Znamenal velkou organizační a produkční práci, nutnost systematizace a práce s exaktními tabulkami pro zajištění spravedlivého bodování soutěže. Zároveň však ukázal velkou kreativitu autora Marka Janáče, jeho schopnost vlastním entuziasmem strhnout množství vědců podporujících popularizaci vědy i posluchačů ochotných spolupodílet se v letních měsících na připravených akcích. Marek Janáč pro léto v roce 2012 oslovil

¹⁰⁴ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Botanická zahrada hl. m. Prahy. *O víkendu na dinosaura!* [online]. 2011 [cit. 2016-03-17].

¹⁰⁷ *Stopování dinosaura*. In: www.rozhlas.cz [online]. [cit. 2016-03-17].

¹⁰⁸ A až do současnosti na webových stránkách Meteoru funguje doprovodný interaktivní článek. Návštěvníci webu si mohou ověřit své znalosti ve vědomostním kvízu, zhlédnout krátké video s rekonstrukcí vzhledu dinosaura a několik audiovizuálních reportáží z celého projektu.

devět vědců, z nichž každý posluchačům připravil vlastní interaktivní program často v jinak nedostupných místech.¹⁰⁹

Princip hry spočíval v tom, že každý týden Meteor položil svým posluchačům otázku. Oni odpovídali prostřednictvím e-mailů a za správnou odpověď dostávali body. Ten, kdo na otázku správně zareagoval jako první, dostal sto bodů a každý další o bod méně. Za každých sto získaných bodů dostal každý jeden posluchač indicii pro tajenku. Ještě lépe na tom byli ti, kdo se účastnili i setkání s vědci a vyzkoušeli si jejich program. Za každou takovou návštěvu získali další bonusovou indicii. Takto program pokračoval po celé léto. Účastníci se mohli rozhodnout, zda budou soutěžit sami za sebe nebo v týmu. Tento systém tedy posluchače podněcoval k tvorbě strategií, spolupráci a bedlivému poslouchání pořadu i sledování webových stránek. Na konci prázdnin byla soutěž vyhodnocena ve všech kategoriích a jednotliví vítězové si výhru mohli vybrat v podobě vlastní účasti na libovolném vědeckém výzkumu po celé České republice.

První ze série setkání s vědcem nebylo místně přesně určeno. Soutěžící se měli dostavit k nejstaršímu javoru kleny v České republice. Na místo však přišli cíleně pouze dva posluchači Meteoru a mladý pár náhodných kolemjdoucích. Účast tedy zdaleka nebyla taková, jak se očekávalo. Při druhé akci si přišlo pravěké kosti prohlédnout a osahat do depozitáře Národního muzea v Praze zhruba padesát zájemců, mezi nimiž bylo i mnoho dětí. Projekt se tedy začal vyvíjet správným směrem. Jakkoli v danou chvíli znamenal nižší zájem posluchačů spíše rozčarování, cenné na tomto experimentu bylo právě to, že se vyvíjel postupně a že se autor mohl učit i z případných chyb.

Následující akce už přilákala mnohem víc návštěvníků, než pořadatelé očekávali. Na pravěké malby a nepřístupné jeskyně v Býčí skále v Moravském krasu se místo předpokládaných 150 dostavilo 800 lidí. Počet byl neakceptovatelný nejen kvůli časové náročnosti, ale mohl by také ohrozit život zdejších netopýrů. Marek Janáč se proto musel později přichozím posluchačům omluvit, a nabídl jim náhradní termín. Situace byla pro všechny zúčastněné nepříjemná, a proto Janáče dovedla k systému přihlašování na následující akce přes e-mail. I v tomto směru – v opačně extrémní situaci – bylo tedy zřejmé, že je třeba doladovat soutěžní systém krok za krokem.

Dne 4. srpna se uskutečnila akce s názvem Laboratoř blesků. Při této příležitosti mohli posluchači navštívit pražskou Laboratoř velmi vysokých napětí, která vlastní největší Teslův transformátor v Evropě a kde se testuje například odolnost kabelů, transformátorů nebo letadel. Návštěvníci zde mohli sledovat pokusy o roztříštění letecké vrtule, zásah auta bleskem a mnoho dalších zajímavostí spojených s elektřinou.¹¹⁰ Do deseti minut od vyhlášení se přihlásilo všech 300 požadovaných účastníků, jejich počet se vyšplhal až na 1350. „*Musel jsem každému jednotlivě odpovídat, protože posluchači čekali na potvrzení. Měl jsem připravenou univerzální odpověď, ale musel jsem v ní měnit jméno a případně odpovídat na další otázky. Posluchači byli také nedočkaví, a když za hodinu nedostali odpověď, psali znovu. Byl to neskutečný nápor e-mailů, na který jsem jen stěží stihnul odpovědět, a pak ještě včas dorazit na místo setkání,*“¹¹¹ popisuje Marek Janáč tehdejší stav. Absurdní situace však nastala na místě, kam pak z registrovaných tří set posluchačů dorazila pouhá stovka.

Pak už se našťastí počet účastníků pro další čtyři akce ustálil kolem stovky. Chodily hlavně rodiny s dětmi. „*Potkáváte se se svými posluchači. A to je to, co ve statistikách poslechovosti nikdy nenajdete. Lidé za vámi sami přichází a říkají, co se jim na pořadu líbí a nelíbí. Někdy i nadávají, ale vy máte možnost jejich rozčilení korigovat a zamyslet se, jestli na tom opravdu něco je,*“¹¹² uvedl Marek Janáč pozitiva těchto setkávání.

Kromě devíti uskutečněných programů jednotlivých vědců měli posluchači odpovídat na otázky, někdy je až odpověď mohla dovést na příští místo setkání. Otázky však autor Marek Janáč spolu se svými respondenty – vědci koncipoval tak, aby odpověď nebylo možné najít na internetu po několika kliknutích. Vedly naopak posluchače k zamyšlení. „*Dejme tomu, že byste měli k dispozici bazén plný rtuti a dvě tunové koule. Jedna z oceli, druhá z ryzího zlata. Obě současně do bazénu ponoříte. Co se stane s koulemi?*“¹¹³ zněla jedna ze složitějších otázek. Obtížnost otázek tedy vedla k mnoha špatným či nepřesným odpovědím. Na každý z e-mailů s takovou odpovědí musel Marek Janáč odpovídat soutěžícím zpátky, a tak se jeho e-mailová

¹⁰⁹ Seznam jednotlivých akcí: 7. 7. 2012 – Javor klen, 14. 7. 2012 – Národní muzeum, 21. 7. 2012 – Býčí skála, 28. 7. 2012 – Lékařská fakulta v Hradci Králové, 4. 8. 2012 – Laboratoř blesků, 11. 8. 2012 – Hvězdárna Brno, 18. 8. 2012 – Oční kamera, 25. 8. 2012 – Borůvkový článek a lasery, 1. 9. 2012 – Etologie rypošů lysých, 22. a 23. 9. 2012 – Laboratoř blesků – opakování.

¹¹⁰ Nikde v Evropě neumí větší blesky než v Běchovicích. Podívejte se. In: *Technet.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-03-29].

¹¹¹ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorů.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ JANÁČ, Marek. Velká letní soutěž – bodované otázky. In: *www.rozhlas.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-03-17].

schránka brzy naplnila stovkami vláken komunikace. Časová náročnost e-mailové komunikace se pro jednoho člověka stávala jen těžko slučitelnou s další prací.

Tato soutěž pokračovala po celé léto a na jejím konci byli vyhlášeni vítězové jednotlivých kategorií. Výhru si mohli vybrat v podobě účasti na libovolném vědeckém výzkumu v České republice. Jeden posluchač si zvolil astrologii a po půl roce čekání na příznivé počasí strávil noc pozorováním oblohy největším astronomickým dalekohledem v republice, z čehož vznikla reportáž pro pořad Meteor. Jedna rodina vyhrála hlavní cenu dokonce ve dvou kategoriích. Vydali se do nepřístupných prostor jihlavské zoo, kde natočili reportáž, což se bohužel nepodařilo zopakovat u druhé aktivity. Posluchači měli zájem o egyptologii, ale kvůli pracovní vytíženosti odborníků se akce dlouho odkládala, až se nakonec uskutečnila v době, kdy Marek Janáč již v rozhlasu nepracoval. Slovo splnil, zážitek v Náprstkově muzeu jim zprostředkoval, ovšem reportáž do Meteoru už nenatočili.¹¹⁴

Léto v roce 2012 bylo tedy prostoupeno touto rozsahem i významem zcela jedinečnou soutěží, jejíž kompletní průběh byl poté zrekapitulován v zářijovém Meteoru. Ale nezbytné je zmínit především fakt, že celé prázdninové vysílání bylo premiérové, což se stalo poprvé v historii pořadu. Marek Janáč na experimentálním projektu *Velké letní soutěže* zdokonalil zejména své organizační schopnosti a umožnil posluchačům nahlédnout do práce Meteoru tím, že se sami mohli podílet na tvorbě reportáží a sledovat při práci člověka, kterého pravidelně poslouchají z rozhlasových přijímačů.

4 Případová studie

Zásadní projekt Meteoru nazvaný *Meteorit Meteoru* byl spuštěn 28. září 2013, kdy pořad oslavil padesáté výročí. Tato akce pak symbolizovala dar, který Meteor nedostane, ale naopak jej věnuje vědě. Hlavním cílem projektu bylo nalézt, aplikovat a následně rozšířit mezi odbornou veřejnost nový způsob financování výzkumu. Prostředkem pro získávání financí se měl stát crowdfunding. V následující kapitole nejprve vymezím samotný pojem crowdfunding a poté se budu věnovat konkrétním projektům, které byly díky této metodě realizovány.

4.1 Crowdfunding

Pojem crowdfunding označuje způsob získávání finančních prostředků na konkrétní projekt prostřednictvím široké veřejnosti, což jasně vyplývá i ze složeniny slov *crowd* (dav) a *funding* (financování). Nejedná se však o klasické veřejné sbírky. Tyto probíhají pouze v prostředí internetu. Takový druh financování se nejčastěji vztahuje ke crowdfundingovým webům, z nichž nejvýraznější jsou zahraniční *Kickstarter* a *IndieGoGo*. V České republice fungují portály *Hithit.cz*, *Startovac.cz* nebo *Kreativcisobe.cz*.¹¹⁵

Tyto platformy nabízejí možnost získat finance na uskutečnění svého snu, ale i podnikatelského záměru. Lidé, kteří přijdou s projektem, se pak cílenou prezentací snaží získat určitou částku na jeho realizaci v přesně stanoveném čase. Úspěšnost kampaně je závislá primárně na originalitě a zajímavosti projektu, ale úzce souvisí i s kvalitní marketingovou propagací. Důležitou roli hraje nejen prezentace v médiích, ale i benefity nabízené potenciálním investorům. Crowdfundingovou kampaň lze totiž financovat čistě bez nároku na jakoukoliv odměnu, avšak častějším jevem je zaslání určité částky výměnou za dárek nebo službu od zadavatele.

Výhodou pro investory je, že na začátku kampaně si každý projekt stanoví hranici vybraných prostředků, po které bude projekt zrealizován. Jakmile je tato hranice přesáhnutá, projekt získá veškeré vybrané peníze po odečtení poplatků za transakce a za využití služby crowdfundingového serveru. Podporovatelé tedy mají jistotu, že projekt, do kterého investovali, bude uskutečněn. O jeho úspěšnosti často výrazně rozhodují poslední dny kampaně. „*Pár dní před koncem ale přišel obrát, doslova v cílové rovince se najednou začaly přičítat nové dary a den před koncem měly oba vědecké projekty 100 procent. Ve zbývajících hodinách částka povyroستla ještě o další desítky procent!*“ píše Vilém Faltýnek na webových stránkách Meteoru o napjatých posledních dnech crowdfundingové akce.¹¹⁶

¹¹⁴ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

¹¹⁵ ZÁHORA, Zdeněk. *Marketing digitálních her*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 33.

¹¹⁶ FALTÝNEK, Vilém. Jde to, ukázal Meteor [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-17].

V České republice se zatím většina crowdfundingových projektů věnuje kultuře. Veřejnost podporuje hudbu, film, divadlo a literaturu, ale ostatní oblasti lidské činnosti se zde prosazují spíše výjimečně. Naštěstí k nám pronikají trendy ze zahraničí, díky kterým bylo možné uskutečnit také projekt Marka Janáče *Meteorit Meteoru*.

4.2 Meteorit Meteoru

V době, kdy vznikla myšlenka založit dlouhodobý projekt *Meteorit Meteoru*, byl už crowdfunding v České republice známou metodou získávání finančních prostředků. Zadavatelé však většinou nabízeli jen různé varianty kulturních kampaní. Finanční podpora směřovala nejčastěji na podporu literatury nebo hudby.

Proto Marka Janáče nenapadlo tento fenomén spojovat s vědou. „*Téma crowdfundingu je výsledek dlouhodobého přemýšlení. Léta jsem se potkával s vědci a řada z nich mi plakala na rameni, že nemají peníze na výzkum, že jim nevycházejí granty. Tato setkání se množila, protože dostupnost grantových příležitostí se zmenšovala. Proto jsem intenzivně přemýšlel nad tím, jak zařídit, aby Meteor krom toho, že je prostředkem informování o vědě, jí také reálně pomáhal,*“¹¹⁷ popisuje Marek Janáč počátky.

Posluchači Meteoru se podíleli už na několika vědeckých projektech, které jsem výše zmínila. Například nabídli sami sebe jako objekt výzkumu. Tímto způsobem pomohli například studii alkoholu za volantem, pro který bylo třeba najít padesát respondentů různého věku pro zkoumání účinků alkoholu na pozornost řidičů.¹¹⁸ Po výzvě Meteoru se přihlásilo všech padesát potřebných respondentů.¹¹⁹ Toto je však pouze dílčí část výzkumů, větším problémem je jejich financování. Marek Janáč proto dlouho hledal způsob, jakým řešit tuto problematickou situaci. Měl totiž vizi, že by Český rozhlas mohl pořádat podobné akce jako National Geographic¹²⁰, který vědcům sponzoruje celé expedice.

Inspiraci nakonec přivezla jeho kolegyně z rozhlasu, která byla na pracovní stáži v Německu. Poznala zde internetový server *Sciencestarter.de*¹²¹, což je crowdfundingová platforma určená vědě. Spojila se s vědkyní Anne M. Schelhorn, která na svůj projekt *There is Literature in Africa?! úspěšně vybrala na Sciencestarteru 5440 eur*.¹²² Sponzory zaujala výzkumem jazyka afrických griotů.¹²³ Materiály, které k projektu Schelhornová vytvořila, ovšem pro potřeby Meteoru odmítla poskytnout. Patří pouze jejím donátorům, kteří je zaplatili a mají na ně výhradní právo. Tento poctivý přístup Marka Janáče upoutal natolik, že se rozhodl uskutečnit podobný projekt v českém prostředí.

Meteorit Meteoru se měl stát pilotním projektem mnohem rozsáhlejší akce. Původní vize předpokládala, že po jeho dokončení bude pořad Meteor každý měsíc vybírat nový výzkum, na který uspořádá crowdfundingovou sbírku, a ve vysílání ho bude propagovat a jeho téma popularizovat. Janáč pak napsal projekt, který předložil v rozhlasu ke schválení a jenž se záhy vrátil zamítnutý s odůvodněním, že rozhlas nechce posluchače žádat o peníze. Nakonec byl odsouhlasen. Bohužel pouze pod podmínkou, že sama hlasovací aplikace nebude umístěna přímo na webových stránkách Českého rozhlasu, což mělo být původním záměrem projektu. Proto Marek Janáč spolu s vedoucí redakce Ivou Sládkovou našel řešení na portálu Startovač, kde se mělo hlasování uskutečnit, a Český rozhlas měl mít na svých stránkách pouze vědecko-populární stránku věci.

Vybranou platformou pro uveřejnění se stal nově vzniklý Startovac.cz. Marek Janáč vytvořil koncept tří vědeckých projektů, které bude *Meteorit Meteoru* podporovat. První měl reprezentovat „hard vědu“, druhý

¹¹⁷ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

¹¹⁸ JANÁČ, Marek. TEST – alkohol za volantem [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2012 [cit. 2016-03-17].

¹¹⁹ Marek Janáč o tomto výzkumu natočil video, které je v současnosti dostupné na: JANÁČ, Marek. Alkohol zlepšuje schopnosti řidiček [online]. In: *Vimeo.cz*. 2013 [cit. 2016-03-17].

¹²⁰ *National Geographic* [online]. [cit. 2016-03-17].

¹²¹ *Sciencestarter* [online]. [cit. 2016-03-17].

¹²² SCHELHORN, Anne M. There is Literature in Africa?! Forschungsreise nach Senegal. In: *www.sciencestarter.de* [online]. 2013 [cit. 2016-03-17].

¹²³ Grioti byli a jsou výjimečně důležitá a nepostradatelná společenská třída uvnitř africké společnosti. Jsou to nositelé, udržovatelé, šířitelé a mentoři tradice, kultury a historie vlastního etnika. Grioti provázejí a vedou veškeré společenské události a slavnosti. Jsou také jedinou třídou profesionálních hudebníků. Griotem se člověk nemůže stát v průběhu života, ale musí se jím narodit. (MAREK, Tomáš. *Cesta djembe: od rituálu k profesi – Djembefola vs. griot* [online]. [cit. 2016-04-15].

„soft vědu“¹²⁴ a třetí byl přechodným typem mezi dvěma předchozími. Tento experiment měl odpovědět na otázku, zda jsou lidé ochotni finančně se podílet na vědě, o jaký druh jeví větší zájem a zda mají šanci jen zábavné projekty nebo i ty ryze vědecké. Třetí projekt však nakonec nebyl realizován z důvodu časové neprázdnosti jeho autora, oba další na poli crowdfundingu uspěly.

*Hydronaut DeepLab*¹²⁵ byl atraktantem, který díky své jedinečnosti, hravosti a kreativitě poutal pozornost donátorů. Neméně zajímavé bylo základní zkoumání Zuzany Štěrbové pod názvem *Výzkum sexuálního imprintingu*¹²⁶, které bylo potřeba popularizovat více. Spojením těchto dvou kampaní se pomocí té atraktivnější podařilo ukázat veřejnosti i ryzí vědu, jež si pak rovněž našla příznivce, potřebovala jen zviditelnit. Projektům se blíže věnuji v následujících odstavcích.

Tyto dva pilotní projekty byly začátkem, ale i koncem plánovaného dlouhodobého projektu. Český rozhlas se od crowdfundingové kampaně distancoval a odmítl ji podporovat. Na základě těchto i předchozích sporů v oblasti inovací pořadu Meteor, zejména však s přihlédnutím ke svému slovu, jímž projekt zařadil před autory obou projektů a posluchači,¹²⁷ se Marek Janáč rozhodl v projektu pokračovat a po jeho ukončení z Meteoru odejít.¹²⁸

Když se Marek Janáč rozhodl spustit projekt *Meteorit Meteoru*, **Hydronaut DeepLab** byl prvním projektem, který pro účely crowdfundingu zvolil. Ponorná laboratoř *Hydronaut DeepLab* začala vznikat díky týmu dobrovolníků pod vedením profesionálního potápěče Matyáše Šandy. Práce však postupovaly velmi pomalu kvůli nedostatku financí na potřebný materiál.

Pro získávání finančních prostředků pomocí crowdfundingu existuje několik faktorů, které rozhodnou o úspěchu kampaně. Patří mezi ně přitažlivost projektu, využitelnost nebo ovlivnění života potenciálního donátora, vztah dárců k tvůrcům projektu (náležitost k tvůrčí komunitě), komunikace s možnými dárci a atraktivní odměny. V neposlední řadě pak záleží na zaujetí tvůrčího týmu pro realizaci projektu, které se promítá do celkové podoby kampaně, určuje její charakter a míru sympatie, kterou u veřejnosti vyvolá. *Hydronaut DeepLab* měl potenciál splnit veškeré tyto podmínky, a proto byl vybrán jako zmíněný atraktant. Nejprve provedu deskripci tohoto projektu a pak určím faktory, které Marka Janáče přiměly zvolit si pro *Meteorit Meteoru* právě *Hydronaut DeepLab*.

Projekt *Hydronaut DeepLab* je zástupcem populární vědy ve světovém měřítku. Tato podvodní výzkumná stanice konstruovaná jako ponorný zvon je založena na vědeckých znalostech s využitím moderních technologií. Jedná se o ponornou laboratoř, která umožní několikaměsíční pobyt pod vodní hladinou tříčlenné posádky. V podmínkách, které několik desítek metrů pod vodou a ve stísněném prostoru poskytne, bude možné provádět výzkum hned v několika vědecko-technických oborech.

V plánu je vývoj technologií a materiálů a výzkum v oblasti biologie, botaniky, ale i medicíny a psychologie. Dále by v Hydronautu mohl být prováděn výcvik kosmonautů, mediků, báňských záchranářů a potápěčů v extrémních podmínkách. Laboratoř by tak v budoucnu měl využít například Botanický ústav Akademie věd, Ústav leteckého zdravotnictví nebo Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy. Šíře zájmů o využití projektu nadále roste.¹²⁹

Zakladatelské trio Hydronauta netvoří vědci, ovšem skutečné vědě mohou poskytnout potřebné prostředky. Na projektu pracují nadšenci, kteří chtějí posunout hranice lidského poznání. Iniciátorem projektu je potápěč Matyáš Šanda. Absolvoval studium architektury a designu na Vysoké škole uměleckoprůmyslové a dnes se žije stavebními a konstrukčními pracemi pod vodou. Je autorem i konstruktérem Hydronauta.

¹²⁴ „Hard“ a „soft“ věda jsou hovorové výrazy, které slouží k porovnání vědecké oblasti na základě vnímané metodické přísnosti, přesnosti a objektivit. Přírodní vědy jsou obecně považovány za „hard“, zatímco sociální vědy jsou obvykle popisovány jako „soft“. (Hard and soft science. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-04-15].)

¹²⁵ Hydronaut DeepLab: Unikátní podvodní vědecká laboratoř pro výcvik kosmonautů, potápěčů a záchranářů. In: *Startovač* [online]. [cit. 2016-03-31].

¹²⁶ Výzkum sexuálního imprintingu. In: *Startovač* [online]. [cit. 2016-03-31].

¹²⁷ „Klíčové bylo, že rozhlas zakázal další vysílání projektu bez jediného slova vysvětlení důvodu, jež bych mohl posluchačům dát. Vzhledem k faktu, že pořad již ve vysílání zahájil prvním dílem a oznámil dvouměsíční trvání akce, jsem takové vysvětlení ze strany vedení rozhlasu považoval za nutné v komunikaci s posluchači,“ doplnil Marek Janáč své stanovisko k postoji rozhlasu a vlastnímu odchodu. (Z e-mailové korespondence s Markem Janáčem ze 17. dubna 2016.)

¹²⁸ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorů.

¹²⁹ FALTÝNEK, Vilém. Hydronaut pod tlakem. In: *www.rozhlas.cz* [online]. 2013 [cit. 2016-03-17].

Projekt na tuto laboratoř veřejnosti poprvé představil na 61. astronautickém kongresu v Praze v roce 2010.

Dalším členem původního týmu je Pavel Boháček z Ústřední vojenské nemocnice v Praze. Mimo jiné se zabývá extrémní medicínou a popularizací kosmonautiky. Jeho úlohou v projektu *Hydronaut DeepLab* je příprava posádky na první plánovaný experiment pod hladinou Slapské přehrady, který ověří funkčnost zařízení a umožní tím jeho další využití. Posledním členem zakladatelského triumvirátu je Aleš Fiala, který se specializuje na reklamu, marketing a psychologii komunikace. Má za úkol třídění myšlenek a plánování projektu tak, aby co nejvíce uspil dokončení této multidisciplinární vědecké a výcvikové stanice.

Tito tři společně vytvořili občanské sdružení *Hydronaut – Centrum kosmického výzkumu*.¹³⁰ Předsedou sdružení je psycholog a sociolog Jaroslav Sýkora, který se zabývá studiem vlivu extrémní zátěže na lidský organismus. Dalšími členy jsou profesionální potápěči František Harant a David Vondrášek, kteří se spolu s Matyášem Šandou stanou první testovací posádkou Hydronauta.¹³¹

Projekt *Hydronaut DeepLab* byl pro donátory atraktivní svou ambiciózností. Jemu podobné zařízení totiž vlastní pouze americká NASA,¹³² jeho využitelnost je nesmírně široká, a tím se v českých poměrech stává naprosto jedinečným vědeckým počinem.

K druhému projektu s názvem **Výzkum sexuálního imprintingu autorky Zuzany Štěrbové**¹³³ přivedl Marka Janáče Jan Havlíček z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, který s ním už v minulosti spolupracoval na tématech pro natáčení Meteoru. Sexuální imprinting Janáče zaujal mezi dalšími pěti projekty, které Havlíček navrhoval. „Vzniklo několik nápadů a já jsem tenhle vybral jako potenciálně nejzajímavější pro popularizaci. Řekl jsem si, že i pokud se peníze nevyberou, tak se posluchači alespoň dozví něco zajímavého z oblasti etologie. Projekt Štěrbové je sice pozoruhodný základní výzkum, ale orientuje se víc na ženy. Probíhá pouze na ženách a ty se s vědou a výzkumem většinou identifikují méně než muži. A pod názvem sexuální imprinting¹³⁴ si ani potenciální donátoři nedokážou nic představit, což jeho atraktivitu nezvyšuje. Proto jsem zvolil kombinaci, kde *Hydronaut DeepLab* bude atraktantem a pomůže upozornit na práci Štěrbové,“ vysvětluje Janáč.

Sexuální imprinting je jednou z možných a také pravděpodobných teorií, které vysvětlují důvody, proč nás v partnerském vztahu přitahují pouze určité typy žen a mužů. Potvrdit a zároveň přesněji popsat fenomén sexuálního imprintingu se Štěrbová snaží v unikátním vědeckém projektu. Doposud se nikdo nezabýval přesným určením senzitivní periody v raném psychickém vývoji dítěte. V tomto období se na nevědomé úrovni otiskuje podoba rodičů opačného pohlaví a to v budoucnosti ovlivňuje výběr partnera. Přesnější určení periody je jedním z bodů právě probíhajícího výzkumu, jehož výsledky by měly být zveřejněny v průběhu roku 2016.

„Kromě toho, že se mi líbí etologický způsob nazírání na svět, tak současně vnímám, jak neskutečně důležitou roli v životě každého člověka hraje rodina. Proto mě děsí přenášení (zejména negativních) vzorců chování, které do značné míry probíhá na nevědomé úrovni. Bylo by fantastické, kdyby naše výzkumy mohly někomu pomoci z tohoto cyklu vystoupit,“¹³⁵ prozrazuje Štěrbová. Výsledky projektu by v budoucnu měly pomáhat zejména v aplikovaných oborech, jako je například partnerské poradenství, sexuologie nebo psychoterapie.

Výzkum sexuálního imprintingu je postaven primárně na práci s respondentkami. Bylo tedy nutné zajistit dostatečný počet žen, které budou ochotné sdělovat citlivé informace ze svého osobního života. Právě v téhle oblasti Meteor Zuzaně Štěrbové výrazně pomohl. Hned při první výzvě, kterou Marek Janáč v rozhlasu uvedl, se Zuzaně přihlásilo několik posluchaček, které se výzkumu chtěly zúčastnit. Bylo třeba získat 300 respondentek¹³⁶, které splní určitá kritéria. Dospělé ženy do 35 let, které nevyrostaly do 15 let s oběma rodiči a od určitého věku začaly žít s nebiologickým otcem. Ty pak vyplnily sadu dotazníků a ve speciálním programu vytvořily portréty svých otců, partnera a sebe.

Kromě získání respondentek pro výzkum bylo potřeba zakoupit program EFIT-V, na nějž bude využita většina požadované částky z crowdfundingové sbírky. Jako možné odměny potenciálním dárcům vědkyně

¹³⁰ *Hydronaut: Underwater & space* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.hydronaut.eu/>.

¹³¹ FALTÝNEK, Vilém. *Projekt Hydronaut DeepLab příkladem populární vědy* [online]. 2013 [cit. 2016-03-17].

¹³² FALTÝNEK, Vilém. *Hydronaut pod tlakem*. op. cit.

¹³³ Zuzana Štěrbová je postgraduální studentkou oboru Lékařská psychologie a psychopatologie na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Hlavním předmětem jejího výzkumu a studia je lidské chování z hlediska etologie.

¹³⁴ Pojem sexuální imprinting ve výzkumu Štěrbové znamená vtištění charakteristik blízkých příbuzných v době raného dětství, které jsou následně používány jako šablona při výběru partnera.

¹³⁵ FALTÝNEK, Vilém. *Jsi jako má matka*. In: www.rozhlas.cz [online]. 2013 [cit. 2016-03-17].

¹³⁶ Projekt je realizován pouze na ženách, protože většina dětí bývá po rozchodu svěřena do péče matky. Vzniká tedy nízké procento chlapců, kteří vyrůstají s nebiologickou matkou, a získávání respondentů by tím bylo mnohem náročnější.

nabízela například vlastní knihu s věnováním, vyhodnocení osobního dotazníku nebo třeba ve vyšší cenové kategorii rozhovor o projektu s autorkou při luxusní večeři. Podporovatelé však většinou volili levnější balíčky v řádu desítek až stovek korun. Přesto se v závěru akce vybraná částka vyšplhala na 74 121 Kč, což bylo 148 procent potřebné sumy. Projekt mimo jiné potvrdil, že i věda reprezentovaná základním výzkumem má svoji cenu nejen pro odbornou veřejnost a že si lidé podobných výzkumů váží a dokážou je docenit.

Marek Janáč pro Meteor vybral dva projekty, kterým věnoval prostor celkem v jedenácti dílech pořadu. Projektům však předcházela dlouhá příprava už předtím, než o nich poprvé uslyšeli posluchači. První fází vůbec bylo hledání nového způsobu, jak podpořit vědu. Janáč se tehdy, jak už jsem výše popsala, inspiroval v zahraničí, kde vědecký crowdfunding úspěšně aplikují už několik let. Další fází byla selekce konkrétních projektů, kterou jsem rovněž popsala a odůvodnila. Třetím krokem se stal výběr platformy. Český server měl oproti zahraničním výhodu uživatelské přístupnosti širší skupině posluchačů a jiných donátorů z České republiky.¹³⁷ Marek Janáč spolu s oběma vědeckými týmy nakonec zvolil stránku www.startovac.cz, která měla z dostupných serverů nejlépe a nejpřehledněji zpracované obchodní podmínky. Následovala spolupráce týmů s pracovníky Startovače, kteří společně připravili kampaně. Pak mohla začít propagace v Meteoru.

První díl Meteoru, který posluchače seznámil s připravovaným projektem *Meteorit Meteoru*, byl odvysílán 28. září 2013.¹³⁸ Moderátoři v něm poprvé podrobně představili princip crowdfundingu a nápad aplikovat jej na vědu. Poté se soustředili už na konkrétní projekt *Hydronaut DeepLab*. Marek Janáč natočil reportáž přímo v připravované ponorné laboratoři Hydronaut. Spolu s jeho tvůrci Matyášem Šandou a Pavlem Boháčkem hovořili například o tom, jak bude probíhat pobyt v ponorné laboratoři, co všechno se zde dá zkoumat, a o tom, jak je tento koncept originální. Janáč zároveň velmi plasticky popisoval interiér, takže posluchači dostali reálnou představu toho, jak habitant vypadá. Pak odkazoval na stránky Meteoru, kde budou postupně přibývat články o projektu. Tyto články psal Vilém Faltýnek¹³⁹, který se každý týden věnoval druhému z projektů, jenž zrovna nebyl tématem Meteoru.

V následujícím díle Meteoru dne 5. října 2013 představili moderátoři projekt Zuzany Štěrbové Výzkum sexuálního imprintingu. Autorka v rozhovoru popisuje cíle vlastního projektu a zároveň vyzývá posluchačky, aby se zapojily do výzkumu jako respondentky. Moderátoři mluví o impaktu, kterého vědci chtějí dosáhnout. „Zavádíme nový prvek interaktivity, který dává posluchačům možnost dát šanci žít projektu mladých lidí, kteří zkouší něco, co nikdo jiný na světě nedělá. Máte možnost rozhodnout, čemu dáte život,“¹⁴⁰ vyzývá posluchače ve vysílání Marek Janáč. Moderátoři opět upozorňují na první projekt a odkazují na web Meteoru a Startovač.¹⁴¹

¹³⁷ Kromě jazykové bariéry nenaráží uživatelé na problémy s placením v cizí měně a na nutnost mít speciální účty či úpravy finančních převodů.

¹³⁸ Meteor [online]. [cit. 2016-04-01].

¹³⁹ Po studiu divadelní vědy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a dramatické výchovy na Divadelní fakultě DAMU nastoupil v roce 2001 jako redaktor českého vysílání do zahraničí v Českém rozhlasu 7. Zabývá se zejména kulturní publicistikou. Píše recenze radiofonní dramatické tvorby a odborné studie o akustickém umění. (FALTÝNEK, Vilém. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-04-01].)

¹⁴⁰ Meteor [online]. [cit. 2016-04-01].

¹⁴¹ Shrnutí následujících dílů Meteoru, které se projektu věnovaly:

12. října mluví o projektu *Hydronaut DeepLab*. Používají styl fiktivní reportáže, kdy Kateřina Březinová předstírá přítomnost v ponorné laboratoři. Poté představují odměny, které vědci ve své crowdfundingové kampani donátorům nabízí. Navazují také rozhovory s dalšími odborníky ze souvisejících oborů. Sociolog a člen Mezinárodní astronautické akademie v Paříži PhDr. Jaroslav Sýkora hovoří o projektu MARS 500, na kterém se podílel a který vznikl v Rusku a je jakousi obdobou Hydronaut DeepLab, ovšem s nižší využitelností. Dále hovoří s lékařem doc. MUDr. Mgr. Radvanem Bahbouhem, Ph.D., o sociomappingu a podmínkách, které hydronaut v budoucnu poskytne různým odvětvím a co vše zde půjde zkoumat. V závěru pořadu moderátoři shrnují dosavadní stav sbírek a skutečnost, že Zuzaně Štěrbové se již přihlásilo prvních patnáct respondentek.

19. října mluví o historii mecenášství a odměnách, které nabízí na Startovači Štěrbová. O tématu sexuálního imprintingu mluví s Markem Janáčem sexuolog prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D., DSc.

26. října následuje reportáž z Ústavu leteckého zdravotnictví v areálu Vojenské nemocnice v Praze. Lékař MUDr. Miloš Sázal, CSc., mluví o zátěžových testech potápěčů, které se zde uskutečňují a kterým by v budoucnu právě Hydronaut mohl pomáhat.

2. listopadu je projekt *Meteorit Meteoru* v půli. Nastává tudíž rekapitulace, *Hydronaut DeepLab* má vybraných 34 % cílové částky a *Sexuální imprinting* 20 %. O týden později mluví Štěrbová o svém projektu v širších souvislostech a o pilotním

Za úspěchem obou kampaní stojí kromě kvalitní práce autorů obou projektů i zkušenosti a kreativita pracovníků Startovače. Neoddiskutovatelný podíl má také aktivní účast Meteoru, ale důležité je zmínit i propagaci v jiných médiích. Na popularizaci vědeckého crowdfundingu se podílela jak oborová, tak mainstreamová média. I pro ně byl atraktivnější projekt *Hydronaut DeepLab*, o kterém na internetu najdeme několikanásobný objem článků než o *Sexuálním imprintingu* Zuzany Štěřbové. Články vycházely například v Lidových novinách, MF Dnes, Deníku, Parlamentních listech, Armádních novinách, na scienceworld.cz a reportáže odvysílaly také televizní stanice v pořadech Víkend, Hyde Park a Události České televize.

5 Přínos Marka Janáče pro popularizaci vědy a techniky v magazínu Meteor

„Já považuji za úspěch jakýkoliv výsledek. Reflektuje totiž pravou tvář vědy, v níž jsou neúspěchy běžnou součástí cesty k cíli. Meteor měl být v mé představě jednou z mála popularizačních reflexí skutečné vědecké práce.“¹⁴² (Marek Janáč)

Základem Janáčova přístupu k práci na popularizaci vědy je snaha šířit vědění přitažlivou formou. Nespokojit se se strohým předáním informací, ale vždy chce přidat něco navíc. Snaží se dělat svou práci tak, aby v ní lidé našli inspiraci i v prostoru mimo rozhlasové vysílání. Proto se snaží zapojovat posluchače nejen do dění pořadu, aktivizovat je a probudit v nich touhu jít za vědou a věděním. S každým interaktivním projektem, který uskuteční, je svým posluchačům o kus blíž. Poznává, co je zajímavé a co by jim mohl ještě nabídnout. Za tuto činnost získal v roce 2014 čestnou medaili Vojtěcha Náprstka za zásluhy v popularizaci vědy.¹⁴³ Toto ocenění každoročně uděluje Akademická rada Akademie věd České republiky těm, kteří zpřístupňují vědecké poznatky a postupy široké veřejnosti.

Přínos vědě Marka Janáče ale netkví jen v předávání vědění. Důležitý je právě specifický způsob tohoto předávání. Díky svým dlouholetým zkušenostem nejen z rozhlasu disponuje Janáč širokou škálou inspiračních zdrojů. Nesoustředí se pouze na témata úzce související s jeho profesí, a proto může svému publiku nabízet tak kvalitní a poutavé výsledky své práce.

„V současné době je velmi těžké vymyslet něco, s čím přijdeme skutečně první. Téměř o všem lze říct, že už to objevil někdo před námi a my jeho nápad pouze modifikujeme. Je těžké oddělit vlastní nápady od podvědomí, které vybavuje střípky věcí, které jsme viděli, a situací, jež jsme zažili. Člověk sám si ani nemůže být vědom všech inspiračních vlivů, které stojí u zrodu té či oné myšlenky,“ říká Marek Janáč. Inspirovaly ho vlivy, které v životě zaznamenával již od dětství. Jedním z nich je třeba četba knihy Julese Verna *Hra o dědictví*, která dala vzniknout nápadu interaktivní soutěže v rámci zmíněného projektu *Nářečí českých strnadů*.

Díky dlouholeté zkušenosti z tvorby rozhlasových reportáží, dokumentů a featurů má M. Janáč jiný pohled na tvorbu pořadů než rozhlasoví moderátoři navyklí práci ve studiu. Marek Janáč posluchačům zprostředkovává reportáže z míst, kam by se oni sami nikdy nemohli podívat, ale nabízí i možnost zajímavá místa osobně navštívit. Příkladem toho je třeba projekt *Velká letní soutěž Meteoru*, kterou jsem již výše popsala, kde posluchači mohli navštívit významná vědecká pracoviště a jiná běžně nepřístupná místa.

Marek Janáč získával zkušenosti a inspiraci rovněž u svých rozhlasových předchůdců a „učitelů“. Na Josefa Koláře navázal v natáčení fiktivních reportáží, které byly několik desetiletí v rozhlase opomíjeny. Přizpůsobil

výzkumu, který už proběhl. Součástí pořadu je i rozhovor s Martinem Bryknerem ze Startovače a Thorstem Wittem z německého Sciencestarteru.

16. listopadu Dosahuje projekt Hydronaut DeepLab 44 % vybrané částky a Marek Janáč vede rozhovor s Michalem Václavíkem z České kosmické kanceláře.

23. listopadu již má Hydronaut DeepLab 89 % a čtyři dny do konce kampaně. Hovoří Pavel Boháček z Kosmo Klubu.

30. listopadu se organizátoři mohou pochlubit, že první z projektů skončil vynikajícím úspěchem. Vybrala se největší částka v historii českého crowdfundingu 368284 Kč, tedy 128 % požadované částky. Zbytek pořadu se věnuje Sexuálnímu imprintingu. Posluchači slyší dramaticky zpracovaný příběh jedné z přihlášených respondentek.

7. prosince se už i Zuzana Štěřbová chlubí úspěšnou kampaní. Na její projekt bylo vybráno 74 121 Kč, tedy 148 % cílové částky, a navíc se jí přihlásila více než stovka respondentek.

¹⁴² E-mailová korespondence s Markem Janáčem. Archiv autorky.

¹⁴³ *Významné ocenění pro popularizátory vědy* [online]. [cit. 2016-04-10].

je modernímu recipientovi a využil nových technologií zvukového designu, které možnosti žánru výrazně rozšiřují a nabízejí posluchači realističtější představu o fiktivním dění. Začal zapojovat herce, ale i schopné odborníky, kteří sice nedisponují hereckými zkušenostmi, zato dokážou reportáže obohatit hlubším vhledem do předkládané problematiky.

Jedním z inspiračních zdrojů pro fiktivní reportáže byly také filmy amerického režiséra Godfreye Reggia a britského reportéra stanice BBC Davida Attenborougha. Jejich tvorba se dotýká zejména vztahu člověka, technologií a zajímavé je právě specifické zpracování této tematiky. „*Jejich filmy jsou obrazové eseje. Líbí se mi tolik, že jsem si říkal, že bych něco takového chtěl dostat také do rozhlasu. To, jakým způsobem o světě vypráví, mi odjakživa imponovalo a chtěl jsem to v Meteoru realizovat. Proto mě napadlo dělat fiktivní reportáže. Přinášet Reggiovy obrazy. Používá se klišé, že rozhlas dělá obrázky, ale ono to tak skutečně je. Obrázky vznikají v hlavě posluchače. Když tvůrce svou práci neodvede dostatečně, posluchačům to jen prolétne hlavou. Takže ta fiktivní reportáž je spojka, která v dobrém zpracování přináší posluchačům obrazy a zároveň je přenese tam, kam by se nemohli dostat,*“¹⁴⁴ říká Janáč.

Další z brilantních Janáčových dovedností je vedení rozhovoru. Základem je, že autor má nejen hluboké vědomosti o samotném respondentovi, ale i širokou znalost tématu, o kterém spolu hovoří. Rozhovorům tedy věnuje pečlivou přípravu a nespolehá na improvizaci, ačkoliv s jeho zkušenostmi mají i improvizované rozhovory vysokou úroveň. Dalším výrazným faktorem je Janáčova schopnost hosta uvolnit, vtáhnout do tématu, rozmluvit nesměle a usměřňovat hovorné hosty.¹⁴⁵ Speciálním typem je reportážní rozhovor, který je v Janáčově podání vůbec nejpoutavější. Autorovy zkušenosti s tvorbou fiktivních reportáží, featurů a dokumentů mu dovolují těžit ze situace, reagovat na aktuální dění, využít okolní zvuky a ruchy k natočení maximálně zajímavého auditivního materiálu. Příkladné mohou být reportážní rozhovory z crowdfundingových projektů, kterých se Meteor účastnil.

Spolu s crowdfundingem, který byl zahájen v souvislosti s 50. výročím pořadu Meteor, uspořádal Marek Janáč pro posluchače výstavu velkoformátových fotografií vědců, spojenou se sérií jejich přednášek, kterou pojmenoval příznačně *Budoucnost začíná teď aneb Takhle vědce neznáte*.¹⁴⁶ Posluchači dostali možnost vidět odborníky, které slyšávají z rozhlasu, jako sobě rovné lidi s vlastními zálibami a smyslem pro humor. Další možnost k setkání měli posluchači v sérii veřejných promítání dokumentů spojených s debatou s vědci. Největšího úspěchu dosáhl film *Sny o DNA*, který posluchači Meteoru mohli vidět exkluzivně o týden dřív, než byl promítán jako hlavní dokument Life Sciences Film Festivalu 2013.¹⁴⁷

Pravidelná setkání s odborníky probíhala po celou dobu trvání projektu *Velká letní soutěž Meteoru*, kdy se každý týden uskutečnilo setkání s vědci na zajímavém místě s přednáškou a vědeckými pokusy. Tento projekt byl tedy obohacen o prvky putování posluchačů po České republice. Ještě bližší konfrontace se posluchačům dostalo při dalších interaktivních projektech, kdy se mohli oni sami zapojit do výzkumů a spolupracovat na nových objevech. Do této kategorie patří Janáčem iniciované projekty *Pojmenuj opici*, *Řízení vozidla pod vlivem alkoholu*, *Sexuální imprinting*, nahrávání při akcích *Jak vám štěká papoušek*, *Výzkum ptačích dialektů* a *Nářečí českých strnadů* a mnohé další, které jsem ve své práci nezmiňovala.

Marek Janáč za dobu svého pětiletého působení v Meteoru uskutečnil mnoho projektů, na které posluchači dlouho nezapomenou. Poskytl jim zážitky nejen z poslechu brilantně řemeslně odvedených a originálních reportáží a rozhovorů, ale také je vtáhl do samotného vzniku pořadu a mnoho z nich pro vědu nadchl. Jeho působení v pořadu bylo sice poměrně krátké, zato velmi intenzivní. Pořad Meteor se pod jeho vedením stal třikrát nejposlouchanějším pořadem stanice Praha.¹⁴⁸ Získal si nové posluchače a výborným signálem je, že řada z nich patří právě k mladší generaci, které se pořad Meteor měl věnovat už od svých počátků a kterou postupem času ztrácel. Odchod Marka Janáče z Českého rozhlasu posluchače negativně zasáhl a některé z nich dokonce od dalšího poslouchání pořadu alespoň na nějaký čas odradil.¹⁴⁹ Pořad si však i přes Janáčův odchod uchoval většinu svých posluchačů a pokračuje dál podle nejlepších možností svých aktuálních tvůrců.

¹⁴⁴ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

¹⁴⁵ MOTAL, Jan. *Experimentální rádio: Úvod do moderování a dobrovolnictví ve studentském a komunitním rádiu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 15–16.

¹⁴⁶ *Takhle vědce neznáte! Výstava Meteoru součástí Týdne vědy a techniky* [online]. [cit. 2016-04-11].

¹⁴⁷ JANÁČ, Marek. *Dodatky k Meteoru 12. října: Dokumentární film o úspěších Číny v genomice* [online]. [cit. 2016-04-11].

¹⁴⁸ Rozhovor s Markem Janáčem. Archiv autorky.

¹⁴⁹ „Miluju pořad Meteor. A nejsem sama. Tuhle vědeckou relaci zbožňuji od útlého dětství a stejně tak i celá moje rodina (již přinejmenším po tři generace). Díky přívětivým hlasům moderátorů, díky lety ověřeným znělkám nebo zajímavým příspěvkům a novinkám z dění ve vědě poslech dával smysl... A pak „vyhodili“ Janáče, Boha svého oboru, který z Meteoru vytáhl jeho silné stránky a občerstvil je svou bystrostí a (dů)vtipem. Takže místo opravdu zajímavých, hodnotných a obohacujících příspěvků se teď po ránu dozvídám, jak vylít vodu z PETláhve za pět vteřin nebo jestli je možné vytáhnout tužku z láhve s rýží. Pecka!“ vtipně glosuje autorka oblíbeného webu pro mládež Johana Tomková. (TOMKOVÁ, Johana. *Že zničili pořad Meteor* [online]. 2014 [cit. 2016-04-11].)

6 Seznam literatury

- ANDĚRA, Miloš. *Paviánek kipunji – příběh jedné opice* [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://ziva.avcr.cz/2010-6/pavianec-kipunji-pribeh-jedne-opice.html>.
- ANDĚRA, Miloš. Příběh druhý: Jak se vyznat v říši zvířat [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/opice/_zprava/pribeh-druhy-jak-se-vyznat-v-risi-zvirat--736489.
- BAUMAN, Milan. Meteor se zrodil z bolesti. In: *Svět rozhlasu: bulletin o rozhlasové práci*. Praha: Český rozhlas, 2013. ISSN 1213-381.
- BĚLOHLÁVEK, Tomáš. Meteor – půlstoletí vědy a techniky. In: *Svět rozhlasu: bulletin o rozhlasové práci*. Praha: Český rozhlas, 2013. ISSN 1213-381.
- BURZA, Marek. *Nově objevená opice má dvě jména: Paviánek kipunji a Štěkna rozcuchaná* [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: http://hobby.idnes.cz/nove-objevena-opice-ma-dve-jmena-pavianec-kipunji-a-stekna-rozcuchana-1i9-/hobby-mazlicci.aspx?c=A100701_065520_hobby-mazlicci_bma.
- DOSTÁLOVÁ, Marie. *Rádio Retro*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.
- FALTÝNEK, Vilém. Hydronaut pod tlakem [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2013 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/prispevky/_zprava/1270581.
- FALTÝNEK, Vilém. Jde to, ukázal Meteor [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://m.rozhlas.cz/vedaarchiv/portal/_zprava/jde-to-ukazal-meteor--128979.
- FALTÝNEK, Vilém. Jsi jako má matka [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2013 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/meteorit/_zprava/jsi-jako-ma-matka--126668.
- FALTÝNEK, Vilém. Projekt Hydronaut DeepLab příkladem populární vědy [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2013 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/meteorit/_zprava/projekt-hydronaut-deeplab-prikladem-popularni-vedy--1263775.
- HANÁČKOVÁ, Andrea. *Český rozhlasový dokument a feature v letech 1990–2005: Poetika žánrů*. 1. vyd. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2010. ISBN 978-80-86928-79-1.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HINKOVÁ, Sylva – PROCHÁZKOVÁ, Adéla – UHLÍŘOVÁ, Martina. *Heslář – „Interaktivita“*. Magazín Teorie interaktivních médií [online]. 2011, 1(1) [cit. 2016-03-17]. ISSN 1805-2606. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/tim/article/view/226/343>.
- JANÁČ, Marek. Bolid Benešov vydal tajemství (+VIDEO) [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2012 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/prispevky/_zprava/--1061668.
- JANÁČ, Marek. Dodatky k Meteoru 12. října: Dokumentární film o úspěších Číny v genomice [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/prispevky/_zprava/dodatky-k-meteoru-12-rijna--1267684.
- JANÁČ, Marek. Jak pojmenovat opici [online]. In: *Ceskatelevize.cz*. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10121359557-port/597-jak-pojmenovat-opici/video/>.
- JANÁČ, Marek. Jak se vaří čaj ve vesmíru [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/prispevky/_zprava/odkazy-274-jak-se-vari-caj-ve-vesmiru-video--1205392.
- JANÁČ, Marek. Soutěž o 20 milionů let staré dřevo [online]. In: *www.rozhlas.cz*. [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/soutez/_zprava/soutez-o-20-milionu-let-stare-drevo--1243554.
- JANÁČ, Marek. Velká letní soutěž – bodované otázky [online]. In: *www.rozhlas.cz*. 2012 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/meteor/soutez/_zprava/1086821.
- JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vyd. Praha: Český rozhlas, 2003. ISBN 80-86762-00-9.
- JEŠUTOVÁ, Eva. *99 významných tvůrců rozhlasových dokumentů*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2013. ISBN 978-80-87530-31-3.
- KOPECKÝ, Vladimír. Fyzika v kapce kávy [online]. In: *Vesmir.cz*. 2013 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://casopis.vesmir.cz/clanek/fyzika-v-kapce-kavy>.
- KUPKA, Jaroslav. *Opice získá jméno Paviánek kipunji. Ale mohla být i Štěkna rozcuchaná* [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/opice-ziska-jmeno-pavianec-kipunji-ale-mohla-byt-i-stekna-rozcuchana-1gd-/media.aspx?c=A100624_154409_in-media_jar.
- MAREK, Tomáš. *Cesta djembe: od rituálu k profesi – Djembefola vs. griot* [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://afro.cz/magazin/cesta-djembe-od-ritualu-k-profesi-djembefola-vs-griot>.
- MARŠÍK, Josef. *Výběrový slovníček pojmů slovesné rozhlasové tvorby*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 1999.
- McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 1. vyd. Přel. Miloš Calda. Praha: Odeon, 1991. Eseje (Odeon), sv. 4. ISBN 80-207-0296-2.
- MOTAL, Jan. *Experimentální rádio: Úvod do moderování a dobrovolnictví ve studentském a komunitním rádiu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- MOTAL, Jan. *Nové trendy v médiích II: Rozhlas a televize*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5826-2.

- NĚMEC, Jakub. *Tafonomie – současný stav a perspektivy*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- PAPŘOKOVÁ, Lenka. *Současný rozhlasový feature a způsoby jeho sdílení*. Diplomová práce. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2013.
- PETRUSKOVÁ, Tereza – DIBLÍKOVÁ, Lucie – PIPEK, Pavel – FRAUENDORF, Eckehard – PROCHÁZKA, Petr – PETRUSEK, Adam. *A review of the distribution of Yellowhammer (Emberiza citrinella) dialects in Europe reveals the lack of a clear macrogeographic pattern*. [online]. 2015 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10336-014-1102-4>.
- POLÁK, Lukáš. *Pojmenuj opici a vyhrať Silvestr na velbloudech, vyzývá Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.digizone.cz/clanky/pojmenuj-opici-a-vyhrad-silvestr-na-velbloudech/>.
- ŘEBÍKOVÁ, Dominika. *Neoformalistická analýza programu Arte Radia*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2013.
- SCHELHORN, Anne M. *There is Literature in Africa?! Forschungsreise nach Senegal* [online]. In: www.sciencestarter.de. 2013 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <https://www.sciencestarter.de/literatur-in-westafrika>.
- ŠOPEJSTALOVÁ, Božena. *Katčin paviánec porazil třináct set soupeřů*. [online]. [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: http://rokycansky.denik.cz/zpravy_region/katcin-pavianec-porazil-trinact-set-souperu.html.
- TOMKOVÁ, Johana. *Že zničili pořad Meteor* [online]. 2014 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.1000vecicomeserou.cz/859-ze-znicili-porad-meteor/>.
- TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.
- VRZALOVÁ, Lenka. *Dramatické postupy v publicistickém magazínu Meteor*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
- ZÁHORA, Zdeněk. *Marketing digitálních her*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2013.

7 Obrazová příloha

	E-mailová korespondence	Facebook Meteoru	Webové stránky Meteoru	Auditivní příspěvky posluchačů	Fyzická aktivita posluchačů
Pojmenuj opici	ANO	ANO	ANO	NE ¹	NE ²
Jak vám šteká papoušek	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
Stopování dinosaura	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Výzkum ptačích dialektů	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Velká letní soutěž Meteoru	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
Nářečí českých strnadů	ANO	ANO	ANO	NE	ANO

Tabulka 1 – Interaktivní metody v jednotlivých projektech

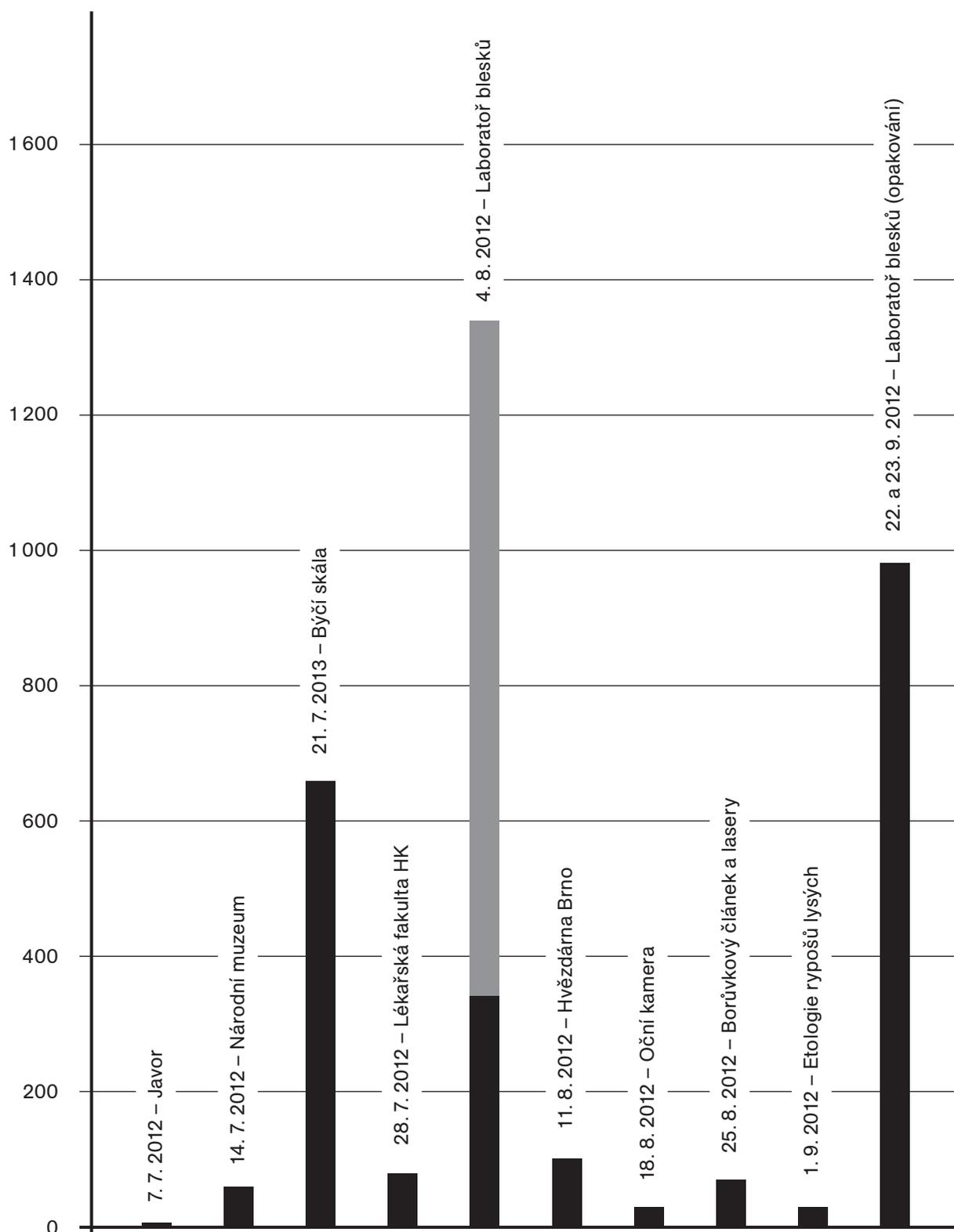
	Hydronaut DeepLab	Sexuální imprinting
Zaměření	technické	humanitní a antropologické
Tým	skupina	jednotlivec
Tvůrci	skupina potápěčů	vědkyně
Věda	aplikovaná věda	základní výzkum
Práce	fyzická práce	zkoumání vzpomínek
Požadovaná částka	300 000 Kč	50 000 Kč
Vybraná částka	368 284 Kč	74 121 Kč
Procentuální úspěšnost	123 %	148 %

Tabulka 2 – Diference crowdfundingových projektů

¹ Auditivní příspěvek natočila pouze výherkyně Kateřina Tláskalová na své cestě na velbloudech Afrikou, kterou v soutěži *Pojmenuj opici* vyhrála.

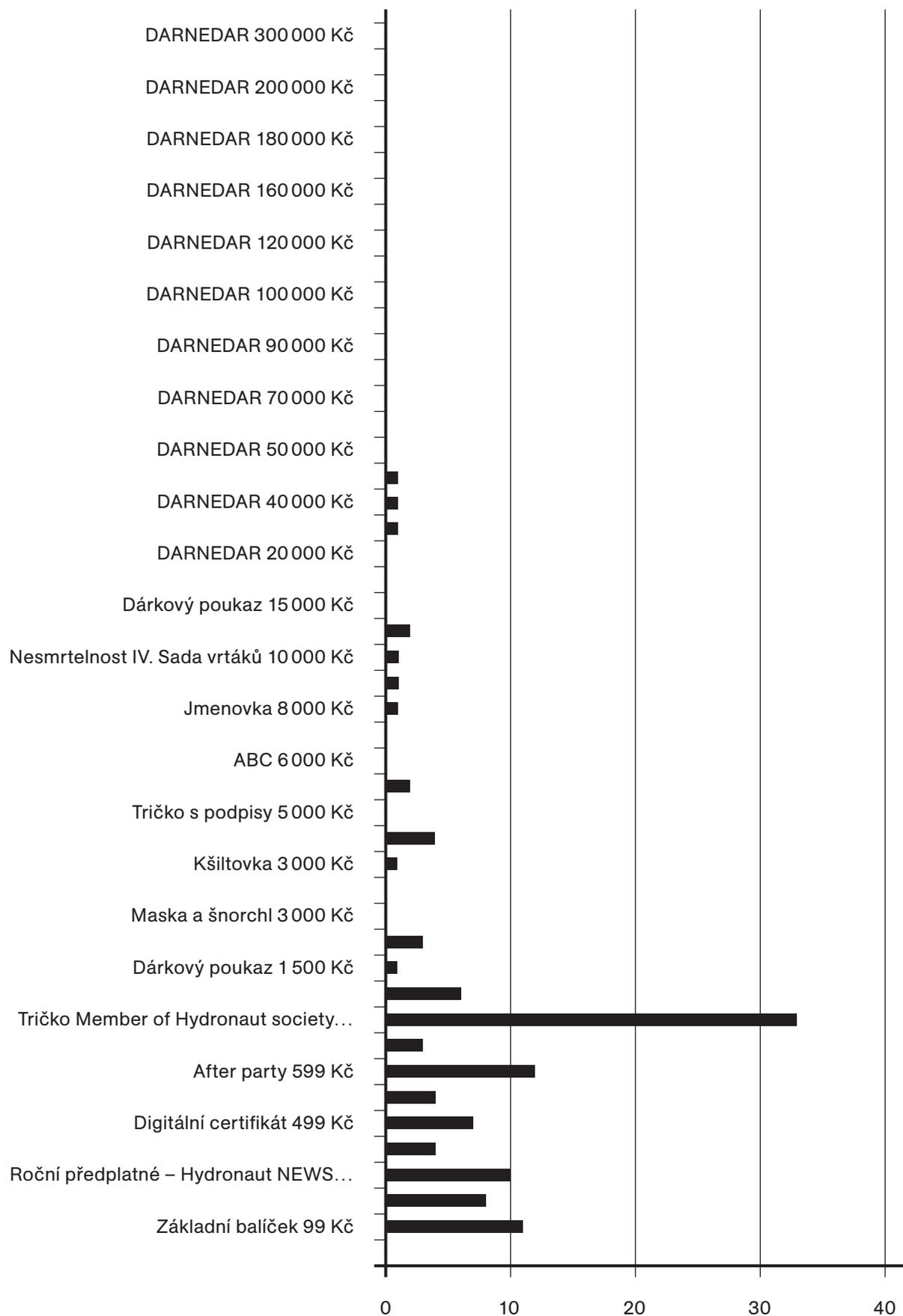
² Fyzickou aktivitu prožila opět pouze výherkyně Kateřina Tláskalová.

Počet účastníků

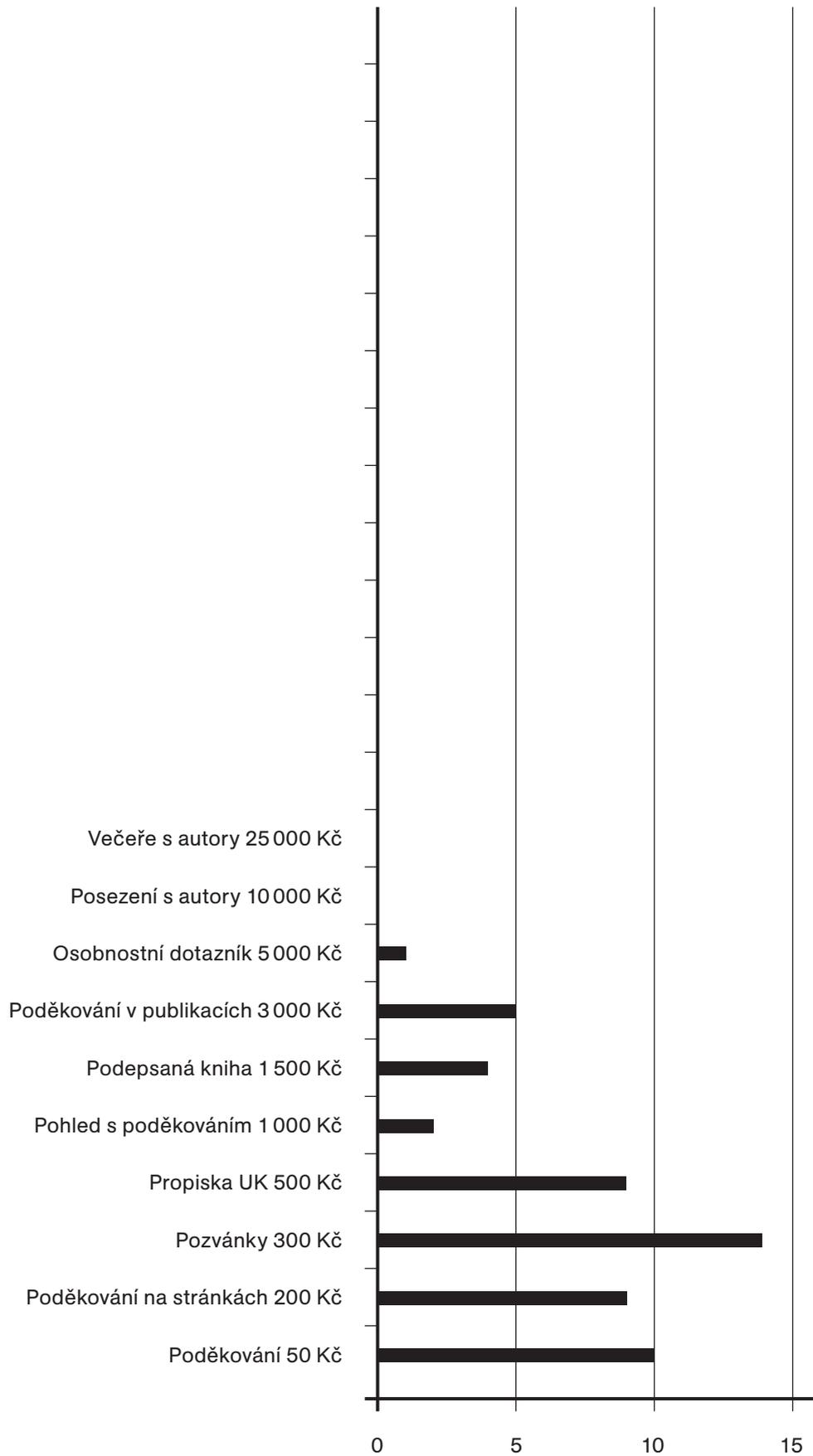
Obrázek 1 – Počet účastníků jednotlivých akcí v projektu Velká letní soutěž Meteoru

Odměny

Obrázek 2 – Hydronaut DeepLab – dárky, které si v projektu donátoři zvolili

Odměny

Obrázek 3 – Sexuální imprinting – dárky, které si v projektu donátoři zvolili

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Bojda Tomáš, Mgr., student doktorandského programu na Katedře divadelních a filmových studií FF UP Olomouc

Cejpek Václav, prof. PhDr., dramaturg, překladatel, pedagog, profesor JAMU Brno, bývalý děkan Divadelní fakulty JAMU a rektor JAMU

Hanáčková Andrea, doc. Mgr., Ph.D., dokumentaristka, teoretička a kritička, VŠ pedagožka, FF UP Olomouc

Hnilička Přemysl, Mgr., rozhlasový historik, divadelník, správce webu Panáček v říši mluveného slova

Hubička Jiří, Mgr., dramaturg, autor, odborný redaktor, Archivní a programové fondy, ČRo

Chuchma Josef, Mgr., novinář a publicista

Ješutová Eva, Mgr., historička, vedoucí Archivu Českého rozhlasu

Ježek Michal, Bc., archivář, Archivní a programové fondy, ČRo

Kaprálová Dora, MgA., spisovatelka, dokumentaristka, scenáristka, publicistka

Kolář Martin, MgA., autor, herec, režisér, dramatický pedagog

Maršík Josef, PhDr., CSc., pedagog FSV UK Praha, rozhlasový teoretik, publicista

Motal Jan, MgA., Ph.D., vědecký asistent, pedagog JAMU a MU Brno

Nádeníková Lucie, Bc., studentka divadelní vědy a žurnalistiky FF UP Olomouc

Nitka David, Bc., student na Katedře divadelních a filmových studií FF UP Olomouc

Nováček Ondřej, Mgr., šéfredaktor ČRo Plus

Plocek Jiří, muzikant, hudební redaktor na volné noze, externista ČRo

Pokorný Milan, PhDr., Ph.D., ombudsman ČRo, VŠ pedagog, novinář, editor, autor literatury faktu

Přidal Antonín, prof. PhDr., (†2017) překladatel, básník, dramatik, pedagog JAMU Brno

Přidalová Dagmar, Mgr., profesorka češtiny a francouzštiny

Rožánek Filip, Bc., analytik, šéfredaktor týdeníku Marketing, Economia, a. s.

Sedláček Tomáš, PhDr. Mgr., vedoucí literárně-dramatické redakce ČRo Brno

Semotamová Tereza, MgA. et Mgr., Ph.D., překladatelka, dramatička, scenáristka, publicistka

Schulzová Eva, MgA., Ph.D., odborná asistentka JAMU Brno, historička a teoretička rozhlasové hry

Sodomková Magdalena, novinářka a reportérka

Studený Ivan, slovesný dramaturg, Tvůrčí skupina Dokument, ČRo

Syrový Václav, prof. Ing., CSc., odborník v oboru hudební a prostorové akustiky, pedagog HAMU v Praze

Szczepaniková Kateřina, MgA., publicistka, scenáristka

Šenkýř Miloš, Ing. Bc., editor ČRo Brno, člen Řídícího výboru Syndikátu novinářů ČR, externí pedagog žurnalistiky na FSS MU Brno

Škápíková Jitka, MgA., rozhlasová a televizní scenáristka, režisérka, spisovatelka

Turek Miloš, webeditor v oddělení Podpory programu, Radio Praha

Vedral Jan, prof. MgA., Ph.D., dramaturg, divadelní a rozhlasový teoretik, VŠ pedagog, předseda redakční rady Světa rozhlasu

svět rozhlasu

**Bulletin
o rozhlasové práci**

SVĚT ROZHLASU č. 38

Bulletin o rozhlasové práci

Vydává Český rozhlas
Odbor Archivních a programových fondů, Vinohradská 12, 120 99 Praha 2

Redakční rada:

prof. MgA. Jan Vedral, Ph.D., předseda
Mgr. Tomáš Bělohávek, doc. Mgr. Andrea Hanáčková, Ph.D., Mgr. Jiří Hubička,
Mgr. Eva Ješutová, Mgr. Adéla Kalibová, PhDr. Bohuslava Kolářová, Mgr. Edita Kudláčková,
PhDr. Josef Maršík, CSc., Rudolf Matys, Vladimír Příkazský, Bc. Filip Rožánek,
Ondřej Vaculík, PhDr. Sláva Volný

K vydání připravily: Mgr. Eva Ješutová, PhDr. Bohuslava Kolářová

Korektury: Bc. Kamila Hugrová

prosinec 2017
ISSN 1213-3817